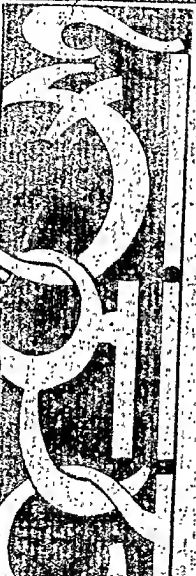

કાશાન

જાન્યુઆરી ૨૦-૮-૦

પરદેશ ૧૦ શિલા

જાહેર સંસ્થા-૨૦-૦-૦

કુટુંબ આર આના

પુસ્તક ખાતુ

લુલાઈ

અંક પહેલો

૧૯૩૭

વરસાદ પડવાથી ખેડૂતના
 હવળા હવ આંગળા સુકી પંથર
 જેવી બની ગયેલી જમીનને હવન
 મળ્યું એ નવ હવન એ માટે
 મળ્યું કે તે નવ હવન માંથી બીજા
 અનેક અનાજ પેદા થઈ નવ
 અનાજ સંસર્જન થાય.

કિસાન

અમારી વાત

પ્રત્યક્ષતા કાલીન કુટુંબ સાથે કાણ
દરેકર ઝીંઝી સમુદ્ર છે ? કાને આરવા
ને કાને હવામાં એ નિઃશ્વરની ક્યો
પરજી અવગણે છે ને ? સાથે કંઈ
સાથે નરમ છે એ નિઃશ્વરતાની ક્યો
કૃપા અકૃપા અનુસાર ને આંધવા કહે છે
અને એની કાણ ના પાડી રોકે એમ છે ?
કદીએ, સાથે સાથે કદીએ, સત્યને
કદીએ કે "કિસાન" જોઈ સાથે, પરખમ
જોઈ સાથે આંધે ભીન વરસમાં દાખલ
મોખ એ પછે ક્યો સકેત ને ?
પછી જોઈ કે નહીં એ વેપાર કે કાષ
પછી આજત સાથે નિઃશ્વરતા છે, અને
લોકો પાસે જોઈને અરેબરા કહે કાષને
કદી કે કાષને થતા નથી, પછી લોકોને
એવી અલ્પ સ્ત્રી જરૂરી હોય છે અને
લોકો એટલું જાણે એ બસ છે ઉપાય
તરીકે કયા પગલાં લેવા એ પધાતરીએ
પોતે જાણી તેતા અમલ કરેલા નેહજો.
અંધો એ શાથી રહ્યા કીએ, લોકો એ
પછી જાણે નાહો.

લુદીજા જાતનાં વાંચનાં અને તેને
અગિયાર બનાવડું એ "કિસાન"નાં દેહ
જોતો પ્રચારકનું મુખ્ય હેતુ છે. એ
માટે અમે આમારાથી ખૂબ તો સર્વ
કાંઈ કરી, છુટીએ, પછી નવાં મુખી
"કિસાન" સાથે નિહરતો અજીવ પ્રસારતા
અને રસ લેતા એ મારે ગોપીને વિચારે

ત્યાં સુધી એ જાહેર અગાધ રહે જો મારે
કાંઈએ શોધ કરવાનો ન હોય.

દરેક પધાતરી અને સરકાર-લોકો
પુરુષો સાથે ને સાથે ત્યાં મુખી સાદિત્ય
કાંઈ અને અને આપા હોવાનાં મારે
કિસાનના દાતાને પ્રથમ ઉદ્દેશ મારે નેહજો
કાણ છે, તેટલોજ જરૂરી પ્રથમ જોઈ
આવીએ "કિસાન" મારે "કિસાન"ના
સંચાલકોને સાથે છે.

અને આપી કિસાન જાતનો પ્રથમ
અર્થતા એ પ્રથમની પરમાણવનાં અર્થતા
જાણે તો તેમાં પછી ત્યાંજ નેહુ કાંઈ નથી.
"કિસાન"ને "કિસાન"ના પોતાના
પ્રેમમાંથી બહાર પડતું જોવાની જેમ
આમારી હોય હોય તેમ તેના પ્રેમમાંથી
પછી હોય એ સ્વાભાવિક છે અને અમે
એ સંજોગોને નહીં ને નહીં થયા
આવવાની સતત ફાસીય કરી રહ્યા કીએ
એ જાણીને "કિસાન"પ્રેમીએ અજીવ થતા
અને આથી વિશેષ કાંઈ કાંઈ નહીં
નુપીય "કિસાન" સાથે આપતી કાંઈ પરજો
કાંઈ પછી કાંઈપણ નહીં પિના સકેતે
ઉદ્દેશ્ય કરે છે. આમારી આ સદ્કાર
જાણના છે ને તો કાંઈ એ અજીવ કરે
લેખમાં તો—

સા કાંઈ પોતાના સવાજમ
માફતી આપવાની કૃપા કરે એજ.
—વ્યવસ્થાપક.

ગામડીઆને!

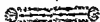
અહો ગામડીઆ,
રસ ઇચ્છાતી સરિતા તુજદ્વારે વહે!
અહો રંગરસિયા,
ધરતીમાંદિ અખુટ ભંડાર ભર્ષા રહે!
તું દીનતાને દહી દેમ લખે!
તું ધરભીધર મન પીર લે,
લે આવી પ્રહોચ્ચો નુતન ભવે!
અહો રંગરસિયા,
ધરતીમાંદિ અખુટ ભંડાર ભર્ષા રહે!
તું પુષ્પ પ્રજ્જ્વિત ગદગદાતો,
દીન કામલું, ગીત રમે માતો!
પુરુષાર્થ તણી ખસ કર લાગો!
અહો ગામડીઆ,
રસ ઇચ્છાતી સરિતા તુજદ્વારે વહે!
તું ભોરે ભારત માત. ઝુએ,
તુજ ભોલે કામદુધા દુએ
તુજ હોંકારે ખસ નમ્ય મુએ,
અહો રંગરસિયા,
ધરતીમાંદિ અખુટ ભંડાર ભર્ષા રહે!

શહેરને!

અહો શહેર વરયા,
રસ ઇચ્છાતી સરિતા અમદ્વારે સુકે!
અહો રસરસિયા,
ધરતીના ભંડાર ખુટે શાલી-હુટે
પછી દેમ અનુતા દીને દુખી!
વણ સ્વર્ગતા કહે કામ ન મુકે!
કયમ આંખ બનેના તેજ-હુખી!
અહો શહેર વરયા,
રસ ઇચ્છાતી સરિતા અમદ્વારે સુકે
કર વેરાના ધારા હુટે
લઈ વ્યર્જનાં વ્યાજ ધનિક મુસે!
પછી મુખસાલી કહે કા ન મુકે!
અહો રસરસિયા,
ધરતીના ભંડાર ખુટે શાલી-હુટે
જગ્યાપ કહો એવી મુ પડે!
અમ કરતાંએ સર્વે જાળ લુખ્યુ!
પછી વાણી નેરો બીલી ઉચરે!
અહો શહેર વરયા,
રસ ઇચ્છાતી સરિતા અમદ્વારે સુકે
કદી અનાટિ ક અતિ વૃષ્ટિ!
કદી દિમાલમની કદી વેરસી!
મસુલાતની સાત ઉપર પાતી
અહો રસરસિયા,
ધરતીના ભંડાર ખુટે શાલી-હુટે
લખા, દુખ, સારદી મરમી મારે!
મુખ વૈભવ જોયેવવા તારે!
આ "શામ લક્ષ્મી" (!) કે અમદ્વારે
અહો શહેર વરયા,
રસ ઇચ્છાતી સરિતા અમદ્વારે સુકે!
પછી દીનતાને કહે કા ન લખે!
પછી ધરભીધર પીર, દેમ અનુ!
પુરુષાર્થ નેણી પાતો મુ પડે!
અહો રસરસિયા,
ધરતીના ભંડાર ખુટે શાલી-હુટે!
મન કાચ્ય ભારતી માત મુએ!
આ કામદુધા પરકાવ દુએ!
પીડિતોથી જગ કહે કેમ મુએ!
અહો શહેર વરયા,
રસ ઇચ્છાતી સરિતા અમદ્વારે સુકે!
અહો રસરસિયા,
ધરતીના ભંડાર ખુટે શાલી-હુટે!
(અગાધેવા)

ખબર

ચાલુ સાથે વરસાદ પુરુષ પડ્યો છે.
ખેડોને ઓરણી કરવા દેતો નથી. અત્યારે
લગી તો લીલા ફુકાળ જેવું છે.

X X X

વરસાદને લઇને આખા ભારતમાં
રેતો આવી અને પુરુષ નુકશાન થયું.

X X X

વડોદરા રાજ્ય તરફથી આ વરસે
કાતરા નાશનો અખતરો વડોદરા પાસે
ના સામમાં થયો છે. વરસાદની સરખા-
તમાં જ્યાં કદા પેદા થાય અને તેઓ
કાતરા માટે ઇંડા થાય તે પડેલાં તેને
નાશ કરવાની યોજના નક્કી થઈ. આ
માસિક દાયમાં આવે એટલામાં તો અમલમાં
મુકાબ મુદ્દા દશે. ખર્ચ માટે પડીયા ચર-
સો અથર સાડી ચારેમાં ખર્ચના મંજુર
થઈ ગયા છે. આ બધા અખતરાનું કાળ
લોકોના હાંમમાં ક્યારે આવે તે તો
માનવગણે કાળ નક્કી કરશે.

X X X

રાષ્ટ્રના સાચા ઉમાસક અને જન-
તાના દુઃખે ખરેખરા દુઃખી થનાર માણસો
પોતાના ભોગે લોક કલ્યાણ માટે રેતો
અને ફટકો બોમ આપી શકે આ દાખલો
સકય બતાવે છે. દિંદેના ભણીયા અને
મિય શ્રી ગોવીંદ ગદ્યભરતે પોતાની
માલીની તમામ જમીન દિંદેના બહેનનાં
બેકારો માટે ફક્ત મહેનત કરવા બદલ
મંદત આપી છે પેંડનાર હસમ પાંચે
એક પંજુ પેસાની વસુભાવી સિવાય ભારત
જેવો ખેતીપ્રધાન દેશ અને ગરીબોમાં
સમડતા દેશ માટે આનાથી વધારે મુ-
કરી શકે. આના કરતાં ઉદ્યોગ પિદાશમાં

ધન્ય માણસોએ પૈસા અને વધારે બોમ
આપેલો દશે, છતાં પંજુ શ્રી ગોવીંદ ગદ્યભ
પતનો બોમ બેકારીની કાલીવતી મસાવવા
માટે લગ્યા બદો મળ્યો છે. વેપારમાં
કંઈ પંજુ હેતુ સમાયેલો હોય છે. ત્યારે
આમાં તો જનતાની વડેરીયાત રોડી
અને વસ્ત્ર રીપ્પા પુરા પાડે છે. છે હાઈ
યુગસતમાં વિરલો?

X X X

જપાનમાં અત્યારની દેશમતો ધંધો
મોટા પ્રમાણમાં આવે છે. 'રેવાન' ના
વેપારમાં જપાન દુનિયાનો બધા દેશો
સાથે દરિકાષ કરે છે. અને આખા દુનિ-
યામાં પોતાનો માન પુસાડી યુગપણ નાખી
પોતાનો નફો જતો કરતું નથી.

X X X

ઈંડા સાચી રાખવના મિત્રભૂમાં
એક મણમાં ફેટાં છાં રાખી સકાય એ
નક્કી નથી, પણ ઈંડા ફેટાં રહે ત્યાં
મુશીબ ઈંડા પાણીમાં રાખવા. ઈંડા
બહાર સુકા રાખવા નહિ એ મિત્રભૂમાં
ઈંડા ધણો વખત મુશી બરાબ મતાં નથી.

X X X

નીતમની સરકારે પ્રાગ પુનરુત્થા
માટે પાંચ વરસ મંજુર થયા છે. રસ્તો નહિ.

X X X

રેલમાં મધમાંની ખાંડ બતાવવા
માટે ૧૩ સાખ મધપુરા નવા ઉદ્ધરવા
ત્યાંની ગરકારે નક્કી થયું છે.

X X X

શ્રી. ગાયનરાવ યુનાઈટેડ પ્રેસપ્રેસ
દેશ સર્જકે તામ્રાના ધોગલ ખાતે
ખિત પરિષદ બરાબ હતી.

અંદમદન કરતા દુકાન ખોલીને મંદર કરવા માટે મુજબના રોકાઈ રૂપીયા ૫૦૦૦૦ આપ્યા છે. ૨૦૦૦૦ બળદ માટે, ૫૦૦૦ તળાવી માટે, ૧૦૦૦ મલુર માટે અને બાકીના ગમ્યમ વર્ગના માટે.

અમરેલી પ્રાંતમાં ગમીયાવાળાને અડધી કિંમતે ફળાઈ અને પુષ્પ આપતા રોપાઓ મંગરો, તદ ઉપરાંત મહેસુલ આકાર જમરનજી વીસ વર્ગ મુધી રહેશે.

ગામડાના ઉદાર માટે ૫૦ કુચાં જોતની માંગણી પૂર્વજ સરકાર પાસે કરી છે.

અંદરેશ્વરના જોઆ ગામે ખામિયાન વાથી ૯૩૫૨૦ બળાંને ખાખ શષ્ઠ ગયાં. આમુ ગામ અને ખેડવાની સર્વ મિદ્દલ બગી ગઈ છે. થોડા રોડોજ ગચ્ચા પાગા છે.

ગમ્ય પ્રાંતમાં માખમિક સાળમાં ખેતીની માહિતી આપના માટે સરકાર નક્કી કર્યું છે.

સોંપમાં નંદી ખેતીવાડી કોલેજ રચાવવા માટે નક્કી થઈ ગયું છે.

વોદરામાં લુંતા કસાબવતના મેદાનમાં જોક પ્રદર્શન ખુલ્લું સુકવાતું દોષ અંદર ખેતીવાડી વિભાગ પશુ છે.

શેરડીના પાકવાળાને રાહને માટે રૂપીયે બે આના કાપી આપવા માટે નીચામ સરકારે નહેર કર્યું છે.

પવનમાં યથેતાં પાવાઓનાં મુકાસાને લંબીને રંગ લાંબની ગોંધી અપાઈ છે અને ૯૦ હજાર ગણ બી મહત્ત્વ વહેંચાયું છે. જતાં ત્યાં તો કસપાત દેખાય છે.

નીચામમાં આપાવ થતાં અનાજ પર નવા વરસથી કર લેવાશે.

દેશમાં જ પ્રાંતમાં રાજિસતી બહુમતી થવાથી કેટલીક જોળનાં ખેડૂત માટે રજુ કરે છે તે માટે સંદેશી આપે તેનાં તરફ મંગાઈ છે.

પુ. કસુર જા અને રા. કમ્પાણી જાણ કેસ બાના કેદ રૂપાન પર, ગયા દુકા ત્યાં ખાદી, શુદ્ધિયોગાને ગામડાને લગતી પોતાની બીજી પોતેજ બતાવી લેવાની, બતાગણ કરી હતી.

સેવા-આથમ ઉનાવને નુકસાત પહોંચુ બહુ ઘણા ફિક્કીર છે. જે સરકાર લોક ઉપરોળી સેવાના કાર્યો કરે તેના ઉપર જવારે આદત આવે ત્યારે તેમને બેવકુલ દુઃખ થાય છે. જોકે તો પોતાની આદત અને ખીજ લોકોને મદદ નહિ થઈ શકે તે. હાતાઓ હાથ જાંબાવા દુખ કરશે અને વોદરા રાજ્ય પશુ-

ખેડૂત દહા ઝોરણી માટે વાવણી માટે ભૂમિ ખાવ છે. વરસાદ શરૂ થયા પછી જ પ પડતો નથી. આવો વરસાદ ઉદરો દેટમાં વરસ થયાં પડ્યો નથી.

ખેતીવાડી ખાતાનો રીપોર્ટ બહાર પડ્યો. સારાં બી-ખાતર-સોદ અને ખેતી

ઉપયોગી પુષ્કળ માહિતી અને કાવલ
બતાવ્યા પશુ દિવસે દિવસે બેઠાન બનતા
બેઠુતના સંગીન ઉપાય કયા કયા યોજના
અને પાર પડ્યા.

X X X

જાપાનના માલથી દિંદમાં રવાસબા
ગૃહ ઉદ્યોગ પશુ પરી ભાંગતાં નવ્ય છે એ
માટે બહાજસ્ત સત્વરે થવાની જરૂર છે.

X X X

દિંદમતનમર ધર રાજ્યમાં બેતીવાડી
સાથમાં એક માત્ર સુધારણા વર્ષ અનુ
કરવાના છે. તેમાં ગુજરાતી કાષ્ઠાન પાસ
થયેલાને દાખલ કરવામાં આવશે. એક
વર્ષ અભ્યાસ માટે છે.

X X X

બેતીવાડીના પાકના વીમાની યોજના
માટે પહેલ કરી વડોદરા રાજ્ય માન
ખાતી જાય તો નવાઈ નહિ. જાણી જાનની
ધન્યુરન્સ કું. દિંદુધાનમાં એક પણ નથી.

X X X

સિંધ પ્રાંતના સડકારી બેંદના પ્રમુખ
મી. જમરોદ મહેતા બેચોરમાં તા. ૩
જુલાઈએ પરિવહ બરસે. અખીસ દિંદ
પરિવહ મદ્રાસ પ્રા. કા. બેકનાં પ્રમુખ
મી. રામદાસ પંડુડતા પ્રમુખપદે ર થી પ
જુલાઈએ બરસે. લોકાની આખો સડકારી
યોજનામાં નવીન સુધારણા માટે મંડાઈ છે.

X X X

જાણપોર તાલુકાની સડકારી મંડળી
તા. ૧૧મી જુલાઈએ મળી હતી; તેમાં
બેઠુતના દિન માટે નક્કર નહિ પણ પોલી
યોજના હાય ધરાઈ હતી.

X X X

સિંધ નદીમાં રેલ આવવાથી ત્રણ
દળર એકરમાં પાણી ફરી વળ્યાં છે અને
રૂપીઆ ૭૫ દળરનું નુકસાન થયું છે.

ગુજરાત વિભાગમાં ડે. ડા. એક
એમીકલચર રા. બા. વી. એ. તામ્બે
નીમાયા છે; મી. જી. પી. વાડીય રેકન
ડેનાસ એમીકલચરના સુપ્રીટેન્ડન્ટ તરીકે
પાછો હોદ્દાનો આજ્ઞ લીધો છે.

X X X

સીધના પેસાદારોએ ગુજરાત મેળવવા
જેલીજ પડતર જમીન આપી બેઠુત પાસે
બેતી કરાવવાની યોજના ધંડી છે.

X X X

બાવનગરના પોળા ફાંમ પર મી. વજ.
લાલ મકનંજ બદ નીમાયા છે અને ત્યાં
કામ કરતાં મી. બલ્લભાઈ કે. દેઘાઈની
બદલી કુંડા ફાંમ પર થઈ છે.

X X X

ધરમપુર રાજ્યમાં પશુ અધિકારી
મુખ્ય છે. કાઈ પણ ઈસમ આરવાળી
પરાછીનો ઉપયોગ રોર પર કરે તો તેને
રૂપીઆ ૫૦.૦૦ મુશીનો દંડ કરશે.

X X X

મનપુરમાં બેઠુતને મદદ માટે ત્યાંની
મુનીસીપાલિટીએ પંદર દળર આવડાનું
નક્કી કયું છે.

X X X

વડીલામાં પશુ સારા જાતના સારો
વેચાતા આવવાનું અને જામરનું રક્ષણ
કરવાનું નક્કી કયું છે.

X X X

પારડીગેર નામના ગામમાં એક યાડ
માવના જેડું જ રવાઈટ કુખ આવે છે.

X X X

પ્રાંચકા રાજ્યમાં બેતીવાડી અને
બેઠુતને લગતા સર્વ ખાતા, દબ્બરમીએ
પોતાના તાબામાં લીધા છે અને કીસમની
જિન્નતિ એકદમ થાય તેવા સુધારાનો

અમલ કરવાની તકમાર તૈયારી ચાલી રહી છે.

X X X

જસદણ રાજ્યના આવાત થી દાદભાઈ દેલાંત તા. ૧૬ મેના રોજ થયું છે. તેમને ત્યાં ચારામાં ચારી ભતના પેડાઓ હતા. પરુપ્રેમ વખાણવા જેવા મળ્યા.

X X X

ચારીપર રાજ્યના ખેતીવાડી ખાતાના ઉચ્ચા ફોટાપરથી ચિહ્ન ધરાવતી રા. સીરા-લાલ દરગોલીદ પંડ્યા પોતાના વતન પાળા આવ્યા છે.

X X X

જુનાગઢ રાજ્યમાં ૮૫૦૦ હજાર નારી-ઝીરીના ઝાડના વાવેતર કરી ખેડૂતને આ ખાખનમાં દાખલા રૂપ થાય છે. એમાં ખજે પારો નરો તો રાજ્યને થાય છે.

X X X

ધારીમાં 'મધુ બ્રીડ' પધ્ધતિના નવા ઝાડ તૈયાર કર્યા છે તે ખાસ કાઠીઆવાડીની જમીનને અનુકૂળ છે.

X X X

છજીપ્તમાં ૬૦૦૦૦૦ પૌંડ નરેશ માટે, ખાતર માટે ૪૬૫૦૦૦ પૌંડ માખણની કેચવણી માટે ૬૪૮૦૦ પૌંડ ખરસા છે.

X X X

વડોદરા રાજ્યમાં રબરના પેંડાવાળું ગાફું ખેતી સુધારણા અને તેની માહિતી માટે ગામેગામ ફરે છે.

X X X

આફ્રિકામાં જાંજીરમાં લવંગના પ્રકરણ પર પદો પડે છે. છેવટેના લાભ મોરને મળે છે.

વડોદરા રાજ્યના મોડલ ફાર્મ પર ફરવેલી કિંમતથી ફળ ઝાડના ખાતીવાળા રોપાઓ તૈયાર મળશે. વીળત માટે ત્યાં પુખ્તો.

X X X

વડોદરા-અમરેલી-જામન દામ પર ખેતીવાડીના કલાસ પેદાશના છે. અનુભવ માટે દાખલ થયું.

તૈયારી

વરસાદ પડવાની શરૂઆત સાથે લંમ-ભગ થયું. ખરાબીયાવાળા-નરસરીવાળા અને કલમ કરનાર તેની તેવડમાં પડી ભગ છે. નવા રોપ કલમ અને ખુરી માટે આ વખત ચારો દોવાથી તેઓ પોતાના કામમાં મશગુલ બની ભગ છે. કવરના ગ્રીમમાં કલમ માટે જુદી જુદી કિંમત અને તેના ઉપયોગમાં આવતા મધુ બતાવવામાં આવ્યો છે. બીજા દર્શીવારની ખાસ જરૂર ન પડતી દોવાથી આમાં બતાવવામાં આવ્યા નથી. રોપાની અને ફળ ઝાડની કલમનો મડપી વધારો દિવસે દિવસે થતો ભગ છે. આ બાજતમાં કંઈ ખાસ જાણવાવાળું નથી. ફારણ કે દરેક જથ્થા આ બાજતમાં પાકો અનુભવ ધરાવે છે. ફક્ત બીજા માટે આ સમજ છે.

મુંજામાં શહેરીઓને મોખ્ખું દુધ મળે એ માટે મોખ્ખું દુધ પ્રેર પાડનારી સં. મંડળી નોંધવામાં આવી છે.

X X X

પંજાબમાં માખણને યુક્ત દવા મળે એવી યોજના પડી કઢાડી છે.

(૧૫ માટે જુઓ પાનું ૧૪ મું)

સો થા બી ન્સ.

સંપાદન:—શ્રી અહમદ નુરમહમદ ખાનમહમદ.

ગીત-ગપાન તરફથી આવેલું આ કોળ દિલને બરાબર મારક આવડું નથી કારણ કે દિલમાં આવા ઘણા કોર છે અને તે વધારે મારક અને સરીર બંધારણને અનુકૂળ ધર્મો છે. છતાં હું કે મુલતમાં આવેલું આ ધણી મહેનત છતાં લોકોને બરાબર ઉપયોગી થયું નથી. એમાં સત્ય કહાય વધારે અને પુષ્ટિકારક હશે પણ એના ઘણા ગેરફાયદા છે. 'એ લીલું' શાક ફરી ખાઈ સકાતું નથી. મુઠાયા પછી એને બાફવામાં ધણી મહેનત પડે છે. એ પચેવામાં એટલા બારી છે કે હિંદીના નળનાં આંતરમાં પર વદાકામ કરવાની જરૂર પડે અથવા એને પચાવવા માટે ખાસ વિશાવતી દવા મંગાવવી પડે. એવું હું લીલું ચાસ માટે, અને મુંકે દોરને ખાવા માટે બીજકુલ કામ આવતું નથી. સોથાબીન્સ બારતને આમ જનતાને બીજકુલ અનુકૂળ નથી છતાં પણ બે થોડા જમીનદાર વર્ગને લાભદાયક હોય તો ભલે એ હિંદુસ્તાનમાં નમુના માટે કાયમનું રચાવ જમાવે.....સંપાદક

સોથાબીન્સ એ એક જાતનું કોળ છે, દિલમાં કેટલાક એને સોથદાણું પણ કહે છે. સોથાબીન્સ મનુષ્યનો ઉત્તમ પૌષ્ટિક આદાર હોવા છતાં આપણે એ યોગ્યથી અનુસર વર્ગો અત્યંત રહ્યા હતા. દરે સોથાબીન્સના શુભમાન ધણા ઊપાગ્રામાં ગર્વાઈ ગયા છે અને ઘણાએ વાંચ્યા પણ છે. સોથાબીન્સ ઉત્તમ, પૌષ્ટિક, પાચક અને સરતા છતાં એના ઉપયોગ દર નોંધએ તે પ્રમાણમાં થતો નથી. જે પણ સોથાબીન્સ વિષે ઊપાગ્રામાં વાંચ્યું હતું. દમારા મહારાજ શ્રીમંત આચર્યા સરકારનાં દિરક મહોત્સવ વખતે વડા દરામા સોથાબીન્સનો સુકો છોડે મારા જીવામાં આવ્યો હતો, એ છોડ અચરે લાયકાર ઉમેરો હતો. એટી સંગ (પાપડી) વાજપાપડીને મજલી હોય છે. ઉપર રંવાડી હોય છે અને એમાં ઘણે ભાગે પણ દાણા હોય છે. વડાજી સોથાને મજલા હોય છે. દરેક છોડને ૭ થી આઠ ડાળી પાવળી હોય છે. સારો પાક હોય તો ૨૫-૩૦

પાપડી થાય છે સોથાબીન્સની જાત આસરે ધણા પ્રકારની હોય છે. સુમપડાળી ઘણા અથવા વડાજી જેવા જાતો હોય છે. બારમાં સંબોળા હોય છે. દરેકતા શુભ જમન સરખાજી હોય છે. જમીનની અસર અને રેય તેમજ પકાવવાની તરફીય ઉપરથી શુભમાં થોડો વધારો થયા કરે છે સોથાબીન્સની કાશી બજારમાં તૈયાર મળે છે તે કાયદાકારક છે. આ કાશી ઘેર પણ બની શકે છે અને સરતી પણ પડે છે. એમાં કાશી જેવી સુવાસ હોય છે, છતાં રૂશી હોય નથી. માસલીવર એકજ જેવા આમાં શુભ છે. જેથી સાથે સાથે રેયની દવાની પણ જરૂર પડે છે. જે લોકો સોથાબીન્સના દાણાં તથા લોટ કામમાં લે છે તેને બીલું તેમ ખાવાની જરૂર પડતી નથી. આ યોગ્ય મરીજ તથા અંગીરને આથી વધે સમાન છે.

ક્રિસતાન ખાદી અને પ્રાગોદયોમ પ્રદર્શનમાં એક ખાસ સોથાબીન્સ રોજ

દને, તેમાં દરેક ગ્રીન્ સોવાળીની બનેલી હતી જેની કેન્ડાઈ, ગીરકુટ, દાજ, ચેરટા, મીના વગેરે અને તે ચોક્કસ સ્થાનમાં પણ સારી બને છે.

દરિદ્રતા અધુરમી. જુના જમાનામાં સોવાળીન્સ ભારતમાં પ્રવૃત્ત થતા હતા પણ સગા સમયનું કામ કરે છે, અને જેની રીતે ભારતની સ્થિતિ બદલતી ગઈ અને અનેક અમુક્ય મીનિ નાં પામી તેની રીતે એનું પણ મન. સોવાળીન્સ તો આજકાલ મીનનું પાન્ય છે. ત્યાં પુષ્કળ પેદા થાય છે. પાષાત્ય દેશોએ એની પોષ્ટિકતા ઉપર એકદમ તેજો પોતાને ત્યાં એને લઈ ગયા, અને હવે ત્યાં પણ સોવાળીન્સની પેદાશ વધતી જાય છે.

દિંદમાં તેપાળ તથા દિમાસબની તજેદીઓમાં થોડા વર્ષથી એની પેદાશ ત્યાંના થોડા કરવા લાગ્યા છે. મીરપુરખાસ શીખમાં એની પેદાશ કીક થવા લાગી છે, પન્ન ત્યાં એનો ઉપયોગ મોટે ભાગે પશુઓ માટે જ થાય છે. ખેતીવાડી સંસ્થાએ વધેથી એને રોપવાના અખતરા કરી રહી છે, પણ તે કોષ્ટકો તેના પ્રમાણમાં નથી અને તેથી સરકારી ખેતીવાડી કાર્ગોથી બહાર સોવાળીન્સ જઈ શકતા નથી. આગળજતને અનુકૂળ ન હોવાથી એનો બહોળો પ્રચાર મધ્ય યુગો નથી કરાઈ કે કિસાનને મહેનત બરડે પડે છે.

લાલમાં એ અઢી વર્ષથી સોવાળીન્સની ફસલ દિંદમાં થોડાં થોડાં થયેલે ચવા લાગી છે, અને તે પણ સારી સફળતા સાથે. દિંદની જગીર એને માટે અનુકૂળ છે, એ વાત તો ખેતીવાડીના નિષ્ણતોએ નક્કી કરી દીધી છે. સોવાળીન્સ દિંદમાં પોતાનું અસરકારક સ્થાન પ્રાપ્ત ન કરી શકે! જ્યારે દિંદની પ્રજાના ખેતરોમાં મહેનત

સ્થાન પ્રાપ્ત કરશે ત્યારે હોળ અને અનાજના અમુક્ય, પોષ્ટિક તત્વોથી પ્રજાને તંદુરસ્ત અને શાશ્વત બનાવવામાં મદદ કરશે.

મનુષ્ય જીવનમાં આહાર તરીકે સોવાળીન્સનું સ્થાન મધ્ય છે. દુધ આપનાર જનવરોના ખોરાકમાં એનો ઉપયોગ દુધ વધારા માટે થાય છે. એની આ ઉપયોગિતાથી પશુમમાં આ ગ્રીન્ દરેક જગ્યાએ પ્રખ્યાતિમાં આવી ગઈ છે કારણ કે ત્યાં પોષ્ટિક ચારો ટોરો માટે નથી માટે આર્થિક તથા આદ્યોગિક દ્રષ્ટિથી પણ એનું સ્થાન નીચું નથી. આજકાલ કાંઈ પણ તેલી બી કરતાં એનો વપરાશ તંદા પેદાશ દિવરો દિવરો વધતી જાય છે. સિંધમાં એનો ઉપયોગ મનુષ્યના ખોરાકમાં તથા દુધ આપવાવાળા જનવરોના ખોરાકમાં કરવામાં આવે છે, સોવાળીન્સનો ખોરાક મનુષ્ય જીવન માટે અત્યંત ઉપયોગી નથી.

ખુબજ પ્રેસીડન્સીની બેબી એન્ડ હેલ્થ વીક એસોસિએશન એ સંસ્થા દ્વારા સોવાળીન્સની ખોરાકમાં શુદ્ધિ આપવાકતા છે તે લોકોને સમજાવવા ખુબ પ્રયાસ થઈ રહ્યો છે. એના મંત્રી ડૉ. હે. વી. નીલકે (એફ. આર. સી. એસ. એડીનબર્ગ) 'કુતાહાર' નામનું પુસ્તક લખ્યું છે, તે દરેક વાંચનું નોંધણાં તેથી માત્રમ પડશે કે પિઝાનની દ્રષ્ટિએ પણ સોવાળીન્સ કેટલું સારામાર છે.

આ ખોરાકની ઉપયોગિતા ખાંબત ગેજર જનરલ સર રોબર્ટ મેકરીસન લખે છે કે સોવાળીન્સને જેમાંથી બંધે વિટામીન્સ એ, બી, ડી. મળી આવે છે, જે મનુષ્યના જીવન માટે તંદા પશુઓના જીવન માટે અત્યંત જરૂરી છે. દુ. સલાહ

આપું છું કે આગળને સોવાળી-સનું દુધ અવરજી આપો. ખાસ કરીને માતાં જોઈતું દુધ ન આપી શકે. અથવા જ્યાં ગાય પંચેરેનું દુધ નહિ મળી શકતું હોય કાઢીને સંકા ધમ્મ થકે છે કે સોવાળી-સનમાંથી ઉપર પ્રમાણે વિટામીન-સી. ડી. મળી આવે છે તો એનાથી કાપેદા છું. થાય? તો કહે કે વિટામીન પુરતકા-માંથી એ વાત જાણી શકાય છે. તો એનો જવાબ એ મજરી કે દરેક માણસ પાસે એટલો વખત નથી.

વિટામિન 'એ'

એ એક એક દલકું તેજ છે. અને એમાં ફક્ત કારબન, હાઈડ્રોજન, અને આક્સીજનનો સમાવેશ છે, એ એક એવું ઓલોહોય છે, જે ચરબીમાં પીગળી જાય છે. પણ પાણીમાં બહુ જ ઓછું પીગળે છે, એ તરત ઓક્સીકાઈઝ થઈ જાય છે. વિટામિન 'એ' મેગ્નેશિયમ માટે ઉત્તમ પદાર્થ, માછલીના કલેમનું તેજ, માખણ, મસાહ ઇંડા અને માવનું દુધ છે, પરંતુ દુધમાં વિટામિન 'એ' નો આધાર થાય જે જે ખોરાક ખાય તેના ઉપર છે આ વિટામિનથી બરપર દુધ નહીંએ તો માથો લીધો આરો પુરા પ્રમાણમાં આપવો જોઈએ.

વિટામિન 'બી'

બેરીબેરી નામનો રોગ ખાસ કરીને આ વિટામિન શરીરમાં નહિ હોવાથી આવના કમતી હોવાથી પેદા થાય છે, આ રીવાજ, પણ બીજા કારણ હોઈ શકે છે પણ મુખ્ય કારણમાં આ એક છે. આ વિટામિન પુરા પ્રમાણમાં ન હોવાથી બુખ પણ નથી લાગતી, અને આંતર-કામાં પેશુ જુદી જુદી અડચણો પેદા થાય છે, પણ માણસને વિટામિન બી.

દામમાંથી મળી જાય છે, દરેક દાળમાં વિટામિન 'બી' જુદા જુદા પ્રમાણમાં હોય છે. વધારે પ્રમાણ તો દાળના અંદરના ભાગ ગરમાંથી મળે છે, પછી છોડાનો નજર આવે છે, એ જ કારણ છે કે સંદેહ ધઉનો લોટ અથવા પ્રાચીન દરેકો ચોખા શરીરને માટે એટલા ઉપ-યોગી નથી. જંગાળમાં યેનકાથી સાફ દરેકા ચોખા ખાય છે, પણ તે ચોખા માં એટલું બહુ પાણી નાંખે છે કે ચોખા ચડી ગયા પછી વધેલું પાણી ફેંકી દેવું પડે છે. એ ચોખા ખાવાતી બેરીબેરી નામનો રોગથી અમુક-અમુક છે, (એ પાણી ફેંકવું નહિ-જોઈએ) ધઉની શરતી બનાવવાથી તેમાં વિટામિન બી નાંચ પામવાનો સંભવ નથી.

વિટામિન 'સી'

એ આ વિટામિન ઓછું હોય તો સ્કર્વી નામનો રોગ માણસને થાય છે, આ રોગમાં પેદાશો સોજે આવે છે અને તેમાંથી દોઢી નીકળેલા માટે છે થાય તથા જાકરીના ફુલમાં આવી કરતાં આ વિટામિન પધારે હોય છે.

વિટામિન 'ડી'

આ વિટામિન ઓછું હોવાથી નીટ નામનો રોગ પેદા કરે છે. આ રોગ કેસોમર્મ તથા ફેફસેડ ઓછું હોવાથી પેશુ થઈ શકે છે.

આ વિટામિન શરીરને બહુ તાણત આવે છે. શરીર તેજ ચોખા પછી તદ્દમાં શરીર ખુલ્લું રાખવું એ વિટામિન ડી મેળવવાનો ઉત્તમ ઉપાય છે.

સોવાળી-સનમાં કાર્બોહાઈડ્રેટનું પ્રમાણ ઓછું છે. એમાં ગરબી રતલ દીડ ૨) ૧૦૦ કેલોરી છે. એમાં પ્રોટીન ૪૦ ટકા અને ચરબી ૨૦.૩ ટકા છે. હંમેશાં જેને

માસ ચાલારની વખતે રૂંધ છે તેજે સોવા-
બીન્સ ન. સોવા. દિંદ મ.સદારી ન
હોવાથી અને આની ખાસ જરૂર નથી.
જ્યાં માસદારીને માસ ન ગણતું હોય
તેને એના ત.મો પૂરા પાડે છે.

સોવાબીન્સ ખોરાકમાં નીચે મુજબ
વાપરતા હોય છે.

(૧) સોવાબીન્સના દાખાને ભરેલી દાળ
જતાવે, તે દાળને લોટ જેની દળાવે,
પછી થંડું, ભુગર, માખ, ગારલ અથવા
ખજરાના લોટ સાથે ૧.૪ પ્રમાણમાં
મેળવે. તેની રાટલી અથવા પુરી જતાની
ખાવ, એજ પ્રમાણે જે લોટમાંથી ખીરકુટ
પાંડે, કે વગેરે તથા બીજાંવાદિષ્ટ ચીજ
જની શકે છે.

(૨) દાળ ખાંડી 'હોય' તો દાળને
રાતના પકાણી સવારે સેકી ખાવ પણ
નરમ દાળ ખાવી નહિ અથવા પાણીમાં
ઉકાળી દાળ ખાવી નહિ કારણ કે દાળમાં
એકરસ હોય છે જેને જઘાનાં જઘવાર
લાગે છે, એને જે દાળા વગર આખી
ખાવી હોય તો પકાણી જગારે કુટવા માંડે
ત્યારે વધારીને ખાવી જોઈએ પણ એને
સીજતા જડુ વાર લાગે છે તેથી એને
તોડીને પાકી લેવું વધારે સારું હોય છે.
સોવાબીન્સના પોદે વપરાશમાં હોવા નહિ.

(૩) ચણાના લોટ સાથે 'અર્ધાઅર્ધ'
મેળવી એના બંદણવાં સેવં વગેરે જની લઈ
છે. જરૂરથી, મગજ વગેરે મીઠાં તથા
થડેનાં લોટ સાથે ગળતી મેળવી મીઠાં
જની શકે છે.

(૪) મેનાં ઉકારાને દુધ પાંચું હોય
તો સોવાબીન્સના લોટ એક ચમ. અને
પાણી એક ચાના ખાણા જેટલું લેવું.
પહેલાં પાણીને ગરમ કરવું. જગારે પાણી
ઉકળવા માંડે ત્યારે તેમાં એક ચમચો

સોવાબીન્સનો લોટ નાંખે, પછી ખાંડ
અથવા ગોળ મેળવી આગળને પાવું. પાણી-
માં લોટ નાંખ્યા પછી 'લગભગ દસ મીનીટ
સુધી ઉકળવા દેવું' જોઈએ. સોવાબીન્સની
કાશી સોવાબીન્સને પકાણી અને પછી
સેકીને જની શકે છે. મીઠી પીચાખના
રોગ ઉપર આ કાશી ઉતમ ખોરાક છે.
એની રાટલી, પાપડ, પાંડે વગેરે એને
માટે કીધે છે.

સોવાબીન્સ એકાંત ખાવામાં કામગાં,
આવડાં નથી એ ઉપરાંત નિવેશ નકાદી
કરે છે.

એની ખોરાકમાં ફટલી ઉપયોગિતા
છે, એ આ વાતથી સાબીત થાય છે કે
સ્વપાનના લક્ષરને એનો ખોરાક અપાય
છે, ઇરાકીમાં લક્ષરને સોવાબીન્સના પાંડે
અપાય છે, અને રશીયામાં તો એને માટે
ખાવ મંડ પડે છે, એના બીજાં પણ
ઉપયોગ કરી શકાય તે સંબંધમાં પ્રાચીન
યજ્ઞ રહ્યા છે. અમેરિકામાં રશિયા સોવા-
બીન્સના ડબ્બા પણ મેચાય છે.

સોવાબીન્સમાંથી 'ભુદી ભુદી' નાંતની
મીઠાણ, પુરી, રાટલી તથા બીજાં રસાદિષ્ટ
ચીજો જની શકે છે.

આજે એ એવું અત્યંત છે કે
જેમાંથી ૨૦ ટકા સેકર તેજ નીકળે છે.
એનું તેજ જડુ ઉતમ છે અને ચીનમાં
એનો ઉપયોગ થાય છે, અને તેમાંથી
એસરીન, માન્ડરીન, વેજેટબલ, સાલુ,
વારનિસ, વોટરપ્રુફ, સાલી, કાંસકી અને
રમકડાં બને છે. બીજાં કોઈ અનાજમાંથી
આટલી ચીજ નથી જની શકતી. એનો
જોગ જેતીમાં તથા સ્વનવરોના ઉપયોગમાં
આવે છે, પરદેશમાં અને ચીનમાં કે જ્યાં
જઘવાર દુખાગ પડે છે. ગરીબ ખેડૂત
લોક એ ખાળને સેકી સેકીને ખાવ છે.
અને જીવન નિર્વાહ કરે છે.

માંસને બદલે સોયાબીન.

ઈન્ડિયન રાજધાની નૂપીયિ-
નના ક્ષીરીય એકથી ખાતાના ડોક્ટરને
હોટે થયું વરમ લખી હતા તેમજ સોયા-
બીન વિષે એક ચોપડી લખી છે. તેની
(માસદાર સમાચાર) નામના છાપામાં
વિસ્તૃત સમાલોચના આવી છે. એમાં
સમાચારક કહે છે.

આ દેશમાં માસદારીએને સોયાબી-
નમાં મુખ્ય રસ અને આહાર તરીકેના
ઉપયોગને લીધે છે. વૈદ્યની દ્રષ્ટિએ જ્ઞેતાં
ગ્રહર એના પોષણ આપવાના બંને યુક્તિ
વિષે બહુ સ્તુતિ કરે છે. તે લખે છે: આ
માંસદારીએની પ્રજામાં આપણે સોયાબી-
નનો સદુપયોગનો પ્રચાર કરી શકીએ તો
તેથી અપ્રશ્નિત લાભ થશે, કેમકે 'બીન
કાષ્ટ પશુ ખોરાક કરતાં સોયાબીન એ
શક્તિવર્ધક પ્રોટીન પુરૂં પાડનારી
સોયામાં મોંઘી વસ્તુ છે... સોયાબીન અને
એમાંથી બનેલી મીઠી મનુષ્ય ભૂતિએ
શોષિતો સૈથી સંપુર્ણ અને શ્રેષ્ઠાંગિક
ખોરાક છે જે વિશે શંકા નથી. અત્યાર
મુખી શોષાયલી શરીરપોષક સૂત્ર વસ્તુ
એમાં તે સૈથી સંપુર્ણ છે. અને શ્રેષ્ઠ
ખિતમાં એ લોકસિંગ કરવાનો જોરો
અત્યાર થશે તેનું પુરેપુરું વળતર મળી
રહેવાનું છે. માંસદારમાં સૈથી વધારે
અને અમલની વસ્તુ તે પ્રોટીનજ છે.
પણ સોયાબીનમાંથી એકાદ જાનના
માસવા કરતાં સમમન. બમણું પ્રોટીન
મળે છે. જમણીમાં કુટુંબના આહારમાંથી
મોંઘાં માંસ જાતના કરીને તેની જગ્યાએ
સોયાબીનનો પાપર દાખલ કરાવવા માટે
વૈજ્ઞાનિક શોધખોળ ચાલી રહી છે. માંસ
કરતાં વધારે પ્રાણીના પ્રોટીન-મોંઘાં હોય
છે, જ્યારે સોયાબીનમાં તેનાના પડે છે"

સોયાબીનનો ઘોટ બે દિવોદ્યમ મોમાંસ
અથવા ૬૮ ઈંડા અથવા અડી રતલ
માવના દુધ બંદોબસ્ત છે કે જ્યાં ગાયને
આવામાં આવી પડાય આપવામાં આવે
છે. સોયાબીનમાં મોંઘી કિંમતના મોમાંસ
અને ઈંડા કરતાં પ્રોટીન અને ચરબી
વધારે હોય છે, તે ઉપરાંત તેમાં ઉષ્ણતા-
માન પણ વધારે હોય છે. સોયાબીનમાંથી
જે ચરબી બને છે, તેને વિષે લેખક કહે
છે, મોંઘાના અડ, સેરવા અને પ્રાણીના
શરીરમાંથી બનાવેલાં બીજાં ઉત્તેજક
દ્રવ્યોની જગ્યાએ, સોયાબીનનો ઉપયોગ
સરસ રીતે પણ શક્ય એવો છે."

સત્તુ જનાવવાની રીત વિષે તેઓ
લખે છે.

બંધુરિયન જાતની મોંઘા દાખાની
સુદૃઢ કાણુ સોયાબીન બંધોરક લીધી. તેને
લેતાની કે, માંસની તાવડીમાં નાખી
તાવડી મૂકા ઉપર મુકીને સુકા મોયા-
બીનને લોકમાના ચારવાથી સગત હતાજા
હતી. એનો રસ સોનેરી થશે એટલે
એને ઉતારી દંડી પડવા રીધી. અને
પછી દિં, રતાનની જોડોમાં આડો તૈયાર
કરવાને સાધારણ રીતે વપરાય છે એવી
નાની પર્યટની પંડીમાં એને દળા ફાડી.
સોયાબીનનો ઝીંબુ નરમ લોટ થઈ મધો
ને દાણામાંથી જરાપણ લાભ નકામો ન
થશે; એ રીતે તૈયાર થયેલા ઘોટ પહે-
લેથી મોંઘાનો મધો, એટલે એનો સત્તુ
તરીકે કાષ્ટપણ રીતે ઉપયોગ કરી શકાય."

સર કુદને એ આપેલી દુધ જનાવવાની
રીત કંઈક અટપડી છે. વિષેનાના પ્રખ્યાત
આહારશાસ્ત્રી જોન્સબીન હેન્સને આપેલી
રીત એના કરતાં બહુ સારી છે;

"એક આડો બરીને સોયાબીન લો.
તેમાં અડી રતલ મંદમ પાણી નાંખી.
તે દાણાને આખી રાત પકાણી રાખો."

બોને દિવસે' સવારે પચાતેવી મેલાખીનીને પાલી નાંખો એ રીતે, જે લોકો ને પ્રસાદી નાખાર થાય તેમાં છ પચાસ પાણી રોકે અને પછી એને પીયાં લાય પર મુકે, તે અર્થાં દવાક લગી ઉપયોગ આવવા લાગે. ને પછી પાણીને ગાળી શો ને દુધની પેઠે એનો ઉપયોગ કરે.

આ દુધમાં રહેજ મધ નાખી મળ્યું હતું' હોય તો તે પેટના એક અને ચાંત-રડાના બીજા દરદે માટે સરસ આદાર થઈ પડે છે. આ દુધમાં માત્ર માખણ, તાજાબૂતી જુકી ને મીઠું નાખવાથી તેનો રસાદ અદુરજ રહે છે."

મેલાખીન્સની મોઢ ખાજત એક જગ્યાએ વાંચ્યું હતું કે રસ જાપાનની લગ્નમ વખતે ત્રિસામાં આપ્યું કે દ'મેસા માંસાદારી મેના સામે મદા પરાકમ સાથે લગ્ન નાખાની મેનાના ખોરાકમાં ને વખતે બીજકમ માંસ નાદિ દોષા છતાં મેખા અને મેલાખીના ખાત્રે જાપાનમાં એક ઉપર નીચળ મેખાઓ. લગ્નમાં રાની કુનેદરી છત્ર પદ તે જાપાનમાં આપ્યું નથી ને ઉપરથી મેલાખીની પેતાનિક મોઢ-દરવામાં આવી અને ત્યાર બાદ ઉપર જત વ્યા પ્રમાણેનાં મુજોનો પ્રચાર કરવામાં આવ્યો.

દેવદાસે હતું મેલાખીન્સ વિષે જાણમાં વાંચવામાં આવ્યું છે અને એ પાણી ફાયદાદારકે નીચ છે એમ વાંચ્યું છે. પણ એ નીચ જોઈ નથી તેમ કેમ ઉપયોગ કરવો તે પણ ખબર નથી જે મહીનાની તપાસ પછી અચાનક એક દિવસ મેલાખીનીની દાસી પીવાની હતી અને એક ભાઈ કુધ પીતા હતા ત્યાં એક બદારના માણસ આવ્યા. વાતમાં પેલા કુધ પીતા લોકોને કહ્યું કે તમારા કુધ કરતાં દાસીમાં વધુ ફાયદા છે. પેલા બદારના ભાઈએ પુછ્યું એ શું છે? જવાબ હતો.

મેલાખીનીની દાસી. તે ભાઈએ કહ્યું હા. એ નીચ થયી ફાયદાકારક છે એમ વાંચ્યું હતું અને હમે પણ એક દિવસ એનું શાક ખાઈ હતું. ને પુછ્યું: એ ક્યાં મલે છે? શોધવાથી પણ મળતા નથી તેણે કહ્યું નીચથી આવે છે, મુંઝાછમાં પાંચ પેમે રતના મલે છે. એને એક દિવસ પચાતેવી પાવની નેમો છોડાં કાઢી દાળ તળીને ખાવામાં આવી. સ્વાદમાં સારી લાગે છે. પછી જાણની નેમ શોધને મેલા દિવસ પાવાઈ; પણ એનો જોઈએ તે પ્રમાણમાં ઉપયોગ ન થયો. એક પૈસાના મેલાખીન્સમાંથી જનેલા કુધ જેટલી ગરજ જે આનાનું બનરનું દુધમાં પુરી કરે છે, આ ઉત્તમ નીચનો ઉપયોગ ક્રિસ્ટીયનના વાંચકો પણ કરતા થાય અને એનો લાભ ઉઠાવે અને બોલજોને પણ બતાવે જે હેતુથી મેલાખીન્સ સર્જાઈ સખાજ કે જેમાંનું કેટલુંક જાણ તથા પુસ્તકોમાં આવેલું તે કેટલુંક નેવણું. જરાતરા પ્રયોગ થયેલો. તે બધું ઉપયોગી લાગવાથી અત્રે આપ્યું છે. ક્રોળના તત્વના કોઈ માટે જુઓ ક્રિસ્ટીયનના અંક જાન્યુઆરી અને ફેબ્રુઆરી ૧૯૩૭

(મેલાખીન્સના નિષ્કર્ષ પુરાવા તરીકે સુન્દરનનો લખેલો લેખક નીચેની ખાજત જાણવે છે. મદારાણમાં એક જલ્દે પોતાની ખેતીમાં બીજ દેઈ પણ પાકનું વાવતર ન કરતાં મેલાખીન્સનું વાવતર કમ, તેને સારો અને પુરકષણ પાક થયો. બીજ મેલાખાની સરખાત થયા છતાં તે ભાઈ મેલાખીન્સને વેચી શક્યા નથી અને અત્યારે તો વખારમાં ભરી સાચવણી કરી રહે છે. ભાજ ભાવ કરતાં મેલાખીન્સની બીજ ક્રોળની માફક જથ્થામાં કે પરચુ રણ માદકી ક્યાં?)

(૭ મા પાનાનું ચાલુ)

રાંચી સદશરી બે'કના મેનેજર અને
કચાઈ મળી પૈસા ખાઈ જવા બદલ
તેમને કેદ અને દંડની સજા થઈ છે.

x x x

લાદોરમાં અગાઉ ન બરાલું લેવા
એવું જ'થી પ્રદર્શન બરાનાર છે.

x x x

ભાવનગર રાજ્યે પાછલું ખેડૂતનું દેવું
મુક્ત કરી આપ્યા છતાં પણ ખેડૂતો નવું
દેવું કર્યાજ વ્યય છે. નવા દેવા કરવાના
કારણે શોષી ખેડૂતોને દેવામાંથી બચાવ-
વાના ઉપાય રાજ્ય દ્વારા થશે.

x x x

દેશ રાજ્યમાં ઉત્તર વિભાગમાં કે
જ્યાં દર સ્થાન દુઝાળ જેવુંજ રહે છે
ત્યાં ૧ સાપ અને ૫૦ દળારે એક બધ
બંધવાનું નક્કી થયું છે.

x x x

જ્યારથી ખેતીમાં યંત્ર વપરાવા મંડીયાં
છે ત્યારથી જમીનમાંથી કચા ઓછો થતો
છે. ઉપરાંત આ ટકારી રાખવા માટે
લોખંડાં ખાતરો કે જે યંત્ર પેદા કરતાં
નથી તેની પણ ખેંચ પડવા મંડી છે.

x x x

અમેરીકામાં ખવતથી થતા નુકસાન
અટકાવવા માટે ારો એક દરોડ રોષ-

વામાં આવ્યા છે કે જેનાથી નાના કન
ઝાડો અને તુલસી રક્ષાય થાય.

x x x

આળાદી અધીકારી પોરબંદર અને તેના
મદદનીશ પોરબંદર રાજ્યમાં સારી
જટ્ટમલ ઉઠાવી રહ્યા છે. કાઠીઆગામાં
પાવેતરો થઈ ગયાં છે.

x x x

હિંદમાં બધે કેમિસના પ્રધાનોના કાર-
ભાર થઈ થાય છે. દરે ખેડૂતના શ્રવણના
અટકા પ્રધાનોના કેવી રીતે નિશાચ સાથે
એ જોવાનું છે. જેના બાધી સાથે દેશના
કસ્ટોમર બાવી લોડકલ છે તેની સલા
દાંધપર છે છતાં છેલ્લી વરખી નો સરકારે
પોતાના દાંધમાં રાખી છે. કેમિસના
પ્રધાનો કેવી રીતે અને જનતા ઉપયોગી
કાર્યક્રમ રલુ કરે એ જોવા આગર છે.

અચ્ચા દુરચાની જંગલમાંથી

મેળવા લાખો :-

ડો. એસ. એચ. ખાન .

તાપીયા મેનસન, નવખનર, મુંબઈ.
છ, પારસી બનર, કોટ, મુંબઈ ૧.

જનવરને પાળવાની રીતો.

આરી રીને ગાળવામાં આવતાં જન-
વરને જે રાખવામાં આવે તે, તેની
ઓલાદ પણ મુધરે અને તે વધારે વરસ
અને સાકા કામ આવે. લગભગ
વીઠ પર એક જ તોડી બગદ કામ
આપવાના લાખસા મોલુદ છે અને એક
કુટુંબને આડી પેઢી મુધી જીવન નિર્વાહ
અકાવા માટે. ઘણા ઘરોમાં ગાય અને
ગેંસી આજે પણ જોવામાં આવે છે. એની
ગાયનન અને સલાજ એના જીવનમાં
મુખ્ય ભાગ ભજવે છે.

દેશને બાંધવાની જગ્યામાં જોય-
નનીઆ પંથરની કાઠીવાળાં અને દોઢાવ-
વાયા હોવા તોડએ કે જેથી પીઠામ
દળીને નીચેની જમીનમાં નીકળી જાય
અને ત્યાંથી નીક વાટે કુંડી કે ઉકરડો
હોય ત્યાં કાઠવાય. એટલે પેશાબથી મંધકી
ન થાય અને તેનાથી ઉપદ્રવ જાતુ થોડાં
થાય. દોરને બહુ હેરાન ન કરે. છાણ
રોજ રોજ ઉપાડી સાક કરવું. દોરને
છેલ્લા પછી પત્થરવાડી જમીન હોય તો
થોડાં નાંખતી. હવાં અજવાળુ આવે એવી
જગ્યાએ દોર બાંધવા દુગ્ધતા દોર માટે
ટાદ, તડકા અને વરસાદ ન લાગે એવાં
કાઠારાં તેવાં કરવાં; અને બધી બાણુ
હરી ફરી શકે એવી સવડ રાખતી. તદ્દન
નજીક કે ખીચોખીચ દોર બાંધવા નહિ.
દોરને માટે તદ્દન સાક જમીન રાખતી
જોઈએ તેવી જગ્યાએ રાખતાં નથી.
આવી એકાજીથી ગાળસ અને દોરને

અરાખ તબીયત મધ્યપ્રકળ નુકસાન થાય છે.

જ્યારે દોર ચરવા માટે ગાય ત્યારે
કાઠારને વળી સાક ફરતી. છાણને ખાત-
રના ઉકરડામાં નાંખવું જાર તેને છાણ
બાળવાના ઉપયોગ માટે બનાવવા. પીઠા-
અને નીક વાટે બહાર જવા દઈ તેને અને
નીકને પાણીથી થોડાં સાક ફરતી. અરાખ
પાસ એવું કંઈપણ કાઠારમાં રાખવું
નહિ. જે રેતીવાળી હોય તો રેતી કઢાડી
નાખી નરી નાખતી. જ્યાં જમીન હોય
ત્યાં બધું સાક ક્યાં પછી સૂકી રાખ
બહારથી એટલે બેગ તદ્દન જતો રહે
છે. વળી ખડ નાંખવાની મળાણુ અને
છાણુ ખવડાવવાની રીતથીઓ પણ સાક
રાખતી કે જેથી જીવાત પડે નહિ. આરો
તાજે અને દરરોજ નવો નાંખવો કે જેથી
પેટ ભરીને ખાય. જેમ અને તેમ સફાઈ
વધારે રાખતી અને દોરને રોજ ન થાય
તે પર પુરવું ખાન આપવું.

જ્યારે દોર ચરીને પાછા આવે ત્યારે
દરેકને લાથીઆથી ચામડી ત્રાક ફરતી અને
લાય ફરવો. દોરને ચરતાં ચરતાં કંઈ
કરો કે એવું કંઈ લાગ્યું હોય તે સાક
ચર્મ મળે. આપણે ધણે ભારે દરરોજ
બગદ રીવાજ કાઠને લાથીઓ ફરવતાં
નથી. ખિયાદાં ચરીને આવે કે પુરતજ
ખીચે બાંધી રમ છે અને પાસ નાખી
ખાતી દેવ છે. દુધનો વખત થાય ત્યારે
તેને સંભાળે છે અને બગદને જોડવા હોય
ત્યારે ખીજા પાસે જાય છે. ઘણે ભાગે

ધણી દોરની બીજકુત કાળેડી રાખના નથી. પશુ ગોવાળ પર અધી બાબત છે. ઘેલી દેવ છે. ચાલીક કરતાં ગોવાળ પર ધણી-મીલી, સામે છે. જવારે માલીકને કંઈ કંઈ થાયેલી નથી. ગોવાળ ધણી રખતે ઠીક. પડે તો દોરની સંભાળે રાખે છે. ધણી રખતે દોરને બેઠક માર મારે છે અને કાઠ રખતે ખીજમાં અને ખીજમાં દોરને વખતે રાખી મુકે છે અથવા તેને કંઈ ને કરતાં વધારે આરા નિરે છે. આવા બેઠકાર બેઠકને બનના દોર પાળવા નહિ એમાં દોર ધસાધ ધસાધને એની ઓગાદ છે. નજી પતી મળે છે. જે દોરનું પોતે કુધ ખાય છે તે પોતાનું દોર છે અને તેનું કુધ ખાવાનો-દરેક ધણીનો હજી છે. ને બીજી વ્યવ છે કે જેમ બઢાની આસપાસ પોતાનાં છાકરાં સારી રીતે લેહરી મોઢાં કરે છે તેમજ આપણને બઢો આપના દોરને પશુ સારી રીતે સમજા નેજાએ, પોતાના કુકુંબનું પોતાનું કરવાર પશુ ને જેને વાચા નથી તેની ધણીએ પૂરેપૂરી સંભાળ રાખતી નેજાએ, અને તેથીજ બેઠકની જગ્યા અને અજાજમાં દોર પોતાની જરૂરી આરે કાઢના ભરીસા પર સંભાળ રાખતી નહિ.

દોરના તરતના જન્મેણ વાહરણ-પાડીઆને પહેલા દશ દિવસમાં કુધ બહુ ધવાયા દેવ છે. કેટલાક મોઢું કુધ વાચા બુમાં દોલિ તેમાં ગોળા. અથવા તેમ છે. એ અને તે બગાડને પાળ છે. આમ બહુ કુધ. પાડીઆ-વાહરણને પાવાથી તેમના વધારે વંદુરસ્ત રહે છે, અને પોટળા સાફ કરે છે. તરતના વિપાવમાં દોરને મહેળાં દશ દિવસમાં રાખવું ખરાડે છે. તેમાં આદ-બાગરી બોળ અને ધણે ભાગે તેમ બોળે છે. કેટલાક રાખણી કરીને ખાવે છે. આખળા દોરને કાઠ પશુ બનતો

જોઈએ બેઠકારનો નહિ કરણ કે તે બહુ જરૂર પડે છે. દોર બાગ અને ઓળા પડે છે. તરતના દોરનીનાં આંગળાં ખાવડાવે છે. અથવા ધીમે કરીને કંઈક કંઈક ખાવડાવે છે. ઓળાઓ ગોળ પાળ છે. કુકુંબરી માટે અને બાગરીના કે જુવારના ફેફલા ખાવડાવે છે. ચાર-પાંચ વરસ પછી પાડી કે વાહરડી બાળણી યાવ છે, અને વાહરડા પાંચ છ વરસે જોળીના કામના લાગક યાવ છે.

કીસાન પોતાના વાહરડાને પોતાને હાથે ખસી કરતો નથી. પશુ કામ કાળી વાપરી પાસે છરીથી ખસી કરાવે છે. એક વરસની અંદરજ વાહરડાને ખસી કરે છે. ખસી કર્યા પછી વાહરડા પંદર દિવસે સારો યાવ છે. તેટલા દિવસ વાહરડાને મુષ્ટિ બોરાક આપવા. મુષ્ટિ બોરાક કે જેમાં ધી મુખ્ય છે. સાથે ઘઉંના સોદ કે રાખથી ખાવડાવે છે. અભારે વધી રીત ખસી કરવાની નીકળી છે. રાખીઆથી ખસી કરવાંથી વાહરડા બીજકુત દેરાન થશે નથી અને તેના શરીરને બહુ વુકે રાખ થતી નથી. રાખીઆથી ખસી દોરના દેવાખાનામાં કરી આપે છે અને તેની સવડ દરેક દવાખાનામાં રાખવામાં આવી છે.

કંઈ આપણને અમુક વસ્તુ જાણે છે તેમ દોરને પશુ હોય છે. તેમને દંમેસ એકજ આમે નાંખવાથી અરેખી પડે છે અને તે આમાં કંઈકો આવે છે. આથી તે તેના શરીર પર અસર કરે છે. તેમનો બોરાક અપરે રાખ કરી નાંખવો. ઉપરાંત બોરાક સાથે તેમને ગામ કામ વખત આવા-અલગો-લસણ-મેથી-મીઠું આપવું. આનાથી દોરને લુખ મારી ઉપડે છે અને આખેજો એકાંક સારી રીતે પતી વ્યવ છે. જરૂર દોરનો મેળો ભગવ છે ત્યારે છનામ મેળાથી અજાજ રાખનારે પી, ગોળ,

મેથી, કાપડ, ચુરાર વિ. ખોરાક આપી
તેવાર રાખવાં. જે ખોરાકમાં મળવલ્લુનો
ભાગ વધુ હોય તેનાથી દોર જુદું અને
ભરાવદાર થય છે. વધુ મળવલ્લુ ખવડા-
વવાથી દોરને મુક્તિ મળે છે. યોગ-સંગ
કે આપણને જે વધારે મળવલ્લુ ખવડા-
વવામાં આવે તો તેની મળવલ્લુ કરાવ-
વાની શક્તિ આપી થઈ જાય છે.

(૧) પાણી (૨) ખનીજ પદાર્થ કે
હાર (૩) નાઇટ્રોજનવાળા સોલ્યુશનનાં
અને પ્રેસીડીટ (૪) કર્મો દાહક (૫)
ચરબી જે તેમ (૧) રેસાવાળા બાળ.

દરેક જનોવરયા ખોરાકમાં મુખ્ય બાળે
પાણી સમાવેલું હોય છે. યુગ દાણામાં
૧ થી ૧૧ ટકા પાણી છે. યોગ અને
ખજા કે જેને રાત દિવસ સખત મહેનતમાં
અને સંધારીને કામ છે તેના ખોરાકમાં
૬૬ ટકા પાણી હોય છે. આમાં
દોરને વધારે તત્વવાળા ખોરાકની જરૂર છે.
પાણીવાળા, નહિ. દરેક દોર ઉનાચામાં
વધારે પાણી પીએ છે. દોર શીયાળામાં
જયારે બાંધી રાખ્યા હોય ત્યારે આટલું
પાણી પીતા નથી. જયારે લાંબા ચારો
દોરને નાખવામાં આવે છે ત્યારે દોર
બીજાકાં ઓછું પાણી પીએ છે. દરેક
દોરનો ખોરાક પૂરું બાળે ધાસજ છે. અને
તેથીજ એને ધાસચારો કહેવામાં આવે છે.
આવા ધાસમાં ૭૦ ટકા જેટલું પાણી હોય
છે. દુધ જે પ્રાણીનો કુદરતી ખોરાક છે
તેમાં લગભગ ૮૦ ટકા જેટલું પાણી હોય
છે. આમાં થીરમાં લોહીનો ભાગ વધારે
હોય છે. તે લોહીમાં પાણીનો ભાગ
મુખ્ય છે. લોહી દરેક અવધાને પોષણ
આપે છે. તે પાણી દ્વારા નકામે બાળ

બહાર કાઢે છે. પ્રીકાળ-પરસેવા વાટે.
દોરના મુખ્ય બંધારણનો પાયો પાણી છે.
આંતરે વધારે પેદા કરે એવા ધણા
પદાર્થો સમાયા એવા ખોરાકને પ્રેસીડીટ
ખોરાક મૂલ્યવામાં આવે છે. આવા પદાર્થો
માં કુચો, યદ બહાર નીકળી
જાય એવા તત્વનું પોષણ થોડું હોય
જોઈએ. જે ખોરાકમાં મૂલ્ય આપ્યું-
મેન તથા પ્રેસીડીટ હોય તે પદાર્થો
દાહકજન પુરા પાડનારા ધણાં છે. આવા
ખોરાકથી થીરમાં દાહકાને, કાચકા, થાય
છે, જે ખોરાકમાં તેમ જ બી-ચરબી કે
ખાંડનો ભાગ વધુ હોય અને પાણીનો
ભાગ ઓછો હોય તે રચાયેલા અને
ચીકટ પદાર્થો કહેવાય છે. જુદા જુદા
ખોરાકમાં જુદા જુદા પ્રમાણમાં તેમ
રચાયેલા પ્રાણીઓનાં અને કુચાનો ભાગ
સમાવેશો હોયજ છે. દોરની કાચકા
શક્તિ પર તેના ચુલ્લો આધાર છે.
લીસા ચારો લીલું ધાસ અને લીલા
પાતરાં કે જેનાં બી-ધાસ યદાનય તે
પહેલાં એ ચારો દોરને ખવડાવવામાં
આવે તો તે વધારે પ્રેસીડીટ છે. બી-
પ્રાંક યદાં પછી તેને ખવડાવવાથી કુચા-
વાળો ભાગ વધે છે અને તેથી પોષણ
ઓછું રહે છે. તેના દરેક સારા પોષણના
તત્વો તે બીવામાં જતાં રહે છે. જયારે
ધાસ કે લીસા ચારમાં મુક આપ્યા
હોય ત્યારે એ ચારો દોર માટે બની
ઉત્તમ છે. દરેક અનાજનો ચારો દોરો
માટે ઉત્તમ પુરવાર થયો છે. સીંગોવાળો
હોડનો ખોરાક જુદ-ખાજરી કે એવાં
બીજાં ખોરાક કરતાં વધારે પ્રેસીડીટ છે.
જુદ-ખાજરી-મકાંના દાણા કરતાં યુવાર

અહલ-માટ-કપાસીયા-ગુપ્ત-કળી . લીંગે
વધારે પુષ્ટિક તત્વો રહેલાં છે. તેથીમીયાના
ખોરાક છે તેમાં મધ્યમ ગુણો રહેલાં છે
કારણ કે તેમાંથી તેજ કહાડી લીધા પછી
તેનાં કુચો દોરને ખરાબમાં આવે છે.

આ ખોરાક જનાંવર માટે ઉત્તમ છે પણ
તે ખોરાકના ઉપર ધીની ખાસ જરૂર
પડે છે નહિ તો તે ગરમી પેદા કરી
દોરને ગરમીના રોગમાં સંપડાવી દે છે,

સંચામાં તેમની બીયા તેજ કહાડી લીધા
પછી જે ખોળ રહે છે તેમાં જે પાપ-
ચક્રારક પદાર્થો હોય તે સુકાવ નાવ છે.
ખોળ સખ્ત થાય છે. પશુખરા ભાંગમાં
ખોળ પસળ્યા વગર અમર બાક્યા વગર
દોરને ખરાબતા નથી, તેમાં થોડું તેજ
રહી જવાથી તે દોરને વધારે પુષ્ટિકારક
છે. ધાણીમાંનું તાજે ખોળ પો ૧૧ જાદી
પાચન થાય એવો અને વધારે બળ વધા-
વનો હોય છે. સંચાના ખોળમાં તેજનું
તત્વ ઓછું હોવાથી તે ધાણી જેટલો
ફાયદાકારક નથીજ. ખોળમાં જે કુચો
વધારે હોય તો તે દોરને બધું કાર્યરો
કરતાં નથી. આવા ખોળ કરતાં તાજે
ખોળ વધારે શુભકારી છે અને તેવાથી
દોરને ચરબી અને તાકાદ આપી ચપલા
આપે છે. તજ-મગફળાં-કેપર-ખરસાણી
અગસી વી. ખોળ ખાવાનાં હામમાં આવે
છે. કુચીના બીના ખોળ પચી, સકનો
નથી. ઉપરાંત તેમાં કુચો વધારે હોય છે.
તજનો ખોળ બધાં કરતાં ઉત્તમ છે. ખોળ
માં નિચે પ્રમાણેનાં તત્વો છે.

તેજ ૧૦-૧૨ ટકા. નાઇટ્રોજનવાળો
પદાર્થ ૩૦-૩૫ ટકા. કાર્બોહાઇડ્રેટ ૨૫-૩૦
ટકા. કુચો ૪.૦૫ જેટલો હોય છે.

તત્વ તથા અગસીનો ખોળ માંદો
દોરને બહુ ઉપયોગી છે. તેમજ પાદીઓ
વાહરકાંને માટે ઓરો છે. નવજામવાના
દોર માટે પણ ઉત્તમ છે.

જે દોરને બહુજ મહેનતનું કામ
કરવાનું હોય તેમ નીચેનો ખોરાક આપવો
વધારે સારો છે.

૧-૫ મગફળાનો ખોળ.

૧-૩ ચણા, કળી, કપાસીયા પી.

૩-૫ બહુનું યુલું, દજેલાં જવ, કે
મગફળાં.

આને સાથે બેંગી, દરેકાજ ખોરાક
આપવો, ખાવામાં દરે આવાડીએ ખોળ
બદલાવી કાપવી થાય છે. સાથે અગમી
અને તેજ આપવાથી બહુજ પુષ્ટિ ખોરાક
થાય છે. આ ખોરાક સામાન્ય દરે માટે
દરેક વેળે ઉપયોગી.

૧-૩ તજનો ખોળ.

૧-૩ ચણા, કળી, કોળનો શાય.

૧-૨ બહુનું યુલું, દજેલાં જવ,
દજેલાં મગફળાં અમર ઓરો.

આ બંને ખોરાક ઉત્તમ છે અને દરે
માટે બદલી ખેવામાંપવા જેવું. આના
ઉપર લીધું ધાસ વધારે શુભકારી છે.
સાથે સાથે જ્યાં લીધું ધાસ ન મળતું
હોય ત્યાં સુકા ધાસ માટે વંધી નથી.

પાછાં કાંઈ વખત ધાસને બંદો માનર
દીપ્તિ પાડે અગમ્ય પાણી ખવડાવું. આથી
જલાવડી તંદુરસ્તી સારી રહે. એ અને
કામ નધારે આપે છે.

પરંતુ પરાંગ કે પડુંકુ કુંવર પુષ્પિ
આપની નંચી દોરને ખાંચમાં ફેરવે
પણ નથી. આ આવાથી દોર જલ્દી
પરાધ જાય છે. અને તાત્કાળીક જુખ
મટે છે. પણ આને મગ-અરદ, ચળના
દોરમાં કે પાંદડાની જુખ સાથે ખવડાવ-
વામાં આવે તો દરેક દોરને સાફક આવે
છે. અને તેથી તો વધારે ઉપયોગી થયું
પાસ એ કાંઈ હોય તો આ બંને પરાળ છે.

બોજરી આખી જુવારે કકડા કરી
ચણાના પાંતા સાથે ખવડાવવો તદિ.
કોરળ કે એ જાતવરને ખાંચમાં ફાંવતા
નથી. બંગદને નેડી અથવા તો જુવાર
બંજરા જુડી કુડામાંથી કાળું છુટાં પાડ-
વામાં આવે છે. કુડા અને દાણા વધરતા
હોયને કડખ કડવામાં આવે છે. કડખ
દંમેશાંધરને જાગે બંગદને તાખવામાં
આવે છે. તેના ખાતાં વધેલાં રાશને કાપી
તેને ગાય અથવા બેસને નાખવામાં આવે
છે. જ્યારે દોર અરેખરાં જુખમાં હોય
ત્યારે આ કાપેલાં રાશને ખાવ જાય છે
આથી તો પરાધવાં દોર અડધાં રાજા
રહેવા દેવ છે. દોરને દંમેશાં કડખ ઉપ-
યોગી છે. આ કડખતા કકડા બીજ

પ્રકૃતને પોતાને ત્યાં પાકે થતાં હોય તેમજ
દંમેશા પોતાનાં પેરે માટે રહેવા દેવું. એ
ખારાક લીધો તથા સુકો પણ દોરને નાખી
સાકાય છે. લાંબો મુદત સુધી બગડતો
નથી. ધરના દોર અને ધરનો ચારો હોય
તો દિસાનને પાયાં કરતાં વધારે ફાયદો
ધાય છે.

કાપેલા ચારા સાથે ગુચર-અરદ-મગ
જોળને કકડા-અગવ બરડા-બોરલીને તેમાં
મીઠું, જોળ અને પાણી નાખી પલારી
તાપો. પછી તે દોરને ખાવાલાયક થઈ
રહેશે. એક દિવસ ઉપર પ્રમાણે પસાળી
રાખવાનો રિવાજ છે. ગરમીને લઈને તે
દોરને વધારે ઉપયોગી થાય છે છતાં તેને
વધારે ગરમી લાગે તો તે ખાદ્ય ધણ જાય
છે. અને અગવડતા ધણ જાય છે.

લીકું માસ-ગદખ-અસીનીઆ સાથે
કડખ બેળીને ખવડાવે છે. લીકો ચારો
સુખ-ચારા સાથે હોય તો તેથી સુકા ચારાને
ખવડાવમાં અરદ કરે છે. અને દોરોને
બનેવ સાથે ખાવાથી નીનનાં આવે છે.
આ ચારામાં ને મીઠાનું પાણી જાટવામાં
આવે તો દોરોને જોર લીજત આવે
છે. માનર તથા પોતાની ચંદી અગર
બંગદને દાણા સાથે બેળીને ખવડાવવાથી
વધારે ફાયદો થાય છે. આ બધું સાચું
અને તાલુ હોય નેષ્ટ.

દુધ આપતાં દોરને બારેલો ખોરાક
આપવાથી દુધમાં વધારે ફાયદો થાય છે.

અને દુરતમાં વિવાહમાં દોરને તો જરૂર ખાસો ખોરાક આપવો જોઈએ.

દોર વિવાહ કે દુરતજ પોતાને ત્યાં જોતો ચાલે હોય તેનો ભરડો કરી સાથે થોડું મીઠું નાખીને ખવડાવવું. કુંઘરીના માંદીઆ ખવડાવવાથી દુરતજ ઓળ પડે છે.

દોરને ખુદ બતાવ્યા પછી માસણી ચાલે છે. જેમ જેમ વિવાહના દિવસો નજીક આવતા જાય છે તેમ તેમ દોરનું દુધ ઓછું થવું જાય છે. દોરને વિવાહનો ખાસો રહે ત્યાંથી દોરનો ખોરાક ફેરવવો. ખોરાક ફેરવતી વખતે એટલું ખાનમાં રાખવું કે દોર નાનું છે કે મોટું, કોશવર છે કે નગણું. એક બેસ જો ના મધુ દુધ આપતી હોય તો આ પ્રમાણે ખોરાક આપવો.

લીલુ, ઘાસ, સુકે ઘાસ, કપાઈઆ, ખડેનું થુલું અને મીઠું રાત્રે પમાળા રાખી તેમાં ઓળના કકડા રાખવા. અને દરરોજ થોડા થોડા સવાર, સાંજ આપવા.

કુંધાળો દોરને હમેશાં દોઢાં પહેમાં પાણી પાવામાં આપે છે. આથી કુંધમાં ફાવે તો જરૂર થાય છે. આવા કુંધમાં પાણીનો લામ વધારે હોય છે અને લીલું

પ્રમાણ તદ્દન ઓછું હોય છે. તાજુ દુધ જેને ઘેરે વેચાઈ જવું હોય તેણે મારે આવી રીત ફાવડાકારક છે. પણ જેઓ કુંધમાંથી લી બનાવવાનો ધંધો કરે છે; તેને આમાં ગેરફાયદો છે. અનાજ વધારે ખવડાવવાથી સારું દુધ ઉપરાંત વધારે દુધ આપે છે. તે ખાસ ખવડાવવાથી નહિ.

જ્યારે દોરને લીલો ચારો ખુબજ ખવડાવવામાં આવે ત્યારે દોરનું ખુબ ખવડાવવામાં વિધિ નથી. કુંધાળો દોરને કુંડો સાથે કરી ખવડાવવાથી વધારે ફાવડો થાય છે. કુંધાળો દોરને તેમ વધારે મામ નુ હોવા જોઈએ. એની માવજત એની ઓસાદ પર દોરના દુધનો આધાર હોય છે. જેમ જતાવરે ધરતી ઓસાદ છે અને તેના થુલું ધરાવે છે તેમ દોર પણ પોતાના પેડી દર પેડીના થુલું ધરાવે છે.

કુંધની બાળતો બધી સખત સંપત્તિ વાળા મારે ધન. જેને રહેવાને ધર નથી. ખાવાને અન્ન અને સુવા મરે. જાપરામાં ખાસી જગ્યા છે તેવા મારે તો દોરને મારે ઘાસ જિરાય કોઈ પણ ચારો નથી. આથી કુંધીજને દોરની ઓસાદ પેડી-દર પેડી નબળા થતી જાય છે. (ખજણ)

“ક્રિસાન” ખાસ આંકઃ એક અભીપ્રાય

માસિક તો બહુ નીકળે છે, પણ ખેત્ર
કે વિષયક્ષી બહુ ઓછાં નીકળે છે.
ખેત્ર અને વિષયક્ષી માસિક ગણનાંદવા
લાય તેમાં “ક્રિસાન” માસિકનું સ્થાન
મોખરે એ માટે આવી શકે કે તેણે
પાતાના આર માસના છપન દરમ્યાન
પાતાના ખેત્ર અને વિષયને મેરુસમ અવગ-
ળે નાંખી રાખેલ છે.

ખેતુનોનો પ્રશ્ન આજે મહાવિકટ બન્યો
છે. આંધ્રિક મુંઝવણનું મોલું સમગ્ર
દેશપર ફરી વળેલ છે ત્યારે લાલસલા
માસીક પત્રોને એક ડગ આગળ લેરવું
મુશ્કેલ થઈ પડે છે ત્યારે એ (આર્થિક)
મુશ્કેલીનો સામનો કરીનેજ નહિ પણ
એ મુશ્કેલીઓ વેકીને પણ “ક્રિસાન”
પ્રકાશક આર. રામ કુંપનીએ ખેતુનોની
શક્ય તે પ્રમાણમાં મેલા કરી છે. ને જારી
રાખી છે એ બદલ અભિનંદન પડે છે.

વર્ષાંતે “ક્રિસાન”નો દળદાર આંક
(ખેતુનેને લગતા વિષયોથીજ લેરપુર)
આદકોના કરકમળમાં મુકવામાં આવ્યો છે
એ. એક સાક્ષર કહી શકાય પણ એવા
સાદસને પ્રકાશક સમજી જુઓને જગતવા
એકમાં રલુ કરે છે એ આગે-ખાસ
કરીને ખેતુનોએ અને ખેતુતના પ્રશ્નમાં

રસ લેનારાઓએ-ખાસ નોંધવા જેવી
બીના છે. આવા પ્રકાશના પ્રકાશકની
આની સાદસ યતિને ઉત્તેજવી એ એ
લોકોનો વ્યવહાર-ધર્મ થઈ પડે છે.

૬૮ પેજની આ અપ-ટુ-ડેટ સચિત્ર
આંકમાં પીરસાવવા સાહિત્ય પર નજર
ફેંકતાં “હું મુકરજી ને મનજીમાઈ”
“પ્રધાન મંડળોનો ગ્રામામ” “ફોનોની
જેતી” “જળમાં રથજી” એ લેખો ખાસ ધ્યાન
ખેંચનારા છે. આ લેખોમાં ખેતુનોની
વિશ્વવિદ્યા બાળ્યોને વિચારની સરોજી સરસ
રીતે અડવવામાં આવેલ છે. એ ઉપરાંત
“મકાઈ” “તમાકુનાં બીતું” “બીયાં
ફટલા પ્રમાણમાં ઉગરો” અને “ધી અને
સામડના વેચાણની ચોળના”ના લેખો
વિષય પરત્વે સારી માહિતી પુરી પાડે
તેવા છે. આજી ચોક્કસપણે અપાયેલા
ચોમાસાના વર્તારોને બદલે એકાદ “સારો
વર્તારો અપાયો હોત ને તેટલી જગ્યા
બીજા ઉપયોગી સાહિત્યથી ભરી હોત તો
વાંચકને વધારે લાભ મળત. કહેર પરતું
મેઘરાગણું જુની નવી પદ્ધતિનું ચિત્ર
સમયસરતું અને જીવિપ્રવૃત્તિ કહી શકાય.
આ માસિકના આદક યવાની રો કોષની
ફરજ હોઈ શકે. તેનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ.
૨૫ છે અને ઓશીસ ખેતવાડી મેઘનરોડ
મુંબઈ નં. ૪ પર આવેલી છે. “તીરંદાજ”

ધી સેન્ટીનલ એરચોરન્સ કુંપની લીમીટેડ,

મુંબઈ.

ખાસ વિશિષ્ટતાઓ—

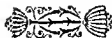
- ૧ ફોટોગ્રાફીક ઇન્ક્રમ પોલીસ્ટીની ચોળના
- ૨ રોકટરી તપાસ વિનાના વિમાની ચોળના.
- ૩ વાર્ષિક પ્રીમીયમ લેરનારને અદીટક રીજેટ આપવામાં આવેલ વિગેરે વિગેરે.
વધુ વીગત માટે મળો યા લખો—

મીર. એજન્ડા-મુંબઈ અને દક્ષિણ મુંબઈમાં,
એફ. કે. ઓફીની કુંપની.
એચારી હાઉસ, શીરાજશ મહેતા રોડ,
કોટ, મુંબઈ.

મીર. એજન્ડા-મદારાપ સી પી. અને બીહાર
ડી. એફ. ઓફીની કુંપની
એચારી હાઉસ, શીરાજશ મહેતા રોડ,
કોટ, મુંબઈ.

ધણીઆમો!

લેખક શ્રી. પ્રેમાનંદ ડી. પટેલ.

‘આંધા! આટલો બધો માર! એ
કણસમાં પોંક ખાતા સાર લીધાં તેમાં
હું મોર!’

કાળીઆ મારથી દુઃખાવા શરીરને
દાખતો ખખડતો હતો. એની નજર આગળ
આખો જીવકાળ તરે. એ નાનો હતો ત્યારે
એના ધણીઆમાના ખાપે એને પરણ્યા
હતો. એ અને એની વડુ બંને ત્યારથી
એને ત્યાંજ કામે લાગ્યાં હતાં. બંને મળ-
સકે મરચો બોસતાં ઉડી એને ત્યાં આવી
અત્યારના ધણીઆમાની માને ઉડાડતાં.
એની ધણીઆણી પણ ભારે મહેનતુ હતી.
એનો ધણીઆમો પણ ઉડતો. ધણીઆમો
એની વડુ સાથે માય-બેંસ દોઢવા જતાં.
અને એ અને એનો ધણીઆમો બજાદ
નધા બીજાં દોરોને નિરતા. એને યાદ
આવ્યું: કેટલીયે વખત બેંસ કે ગાય
દહોવડાવત. તેમની સામે એ નેની મટ્ટારી
પકડી સાકરી સાથે ઉભો રહેતો, ત્યારે
અંજડીમાં દુધ કાઢી દહોણીમાં રેડી, પાછી

દહોવા જતાં એના તરફ એતી-ને કેટલીક
વખત તો દહોવાનું લાન શુધી એના તરફ
એકાદ રહેતી. એમાં અચળ અને તપેલી
લાથમાંજ રહિ જતાં. આથી દુખથી શેરનો
મીઠો અવાજ બંધ પડતો, બીજાં ગાય કે
બેંસ દહોતી ધણીઆમીનું લડા એની વડુ
તરફ જતું, અને બંનેને એકમેક તરફ
એતાં એનું, હસતાં હસતાં મીઠો કપડો
આપતી. આ યાદ આવતાં એમાં રહેલી
બોમ્બારી મિઠાસનું દમરણ એને આનંદ
આપવા લાગ્યું. વળી વાર તહેવારે અમર
તો કાંઈ પરોણા આવ્યા હોય, અને સાર
સાર ખાવાનું કંઈ દોષ ત્યારે એની
વડુને એની ધણીઆમી થોડું પણ આપની
અને તે ઘેર વર-વડુ આનંદથી ખાતાં.
તે જમનીને આવી રસોઈ ચીખવાનું કરતાં
અરમાતી. પછી થોડે વર્ગે ધણીઆમીને
હોડાદો અવતરે ત્યારે એ અને જમની
કેટલાં બધાં જુથી થયાં હતાં! જમનીને
તો ત્રણે પોતનેજ હોડાદો અવતરે દોષ
એરથો આનંદ મરેા હતો. હોડાદો તળુ

એશીઅન વીમાની પોલીસી લેવીબની વ્યવસ્થાનું ઉત્તમ સાધન છે.

કુટુંબ માટે ભોજવાઈ, નિષ્ક્રિયેતન, લભ, કેળવણી, ખેડુતની કરજ-મુક્તિ
વગેરે માટે વાળી આકર્ષક યોજનાઓ છે.

વીગત માટે મળેા યા લખો:-

શ્રી એશીઅન એશ્યુરન્સ કું. લી. ૦.

એશીઅન બીલ્ડીંગ, બેસાડ એસ્ટેટ, મુંબઈ.

વર્ષનો થયો ન થયો એટલામાં તો ધણી-
આમી કાગળીઆમાં મૃત્યુ પાળી, અને
છાકરીની ખાતર-ખરહારત જમીનને માથે
આપી. જમીનએ એને પેતાનોજ છાકરો
ગણી પાળ્યો-પોષ્યો. એ પંદરેક વર્ષનો
થયો એટલે જમની પણ યુવરી ગઇ. મારા
કરતાં એ તે વખતે જમની માટે વધારે
શયો હતો તે મને એકકુસ-યાદ છે. એ
ત્રીસેક વર્ષનો થયો એટલે ધણીઆમો પણ
યુવરી ગયો, અને ધરનો બધો કારભાર
એના હાથમાં આવ્યો. એણે ભણતર
છાડ્યું અને ઘેરે રહી ખેતી કરવા લાગ્યો.
એને ખેતીમાં કશી મતાગ્રમ નહોતી, તે
એણે એને માહિતગાર કાપ્યો. દહીં દુધાણ,
ખેતીવાડી વગેરે આબાદ થયાં. એ પણ
જાણીનો-માહિતગાર થયો, અને પછી પોતે
એને વેદસમ જણાવા લાગ્યો. પોતે હરે
વરડો થયા આવ્યો હતો એટલે એનાથી
પહેલાં જેણે કામ : થયું તે સવું નહોતું.
એણે એને ત્યાં લુગાની નિયોયી નાખી
હતી, ને એનો નયો ધણીઆમો બુલી
ગયો એણે એના ઉપર સખ્તાઈ કરવા
માંડી, અને બધી આજતમાં એને શેક-રોક
કરવા લાગ્યો. એવામાં એક દિવસ એને

જીવનનું મેતર સાચવતાં પોંક : આવ્યું
મન થઇ આવ્યું, એટલે એણે જે કણસલાં
તોડ્યાં. એ જેવો કણસલાં લઇ ખંડર
આવ્યો તેવોજ એના ધણીઆમાને ઉમેલો
જોયો. એના હાથમાં કણસલાં જોઇ ધણી-
આમાને એ ચોરી કરે : છે એવો વહેગ
ગયો, અને એણે અને એની મહુએ
એને નાનાપણમાં પાળ્યો પોષ્યો અને
રમાડ્યો એ બધું છુલી જઇ એને માર
માર્પી. આ બધું યાદ આવતાં એને
એણું આવ્યું. એ રડ્યો, કંકળ્યો, અને
લોચ પર નિદ્રાવશ થયો. એને સ્વપ્ન
આવ્યું. સ્વપ્નમાં એનાં મુલુ પામેલ ધણી-
આમા, ધણીઆમી અને જમીનને એના
તરફ દયાભરી દૃષ્ટિએ એણે જોઇ રહેલાં
જેવાં-થવાં અને મુઠ જેવાં. એણે કાંઈ
દહેવા ધાડ્યું પણ જીભ ઉપડી નહિ.
એવામાં આજુમાં ખખડાટ થવાથી એ
જમી પડ્યો. જમતજ જ એણે સામે એ
સિપાઈ સાથે ધણીઆમાને જોયો. ધણી-
આમો સિપાઈએને કહેતો હતો : "આ ચોર"
સિપાઈએએ એને બાંધ્યો, અને જોડે
ચાલવા કહ્યું. કાગળીએ મુદની પહે આગળ
આગળ ચલતો હતો. તેને એક જ વિચાર
આવતો હતો : "પોંક ખાંચા જે કણસલાં
લીધાં તેમાં હું ચોર !"

પણ તેને એમાં કાંઈ સમજણ પડી નહિ.

પાછલી જીંદગીનું ઉત્તમ સાધન :

શ્રી લાઈફની પોલીસી

શ્રી લાઈફ એસ્યુરન્સ કં. લી.

ફાઈ વિંગર, ૬૨૧૦ ડી.ન. લેઇન
મુંબઈ-૧.

નવી મુજવાણુ.

વરસના અગ્રીકશપણને લાગેને ખેડુ.
તોની રિયતી કિતસે કિતસે વધુ ખરાખ
યતી જ્ય છે લાકડીયા દિમને સપાટો
પુરો થયો તદિ. તેનું દેવુ અને મહેસુલ
સરકાર બાકી ખેડે છે ત્યાં તો મે વરસે
કુકાળ પડ્યો. કુકાળનું શહનકાપું પુણું
થવા પહેલાં આ વરસે વરસાદે સગઆપ
કરી ને તે બંધ પડતો નથી. છેલ્લાં એક
માસ થયાં વરસાદની ઝડી પર ઝડી
વર્ષાજ નય છે. વાવેતર કાષ્ટ
જગ્યાએ થયાં. ધાસ ખેતરમાં કુકાળ
મારવું ઉભરાય રહ્યું છે અને અંદર
બપોર સાપો વિચાયા સુધ્યાંના દાખ-
લાઓ નજરે પડે છે. આ ધાસ કહાડ-
વાતી મજુરીના પેસા અને પછી પાકની
સજામતી. તેની રખેવાળી તો જુદી. કાષ્ટ

કાષ્ટ જગ્યાએ વાવેતર થયું હતું ત્યાં
અવિરત વરસાદને લાગેને ધોવાળ મળું છે.
નવા વાવેતર માટે લોમને ખીલકુલ વખત
મળેલો નથી. આ વરસાદ ક્યારે ખાંધ
પડશે તેની આગાદિ કાષ્ટપણ બખિખવેલા
કરી સકતો નથી.

ધાસયારા માટે લીલાળી સખત તંગી
પડવા માંડી છે અને દોરોને માટે ખેડુ-
તોના શ્વ તાળવે મોટયા છે. સરકાર અને
કેમિસ લીલો કુકાળ નાહર કરે અને પછી
શું પગલાં લેય તેને માટે મોટું માંડી છે.
વરસો પર વરસો ખરાખ આત્યા છે.
ખેડુત દેવાનાં બાર તળે એકદાઈ રહેલો છે.
નાની શહત લોમને કંઈ કામ આવતી
નથી. આજુ મોમાસ એ ચાલુ રહે તો
અન એકલો ચિકટ થશે કે ?.....

સ્થાપના ૧૮૭૧

જામળે મ્યુચ્યુઅલ લાઇફ એસ્યુરન્સ સોસાયટી લી.

...અનેક લાભો અને વધુ ગોતસા...

વીમાના સેરમાં દફ વાળી ખેડીસી હોલ્ડરની એકાદી
સેવા કરતી લીધની જુનામાં જુની લીધ વીમા કંપનીનો આ
એક રેકૉર્ડ છે. એનું બેનસ પળ સાચી વધુ છે.

.....એની ખાસ વિશિષ્ટતા.....

નફાના ભાગીદાર પેકીસી હોલ્ડરો અંદરમાન સામે રેકૉર્ડ
વાળીક્રીમીયમ પર રા રા વળતર. કામગી અપંગતાનો લાભ

૧૯૩૬નું એ કરોડથી વધુ કામકાજ

.....મુખ્ય એજન્ટો.....

મોહન રાન્સ ઝોન્ડ કું.

૨૨, એપ્રિલ ૨૪૮૮ કાઠ, મુંબઈ.

એમ. સી. શાહની કું.

૫૪, રીંગરોડ, અમદાવાદ.

ગુજરાતનો ફળ ખાગ.

લેખક — મગનલાલ દેશાઈ.

કિંમત રૂ. ૧-૮-૦

(આવૃત્તિ ચોથી)

(છપાઈ તૈયાર થઈ ગયેલ છે.)

ગ્રામજીવન સંહકાર્ય અને ખેતી

લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦

ગ્રામજીવન સંહકાર્ય અને ખેતી કાર્યાલય

માંડવી, વડોદરા.

ખેડુતો:—

તમેને કંઈ પણ સુખથી હોય તો,

લખી મોકલો. જાણકારો.

તેનો જવાબ આપશે.

ગ્રામ-સેવા

લવાજમ-૨-૦-૦

કે. સેવા-આગ્રમ,

સુ. ઉનાવા (વાંયા). કલોલ.

R. M. Ry.

આવૃત્તિ અને આગ્રાદી માટે

કમર માસિક

એકલુજ સચિત શાસ્ત્રીય અને પ્રમાણુ
જીવન માટે દર્શક છે.

★ ખેતી, દરોગ, પિગાન કયા અને
વેપારને લગત એકલુજ સામગ્રી ગુજરાતી
માસિક હોય તત વર્ષથી (સને ૧૯૩૧ ની
જાન્યુઆરીથી) દર મહિને નિયમિતપણે
પ્રગટ થાય છે.

★ એનો દરેક લેખ શાસ્ત્રીય અને
પ્રમાણુજીવન હોવા છતાં, હરદમેય, સરળ
અને મહેલાયે, સચિત હોય છે.

[ખાત્રી માટે એનો ગમે તે અંક
જુઓ તે તમને પસંદ પડશે.]

વાર્ષિક લવાજમ

(કે-૬ રૂપિયા નજી વિદેય: ૭ મિલિયન)

લખો:—કમર ઓફિસ,

સોદાગરવાડ સુરત.

(ગુજરાતી)	(ગુજરાતી)	(ગુજરાતી)
ખેતીવાડી વિજ્ઞાન	ખેતીવાડી	ખેડુત-ખેતી અને સંહકાર
(માસીક)	(માસીક)	(માસીક)
રૂ. ૨-૮-૦ લવાજમ.	રૂ. ૨-૦-૦ લવાજમ.	રૂ. ૨-૦-૦ લવાજમ.
લીજરી	કેવાડ R. S.	કેવાડી-ખજાર.
કાઠીઆવાડ.	B. B. Ry.	સુરત.
		B. B. & C. I. Ry.

સારી જાનની જુવાર લઈ તેને ઘોડામાં
પાણીમાં ઝોલીસ દલાક પલાળી રાખી.
ઝોળામાં ઝોળા દર ૭ ૭ દલાકે પાણી
બદલતાં રહેવું. ઝોલીસ દલાક પછી પાણી
હારી નાખી દાખાને એક ચુળીઆ પર દબવી
હરી તે ઉપર બીનું કપડું દાંકવું. દાખાને
અંકુરો કુટતા દેખાય ત્યાં સુધી આ બીનું
કપડું રહેવા દેવું. પછી એક ચોકળી સાદી
પર દાખા આછા આછા એક સરખી
રીતે પોતેળા કરવાં. અને તે પર અવાર
નવાર થોડું થોડું પાણી છાંટતા રહેવું.
અંકુરો લગભગ પોખો છંચ લાંબા થાય,
ત્યારે લગભગ ૭એક દલાક સુધી તેને
છાંવામાં સુકવીને, પછી બરાબર સુકાય
ત્યાં સુધી તાપમાં તડકે મુકવા. અગ્નિની
આંચ જરૂરી નથી. પણ જો બહુ બિનાસ
લાગે તો મારીની નીચમાં ધીમી આંચ
આપવી. લોખંડની તાપી વાપરવી નહિ.

હવે એને જરાક બીના કરી ખાંડવા,

“કીર્ત્તાન”

એકુતોનું ખાસ માસિક છે.

આજેના માલક બનો.

એટલે અંકુરો અને છોટરાં, ફાતરાં,
નીકળી જશે. અંકુરો સ્વાદમાં ફુટ્યા જો,
તેથી હારી નાખવાની બગામણ. કસવામાં
આવે છે. પછી સાફ કરેલા દાખાને મીમે
તંપે, આછા લાલ થાય ત્યાં સુધી
દીગમાં લેકવા. જેથી મોટા બનવાની
દિવા અતિ આગળ વધતી અટકે. આમ
તેવાર થયેમાં દાખામાં મોટાનું સાફ
પ્રમાણ છે. બીન અત્યંત જોડે એને
૧ અને ૬ ના પ્રમાણમાં બેળેથી દળી
નાખી, રોટલી છલાદિ બનાવી ઉપયોગમાં
લેવા. દુધ કે પાણીમાં એની કાંઈ પણ
બનાવાય છે. રૂગી પ્રમાણે તેમાં મીઠું કે
ખાંડ નાખી શકાય. આ કાંઈ બોળન
સાથે ખાવાની વેલ ડોક્ટરો બલામણ
કરે છે.

આવા રંગના પેક બચેલાં આપણે ત્યાં
પરદેશી આવે છે. વળી એ રીતે ધઉના
ફિઆ પણ જનારી શકાય છે. તેની કુતિ
આગળ જતાં આ જુદો પર રણ કરવામાં
આવશે. પકો ઝોખાના Flakes રરકસ
Flakes ફોફકસ પથેરે માટે પણ સાફસ
રૂડી અને મહેનતની જરૂર છે. ક્યારે
અમારા કાદખોમાં જે જરૂર રહે એવી
માર્શના છે.

ઈ. સ્ટ એન્ડ વે. સ્ટ.

ઇન્સ્યોરન્સ કંપની લીમીટેડ.

[સ્થાપના ૧૯૧૩]

(હેડ ઓફીસ:-ઈસ્ટ એન્ડ વેસ્ટ બીલીંગ, હોલ, મુંબઈ)

સામયમયજા અને પ્રમાણીક એજન્ટ
નિઃકારક સરતો મળે છે.

જિંદગીના, વિમાની
સધર સ્વદેશી કંપની

ખેડુ ત અ ને આ દ રી

લાખનાર :- શ્રી બરેચરભાઈ આયુભાઈ પટેલ.

(ગતિકર્મી ચાલુ.)

વનરપતિની વંશપ્રધિનું મુખ્ય અંગ પુખ્ત છે. પુખ્તમાં નરતંત્ર પુકેસર અને સ્ત્રીકેસર એ મુખ્ય અંગ છે. પુકેસરના તંત્ર ઉપર એક કાયળા હોય છે તેને પરાગ કોપ કહે છે. પરાગ કોપમાં સમિલ્લ હોય છે. તે સમિલ્લમાંથી પરાગ કોપ ફરે છે અને મંદિથી ઝીલુંઝીલું રચકો નીકળે છે. તે ઝીલું રચકોને પરાગ કણ કહે છે. પરાગ કણ ઉપર છીદ્રાગુ પડ અને તેની અંદર લાગુ પડ હોય છે. તે લીસા પડની અંદર જ રસ હોય છે. સ્ત્રીકેસરના તંત્ર ઉપર માંડ જેવું હોય છે તેને અમ કે રોચ કહે છે. તંત્ર અને અમ અંતરથી પોમાલુ સળા હોય છે. અમ કે રોચ ઉપર સ્ત્રીકેસર પદાર્થ આવે છે. ત્યારે તે ગર્ભ ધારણ કરવાને લાયક બને છે. આ અમ રોચ ઉપર પરાગ કણ પડે છે એટલે ઉપરના છીદ્રાગુ પડના છીદ્રમાં થઈ લીસું પડ તરફ પામી સ્ત્રીકેસરની નળીમાં ગળે છે. સ્ત્રીકેસરની નળીને બીજી ઉટા ગર્ભાશયમાં ગળેલો હોય છે. ગર્ભાશયમાં આદિ બીજા હોય છે. આ બીજા એકતંત્ર વડે જ્યાં વળગેલાં હોય છે ત્યાં પરાગ કણનું લીસું પડ ફારી તેમાંનાં જ રસ બીજની અંદર દાખલ થાય છે ત્યારે તે બીજ પરિપક્વ થાય છે. બીજ પરિપક્વ થતાં ફળ પરિપક્વ થાય છે. એરંડા ફળ જેવાં ફળોમાં કેટલાંક બી વિસ્તરવા વગરનાં હોય છે અને તેને ચાખવાની

ઉચ્ચતાં નથી તેનું ધારણ તેમાં પરાગ કણ-ગાંધી જવરસ દાખલ થયા નથી તે છે. આ જવરસ દાખલ થતાં સુધીની ક્રિયાને ફલોત્પતિની ક્રિયા કહે છે. આ ક્રિયા ચલા માટે સ્ત્રીકેસર ઉપર પરાગ કણ પડવો જ નીકળે. આ ક્રિયા પવન વડે પળ ઉપન થાય છે અને રોચ ઉપરની મુઠા તે સ્ત્રીકેસરના તંત્રમાં છે. આ તંત્રમાં ઉપર ઉપરથી પરાગ કણો પડી ફલોત્પતિની ક્રિયા થાય છે. કેટલાક પુખ્તમાં પુકેસર જુદા જુદા ઉપર અને સ્ત્રીકેસર જુદા જુદા ઉપર હોય છે. (ઉદા. એરંડા ફળ અને પરવર) તેની ફલોત્પતિની ક્રિયા પવન વડે જ બને છે. કેટલીક વનરપતિમાં પુકેસરના પુખ્ત અને સ્ત્રીકેસરના પુખ્ત એક જ ઉપર જુદાં જુદાં હોય છે ત્યાં ફલોત્પતિ ક્રિયા પવન કે જંતુઓ મા ફલ થાય છે. જંતુઓ પરાગ કણ ખાતાં પુખ્તમાં મળ મુસવા કે પાંખ ડીને ઘાતી ખાતાં આવાં પરાગ કણ પોતાના ઘરિર ઉપર ચોંટાડી જઈ બીજ સ્ત્રીકેસરના પુખ્ત પર જઈ ફલોત્પતિની ક્રિયામાં મદદ કરે છે. આ ફલોત્પતિની ક્રિયામાં મદદ કરવા જંતુને આગળવા, પૂખ્ત રંગ, ગંધ કે સુગંધીદાર તેલો ઉપ- ન્ન કરે છે. કુલમાંથી ફલ થાય છે અને ફળ તે વેગરેપતિનું બાળક છે. આ બાળકને લગાંમાંથી અને ગર્ભાશયમાંથી બોધને બોરાર્ક મળે તે માટે ફરે લઈ ગવાની ગ્રાહ્યતા હોય છે. ફળ ફળમાં બીજ

પાણીઓનો - ખોરાક દેવા છે જેથી ને
ખાવાની ફરજાએ, કહેને જાણે. ઉપરથી
તથા દુર લઈ જાય છે અને ફળમાંથી મર
ખાઈ બી પાનું રહેવા દે છે તેથી ત્યાં
પાણી મળતાં ઉગી દસ આઠવાણું અને
ખોરાક સારી રીતે મેળવી શકે છે. કાષ
ફળ ઉપર રેસા હોવાથી પરનથી કીડી કે
પાણીથી લણાઈ થયું દૂર ઉડે છે. આ
પ્રમાણે અનેક વિધેયુક્તિઓ વનસ્પતિની
વંશગણિ માટે થયેલી હોય છે. વનસ્પતિ
પોતાના બીના ફેંસો કરવા માટે મહેનતનો
ખર્ચો આપવાની મોહરણ કરે છે. આ
પ્રમાણે પરોપકાર અને ઉપકારનો બંધો
ઉપકારથી વાળવાનો કુદરતનો સિદ્ધાંત
જણાઈ આવે છે આ સિદ્ધાંત દરેક
હિન્દીના લોહીના ક્યોરુલમાં જોવાયેલ
થઈ રહેલો હતો અને હિન્દુ પર્વનો તો ને

પરમ દિવાળી છે કે પરોપકારાય પુણ્ય,
પર- પિંડનમ પાપાન આ સિદ્ધાંત
પાશ્ચાત્ય કૃષ્ણવૃક્ષી અને કૃષ્ણથી જુદાનો
જાન છે અને ફક્ત સ્વાર્થથી બંધના જાન
છે, તેમ તેમ હિન્દી અનનિ થતી જાય
છે. માણસોમાં દિવસે દિવસે મોજસોપની
ગતિ વધુને વધુ જગતી જાય છે. તેમ
તેમ વેળવનાં સાપનો મેળવવા ઉપરોળી
જે અર્થ-પેણ તે તરફ દોડતા જઈ સ્વા-
ર્થથી અને છે. મનુષ્ય પોતાના જીવનમાં
ધર્મ, અર્થ, કામ, અને મોક્ષ એ ચાર
જાજનોમાંથીજ એક મેળવવામાંજ જીવ-
નો હેતુ સમજે છે. તેનાં હિન્દુ અને
હિન્દીના જીવનનો હેતુ મોક્ષ હતો
તે વીસારતો જાય છે. ને કુદરતના
અવ્યક્તે પ્રશ્નથી આદેશ જવારે સમજશે.
ત્યારેજ તેનું કથાણ થશે.

જરાયત ને બાગાયતના પુસ્તકો

અજરાતી.

૧ પૃથક્કરણનું પુસ્તક	૦-૪-૦	૧૦ કપાસ	૧-૦-૦
૨ ખેતીવાડી પાઠશાળા બાગ ૧ લો.	૧-૪-૦	૧૧ „ ૨ બાગ	૧-૪-૦
૩ „ બાગ રજો	૦-૧૨-૦	૧૨ કૃષ્ણવાડીની અગિયારણી	૦-૧૨-૦
૪ રેવન્યુ અને ખેતીવાડીની આબાદી	૧-૦-૦	૧૩ એસવર્ધન	૨-૦-૦
૫ ખેતીના ધંધામાંથી પેશ		૧૪ ટેરિનો પેટ	૧-૦-૦
કમળવાની કૃત્તી	૧-૮-૦	૧૫ દ્રમ્યું વાવેતર	૦-૧૦-૦
૬ માય-એસ-ચોડા ઉકેરવાની રીત	૧-૮-૦	૧૬ વનસ્પતિની વાતો	૦-૧-૦
૭ હિન્દની જરાયત ખેતી	૨-૦-૦	૧૭ યુગ્મરાતનો કૃત્તબાગ	૦-૮-૦
૮ ખગીયનું પુસ્તક	૨-૮-૦	૧૮ મુજરાતનો કૃષ્ણ બાગ	૧-૮-૦
૯ માળીતો ભોગીઓ	૨-૦-૦		

હિન્દી.

મરાઠી.

૧ કૃષિ-કામુદી	૧-૪-૦	૧ આજ્ઞી રીતી	૩-૦-૦
૨ ભારતીય કૃષિવિજ્ઞાન	૨-૪-૦	૨ ખેતી સંબંધી ઉપયોગી માહિતી	૩-૦-૦
૩ ખાદ	૧-૪-૦	૩ કૃષિ-સાધન	૦-૧૦-૦
૪ ખાદનો ઉપયોગ	૦-૧૫-૦	૪ કોળીની લામવડ	૦-૧-૦
૫ ઘરઆ બાગવાન	૦-૮-૦	૫ કોળી શક્યરની લામવડ	૦-૧-૦
૬ કોસાનની કામવેળું	૦-૬-૦	૬ પામેલાની લામવડ	૦-૮-૦
૭ કૃષિ-મિત્ર	૦-૫-૦	૭ સાકબાદના રોગા	૧-૦-૦

આર. રાય એન્ડ કું.

પબ્લિશર્સ

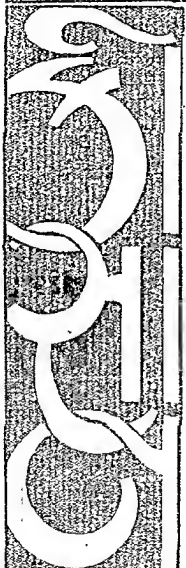
અને

કમીશન એન્ડ પ્રિન્ટર્સ.

૨૦૮-૧૦, ખેતવાડી મેડનરોડ, મુંબઈ, ૪.

આ માહિતી રજૂકેણ એમ. રેસાઈએ તૈયાર કરેલી પ્રેસ (ખેતવાડી બે. રોડ, મુંબઈ નં. ૪)માં જાણી આર. રાય એન્ડ કું. માટે ૨૦૮-૨૧૦, ખેતવાડી મેડનરોડ, મુંબઈ નં. ૪ એ રજૂકેણી પ્રથમ કુટું છે.

કોશાન

સંવાચન : રૂ. ૨-૮-૦
બહિર સંસ્થા રૂ. ૨-૦-૦

પરદેશ ૧૦ શિલીંગ
છૂટક ચાર આના

પુસ્તક બીજું

આગસ્ટ

અંક બીજો

૧૯૩૭.

પણ જે એકુત મર્ગ હલખકારના કર,
મળેત ઉપદાવનારના ભુક્ષમ, પ્રેપુરી
ગેરકાયદેસર હુંદ, કરી ન બરી શકાય
એવું દેવું, નિરક્ષરતા, વહેમ અને કેવળ
કંભાલપતીને લીધેજ ઉપજતા રોગોથી
પીડાઇ રહેલ છે તેનું શું ? બેશક સંખ્યા
અને આર્થિક વિપત્તિની દ્રષ્ટિએ જે વર્ગ
સહુથી પહેલો આવે છે. પણ એકુતને
રાહત આપવાનો કાર્યક્રમ વિશાળ છે, અને
એનો એક સામયે નિર્માણ આવી શકે
જોમ નહો. આને માટે ધીરજથી અને
તેટલા બધા ઉપાય ચોણ ધીરે ધીરે
અમલ કરવો.

—મહાત્મા ગાંધીજી

-લોકગીત-

‘ઝીણા મેઘ વરસે છે લીલુડી સીમમાં’

[રાસ]

ઝીણા મેઘ વરસે છે લીલુડી સીમમાં
લીલુડી સીમમાં હરિયાળા બોમમાં...ઝીણા.
મેઘ ગળે, મોર ટહુકે છે સીમમાં
અમકે છે ‘વીજ’ આઘાસ આજ...ઝીણા.
મેઘુલા વરમે, નેવે નીર ટપકે
હરેં દિસાનોના દીવ આજ...ઝીણા.
ગાવડીયા ચરતી, લીલુડી સીમમાં
ચરતાં વાજરડા ને બેલ આજ...ઝીણા.
રખોલાં કરશું, લીલુડી સીમમાં
ગાશું, દુહા ને ઇંદ આજ...ઝીણા.

ખ બ ર

મહેસુલી ખાતાના પ્રધાન મુબજ
દલાકાના ઓ. રા. મોરારજી દેસાઈ
યથા છે.

મહેસાણા પ્રાંતમાં બનાવરી ઘી માટે
સખત પગલા લેવા માટે રા. સુબા સાહે-
બનું ફરમાન ચલુ છે.

નાગપુરની નજીક એક બાગક એવું
જનમયું હતું કે તેને એક સુંદ તથા બે
દાંત હતા.

હિંદમાં સર્વગની બેતી કયાં અનુકળ
છે એ માટે તપાસ કર મહ છે, તાપલ્-
કાર અને એ જાણમાં માય એમ લાગે
છે. મુજરાતમાં એનું વાવેતર થાય કે કેમ?

ઝાંઝીખારનો સર્વગનો બલિષ્ઠાર વધુ
અને વધુ તીવ્ર, બનતો આવ છે.

અમેરીકામાં એવા છવડાં પેદા થયા
છે કે જેના નાશ માટે લાખો ડોલર
અમેરીકાની સરકારે મંજુર રાખ્યા છે.
તે એ છવડાં છવડાં રહે તો અમેરીકામાં
કપાસનું એક પણ પુંગડું પાકે નહિ.

અમદાવાદમાં એક બેતીવાડી ફાલેજ
સ્થાપવા માટે અગવળ શરૂ થઈ છે. મુબજ
ધંધાકારમાં પુલા અને વડોદરા સીવાય કયાંય
પણ આવી ફાલેજ નથી.

વાનક અને શેરીમાં લખંદર રેલ
આવતાં આખા ખેડમાં નુકસાની પારા-
વાર થઈ છે.

ઉત્તર મુજરાત કે જ્યાં પાક સારો
થવાની આશા હતી ત્યાં કાતરા ઉગેલા
પાકોને સફાસટ કરી નાંચ છે.

મધ્ય મુજરાત કે જ્યાં કાળી જમીન
છે, ત્યાં કાકા પણ પાકનું બીલકલ
વાવેતર થયું નથી.

આચાર્ય પ્રફુલ્લચંદ રાય હવેથી
પોતાનું આકી છવન સામ્ય મુધારણા
પાછળ મારશે.

હિંદુસ્થાનમાં હાથબંધી થાય તો એ
નકશામાં ખલુરીના આડને બદલે શું
વાવશે? અગર તો ખલુરીના આડમાંથી
ખલુર બનાવી શકાય કે નહિ તે વિશે
નવો માર્ગ નક્કી કરવો પડશે.

ઝાવધ ને અટકે તો હિંદને તંદુરસ્ત
ગવવરની વધુ ખોટ પડે નહિ,

મુસ્ત છલ્લામાં આફ્રિકન બાજરીનું
નામ ઝાંઝીન બાજરી રાખવામાં આવ્યું છે.

વડોદરા રાજ્યના સહકારી મંડળના
પ્રમુખ અને લોકપ્રિય સાહિત્યકાર ગ્વવા
સહકારી મંડળના પ્રમુખ થવા માટે મથા છે.

વાલજીકાર રાજ્યમાં ફેરી રજરનું
જાળવર કારખાનું ખોલવામાં આવ્યું છે.

વડોદરા રાજ્યમાં દોરોને તપાસવાનો
એક આનો શી રાખવામાં આવી હતી
પણુ જો ડોક્ટર સાહેબ વીઝી! પર હોય
તો દોરોને મફત તપાસવા, જેવી રાખના
દોર માટેની શી કહાડી નાખવામાં આવી છે.

X X X

ફળે જાના શિશુ માટે વડોદરા
રાજ્યના ખેતીવાડી ખાતા તરફથી કસાસો
રાક થયા છે. જેનો લાભ રાજ્યના માણુ-
સોને મફત આપવામાં આવશે

X X X

નવસારી પ્રાંતની જાંખરી નદી પર બધા
બાંધી આખા નવસારી પ્રાંતને પાણી વાટે
ખેતી કરવા માટે વડોદરા રાજ્ય જે
કરોડ રૂપીઆ મંજુર કરવા માટે વીચાર
કરી રહી છે.

X X X

મદાસ સરકારે મદાસાર હાથમાં
દેવાની શરત માટે એક લાખ રૂપીઆ
ખેડોનો માટે અગ્રમ લઠાડવા છે.

X X X

મહેસુલ ખાતાના પ્રધાન તરફથી
મુંબઈ હંદાકમાં જપ્તી-પરચાત-ટાંચિ દંડ
અને એવા બીજા સખત બંધનો ખેડુત
માટે મુલતવી દાખવાનું નકશી કરી તેનો
અમલ કરવા માટે સખત તાકીદ થયા
માંડી છે.

X X X

આ પરસે ખેડુતો પર કાલ નવો કર
પડશે નહિ.

X X X

ખેડોતર મુકામે જરાએમ કામ્ય સદ-
કાર સંધમાં સ્ત્રી-સંકલાર માટે ચોજવા
થય છે. અને તેને માટે સ્ત્રી ગ્યારકા
રાખવા એવું નકશી થયું છે.

કાશ્મીર રાજ્યમાં બહેલા એકાદો
ફટલા છે અને તેને પોતાના કામ માટે
વેપાર ઉદ્યોગ ખાતામાં જઈનામ નોંધા-
વવા મુકના થય છે.

X X X

નીઝામ રાજ્યમાં શાહુકારી બ્યાબથી
સોડાની દુરદસા અટકાવવા માટે એક
કાયદો પસાર થયો છે. ખેડુતના લાભ
માટે જમીન ગીરો મંડગ સ્થાપન કરવાનો
કાયદો નકશી થયો છે.

X X X

દિંદુસ્થાનમાં ગામડામાં નાના મુલ
ઉદ્યોગ પાછા સજીવન કરવાનો એક
કાયદો પસાર થનાર છે.

X X X

રાજપીપળા રાજ્યમાં ખેડુતોના દેવા
માટે એક ખાસ કચેરી રાખી છે. ખેડુતના
દેવા વિશેનું બધું કામકાજ ત્યાંજ થાય
છે એટલે દેવું કેમ અટકાવું તેની
સમજ પડે.

X X X

સતારા હરજાના ૩૦ માં મોંઘામાં
અધિક મદદ પૂતાની ગોખસે સરકાર
આપનાર દેવાથી તેનો અમલ શરૂ થયો
છે. એ જાગો પોતાની સામી લકીસત
મળાશે.

X X X

ગ્રામીણ રાજ્યમાં ખેડુત તપાસ
સમીતી જે સમયેની નામી છે. તેનો
આખા રાજ્યમાં તપાસ કરી પંછી તેનો
રીપોર્ટ મહારાજ સાહેબને કરશે.

X X X

બંગાલમાં સડી તતના સંદ પુરા
પાડવા માટે એક લાખ રૂપીઆ સરકારે
મંજુર કર્યા છે.

કલકત્તા યુનીવર્સિટીએ 'ધધુ' સીક્ષણ આપવા માટે નક્કી કર્યું છે.

X X X

મહેસાણા પ્રાંતમાં રેલ્વેથી બહુ નુક-
શાન થયું છે તેમાં ખાસ કરી આખા
પ્રાંતમાં જેની સહાય મુખ્ય ગણાતી હતી
એવા ઉનાળા સેવા આશ્રમને. પ્રાંત કરતાં
પણ સેવા આશ્રમને ખાસ અત્યારે રાહ-
તની જરૂર છે. આશ્રમ માટે તથા મહે-
સાણા પ્રાંત માટે એક જગ્યાએ સખી
ઘાંટાઓ પોતાનો હાથ લાંબાવે, અને તે
ઉનાળા સેવા આશ્રમ, મહેસાણા પ્રાંત-
ના રાહત કાર્ય માટે એ આશ્રમ
તબતેક મહેનત કરી લોકોને ઉગારવાનો
પ્રયત્ન પોતાનું સર્વસ્વ ગ્રામ્યા છતાં કરી
રહી છે. રાજ્ય રાહત કાર્ય કરે જરૂરીથી
હાથ ધરશે !

X X X

સીધમાં આઠ લાખ રૂપીઆ ગામમાં
પાછળ અર્થવાનું નક્કી થયું છે.

X X X

કચ ન્યુ ગાયેનમાં જાપાનીઝ સાઉઝ
સીઝે ગાય હવેલર એકર જમીનમાં કપા-
સનું વાવેતર કરવાનું નક્કી કર્યું છે.
એમાંથી રેતી પાક ૩૫ લાખ રૂતલ
જેટલા થશે;

X X X

આમાંની પાસે આવેલ દયાલબાગ
એક આદર્શ સંસ્થા છે. જેમાંથી છવન
નિર્વાહ પદાર્થ પેદા કરી કેવી રીતે છવન
શુભરી શકાય તેની તાલીમ પામી વિદ્યાર્થી
બહાર પડે છે. આટલા બધા અને તેની
આવક બેઠ લોકોને ઘડીબર નવાઈ લાગે છે
પણ જેની પાસે પૈસો અને હુધ્ધિનું
સાધન છે એ બધું કરી શકે છે.

રોહિલ ખંડમાં એક હગર એકર
જમીન રાખી યુ. પી. ની સરકાર દોરે
ઉછેરવાની એક મુંદર સંસ્થા ચાલુ કરશે
કે જેમાંથી સારામાં સારી જાતના દોરે
પેદા થાય.

X X X

સંયુક્ત પ્રાંતમાં જેની પાક ખાંડપર
વધારાની જગત પડવાથી આદતમાં આવી
પડ્યો છે એનો નાશ કર્યો જ. છુટકો.

X X X

સહર એરેજથી સિંધમાં પાણી પુર
પાડવામાં આવશે. જ્યાં અત્યારે રેતીના
તુકડાં રહે છે ત્યાં લીલાછમ ખેતરો
રેખા દેશે. આનો અમલ થવા માટે રકત
ચાર કરાડનો ખર્ચ પ્રથમમાં થયાં સંભવ
છે. સહરના બાધ કામના તો જુદા

X X X

મીંઝ બાડસાવડે જલુદન ફોર્મ પર
શ. ૬૦ ના પગારે આસિરટ્ટ નિમાયા છે.

X X X

પંજાબમાં આ સાલ થયેલી ખુવારીથી
૯૦ હગર મણ બી સોધા ભાવે વેચવામાં
આવ્યું છે.

X X X

ખરરપુરને ૭૫ લાખના અર્થમાંથી
૬૨ વરસે ૯ લાખ રૂપીઆની ચોખ્ખી
આવક થશે.

X X X

બાવનપરના ગણ કાર્યકર્તાને હાડપા
પગી પાછી લીમીયા મહાલમાં પ્રવેશ માટે
બંધી થયું છે.

X X X

રાજકોટ રાજ્યમાં વરસાદ નબળો
હોવાથી આદલી છુટછાટ ખેડુતને મળી છે.
એ મુંદા સુધીના શુવારના વાવેતર પર રાજ્ય
ભાગ માફ. આ વરસે કુવામાં પાણી ન

હોવાથી પિતનો દર માફ. ઉતાણું ઉત્પન્ન કર ૨૦ રૂપીઆ લેવાનો તેને બદલે ૨૨-૮-૦ લેવાનું નક્કી કર્યું છે. ઓળખાં ઓણું બે એકર પીતનું રોપણ બમણું પીત કરી લેવું તેને દબે કમીડી-વાળાને માટે ઓણું રાખ્યું છે.

X X X

લુનાગઢ રાજ્યમાં સડકની બન્ને બાજુ ઝાડ રોપવાનું ચાલુ થઇ ગયું છે.

X X X

જેઠપુર રાજ્યમાં એક પરુઆદ્ય ખેલવામાં આવશે. ત્યાં સારી જમતના જનવર પેલા કરી ખેડુતને વેચાતા આપણમાં આવશે. એક સો આખલા ખેડુતે મફત બચાવવા માટે ચોજના તૈયાર થઇ છે. તેને માટે એક પરુ સુવાવડ ખાતું અને દવા-ખાતું પણ ચાલુ કરવા માટે ચોજના તૈયાર થઇ રહી છે.

X X X

પ્રાંતીક ખેતીવાડી સંશોધન દંડવા માટે રા. બીમઆપ તાપક, રા. જી શેખે-કર, રા. વા. શીરગાંકર અને રા રી. જોજને નીમવામાં આવ્યા છે.

X X X

કચ્છમાં ચિત્તાતી આવક દિવસે દિવસે વધતી જાય છે.

X X X

આવતા ડિસેમ્બર માસમાં મુઝબાસમાં ખેતીવાડીનું જંગી પ્રદર્શન ભરાયનું છે.

X X X

ગોંડલ રાજ્યમાં કેદીઓ પાસેથી જેલ ભોગવ્યા પછી દંડ વસુલ કરવામાં આવે છે અને જે તે દંડ ભરવા અસકત હોય તો તેના સગવડાણ પાસેથી વસુલ કરવામાં આવે છે. સારા ગબુના ધણા રાજ્યમાં આવું કેટલોક વખત આવી જાય છે.

દરેક પ્રાંતના કોમિશનના મહેસુલી અધીને ખેડુતોને જમીની રાહત મળે એ માટે જરૂરે કરવા માંડ્યું છે અને જ્યાં રેલ્વની આવક આવી છે ત્યાં તુરતમાં રાહત મળશે એમ ચોક્કસ સમજાવ્યું છે. કિસાને દબે ગલરાવાની જરૂર નથી.

X X X

મદ્રાસમાં જેલમાં દરેક કેદીને ગોળન સાથે રાજવના ખર્ચે એક પૈસાની છાશ આપવાનું નક્કી કર્યું છે.

X X X

પટનામાં એક બાજકનો જન્મ થયો હતો. હાથી જેની મુંઢ અને ચાર હાથ હતા જન્મ્યા પછી એ દેશમાં મરણ પામ્યું હતું.

X X X

અંગ્રીજીમાં લવંગ માટે પીક પરિસ્થિતી ઉભી થઇ છે.

X X X

મુબાઈ ખસાકાના ખેડુત માટે પાણીની તંગી દૂર કરવા દશ લાખ, લુનું મહેસુલ માંડી વાળવા માટે પાંચ લાખ, ખેડુતના મહેસુલનો ભાર ઓછો કરવા પાંચ લાખ, ચરાઈ થી કઠાડી નાખવાથી પાંચ લાખ, ગામણનાં ચૂકડિયોગ મટે દોઢ લાખ અને સરકારને ખપતી ઝીજ ખેડુત પાસે ખરીદી કપોઆ હા લાખની જતન આપશે. આદ્યો હાથે લાલ લીલ થયો છે.

X X X

મુબારકાતમાં કાનરા પડ્યા માંડ્યા છે.

X X X

લકઝમાં આવતા ડિસેમ્બરમાં એક ખેતીવાડીનું પ્રદર્શન ભરવા નક્કી થયું છે.

X X X

રા. રવીન્દ્રનાથ રાજેર પોતાની જમીન તપાસવા જતને થયા હતા ત્યાં ખેડુતની ખરાબ રથીતીની માહિતી પડતાં પોતાની એક વાંની ગધી આવક જતી કરી છે. આદ્યે દશ હમર રૂપીઆ.

હિંદી ખેડૂતો : એક પત્રમાળા

(‘કિસાન’ એપ્રિલ અને મૃદ્ધ ૨૬ થી ચાલુ)

પત્ર ત્રીજો.

ઓગસ્ટ ૧૯૩૭

પ્રિય કીસાન બંધુ,

મારો ખીતે પત્ર તને એપ્રિલમાં લખ્યા પછી છેક ચાર માસે ઓગસ્ટની આખરમાં તને હું આ પત્ર લખી શકું છું. આત્મા અને શરીરનેજ માગ ટકાંની રાખવા માટે હિંદના સરેરાશ પતનીઓ રાત દિવસ કામ કામ ને કામજ કરી ખતમ થઈ જવું નેમ્મએ. તે મારા હૃદયે શના જુના થયેલા વિચારો છતાં કેમ જાણે કે કેમ હું ઘણીવાર ઉદાસીન ને પ્રમાદી બની જાઉં છું. શું આપણા હિન્દમાં ઉદારતા ને પ્રમાદ હમણાં હમણાંના ધર કરવા આવી પડ્યા છે? આપણી સર્વભક્ષક ગરીબાણ છતાં કોણ જાણે કેમ આપણાથી કેવી રીતે પ્રમાદી થઈ શકાય છે—પ્રમાદી થઈ જવાય છે? પાખર ને નિર્ધન થઈ ગયેલા રાષ્ટ્રનો શું આ પ્રમાદજ વારસો હશે?

આપણા રાષ્ટ્રના પ્રત્યેક આત્માની વાત તો તે જાણે. પણ મારી વાત નો હું આજે દીક્ષા મેલા તને આજે કહું છું. તને મેં મારા બે મથા પત્રોમાં આપણાં ગામડાં ને શહેરો વિશે હું કાંઈક લખી ગયો હતો. આ ચાર માસમાં વધુ શહેરમાં ને એકાંક અડવાડિયું, ગામડામાં રહેશે છું. જીવન સંગામના ચાકુ કર્તવ્યમાં શેકાયાં છતાં આ ચાર માસે મને સાચી શાંતિ કે ચેન સમઝાયાં નથી. શહેરમાંથી કંડાળી કંડાળી હું ગામડે ગયો. શહેરની પ્રકૃતિએ ઘોડાક વખત હોડી. હું ગામડે

ગયો. પણ જે શાંતિ, જે સ્વચ્ચતા, હું મેળવવા ઝંખી રહું છું જે મને નથીજ મળતી તે નથીજ મળતી, શહેરના ધાંધ-હિવા જીવનને ત્યાગી શકાવું નથી એમાં યંત્રવત થપકાં જીવનને કેંક કે બીજા સરવે પત્ર તજે કચડવા સીવાય રહેવાનું નથી. બહુ કામ કરીને, બહુ જાગીને, બહુ જાણીને હું કંઈ મેળવી શક્યો નથી નિર્દોષ બાળાવરચના ગામડામાં શાળેલા નિશ્ચિંત ને શુષ્ક જીવનને ગામડે કરી એકવાર શોધવા હું ગયો પણ મને તે હવે ત્યાં નથી મળતું. ત્યાંથી ઉઘાળા ભરી નિયમ જાણે થઈ ગયો હોય તેમ હું મોટરો ને આગગાડીઓમાં ભેરી નિયત કાળે શહેરની પ્રવૃત્તિઓમાં આવીને પાછો જાણી ગયા છું.

અને આ પખત દરમિયાન ગુજરાતનો સખત તોપ ચાલી ગયો. નવી એટલી વધારે આંખ મીંચી આખા દેશ સાથે મુંઝવેથી ગુજરાતનાં ગામડામાં વરસાદ એટલું વરસી લીધું. લીસો દુકાળ પડે એમ લાગે ઉભો થયો. વળી વર્ષા અટકી ગઈ. દરે ગુજરાતમાં સુકો કાળ પડવાનાં પચરણ જાણે ચાંડાય છે. શું અપણા ગામડાંની—અપણા ખેડૂતોની અવદરના જરવાવાનીજ નહીં? શું પ્રશ્ન કે કુદરત એમને દુઃખી ને દસિતજ રાખવા માંડે છે? પ્રશ્ન કે કુદરતના આ વાંકને તો દીક્ષામાં કેમ કરીને વસાવું? પણ બીજી બાજુએ સત્તાએ હમણાં કંઈ પ્રેમજ થવા માંડ્યું છે, પેલા ૧૯૩૫ ના બ્રિટીશ પાર્લામેન્ટ

મેંટના દિન્દ ધારતી સુંદરની ધાંધલોને પરીણામે મહાસભાએ આપણા દેશમાં બનેલાં પ્રધાનપદો સ્વીકારી રાષ્ટ્રની વસતીનું હિત સાધવાની તક સાધી; છે. સન્તાપીસ સરકારે કે આપણી આ નવીન મહાસભા સરકારે આપણે મારે સાં સાં હિત સાધવાની સરખાત કરી છે ને તે કાળ જતાં કેમ સાધે છે તે તરફ આપણું ધ્યાન હમણાં તો એકપમે યથાચારુતાથી બેઠે રહ્યું છે. આપણા હજારોનું અંદાજ પત્ર પણ કાલે પ્રસીધ્ધ થઈ ગયું. આથી ખેડૂતના-ગરીબના જીવનને કંઈક સારત આપવા સભાએ ચોખ્ખા ધાયું છે. હું આ નવીન સભાધીય સરકારને એ જ કરી શકે એમ છે તેને મારે અંતરના અભિ-નંદન આપું છું. મારાં ખેડૂન બંધુઓને હું આ શુભ શરૂઆત એમનું કંઈક કલ્યાણ કરશે કરશે એટલી આશા પણ આપું છું.

મહાસભાએ હેલ્થ અરધા રીતથી રાષ્ટ્રનું હિત સાધવામાં આકાશ જગીન બેગા કરવા જેવું જરૂર હતું છે. એ મહાસભા એક જીવંત રાષ્ટ્ર સભ્યા થઈ છે. હજી આપણા દુર્ભાગ્યે એ મહાસભા એક યા બીજા કારણે ક્લીક ક્લીક સવારી મુરો નથી કાઢી શકતી. કારણ? કારણ કે એને હજી પોતાના વિસ્વાસમાં શ્રીમંત કહેવાતી વ્યક્તિઓ, સત્તાવાન કહેવાની ઉમરાવ વ્યક્તિઓ, સર્વસાધીય અધિકારી સરકાર એ સાને પોતાના પિતૃસભા લેવાનાં છે. હજી કામ કામ એકબીજાને પુરતી ભાનુભાવથી બેઠી ગઈ નથી. એકજ સ્વાધ કે એકજ જીવન ધેવ મારે આપણે હજી એક ને અવિભક્ત દિન્દી કામ બની શક્યા નથી. આ દિવસ મને તો હવે દૂર નથી લાગતો. શ્યા મારે

આપણે અનરૂપે એક કામ ન થઈએ? આપણું હિતો શું એકજ નથી? આપણું દુઝો શું એકજ નથી? આપણું કર્તવ્યો શું એકજ પ્રકારનાં નથી? આપણી ગરીબાઈ શું એક થવા આપણને ઉચે સ્વરે છતાં બેઠેલા કદરૂ સ્વરે બોળા પાથરી રહી નથી?

આપણે એકજ દિન્દી કામ થઈશું તોજ આપણે એક ને અદ્વિતીય થઈ શકીશું. આપણા બળનો પાર નથી રહે. એક મુખે આપણે બોલીશું. એક મનેજ આપણા આવક અર્થના અંદાજ બાંધીશું. અર્થોના બોળને વધારે પડતા હશે ત્યાંથી ઓછા કરીશું. આમ ઘરોજ ત્યારેજ દૂર દૂર લઈ ગયેલાં આપણાં સહેરો ને ગામડાં-આપણા શહેરીઓ અને ગામડી-આઓ-એક એક સાથે વધુ નજીક જઈશું. એક બીજાનાં હિતઅભિનને સદકારથી તોડ કાઢીશું.

આપણા જીવનની આવી પ્રગતિ મારે આપણને આ ઐતિહાસિક પ્રસંગે એક તક આપી છે. એ તકનો આપણે લાજ લેવા પ્રયત્ન કરીશું.

આપણા અમલજી ખેડૂન વર્ગને મધુની સારતનો આ સુંદર સંદેશ તુ પણ પહોંચાડશે. એમનામાં ભણી એમની સાથે આ નવીન બનાવોની ચર્ચા કરશે.

શંકરમસાદ રાવલ

ના વહેમાતરમ.

“કાંસાન”

ખેડૂતોનું ખાસ માસિક છે.

આજેજ પ્રાદક બનો.

ક્રિસાનની કૃપણ જયન્તિ

(શ્રી. મયસાલ ગચ્છર)

નૃનમર્યવતાં મધ્યે મમ વાક્યમનુત્તમમ ।
વાતિ કાસોભિરિતં તેનદિમદરિણઃ કૃષ્ણા ॥

ત્રિલોકમાં પરિભ્રમણ કરતાં કરતાં
અતિ યાદી મધ્યમાં નારદજીને પાદ આગ્રુ
દે આજે ભારતમાં સનાતન ધર્મ ત્રેમી
સમગ્રતા. અર્પણ પુરોગામ શ્રી કૃષ્ણ
ભગવાનની જયન્તિ મનાવવાનો સમરોહ
કરી રહ્યાં હશે. નારદજીનાં મુદયમાં પણ
શ્રી કૃષ્ણ ભકિતના રત્નાર ઉમરના ઉદય.
આ દર્શમાં પરિભ્રમજન્ય યાદ પણ કેવળ
મને ક્યાં જશે રસપો. એના કિન્નરથી
શ્રી કૃષ્ણ જયન્તિનો ઉત્સવ જોવા ભાર-
તમાં ઉતરી પડ્યાં.

મુંબઈ, કાનપુર, ઝાકુન, મયુરા,
દારા, કરોલી, દિલ્લી, તથા કલકત્તા આદિ
નગરોમાં જન્મેતરુવની મામપુત્ર અને
મૃત્યુ લોકોને ઉત્સાહ જોષ એમને એટલો
તો આનંદ થશે. એટલું તો સુખ થયું કે
તેવું વર્ણન કરવું પણ અશક્ય લાગે છે.

નારદજી હર્ષાનંદમાં મુંબઈથી સીવા
વૈકુંઠમાં પહોંચી મવા. મનમાં મગધાતા
દત્તા કે ત્યારે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનને મૃત્યુ
લોકના માનવીની ભકિત આજે જે મેં
જોઈ છે તે પોને સાંભળશે. ત્યારે તેમને
પણ નિસ્સંદેહ બહુ આનંદ થશે.

ધામ વૈકુંઠમાં જોવા નારદજી પોતાના
આવાસમંત્રી બનર બસવાન કૃષ્ણજીને

પહોંચાડી કે તરત બાનવસંદ શ્રી પ્રભુ-
જીએ તેમને સ્વર અંદર ઓળાવ્યા. સ્વા-
ચત જેમ કલ્પતા જાદ નારદજીને ખેલવા
માટે આવ્યો રોગમાં નારદજીએ આસ-
નાદ થઈ ભારતિય ભકિતનું વર્ણન પોતે
જોયું હતું તેવું કરવા માંડ્યું. આ
સાંભળીને ભગવાનજીની સુખમુદ્રા કાંઈક
શીડી પડવા લાગી. નારદજી આ જોઈને
આનુરૂપથી પુછવા લાગ્યાં. વર્તમાન ભાર-
તિય ભકિતોની ભકિત કયા સાંભળતાં આપ
શ્રીની અંતી દશા કેમ થઈ પ્રત્યુત્તરમાં
શ્રી પદમાવ્યા પ્રભુ કૃષ્ણજીએ દુઃખિત
હૃદયથી જણાવ્યું:-

નૃનમર્યવતાં મધ્યે મમ વાક્યમનુત્તમમ ।
ન ભાનિ કાસોભિરિતં તેનાદિમદરિણઃ કૃષ્ણા ॥

દે નારદજી! નારદ દ્યારણ કરીને
ભારતવાસિઓને તેના કલ્પલોક મેં જે
જનોષ ઉપદેશ આપ્યો છે તેની અવગણના
થઈ રહી છે. દિંદુ માત્ર તે ઉપદેશ માનના
નથી. આરા ઉપદેશની અવગા થતી જોઈ
મને દુઃખ થાય છે."

ઉપરુક્ત કથન સાંભળી નારદજી પણ
અબસોજ બની ગયાં. આ તો પોતે જોયું,
તેનાથી કેવળ સાંભળવાનો સંયોગ પોતે
કળીયો પણ નહોતો; એટલે નમવાની પુણ્ય-

ભગવાનના મું આપ કહો છો. મેં
આજે જે જોયું, તે પછી જણાય છે કે,

ભારતવાસીઓ તો અતિ પ્રેમથી આપને ઉપદેશ કરીએ છે. જતાં જાણવાની ઇચ્છા થાય છે કે, આપશ્રીનો કયો ઉપદેશ ન કરીશો? કયા ઉપદેશની અવગણ થતાં આપને દુઃખ થાય છે?”

સાંભળો ત્યારે, મેં આદર્શ ગોપાલક જનીને ભારતિય જનતાને સારી રીતે સમજાવી દીધું હતું કે, ભારતને ધન-ધાન્ય તથા સુખ સંપત્તિશાલી રાખવા માટે ગૌરક્ષા, કૃષિવિજ્ઞાનની સુરક્ષા કરવી જરૂરી છે. મેં ખુદ ગોપરિપાલન કરી પ્રત્યક્ષ શિક્ષા દ્વારા સમજાવ્યું કે, લોક કલ્યાણી ગાયની સેવા સદા કરવી. મારા આ હિતકર ઉપદેશનો મધેષ્ટ આદર કરવો. તદઉપરાંત વધારામાં મેં કહ્યું હતું કે—

કૌરવ-બાલકાનાં ચે પિત્ર-નંદ

માનવાઃ ।

ન તેષાં ક્ષરિષ્યા કેમિત્ જન્યન્તે
કુલ વર્ધનઃ ॥

અર્થાત્—જે લોક નાના વાછરડાવાળા ગાયોનું દુધ પી જાય છે, તેના વંશમાં દુધ પીવાવાળા, અને કુળની વૃદ્ધિ કરે એવાં સંતાન મળતાં નથી.

નારદજી ! મારે આ ઉપદેશ ભારત-વાસીઓની મંજળ કામનાથી એતરંગીય થયેલો છે. પણ એક એજ કે ભારતીય સંતાન આજે એ ઉપદેશનો સોળેસોળ આના અનાદર કરે છે. નાનાં વાછરડાંના બાગનું દુધ તો પીએ છે, પણ તે ઉપરાંત મલેતરું દુધ પણ ગટક કરી જાય છે. ધાવણાં બચ્ચાને કોઈ લાલમનાઃ માથાં મારી નાખે છે. એજ ગાયના દુધથી પક-વાન અને માલમલિદા જનારી નેવેઘ રૂપે અને કેવળ બતાવીને પોતે આરોગે છે, અને મને ‘વદતો વ્યાધાત’ દોષને દોષિત બનાવી રીઝવવા પ્રયત્ન કરે છે. પોતાની આવી નિંદા અકિત પર જરા પણ યર-

માતા નથી. બોલો હવે મને દુઃખ થાય કે નહિ?

નારદજી પણ આ સાંભળતા દુઃખીત તો થયાં. પણ દયા લાવી, ભારતવાસીઓને પાછાં સવલે માર્ગે ચઢાવવાના સદેહેતુથી માર્ગ પુછ્યો.

અકતવસમ્ભવવાને, નારદજીની ભારતહિત કામનાથી પ્રસન્ન થઈ કહ્યું કે—

ભારતના ધનવાનોને સમજાવો કે, ધનહિનતાનું બહાનું દુર કરીને, પોત પોતાની કાથીપર ગૌસાહિત્યનું સદાચત બોલો; કુમળ, આલ્હી, પંદરપુર, કાથી કલ્યાદિ તાથીપર, ગૌસાહિત્યનું દાન કરે, પોતાનાં પિતૃજનોના આધ કલ્યાદિ પર્વો પર ગાય અને ગૌસાહિત્યનું દાન કરતા રહે. પુત્રપુત્રીના લગ્ન કલ્યાદિ શુભ પ્રસંગોએ પણ ગૌસાહિત્યનું વિતરણ કરે. આદર્શ દાન કરીને તે સુખ રહી જાય નહિ. રથે રથે આદર્શ ગૌસાજા બોલો, અને ત્યાં મવાપુર સિદ્ધાંતનો ફેલાવો કરે, ગોપરિપાલનના શાસ્ત્રિય જ્ઞાનનો પ્રચાર કરે.

ભારતવાસીઓ હવે તો ક્યારે સુખી થશે, કે મનુષ્યપદને યોગ્ય થશે. કે જ્યારે મારી આજ્ઞાસાર ગોપરિપાલન કરી ભારતે ગોધન ક્રાંતિ પુષ્ટ અને સુખી કરે.”

પરાનુમદાકાંક્ષી નારદજીએ ઉપદ્યુક્ત ઉપદેશ સાંભળી, વિનયપૂર્વક પ્રણામ કરી વિદાય ઇચ્છી. અને કહ્યું. આપશ્રીની આ મંજળમયી આજ્ઞાનો પ્રચાર જુદાજુદાં ગણીને બંધે અન્ય દેશ ન કરે, પણ ભારતમાં સંમજતા કીસાન મારફતે ગૌમાસ ગૌરક્ષણ ગોપાલનનો પ્રચાર જરૂર થશેજ થશે. પણ એક પ્રશ્ન—અને તે પણ શું કે રૂપે ઉદભવે છે.

બોલો, બોલો શું છે ?

આપ નાસિક, દોંબીવદલી, મુંબઈ, અમદાવાદ, સુરત, દલકતા, દિલ્લીની પાંજરાપોલો, અને એના સંસ્થાપકોની ગૌરવકિતથી તે. પ્રસન્ન હશેજી ! આપે એવી પાંજરાપોલોની ચર્ચા પણ કરી નથી.

અરેરે ! એ શું લાખ્યું ? એ પાંજરાપોલોવાળાં તો ઉમ્મી દિશામાં ગૌરવકિત કરે છે. એ લોકોને ત્યાં ગૌરવવા ક્યારે થાય છે કે જ્યારે ગણેને કોઇ કારણ નિરૂપણી બનાવવામાં આવી હોય છે ત્યારેજ ! હાલ કાર્મિક સુધારા થવા લાગ્યાં છે. બાકી તો એ ખરેખર જોડાં ટોરનું જીવનું રેસાવાનું આરામગાદ...એ લોકો-એ તો એવા પ્રબંધ કરેલાં નેહએ કે, એક પશુ પ્રાણી કોઇ કારણ નિરૂપણી ન બને. એ યોગેજી ને ગૌરવપાત્ર નિધિસર કરે. અને તેનો પ્રચાર કરે તો ભારતિય ગૌરવનો પ્રાચુ એટલે તો સ્વ-સ્થ અને ચિરંજીવ થશે કે, ભારતિય ગાયો જન્મભર ભારતવાસિણું દિન કરશે. તે હંમેશા સ્વાતિક બોળવાનો દેતા રહેશે; જેવી હમેશાં મનુષ્યમાં સ્વાતિકશુદ્ધિ, ધરતિ અને જ્ઞાનનો વિસ્તાર થશે. એની કૃપાથી મનુષ્ય જન્મનો હેતુ પાર પડશે બાકી તો એ સંસ્થાપકો એક ગાય કસાઈના હાથથી ઊડવવાને નેટજ નાણું કસાઈને આપે છે, તેટલાજમાઈ તેજ કસાઈ અન્યત્ર જઈ એ ગાય ખરીદે છે અને પોતાનો ધંધો ધીકેતોજ રાખે છે.

મહારાષ્ટ્રમાં ગૌરવજીનો ઉપદેશ આપતાં શ્રીયુત ભારકરરાવ બખર, એમ. એ. એલ. બી. જજી.ને છે ને, ગાય પાસે પણ બલક નેટજ અને બલક નેપુજ કામુ સેવું નેહએ. એટલે બળદની તાજુ ન

પડશે, પગી ગાય સચકત થશે, ખેતીનો ઉપધાર થશે—(કેવા પ્રકારની ઓરણા તે તો કહી સકાવું નથી. પણ કેટલાકને ગમે આ વાત ઉતરશે તે કહી સકાવું નથી પણ સતારા છાત્રામાંએ ખેડુતોએ બળદને બદલે ગાયને હળ અને ગાડામાં નેડી પ્રયોગ કરવા માંડ્યાં છે)

દક્ષિણમાં, સતારા છાત્રે, તામુકે વાળવે, ગામ કામેરીમાં પાટીલ કૃષ્ણજી તાલ્યા નામે ખેડુત પોતાની ખેતીમાં બળદને બદલે ગાયને હળમાં નેડે છે.

અરે તારદહ, વાત તો એટલે સુધી વધી ગઈ છે, પ્રથમ તો એકઠાં યવનોજ કસાઈનો ધંધો મલાવતાં હતો, પણ હાલ તો મારાં હિન્દુઓ પણ કસાઈખાનાં મલાવે છે ! કેટલું બેદુરુ ? અરે, એલો, બોવરિલ, કાન્ડ શીટ જેવી બનાવવાના કારખાનાં પણ જગતભરનાં ધમધોહાર માંથી રહેલાં છે, તો પછી આ પાંજરા-પોલોની તમે શી રીતે પ્રથંસા કરાવી સકો ?

નારદહ આ સવળી પ્રથંસા સાંભળીને સીધા સડકજ થઈ ગયાં. છતાં સંમય થઈ પીતી ગયો હતો. ભગવાન કૃષ્ણજીને નિદા-દેવીતું આરાધન થયાં લાગ્યું હતું, એટલે પોતેજ હવે ઉભા થયાં અને વિદાય લીધી.

દરવાજાના ઉમર સુધી ભગવાન પોતે પગાવા ગયાં. પગથીએથી ઉતરતાં નારદ-હએ પુનઃ પ્રાર્થના કરી કે, “ભગવાન ! હવે ભારતના ધનવાનોને પણ આપ એવી મતિ સુઝાડને કે કાસાનોપધાર” અને ગૌરવમાં સર્વે પોતાનું દિલ સમજી તે ઉપદેશનો આદેશ ઝીલે.

“તથાસ્તુ” કહી, ભગવાન તે આંતઃપ્રરમાં ગયાં. અને નારદહએ કીસાનો પરત્વે પ્રવાણ કર્યું.

ગુજરાતનો ફળ બાગ.

લેખક :— મગનલાલ દેસાઈ.

કિંમત રૂ. ૧-૮-૦

(આવૃત્તિ ચોથી)

(છપાઈ તૈયાર થઈ ગયેલ છે.)

આમજીવન સહકાર્ય અને ખેતી
લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦
આમજીવન સહકાર્ય અને ખેતી કાર્યાલય
માંડવી, વડોદરા.

ખેડુતો:—

તમેને કંઈ પણ મુંઝવણ હોય તો,
લામી મોકલો. જાણકારો
તેનો જવાબ આપશે.

ગ્રામ-સેવા

લવાજમ-૨-૦-૦

કે. સેવા-આશ્રમ,
મુ. ઉનાવા (વાયા), કલોલ.

R.M.Ry.

ઔદ્યોગિક

આબાદી અને આબાદી માટે

કમર માસિક.

એકસુંજ સચિત શાસ્ત્રીય અને પ્રમાણ-
બૂત માગદાર છે.

★ ખેતી, ઉદ્યોગ, વિજ્ઞાન કળા અને
વેપારને લગતું એકસુંજ સાચત્ર ગુજરાતી
માસિક હોઈ સાત વર્ષથી (સને ૧૯૩૧ ની
જન-પ્રચારીથી) દર મહિને નિયમિતપણે
પ્રગટ થાય છે.

★ એનો દરેક લેખ શાસ્ત્રીય અને
પ્રમાણબૂત હોવા છતાં દરલંબેય સરળ
અને પણ જાગે સચિત્ર હોય છે.

[ખાત્રી માટે એનો ગમે તે અંક
જુઓ. તે તમને પસંદ પડશેજ.]

વાર્ષિક લવાજમ

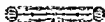
હિન્દુ રૂપિયા ત્રણ વિદેશ: છ શિલિંગ

લખો:—કમર ઔદિસ,

સોદાગરવાડ સુરત.

(ગુજરાતી)	(ગુજરાતી)	(ગુજરાતી)
ખેતીવાડી વિજ્ઞાન	ખેતીવાડી	ખેડુત-ખેતી અને સહકાર
(માસિક)	(માસિક)	(માસિક)
રૂ. ૨-૮-૦ લવાજમ.	રૂ. ૨-૦-૦ લવાજમ.	રૂ. ૨-૦-૦ લવાજમ.
લીંબડી	ઉદવાસ R. S.	કલુપીક ગાંઝાર,
કાઠીઆવાડ.	B. B. Ry.	સુરત
		B. B. & C. I. Ry.

—ખેડુ ત અને આદરી—

સામનાર:—શ્રી બહેચરભાઈ પાપુભાઈ પટેલ

વનસ્પતિ સજીવ છે. તે પોતાની શરીર વહિ અને પંચ વહિ સાધવામાં અનેક શુક્રિયપ્રચુરિત કરે છે, તેમાં જરૂર પડે કુદરતની મદદ મેળવે છે. જીવન સજીવ પ્રાણીઓની મદદ લે છે. અને તેમની જરૂરીયાતો વિચારી તેમની અન્ન-પેના વિગતો પોતાના પદાર્થો ઉત્પન્ન કરી તેમના ઉપર ઉપકાર કરી યુત્ત રીતે પોતાનું કામ કરી લે છે. આજ નિયમે મનુષ્ય સૃષ્ટિમાં શુધ્ધિશાળી મનુષ્યો જીવન મનુષ્યોના સ્વભાવોના અભ્યાસ કરી તે ને કન્ટ્રી, ગુણ કે સ્વભાવને વધવર્તી રહેલો હોય છે. તેને અનુકૂળ રીતિ ઉત્પન્ન કરી આપી પોતાની ઉચ્છા પ્રમાણે કામ કરારી લે છે. જેમ નાનાં જાતકોમાં સ્વાદેન્દ્રિય પ્રાધાન્ય મેળવે છે. તેને સ્વાદિષ્ટ વસ્તુ આપી મોટાં મનુષ્યો ધાર્મિક પ્રમાણે તેનો ઉપયોગ કરી લે છે. લોભને ધનની આશાના તાંતણે બાંધી કામ કરારી શકે છે. તેથીજ રીતે પતંગીયાં વગેરે માટે વનસ્પતિ મધ, પદાર્થકણ અને રંજ, મુગધ પેદા કરી વંશવૃદ્ધિમાં મદદ મેળવે છે. મનુષ્યો માટે રંગો અને ખોરાક ઉત્પન્ન કરી પદાર્થકારનો પાક લક્ષણી વંશવૃદ્ધિ માટે વનસ્પતિનાં જાતક-જીવન માટે યોગ્ય સ્થળ પ્રાપ્ત કરાવે છે એટલે સજીવ સૃષ્ટિ પોતાનાં કામો પ્રતીબલોધી કરારી લે છે, તેજ પ્રમાણે મનુષ્યો માટેનાં પ્રતીબલો વનસ્પતિ ઉત્પન્ન કરી મનુષ્યને પોતાનો પોષક, રક્ષક, રોગરૂઢ અને સેવક-પણુ.

બનાવે છે. મનુષ્ય સૃષ્ટિમાં આ કામ ખેડુને સીધારી લીધું છે. અને તેના ખડ-લામાં તેમના તરફથી મળતાં પ્રતીબલો અને પરિણામોનો બોહતા બની પોતાની જીજ્ઞાસુતાઓની તૃપ્તિના જાદવામાં જગતને વનસ્પતિ ઉત્પન્નના બોહતા બનાવે છે. એટલે ખેડુ પોતાની હિતચિંતા તૃપ્ત કરવા બેઠોની વસ્તુઓના જાદવામાં દિશત તરીકે આવવાની વસ્તુઓ વનસ્પતિ પાસેથી મેળવવા માંગે છે. ઉપયોગી વનસ્પતિનો વિશાસ અને ઉન્નતિ ખેડુત ઓછી મહેનતે ઓછા ખર્ચે અને ઓછામાં ઓછા સમયે સાધવા ઉચ્છિ છે. તે માટેજ તેને વનસ્પતિના પોષક, રક્ષક, રોગરૂઢ અને સેવક બનવું પડે છે. મનુષ્યોના પોષક ધણું મુશ્કેલ છે, કારણ કે તેને પ્રિય વસ્તુ તે પાદખી રૂપી કે અરૂચી જણાવી શકે છે. તેમજ પોતાને બેઠોની વસ્તુઓ પોતાના જોડથી; પોતાના ટાંકને અને પોતાને જોડેથી તેથી તકષાર કરેલી જીવન. મનુષ્યને બેઠોથી એમ કલ્પનાથી સહેજે સમજી શકાય છે. પણ વનસ્પતિની આપા અને હિતચિંતાને આપણે ઓળખતી કે સમજતી મુશ્કેલ છે. તે માટે તેના અભ્યાસ માટે પ્રયોગની જરૂર છે આ કામ દેખાડેખીથી થઈ શકે. તેમ નથી અનુગ્રહવું કામ છે. વાહરડું અને કુતરું ચાર પણ પ્રાણી બનેને ધાત નીરખવામાં આવે તો વાહરડાને ઉપયોગી થાય પણ કુતરાને નિરર્થક નીવડે તેમ કેટલીક વસ્તુઓ જુદી જુદી વતની વન-

રપતિ. માટે બનવા સંભવ છે. માટે વનસ્પતિના પોષક બનવું તે મુશ્કેલીભર્યું કામ છે તે તેના શાસ્ત્રીય જ્ઞાન અભ્યાસ વગર બની શકે તેમ નથી. આપણે આગળ જોઈ ગયા તેમ વનસ્પતિ ખોરાકનો મુખ્ય ભાગ હવામાંથી અગર વાયુ રૂપે લઈ શકે છે. તેથી જ રીતે પાણી અને ફેટલાંક તત્વો જમીનમાંથી લે છે. તે તત્વો પણ જલજીવાની જરૂર છે. તે તત્વો કેવા રૂપમાં વનસ્પતિ લઈ શકે છે તે પણ ખેડૂતે જલજીવાની જરૂર છે. વનસ્પતિ જમીનમાંથી લેાયું. ગંધક, પોટાશ, સોડા નાઇટ્રોજન, ફોસ્ફરસ મેગ્નેશિયમ મેંગેનીયમ, કલોરાઇન, સુનો વગેરે લે છે તેમાંના પોટાશ, નાઇટ્રોજન અને ફોસ્ફરસ સિંચાણનાં સર્વ તત્વો વનસ્પતિને જોઈએ તેટલા જગ્યામાં જમીનમાં છે. માગ પોટાશ નાઇટ્રોજન અને ફોસ્ફરસ પુરી આપવાની જરૂર પડે છે. આ ત્રણે તત્વો છાણીઆ ખાતરમાં છે. તેથી અજ્ઞાન ખેડૂત દેખાદેખીથી તે નાખે તો પણ વનસ્પતિનો ખોરાક પૂરો પડે છે. રાષ્ટ્ર વનસ્પતિને નાઇટ્રોજનની વધારે જરૂર હોય છતાં એ છાણીયું ખાતર આપવાથી ગણે તત્વો અપાય છે જેથી જોઈએ તે કરતાં વધારે પોટાશ અને ફોસ્ફરસ મળવાંથી અર્થ નહાશે જાય છે. આપણે વનસ્પતિના પોષક બનવામાં તેના ખોરાકની માહિતી સાથે કયા પદાર્થમાં તેનું ફેટલું અમાણુ છે તે જલજીવાની જરૂર પડે અને કેવા સ્વરૂપમાં છે તે પણ જલજીવાની જરૂર પડે છે. વનસ્પતિ જે ખોરાક પાણીમાં સાકરની માફક ઓગળી જાય તેવાજ ખોરાક પાણીરૂપે પાણી સાથે મુળ વડે સુસી શકે છે. વનસ્પતિનાં મુળ તપાસીયું તો જ્યાં મુળો હોય છે તેને મુખ્ય મુળ કહે છે તેમાંથી તેના કરતાં ખાતરનાં મુળો ધુટલાં હોય છે અને તે

જમીનમાં વનસ્પતિના ઘડની આજુબાજુ ગંસા ફેલાયેલાં હોય છે. તેમાંથી ઝીણાં મુળ ધુટે છે તેને રેવા મુળ કે ફેરામુળ કહે છે. તે મુળ ચોમાસામાં જોડા, ચામડા કે વાસી ફેટલા ઉપર ધુટી આવતી ઉબ કે ધુગના જેવાં ઝીણાં હોય છે તે વડે પાણી સાથે ખોરાક મુમે છે. આ મુળ યદ્યપી દૂર હોય છે તે જગ્યાએ ખાતર કે વનસ્પતિનો ખોરાક આપવાથી પાણીમાં ઓગળી અમલુદાર સીધા નીચે ઉતરે ત્યારેજ વનસ્પતિનાં ફેરા કે રેવા મુળ તેને ખોરાક તરીકે લઈ શકે છે. મુખ્ય મુળ કે ફાંટા મુળ ખોરાક લઈ શકતાં નથી તેથી તે મુળો ઉપર જમણું ખાતર કે વનસ્પતિનો ખોરાક પાણીમાં ઓગળી જમીનમાં અમલુ રૂપે ઉતરે તો તે ખાતર નહાયું જાય. આપું અમલુ રૂપે જમીનમાં ગમેલું પાણી નથી, નાળાં અને કુવામાં અમલુ રૂપે એકલું ઘમેલું જોવામાં આવે છે અને તેમાં ઓગળેલા તત્વો પ્રમાણે તે પાણી વનસ્પતિ ઉપરોગી થઈ પડે છે તેથીજ લુદા લુદા કુવાનાં પાણીની અસર વનસ્પતિ ઉપર લુદી જઢી થાય છે. કુવાનાં પાણીમાં કયાં તત્વો સમાવેલાં છે તે ખેડૂત પ્રયોગશાળા સિવાય નક્કી કરી શકતો નથી. પણ પુનાં ખેતીવાડી કૌશલમાં રસાયન શાસ્ત્રી ઉપર પાણી સીસામાં ભરી સોડલવાથી ઓગળતા તત્વોનું નામ અને પ્રમાણ જાણી શકાય છે. ખોરાકની વસ્તુઓ અગર ખાતર તરીકે વપરાતી

જે સોડાએ માલક યવું હોય
તેમણે
લવાજમ મોટલી આંપવું.
અને

ન યવું હોય તેમણે પત
લખી તેમ જલ્લાવવું કે જેથી
વી. પી. અર્થ અમોને માથે ન પડે.

વસ્તુઓમાં પોટાસ, નાઇટ્રોજન અને ફોસ્ફોરસ કયા પ્રમાણમાં છે તે બિંદુસ કે વનસ્પતિ પોષક તત્ત્વોવાની જરૂર છે. તે શાસ્ત્રીય જ્ઞાન મેળવ્યા વિનાયુ મળી શકે તેમ નથી અને તે જ્ઞાન બેનિસિલસમાં વધર મળે તેમ નથી. બેનિસિલસ તે જ્ઞાન

બેનિસિલસ જેટલી જરૂર છે તે આ ઉપરથી સમાજ છે. બેનિસિલસ વસ્તુઓમાં નાઇટ્રોજન, પોટાસ અને ફોસ્ફોરસ કયા પ્રમાણમાં આવેલ છે. તેની નોંધ સારી વળુ પ્રમાણે આપી છે.

વસ્તુનાં નામ	નાઇટ્રોજનનાં કે.કે. પ્રમાણ	ફોસ્ફોરિક એસિડનાં કે.કે. પ્રમાણ	પોટાસનાં કે.કે. પ્રમાણ
કોફીના છાશમાં	૦—૬	૬ સદસ ૦—૧૭	૦—૧૫
લીંઝા ઝાણમાં	૦—૨૭	૦—૦	૦—૦
બરીની લીંઝીમાં	૦—૧૬	૦—૪	૦—૭૫
મણીમાં (માખસનાં મળુ ૧૭-૪)	૨—૧૭	૨—૧૭	૨—૧૭
દીવેલીનાં બોળમાં	૫—૦	૧—૩	૧—૦
કોળીનો બોળ	૩—૬	૦—૬	૦—૮
મળીનો બોળ	૧—૬	૧—૫	૧—૬
દુધીનો બોળ	૨—૫	૧—૬	૧—૬
કરુનીનો બોળ	૫—૮	૧—૬	૦—૦
અળીનો બોળ	૫—૨	૨—૪	૧—૮
નખનો બોળ	૫—૩	૨—૪	૧—૩
કપાસીઆનો બોળ	૬—૦	૩—૦	૨—૫
માણીનું ખાતર	૮—૦	૬—૧	૦—૩
કોળી	૧૧—૮	૧—૪	૧—૦
કાકડાંની રાખ	૦—૦	૩૫—૦	૦—૩
કોળી ફોસ્ફેટ	૦—૫	૦—૦	૦—૧
કોળીઆર	૧૩—૫	૦—૦	૪૪—૦
સોડીઆમ નાઇટ્રેટ	૧૫—૦	૦—૦	૦—૦
સર્ફેટ એક એમોનીઆ	૨—૦	૦—૦	૦—૦
બેનિસિલસ એમ	૦—૦	૧૭—૫	૦—૦
સર્ફેટ એક પોટાસ	૦—૦	૦—૦	૫૦—૦
અપ્રીસિટ એક પોટાસ	૦—૦	૦—૦	૫૨—૦
કેનાડા	૦—૦	૦—૦	૧૨—૦

વનસ્પતિમાં નાઇટ્રોજનની ખામી હોય તો તેનાં પાન પીકાં હોય છે અથવા મરેલાં હોય છે તે કિનારી રતાય પડતી જાય છે. પોટાસની ખામી હોય તો યંત્ર નમળું પડી નરમ જાય છે. ફોસ્ફોરસ

મીઠાસ ઓછી હોય છે. ફોસ્ફોરસની ખામીએ ફળ બેસવામાં ખામી પડે છે. આ એક સાધારણ ચુકના છે. નાઇટ્રોજન ખામીની વૃદ્ધિ કરે છે. પોટાસ યંત્ર બનાવવામાં અને ફળની મીઠાસ માટે ઉપ-

સ્પતિ.માટે જનવા સંજવ છે. માટે વનસ્પતિના પોષક જનવું તે મુશ્કેલવર્ધુ, કામ છે તે તેના શાસ્ત્રીય જ્ઞાન અભ્યાસ વગર જની શકે તેમ નથી. આપણે આગળ જોઈ ગયા તેમ વનસ્પતિ ખોરાકનો મુખ્ય ભાગ કુવામાંથી અગર વાણુ રૂપે લઈ શકે છે. તેવી જ રીતે પાણી અને કેટલાક તત્વો જમીનમાંથી લે છે. તે તત્વો પણ જાણવાની જરૂર છે. તે તત્વો કેવા રૂપમાં વનસ્પતિ લઈ શકે છે તે પણ ખેડુતે જાણવાની જરૂર છે. વનસ્પતિ જમીનમાંથી લેવું, ગંધક, પોટાશ, સોડા નાઇટ્રોજન, ફોસ્ફરસ જેનેનીઝ જેનેસીઅમ, કોબાલ્ટન, સુનો વગેરે લે છે તેમાંના પોટાશ, નાઇટ્રોજન અને ફોસ્ફરસ સિવાયનાં સર્વ તત્વો વનસ્પતિને જોઈએ તેટલા જથ્થામાં જમીનમાં છે. માત્ર પોટાશ નાઇટ્રોજન અને ફોસ્ફરસ પુરી આપવાની જરૂર પડે છે, આગળ તત્વો જાણીઆ ખાતરમાં છે. તેથી અત્યંત ખેડુત દેખાડેથીથી તે નાખે તો પણ વનસ્પતિનો ખોરાક પૂરો પડે છે. ફોફ વનસ્પતિને નાઇટ્રોજનની વધારે જરૂર હોય છતાં એ જાણીયું ખાતર આપવાથી ગળે તત્વો અપાય છે નથી જોઈએ તે કરતાં વધારે પોટાશ અને ફોસ્ફરસ મળવાંથી ખચ નકાળો જાય છે. આપણે વનસ્પતિના પોષક જનવામાં તેના ખોરાકની માહિતી સાથે ક્યા પદાર્થમાં તેનું કેટલું પ્રમાણ છે તે જાણવાની જરૂર પડે અને કેરા સ્વરૂપમાં છે ને પણ જાણવાની જરૂર પડે છે. વનસ્પતિ ને ખોરાક પાણીમાં સાદરની માફક ઓગળી જાય તેવાજ ખોરાક પાણીરૂપે પાણી સાથે મુજ વડે સુસી શકે છે. વનસ્પતિનાં મુજ તપાસીયું તો જાણું મુજો હોય છે તેને મુખ્ય મુજ કહે છે તેમાંથી તેના કરતાં પાતળાં મુજો કુટ્ટેમાં હોય છે અને તે

જમીનમાં વનસ્પતિના થડની આજુબાજુ ગંસા ફેલાયેલાં હોય છે. તેમાંથી ઝીણાં મુજ કુટે છે તેને રેણ મુજ કે ફેરામુજ કહે છે. તે મુજ ચોમાસામાં જોડા, ચામડા કે વાસી રોટલા ઉપર પુરી આવતી ઉચ કે પૂજના જેવાં ઝીણાં હોય છે તે વડે પાણી સાથે ખોરાક મુમે છે. આ મુજ થડથી દુર હોય છે તે જોગો ખાતર કે વનસ્પતિનો ખોરાક આપવાથી પાણીમાં ઓગળી અમલ્યકારા રીધા નાંચે ઉતરે ત્યારેજ વનસ્પતિનાં ફેરા કે રેણ મુજ તેને ખોરાક તરીકે લઈ શકે છે. મુખ્ય મુજ કે ફાંટા મુજ ખોરાક લઈ શકતાં નથી તેથી તે મુજો ઉપર જોડા ખાતર કે વનસ્પતિનો ખોરાક પાણીમાં ઓગળી જમીનમાં ઝંમલ્ય રૂપે ઉતરે તો તે ખાતર નાશુ જાય. આવું અમલ્ય રૂપે જમીનમાં ગમેલું પાણી નહી, નાળો અને કુવામાં અમલ્ય રૂપે એકું થએલું જોવામાં આવે છે અને તેમાં ઓગળેલા તત્વો પ્રમાણે તે પાણી વનસ્પતિ ઉપરોગી થઈ પડે છે નથીજ છુદા છુદા કુવાનાં પાણીની અસર વનસ્પતિ ઉપર છુદી જાદી થાય છે કુવાનાં પાણીમાં ક્યાં તત્વો સમાયેલાં છે ને ખેડુત પ્રયોગશાયત સિવાય નક્કી કરી શકે નથી. પણ પુનાં ખેતીવડી કાલેજમાં રસાયન શાસ્ત્રી ઉપર પાણી રીશમાં બરી ઓગળવાથી ઓગળના તત્વોનું નામ અને પ્રમાણ જાણી શકાય છે. ખોરાકની વસ્તુએ અગર ખાતર તરીકે વપરાતી

જે લોકોએ માલક થવું હોય તેમજે
લવાજમ મેન્ટી આપવું.
અને
ન થવું હોય તેમજે ૫૫
લખી તેમ જાણવું કે જેથી
વી. પી. ખચ અમેને માથે ન પડે.

પોટાશ, નાઇટ્રોજન અને ફોસ્-
ફરસમાં છે તે ખેડૂત કે
પોષક તત્ત્વોવાની જરૂર છે. તે
જન મેળખા સિવાય મળી શકે
અને તે જાન ખેતીશળાઓ
તેમ નથી. ખેડૂતને તે સાચા-

ઓળી ફેટલી જરૂર છે તે આ ઉપરથી
સમજાય છે. નીચેની વસ્તુઓમાં નાઇટ્રો-
જન, પોટાશ અને ફોસ્ફરસ કયા પ્રમા-
ણમાં આવેલ છે. તેની તોષ મારી જાણ
પ્રમાણે આપી છે.

વસ્તુનું નામ નાઇટ્રોજનનું
મેંકડે પ્રમાણ

ફોસ્ફરિક એસિડનું પોટાશનું મેંકડે

મેંકડે પ્રમાણ

પ્રમાણ

કાફેના જાણમાં	૦—૯	ફોસ્ફરસ ૦—૧૭	૦—૧૫
લીલા જાણમાં	૦—૨૭
જરૂરીની લીંડીમાં	૦—૬૯	૦—૪	૦—૭૫
ચક્રીમાં (માણસના મળખુ) ૭-૪		૨—૭	૨—૭
દોષેલીના જોળમાં	૫—૦	૩—૨	૧—૦
ટોળાનો જોળ	૨—૬	૦—૯	૦—૮
મગફળાનો જોળ	૭—૬	૧—૫	૧—૬
કાચીનો જોળ	૩—૫	૧—૬	૧—૯
કસુંબીનો જોળ	૫—૮	૧—૯	૦—૦
અગસીનો જોળ	૫—૨	૨—૪	૧—૯
તબનો જોળ	૫—૨	૨—૪	૧—૩
કપાસીઆનો જોળ	૬—૦	૩—૦	૨—૫
માછલીનું ખાતર	૮—૦	૬—૧	૦—૩
લોહી	૧૧—૮	૧—૪	૧—૦
હાલકાની રાખ	૦—૦	૩૫—૦	૦—૩
સુપર ફોસ્ફેટ	૦—૫	૨૦—૦	૦—૧
સુરોખાર	૧૩—૫	૦—૦	૪૪—૦
સોડીઅમ નાઇટ્રેટ	૧૫—૦	૦—૦	૦—૦
સર્ફેટ ઓફ એમોનીયા	૨૦—૦	૦—૦	૦—૦
એમીગ રોગ	૦—૦	૧૭—૫	૦—૦
સર્ફેટ ઓફ પોટાશ	૦—૦	૦—૦	૫૦—૦
મ્યુરીએટ ઓફ પોટાશ	૦—૦	૦—૦	૫૨—૦
કેનાઇટ	૦—૦	૦—૦	૧૨—૦

સ્પતિમાં નાઇટ્રોજનની આગી હોય
પાન શીકાં હોય છે અથવા માંદું
વે છે તે કિનારી રતણ પડતી
છે. પોટાશની આગી હોય તો
જીં પડી નરમ જણાય છે. ફોસ્ફામાં

મીઠાસ ઓછી હોય છે. ફોસ્ફરસની
આગીએ ફળ ખેસવામાં આગી પડે છે.
આ એક સાધારણ રચના છે. નાઇટ્રો-
જન પાનની રચિત કરે છે. પોટાશ થડ
જનવામાં અને ફળની મીઠાસ માટે ઉપ-

યોગી છે અને ફોસફરસની પણ અસર
ફળ ઉપર થાય છે.

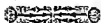
વનસ્પતિના રક્ષક યવામાં પણ જ્ઞાન-
ની જરૂર છે. મનુષ્ય સંસ્થિના રક્ષણ માટે
પોલીસ અને લશ્કરની જરૂર છે તેજ
પ્રમાણે તેના રક્ષણ માટેની જરૂર છે.
પોલીસ અને લશ્કરની રચના મનુષ્ય
સંસ્થિને તેના ભક્ષકો કેવા રીતે હાની
પહોંચાડી શકે છે તે જાણી ભક્ષકની
રહેણી કરણી, વૃદ્ધિ, ક્ષય અને ભક્ષણ
કરવાની રીતીઓ જાણી તેની સામે
સામનો કરવાનાં સાધનો રાખી તે ચાપર-
વાની કળા શીખવી પડે છે તે પ્રમાણે
વનસ્પતિના રક્ષક યવામાં તેનાં ભક્ષકોની
રહેણી, કરણી, વૃદ્ધિ ક્ષય અને ભક્ષણ
કરવાની રીત જાણી તેના નાશ માટેના
ઉપાયો ખેતુને જાણવા જોઈએ. પણ
હાલનો ખેતુ આવી સ્થિતિમાં દયાપાત્ર
જની ધ્રુવરી કોપના નામે આસ્વાસન
મેળવી પોતાના મનને મનની આજે
અસહ્ય દુઃખ વેડી રહ્યો છે. તે જ્ઞાન
માટે પણ એવી શિક્ષણની જરૂરીઆત
સમજાય છે.

વનસ્પતિના ડોક્ટર યવામાં પણ
જ્ઞાનની જરૂર છે. મનુષ્યના ડોક્ટરે
મનુષ્યના શરીરની રચના, દરેક અંગની
રચના અને કાર્ય, શરીરમાં વપરાતાં
તત્વો અને પ્રમાણ, શરીરને નુકસાન
કરનાર સરીરના રોગો અને એવી રોગની
ઉપશિતિનું કારણ, વૃદ્ધિ અને ક્ષયનાં
કારણોનો અભ્યાસ કરે છે તે ઉપરાંત
શરીર ઉપયોગી તત્વો અને રોગનાશક
તત્વો કયા પદાર્થોમાં કયા પ્રમાણમાં છે તે
જાણીને જ ડોક્ટરના ધધાર્માં પ્રતીજ્ઞા
મેળવી પોતાની આશ્ચર્યા મુલક કરે છે
ત્યારે હાલ વેદો ઉપરોના પ્રાણી લઈ

પોતાની આશ્ચર્યા માટે વધમાં મારતા
જાણાય છે તેજ પ્રમાણે વનસ્પતિનાં
અંગો, અંગો અને તેમનાં કામ, વનસ્પ-
તિનો ખોરાક અને તે કેવા રવરપમાં કયી
કેદિકાર કયાં લઈ શકે છે, ખેતીક
લેવામાં થના અંતરણો અને તે નિમુજ
દરવાની રીતીઓ, વનસ્પતિના શારીરિક
રોગો અને એવી રોગો, તે રોગોની ઉપશિતિ
અને નાશ કરવાના ઉપાય જાણવાની જરૂર
છે. આ જાનના અભાવે જ વનસ્પતિને
સારી નીંદાથી ખતારી ફળદારી ખતારવામાં
આવી પડે છે. આ જાનની જરૂર સમ-
જવા પછી નિરક્ષર અને ધં ના દેખા-
દેખી જાનવાળા ખેતુની સ્થિતિ કેવી રીતે
મુધરે તે દરેક ખેતુ પોતાને નિશ્ચય
માનતા હાઈ પોતાની જુલનો ખાસ કરી
તો પોતાના લોકો હંડમાં નાણાનો ઉપ-
યોગ કેવા નિરક્ષક થઈ રહ્યો છે તે
સમજીશે.

વનસ્પતિના મેલક ખનવામાં પણ
મુશ્કેલી છે. મનુષ્ય મેલક કયા માટે મનુ-
ષ્ય પોતાની ધરજાઓ બાળ કરને ઉને
પણ તેના અભ્યાસ કરવો પડે છે. અને
શુદ્ધિશાળીઓ સારો લાભ મેળવી શકે છે.
રોગીઓની ખાવજત રચના માટે. નર્સનું
કામ શીખવાની જરૂર પડે છે તો આ જાને
કામ ખેતુને વનસ્પતિ માટે કરવો પડે છે.
મનુષ્ય, પેાતક, રક્ષક, ડોક્ટર અને મેલક
દરેક કામ માટે જુદા જુદા હોય છે. તેના
જ્ઞાન માટે દરેકને જુદા અભ્યાસ અને
અનુભવની જરૂર છે, તે નિર્ણય છે
તો આ સર્વ કામ ખેતુને જાનેજ એકાને
કરવાનાં અને તે પોતાની ધરજાઓ લાગણીઓ
નહિ બચાવ કરનાર વનસ્પતિ માટે કરવો પડે
છે. ને કામ મુશ્કેલીભર્યું છે, તે વિચારવા
જોઈએ. (અપ્રેક્ષ)

ખરો બાગબાન

આમાં નજીક આવેલા હિંદના એક મથાહુર અને સફળ સ્વદેશી ઔદ્યોગિક કેન્દ્ર દંપતી બાગના સ્થાપક સર આર્નલ્ડ સ્વરૂપનું અવસાન થવાથી હિંદે એક મહાન સાક્ષત્વીર ગુમાઓ છે. જે યુગમાં સ્વદેશી શબ્દ માત્રથી લોકો ભડકા ઉઠત હતા તેમાં સર આર્નલ્ડ સ્વરૂપનું દયાળુ જાગૃત સંસ્થાના બીજા શોધમાં હતાં. માત્ર પાંચ હજાર રૂ. ની મૂડીથી તેમણે એ સંસ્થાની વાસ્તવ્યતા કરી હતી. તે સમયે તેની પાસે માત્ર ચાર એકર જમીન હતી. સર આર્નલ્ડ સ્વરૂપનું અત્યંત અને કુશળતાથી એ સંસ્થાનો વિકાસ સાધ્યો. તે આજે ભૂતકાળનું એક નાનકડું સંસ્થાન હિંદનું એક મહાન સંસ્થાન બન્યું છે ને પ્રજા તેમજ સરકારની પ્રશંસા મેળવી છે. આજ એ સંસ્થાનમાં ૩૫૦૦ માણસો વસે છે ને તેનો વિસ્તાર ૩૨૦૦ એકર છે. આ અદ્ભુત-અમત્કારીક પ્રગતિ પાછળ સર આર્નલ્ડ સ્વરૂપનું આખું જીવન છુપાયું છે. તેમણે ટાંક તડો કે દિવસ રાત જોયા વિના અખંડ શ્રમ કરી પોતાનું સારું જીવન એની પાછળ નીચોવી નાખ્યું હતું.

આપણે આપણા દેશબાંધવોનાં કાર્યો જોયા કે જાણ્યા પ્રત્યેક પણ નથી કરતા એ અત્યંત શોચનીય છે તે એ મનોદશા આપણી ગુલામી માટે પણ ટાંકિ અંશે જવાબદાર છે. પણ શેકાને ખબર હશે કે આ સંસ્થાનમાં વસતા માણસોની તમામ જરૂરીયાતો આ સંસ્થાનજ પુરી પાડે છે. એમાં પેરીશમ, પીનગીનું કારખાનું,

ગારવકર્સ, હોટ અને તેલની મીસો, શાળાઓ, કોલેજો, અદાલતો, સરોવરો, બાગચીયા. પૂરતકાલો વગેરે છે. આ સંસ્થાનમાં તમામ સ્વદેશી વસ્તુઓ બનાવવામાં આવે છે. આ સંસ્થાન પરદેશી સાથે પણ સ્વતંત્ર રીતે વ્યાપાર કરવાને આજે શક્તિમાન બન્યું છે. ૧૯૨૭-૨૮ માં આ સંસ્થાન રૂ. ૩૬૩૬૫૮ નો માલ નિઃશ્ચ કરતું હતું તે વધીને આજે દસ વર્ષ બાદ ૭૭૦૨૫૪ રૂનો માલ દર વર્ષે નિકાસ કરે છે. એક દાયકા જેટલા હુંદા સમયમાં અદકી અદ્ભુત પ્રગતિ સાધનાર સંસ્થાન માટે પ્રત્યેક દિંદીએ ગર્વ લેવો જોઈએ સર આર્નલ્ડ સ્વરૂપના અવસાનથી સંસ્થાને મહાન પ્રેરક બળ અને હિંદુ-સ્થાને એક સપુત અને મહાન દેશસેવક ગુમાઓ છે. માત્ર ભાષણો કે પરિહોળીજ દેશસેવા થતી નથી, પરંતુ આવા યુગમાં કાર્યો દ્વારા પણ સંગીન દેશસેવા થઈ શકે છે એનું સ્વ. આર્નલ્ડ સ્વરૂપ જીવલેલ ઉદાહરણ છે. હિંદના કરોડોથીપતિઓ શેરસદા પાછળ લાખ્યો રૂનો ધુમાડો કરે છે ને આજસુ, વિશાસી અને દેશને પીનઉપ-

યોગી જીવન ગણે છે તેના કરતાં આવા સંસ્થાનો સ્થાપના પાછળે દ્રવ્યનો ઉપયોગ કરે તો તેમના જીવનનું સાથક થાય અને દેશ પણ પ્રગતિ સાધે ! પરંતુ એ દિન ક્યાંક શેકબંધ આવા બાગબાન પેદા થશે ત્યારે જ હિંદનો ખરો ઉપધાર થશે, ત્યારે જ બેકારીનો ઉપાય જડી આવશે.

(દશામિત્ર)

કાલિદાસ વાવેતર વિષે

(સંપાદક: શ્રી. પ્રેમાનંદ ધોળીદાસ પટેલ)

દિંદુરના સરકારના ફજાડ ઉછેરનાર નિષ્ણાત, અને હાલ વડોદરા સરકારના ફજાડ ઉછેર અમલદાર રા. રા. ભટ્ટ, એમણે પોતાના અનુભવ અનુસાર પ્રમાણે જે મુજબના પેટલાક ખાખતી એકત્રીને ઉપયોગી હોવાથી તેનો ઉતારો છાપવામાં આવે છે.

વડોદરા રાજ્યના અમરેલી પ્રાંતમાં કાલિદાસ તાલુકામાં કાલિદાસ જાડ ઉછાડવા માટે જમીન તથા આબોધવા અનુકૂળ હોય ત્યાંના એકત્રીને તે જાડનું વાવેતર કરે, તે ઉદ્દેશથી નીચેની દલીલ પ્રગટ કરવામાં આવે છે.

(૨) મુજબ કલકાતા રાજ્યની છલકામાં કાલિદાસ ઉદ્યોગ ધણી સારા પ્રમાણમાં આવે છે. એવો અંદાજ કરવામાં આવે છે કે કિંગલી બદામને બદલે શીકાઈના વાવેતર માટે માત્ર ડુમાડવજ તાલુકામાંથી ખાંચ લાખ રૂપિયાથી વધારે કિંમતના કાલુ દર વચ્ચે અમેરિકાના મુનાઈટ રોટસ અને પુરોપના જેવામાં નિકાસ કરવામાં આવે છે. પુષકકરજ કરતાં બદામના કરતાં કાલુ મુજબમાં જાડ

રીતે ઉતરજું નથી, એમ માલમ પડે છે; તેથી આ જાડનું આર્થિક મહત્ત્વ ખનું છે.

(૩) કલકાતા, રાજ્યની, ગોવા, ઉત્તર કાનાડા અને મુજબ કિંગલીના દરિયાઈ કિનારાના પ્રદેશો તેમજ કાલિદાસ, ગાજીપુર અને કાલિદાસ આધિના મુજબ કલકાતા દક્ષિણે આધિના પશ્ચિમના કિનારાની આખી લગાડના પ્રદેશોની જમીન અને આબોધવા કાલિદાસ જાડને સમૃદ્ધિ કરવા અને સારી રીતે દલાઈ રાખવા માટે મજી અનુકૂળતાવાળી છે. પુષ અને દલાઈ આકીકાના રોજ પજુ આ ફજ ધણી માટે પ્રમાણમાં ઉગારે છે. જે કે દલીઆની સખાઈથી લગભગ ૨૦૦૦ ફુટની ઉંચાઈએ આ જાડ નીક થાય છે તેમ જાડ

ખાખતી જાડગીનું ઉત્તમ સાધન:

શ્રી લાઈફની પોલિસી

લખો—

શ્રી લાઈફ એસ્યુરન્સ કું, લિ.

ફાઈ લેગર ૬-૧૦ હીન લેગર

... મુજબ—૧.

હરિઆની નહક શ્રી રીતે પાણી નીકળે તેવી જંગીન અને ઉચ્ચ કટિજાંખની સામાન્ય દરીઆઇ આબોહવા કાલુના ઝાડને ઉગવામાં અને તેની પેદાશમાં વધારો કરે છે.

(૪) અમરેલી પ્રાંતનો કાડિનાર તાલુકા કાઠીઆરાડ કીપકલ્પના દક્ષિણ ભાગમાં આવેલો છે. આ પ્રદેશની જંગીન અને તેના કિનારા અરબી સમુદ્રથી ઘોળા છે. આ પ્રદેશની જમીન અને આબોહવાની પરિસ્થિતિ ઉપર જણાવેલા દેશોની રિયાતિને ધણીજ મળતી છે. અને કાલુના ઝાડને ઉગવા માટે ધણી માફક આવે એવી ભાગે છે. હિંદુસ્તાનના પશ્ચિમ કાનારા ઉપર આ ઝાડને નીચમીત રીતે ઉછેરવામાં આવતું નથી આ ઝાડ ધણી કાંઈ જાંખનું હોય છે અને સામાન્ય રીતે તલ્લ કુદરતી રીતેજ જંગલી રીતે ઉગતું જોવામાં આવે છે. ખરાબ કહેવાતી જમીન જે બીજા ધણીખરા પાક અને ઝાડ માટે લાયક ગણાતી નથી તેમાં ચોમાસામાં બી વાવવામાં આવે છે; અને રેપાની બીજ કાંઈ કાળજી રાખવામાં આવતી નથી. આ બીજાં દોર ખાતાં નથી. દોરનાં પચ્છાંથી અથવા બીજાં દારજોથી બીયતો તાસ

થવાથી જે જે જગ્યા ખાતી પડે છે તેમાં બીજા ચોમાસામાં બી વાવવામાં આવે છે; કાનડા પ્રાંતના ભાગોમાં વાન્યા પછી સુકી રૂપમાં કાલુના રેપાને થોડું પાણી પાવામાં આવે છે. રેપાં એક વર્ષના થયાં પછી તેની ખાસ કાંઈ કાળજી લેવામાં આવતી નથી. પણ માત્ર ઝાડ સંભાળવાનું અને રૂપમાં ફળ ઉતારવાનું કામ કરવામાં આવે છે. અહીં એ પણ જણાવી થકાય કે ઘણી વખત તો માર્ગક ફળને તોડવાને માટે પણ ખાસ કાંઈ પ્રયત્ન કરતો નથી અને રસ્તે જનાર આવનારને ભાગે તે પડે છે. કાલુના ઝાડ નીચ કે ચોખા વરસમાં ફળે છે.

કાલુના ફળને બે ભાગ હોય છે. જેને સામાન્ય રીતે ભુલથી ફળ માનવામાં આવે છે તે કુસેજો રસવાળો મટો હોય છે; અને તેને છેડે ઉપર કઠણ પડવાળું ફળ આવેતું હોય છે. પહેલો ભાગ ઘણો રસવાળો અને ગળ્યો હોય છે. બે કે તે થોડો કડવાશવાળો હોય છે અને ધણી વખત મળું પડે છે. આ ભાગ જરાપણ સારો રહેતો નથી એથી સાવંતવાડીના પ્રદેશમાં આ ભાગના રસમાંથી જલક દાર બનાવવામાં આવે છે. પણ

ઇસ્ટ એન્ડ વેસ્ટ

ઇન્ડિયન કંપની લીમીટેડ.

(સ્થાપના ૧૮૧૩)

(હેડ ઓફીસ—ઇસ્ટ એન્ડ વેસ્ટ બીલ્ડીંગ, કાટ, મુંબઈ.)

ભાગવંતવાડા અને પ્રમાણિક એજન્ટોને
નિર્દેશક કરતો મળે છે.

હાંડગીના વીમાની
સંસ્થર સ્વદેશી કંપની.

બ્રિટિશ હિંદુસ્તાનમાં તેનો દારૂ બનાવવાની મનાઈ છે. જીવે ભાગ સખત પડવાજો હોય છે તેને શેકવામાં આવે છે, ને તે ઉપર નું બળેનું સખત પડ તોડી નાખવામાં આવે છે અને અંદરનો ગભ્રૂ ખાવાના કામમાં આવે છે. ઝાડમાંથી પેસાની દષ્ટિએ અત્યાર સુધી મેળવેલા પદાર્થોમાં માત્ર આ ગભ્રૂ ઉપયોગી છે.

(૫) કાલુનું ફળ એ નામથી ઓળખાતા રસ કરેલાં ગદા જેવા ભાગવા રસમાંથી આસવ બનાવવાની કાપડાથી મનાઇ હોવાથી ફળના આ ભાગને ઉપયોગમાં લેવાનું અશક્ય અને છે અને તે નકામો નળ છે, તથા તેથી ઝડપી આર્મિક ઉપયોગીતા ઓછી થાય છે. આ વાત ખૂબમાં રાખી મુજબ સરકારે રસમાંથી દારૂ બનાવવા માટે થોડા વખત ઉપર રત્નાગિરી જિલ્લામાં કારખાનું ઉઘાડ્યું છે. તેમ જતાં તાજા કાલુમાંથી આસવ વગરનું ફળનું પીણું અને પ્રુષ્ટિકારક દવા બનાવી શકાય એવો સંભવ છે.

(૬) કાલુ ફળનું ઉપરનું સખત પડ હોય છે; તેમાં ફાદો પડે તેવું દાઢક તેલ હોય છે, તેથી ગભ્રૂ છુટા પાડવાની કલામાં મણી કરામત અને અનુભવની જરૂર પડે છે. ગભ્રૂ છુટા પાડવા માટે કોટલાને બુજવામાં આવે છે અને પછી તેને એક પછી એક આઠો ટકારો મારી ફાડવામાં આવે છે. રત્નાગિરી જિલ્લામાં વેંગુલાં અને માલવણના લોકોએ આ કલામાં પ્રવીણતા મેળવી છે. આ પ્રદેશમાં છેલ્લો થોડો વખત પહેલાં ગ્રામઉદ્યોગ તરિકે કાલુના કોટલાને બુજવાનું કામ કરવામાં આવતું હતું, પણ હાલ તાજેતરમાં આ કામ માટે મેટાલ કારખાનાં યદિગત

છે. બુજવાનું, મીઠાસ આપવાનું, અને પેક કરવાનું વગેરે બધું હવે યંત્રથી કરવામાં આવે છે. પણ હજી સુધી બુજેલા કોટલાને ટકારો મારી ગભ્રૂને છુટા પાડવાનું કામ હાથની મજુરી સિવાય બની શક્ય નથી. ગભ્રૂને અણીમુખ છુટા પાડવાનું કામ ધણી નાણુકાઇ કરેલું છે, અને તેમાં ધણી કાગજ અને અનુભવની જરૂર પડે છે; હાલ આખા ઉદ્યોગને આ હાથની કારીગરી નિયમનમાં રાખે છે.

(૭) વહેપારમાં ઉપયોગી થઇ શકે, તેવી રીતે જે દેશોમાં કાલુ પદાર્થમાં આવે છે; તેમાંના ધણીમત્ર દેશોના લોકો તેમાંથી ગભ્રૂને છુટો પાડી શકતા નથી એ વાત નવાઈ જેવી છે; તેથી તેઓ બુજવા અને ગભ્રૂને છુટો પાડવાને માટે પોતાનાં કાલુરણ હિંદુસ્તાનના પશ્ચિમ દિનારા ઉપર આવેલાં કારખાનામાં મોકલવાપે છે. આફ્રિકાના દેશોમાંથી કાલુ બુજવા માટે માલવણ અને વેંગુલાં મોકલવામાં આવે છે, અને ત્યાંથી પછી તેમાંના ગભ્રૂની નિદાસ કરવામાં આવે છે મુખ્યત્વે કરીને આફ્રિકામાંથી આ નાનાં ગામમાંજ લગભગ દર વર્ષે દસ લાખ રૂપીઆની કિંમતનો કાલુ આયાત થાય છે.

(૮) કાલુની માગણી વધતી નળ છે. પ્રસિધ્ધ થએલા હેવાલ પ્રમાણે એકલા અમેરિકાના યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં ઈ. સ. ૧૯૩૫ માં ૪૪૦૦૦ હંડરવેટનો અને ૧૯૨૬ માં ૬૪૦૦૦ હંડરવેટનો વપરાસ થયો હતો.

(૯) એ ધણું આશ્ચર્યકારક કે જે બુજવાનાં કારખાનાં હમરો મજુરોને ફાદો આપે છે, ને મુખ્યત્વે કરીને મીઠા

દેશમાં ઉગાડેલા ફાટલા ઉપર ચાલે છે. તેમાંની આવાતનો ઘણો નહોતો લાભ આપણા પ્રાંતોએ પુરા પાડેલાં કાલુકળનો હોય છે. નીચીની રીતે અગીઆઓમાં અને મોટા જમીનના કુટ્ટાઓમાં કાલુના આડ રોપવામાં પશ્ચિમ હિંદુસ્તાન પ્રુક્ટન ગ્રુનત કરે, તે આ ઉદ્યોગમાં ઘણી પ્રગતી કરવા અવકાશ છે, વળી આ આડ ઉછેરવાનું કામ સસ્તું અને સરળ છે. એ સારી રીતે સમજ લેવાનું ખેડુતોને ખાસ જરૂરું છે. આ કુલ્કાડની ખીલવણીને ઉત્તેજન આપવા કાલુના કળનો રસ જે હાલ નકામો વ્યય છે, તેનો ઉપયોગ જે ઉદ્યોગોમાં થઈ શકે, તેને રાજ્ય તરફથી મદદ મળે, તે ઇચ્છવાનું છે.

(૧૦) વડોદરા રાજ્યમાં નવસારી પ્રાંતમાં પ્રશ્નગોપાન કાલુનાં આડ મૂકાં છવાયાં જોવામાં આવે છે. (સંત

ગદમાં એક આડ મળ્યાં કળ આપે છે) ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે તેના ઉછેર માટે ફાડીનાર તાલુકા ખાસ માફક હોય એમ લાગે છે. જે જમીન હાલ પડતર રહે છે, તેનો ઉપયોગ કાલુનાં આડ ઉછેરવામાં કરી શકાય. રેતાળ દરીઆ કિનારા ઉપર તેમજ પશ્ચીમીયા કુશરના દાલ ઉપર આ આડ અગર માફ સારી રીતે થતા નથી, ત્યાં કાલુના આડ રોપવાનો પ્રયોગ કરી શકાય; અને મામ વિંકસની બાજતોમાં તેમને સ્થાન જરૂર આપવું યોગ્ય ગણાશે.

(૧૧) આથી ફાડીનાર તાલુકાના ખેડુ-તોની તેમજ ઇતર લાગતા અગતાઓની જાણ મારે આ લેખ અસિધ્ધ કરવામાં આવે છે.

સમાપ્ત.

સાથે પ્રવાહી ખાતરો પણ રાખવામાં આવ્યાં છે.

મહીસુરમાં મધનો ઉદ્યોગ

લેખક : શ્રી. મગનલાલ દેસાઈ

ગ્રંથ ઉદ્યોગ તરીકે મધમાખી પાન-
વામાં મોટી મુશીની જરૂર નથી. સાધારણ
ખજાની એક જોડના ચોથા પાંચમા ભાગ
જોડથી ૨૬મ્ એટલે ૨૦-૨૫ ટા. થી
સરખાત ઘર્ષ થકે છે. પછી ચાકુ ખર્ચ
નહી જોવાજ હોય છે.

બુનો વહિવટ

શીપાણાની મોસમ પુરી થતાં મધ-
માખી બેંગી મળી મધ તૈયાર કરવાની
કાર્યાલ કરે છે એટલે માદ મહીનાથી જોડ
આખર મુશીની ખાસ મોસમ મળ્યા છે.
આ વખતે મનમાડના ખેડૂતો જંગલોમાં
ઝાડના ઝોયાં નીચે બાંખરાની કાંજમાં,
ઝાડના પોલાણમાં માદીનાં વાસજો જોવા
તળાએ નાનાં છીદ (જેમાં માખી જઈ
થકે તેવી) પાડેલાં હોય છે તેવાં ઉંધાં
પાડીને મુશી આવે છે. બે મહીના બાદ
જવારે આ માદીનાં વાસજોમાં મધમાખી
જમાવટ કરે છે ત્યારે મોટી રાત્રે ખેડૂતો પેલાં

વાસજો ઘેર લઈ આવે છે. અને પાદરામાં
પાડીયાં ઉપર ઉંધાં લટકાવી રાખે છે.
એકાદ બે મહીના બાદ મધ તૈયાર થાય
છે. ત્યારે રાત્રે ઘસળું અથવા કુંગળી મેંમાં
ચાવી અંદર ટૂંકે મારવાથી માખી અસહ્ય
બની જાય છે એટલે પુરા ખડાર છાદી
તેમાંથી મધ નીચેથી લેવામાં આવે છે.
પેલાં વાસજો જોમનાં તેમ ૨ ખી મુશમાં
આવે છે અને મોસમ આવે ત્યારે ઉપરની
કોથા કરી કરવામાં આવે છે.

સુધરેલી તરફીબ

બુની તરફીબથી પળી માખી મરી

આભાર

(૧) મધા અંકમાં ઉપાધ્યો જોડા.
(ખામ ખાનમાંથી)

.....

(૨) આ વખતનો ફોટો
આડંબ સપ્તાય ૩૧.

ખાત્રીલાયક કલમે ક્યાંથી ખરીદશે ?

દમારી મળુ વરે" જુની ખટકી "મોના" નાગમેરી. લાંબા પાવરી.
ચીક, મોસંબીની કાંડમાં ઉછેરી, ઉંચ મુજરાળી, તંડુરત કામો કીંદુરખાનના
દરેક ભાગમાં સફળ નીવડી છે. તો આ કામો રેળી તમારી આકાશમાં એકાદમ
વધારો કરો.

સુશીવત મંગલો—

ગાડન સંસાઈક ફાં.

વીકાપારવા, મુંબઈ.

જાય છે અને મધ જોઈએ તેટલું જરાવું નથી. તે તમામ જાણતોના અગ્રમાં કરીને ખેતીવાડી ખાતાના નીચણાત જતુસાચી ટી. વી. મુખામનાયમ તરફથી મુધનેલી યોજના વડી કાઢવામાં આવી છે. ૭ મહીના માટે આ ઉદ્યોગને લગતું શીક્ષણ આપવામાં આવે છે. મધ કાઢવા માટે પૂરો ભાગવો પડતો નથી. પણ મેન્ટ્રી-ફ્યુગલ મશીનથી મદદથી મધ કાઢી લેવાય છે અને પૂરો આખો રહે છે તે બીજા માણો માટે ઉપયોગમાં આવે છે.

મધપુડા માટે લેઈતી સામગ્રી

મધનેલા મધપુડાની સામગ્રી નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) કુરણો.

(૨) મોખ.

આ પ્રકારની અગાઉથી તાલક થનારને દવાય ખર્ચ માફ

છપાય છે ! છપાય છે !!

નફાકારક હુન્નરો ભાગ પહેલો

પીપીય હુન્નરોથી ભરપુર દળદાર પુસ્તક

કિંમત માત્ર ૨ રૂપીઆ

તામ તેંધાની તાલક થતા અગાઉ કાઢી લેજો !

અવલોકન—શ્રી લલંગી પુસ્તકમાળા

પોસ્ટ પ્રીન્ટિંગ, અંતર, કચ્છ,

(૩) કુમાડો કરવાનું વર્ત.

(૪) મધ કાઢવાનું વર્ત.

(૫) શણિને બહાર રાખવાનું વાસણ

(૬) માખીને બહાર જવાનું સાધન

(૭) મધપુડા બનાવવાની સામગ્રી

આ સાધનોના ખર્ચ રૂ. ૨૫ જેટલો થાય છે. દરેક વરસે મે મહીનામાં મધપુડા બહારી નાખે છે. બેંગલોરમાં માહિતી અપનારો વગેરે ચલાવવામાં આવે છે. પણ અઢવાડીયામાં વ્યવહારીક જાણત પ્રાપ્તવા માં આવે છે. નાના ચલકિયે ગતી જેડે આ ધધો રાખવા લેવો છે.

બા કક્કત ત્રણજ દીવસ પાઈ લેવાથી છંદગીભરમાં ગલં રહેતો નથી. માસીક ચાલુ. કશુંજ તુકરાન નહીં. દવા સાથે ગેરનીપત્ર આપવામાં આવે છે. કી. રૂ. પાંચ પરદેસ શી. દશ. રજાવરી બધે પહેલું. માસીક અટકાવ કરી ચાલુ કરનાર ગણાઓ. અધા દોપ દુર થાય છે. કી. રૂ. પાંચ. પરદેસ, શી. દશ.

હાં એસ. એચ. ખાન

શી. તાપીવા મેનમન નક્ષત્રગર—મુંબઈ

૭. પાંચમી બજાર. કાટ, મુંબઈ.

એશીઅન વીમાની પોલીસી ભરીખ્યની વ્યવસ્થાનું ઉત્તમ સાધન છે.

કુટુંબ માટે જોગવાઈ, નિયતિ-વેનન, લખ. કેળવણી, ખેડુની કર્મ-મુક્તિ.

વગેરે માટે ઘણી આકર્ષક યોજનાઓ છે.

વીગત માટે મળેા યા લખો:-

ધી એશીઅન એશ્યુરન્સ કું. લી.

એશીઅન બીલ્ડિંગ, બેલાર્ડ એસ્ટેટ. મુંબઈ.

સ્વિકાર

અનાદીસ પોદારનો મદિલા અંકઃ
આની અંદર લીધેલી મહિત જાણી
આવે છે. બધાજ લેખો સ્ત્રી બહેનોના છે.
છતાં એક બે ફોટાઓ મરદના હાથે
મળ્યા છે. નહિયા લગાજનારમાં બે ત્રણ
ખાસ અંક આપવાનું સ્વાદસ આજ પગ
હરી રોકે.

X X X

શીરોહી સદેશ આપખવારીક મુંખને
શીરોહીને લલના સમાચાર આપે છે. છતાં
દેશી રાજ્યોને એમાંથી બાકાત રાખવામાં
આવ્યા નથી. આમાં મનનીય લેખો બહુ-
રવા રૂપમાં અરજવામાં આવે છે.

X X X

અરેકાર મારીક પોતાના નામ પ્રમાણે
આમળ વધે જાય છે. એનાથી ધાર્મિક
જાતિઓ જાણત યાદ નીતીને માટે પડે છે.

X X X

પગાર મારીકઃ પોતાના નામ અને
શબ્દ પ્રમાણે સમાજને આકર્ષક તરિક
પણ સીધો પગાર આપે છે. એના અવા-
જમાં મુનેસાને બહુ કદનાં જાણવાની
તાકાદ છે.

X X X

પટેલ મારીકઃ પોતાની ગાળીનું છે.
કંઈક સમાજના નવા જમાં થર વાગવા
કાંડ સેવનું આરમ્બ વધે છે.

X X X

પારીકાર મારીકઃ એના અનુભવી અને
વિદ્વાપુત્રના અભ્યાસપુત્ર જેવો સમા-
જની સંગીત એવાનો પાટો આપે છે.
તંત્રીના અનુભવો વાગવા રાષ્ટ્રમાં પોતાનો
મોટો ફાટો આપી જશે. પોતાનું પ્રમતિ
પુત્રે જેવ દારમ રાષ્ટ્રી મુદ્દામાં જુનું

મારીક આમળ વધે છે અને દરેકને લેખ
લેવા શાપક હોય છે.

X X X

વિશ્વવા વિશાળઃ પહેલાં જાણી પાંચમે
અંક મળેલા. વીધવાના દુઃખો. પદ્મી
અમર પોતાની અને કમાઈ જીવનનો જોમ
નવી લીલા તરફ વાળવા પ્રયત્ન કરે છે.
એમાં સમાજમાં કચડાઈ છે. છતાં મરેમાં
જતાં બચાવવાનો નવા આદિજનોનો ધર
લેતા માન જવાવમાં આવ્યો છે.

X X X

ગીરાજ મારીકઃ 'સુંદર' હપડાંની
આમળ વધતું આ મારીક કદાચ હપડા-
રમિં નવેજા ચીંતો આખા શાળીવાસમાં
પડે.

X X X

અનાદીસ અમલઃ પોતાના રાત્રે આમળ
વધેજ જાય છે. ફોટાની તાકાદ છે. પદ્મી
કાંઈ વધે.

X X X

આદ્ય આપગીનાં અંગે જોતાં તે
અરેખર દરેક રીતમાં અરણ્ય આપે છે.

જમીન આપવાની છે

આ મોર જમીન સારી મોરનું
મોર પાણીના દુધ અને પાકા માત્ર વાધે
કમળી આંખના કમરે મારે આપવાની છે.
દરીઆ પર અંક વિધા જમીન
તાજીએરીના મોરો કમરેના મારે જમીન
આપવાની છે.

એની કમળા દેવ ને લખો—

પરીખ મધુરાદાસ મોદનલાલ

જે સેનીપાદે, મું બાળ

ફળોની ખેતી

ભૂમિ અને ક્ષેત્રનિર્માણ

અનુ. કુસુમકુમાર.

રેષાઓની ઉછેર (રૂઢિ) જમીન અને જળવાયુ ઉપર આધાર રાખે છે. આમાં જળવાયુ પ્રકૃતિને આધીન છે. તેમાં વિશેષ પરિવર્તન અનુભવાધીન નથી. માત્ર જમીનની સ્થિતિમાં થોડો યજો ફેરફાર માનવી કરી શકે છે.

જમીનની ઉપજ શક્તિ, ભુમિની ભ્રાતિ અને રસાયણિક સ્થિતિ તથા તેમાં વસત્રવાયાનું હવાયુઓની ક્રિયા પર આધાર રાખે છે. ખેડ, સિંચાઈ, અને ખાતરથી ત્રણેમાં આરક્ષકતા અવરોધક ધર્મ પરિવર્તન કરી શકાય છે.

જમીનની ઉપજૂંદત ત્રણે સ્થિતિઓમાંથી સાધારણ ખેડુત પહેલી ક્રિયાને કંઈક અંશે બાંધી શકે છે. બીજી અને ત્રીજી સ્થિતિ વિશેષને કારણે બંધી શકાય છે. એટલા માટે અધીર્માં માત્ર પહેલીના વિભાગ અત્યાવશ્યક આવે છે. આ કારણે જમીનમાં રેતીની માંગા ઉપર આધાર રાખે છે.

સાધારણ ખેડુત અધિક રેતવાળી જમીનને રેતોળ, ઓછી રેતવાળીને કાળી અને વચગાળાની જમીનને ગોરાડું કહે છે. કંઈક રેતોળ અને ગોરાડું જમીનની વચ્ચેની જમીનને બાકું અને ગોરાડુંને કાળી જમીનની મિશ્રણવાળી જમીનને ખેસર કહે છે. હાતિક વિજ્ઞાનવેદાઓ

રેતીની માત્રાની તપાસ કરી જમીનના નીચે પ્રમાણે પાંચ ભાગ બતાવે છે. જે જમીનમાં વીસ ટકાથી ઓછી રેતી હોય તેને કાળી, જેમાં વીસથી ચાલીસ ટકા સુધી રેતીનું પ્રમાણ હોય તેને ખેસર કહે છે. ગોરાડુંમાં રેતીનું પ્રમાણ ચાલીસથી સાઠ ટકા સુધી હોય છે, જ્યારે સાઠથી એંશી સુધીનું રેતનું પ્રમાણ પહેલો, ત્યારે તેને સાકું કહે છે. રેતોળ જમીનમાં રેતી એંશી ટકાથી વધારે હોય છે.

જમીનની પસંદગી-પણું કરીને ફળજાડો બધા પ્રકારની જમીનમાં થઈ શકે છે; પરંતુ વિશેષ કરીને બાકું અને ગોરાડુંમાં સારાં યાય છે. કાળી જમીનમાં ને વરસાદનું પાણી ભંડારું રહેતું હોય, તો તેમાં ફેટલાક ફળજાડો ધેતા નથી. ને એ પાણીને જંદો જંદો છે. ઉપાડી નીકાં વડે દાઢી નાખવામાં આવે, તો જમીનની શક્તિને કંઈક અંશે સુધારી શકાય છે. રેતોળ જમીનમાં ને ફળજાડો ચાવવામાં આવે, તો ખાતર અને પાણી બંને વધારે આપવાં પડે છે. એટલે બંને શકે તો એવી જગ્યા પસંદ કરવી જોઈએ કે જ્યાંની જમીન ગોરાડું કે બાઠાની હોય વળી જમીનની પસંદગી કરવામાં તેની ઉચ્ચાઈ નીચાઈનું પણ ખ્યાન રખવું જોઈએ. જમીન જેમ અને તેમ સંપાદ

હોતી જોઈએ. નહિ તો જેમાં એક દળ જોડેલા દાળ હોય એવી પસંદ કરવી જોઈએ, કે જેમાં પાણી રહેનારથી આપી શકાય.

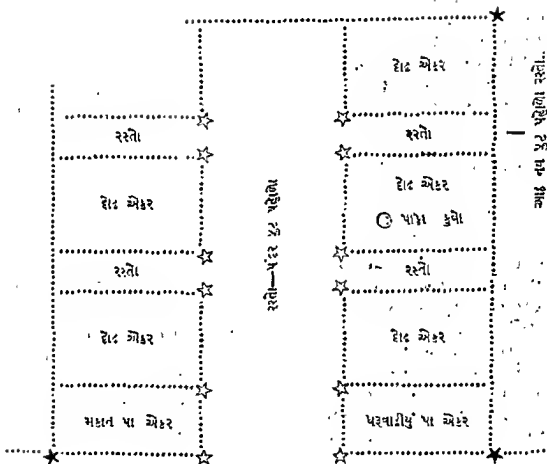
જમીનની તૈયારી—જમીનની પસંદગી કર્યા પછી, તેમાં જોડેલા નાના મોટા ખેતર જણે હોય, તેમને કાપી નાખવી તથા તેમની જડો નિમુળ કાઢી નાખવી જોઈએ. પછી સારી રીતે જલ્દી ખેડ કરી, ખાતર આપી તેમાં રોપાઓ રોપી શકાય છે. રોપાઓને માટે ખાતરો તૈયાર કરવાની રીત સમીપના પાના ઉપર આપવામાં આવી છે. ઊંડા રોપા પછી, જ્યાં સુધી જમીનમાં ચાકુ રહે, ત્યાં સુધી જણેની વચમાંની જમીનની ખેડ કરી પ્રમાણે કરતા રહેવું જોઈએ. એટલે તેમાં પાસ વિગેરે ઉગે નથી. જ્યાં પાસ વિગેરે નક્કર ઊગવા ઉપર રોપામાં આવે છે, ત્યાં ઝાડો સારી રીતે ઉછરતા નથી.

શેષ નીર્માણ—દસ એકર જમીનની આસપાસ વાડ કર્યા પછી તેમાં જે તરફ ધોરી સડક હોય, તે તરફ જમીનમાં પ્રવેશ દ્વાર (ગેટ) રાખવું જોઈએ. આ ગેટથી તે બીજા બાજુ સુધી જમીનની વચ્ચે વચ પંદર ફૂટ પટ્ટાળા સડક—રસ્તો બનાવી, તેની કિનારથી ચાર પાંચ ફૂટ છેડે ચાકુ. આકુજીખારા, સંતરાં વગેરે એકાદ ઉંચાઈના જણે રોપવાં જોઈએ; એટલે જણેની છાયાથી વચવા મુગીયાંથી પાકેલી જમીનમાંના ઊંડાને છાલ ન પડે એને જમીનની સુંદરતા પણ વધે ને રાત્રી આખી પણ ધાર. પ્રવેશ દ્વારની બંને બાજુએ આશરે પા-પા એકરના જે શેષ બનાવવા જોઈએ. એક બાજુના શેષમાં માત્ર અને બીજા બાજુ ધરવાડીયું બનાવવું ફીક પાડો. ધરવાડીયામાં બીજાવાળા

ઊંડા તૈયાર કરી શકાય છે અને વેચાણ માટે કલમી ઊંડાવાળા પણ રાખી શકાય છે; એટલે કાંઈકાને તે રહેવાડી બનાવી શકાય, જે તરફ મકાન હોય તે તરફની વાડની પાસે આવે; અંબલી, કીડી, અંબુ બીજાં વગેરે ઊંડાં રોપવાં ફીક પાડો; ફીક એવું કરવાથી ઊંડાં અને રાત્રી બંને મેળવી શકાયો. આ બે શેષોનું નીર્માણ કર્યા પછી, દોઢ-દોઢ એકરના શેષ રાખવાના અંબુ અંબુ શેષ જમીનમાં વચ્ચેની સડકની બંને બાજુએ બનાવવા જોઈએ, દરેક બે શેષોની વચમાં મુખ્ય સડકને જમીનમાં નવ ફૂટ પટ્ટાળા સડક—રસ્તો બનાવી, તેના કિનારા ઉપર ફેંચાં, પપૈયાં વિગેરે ઊંડાં રોપવાં ફીક પાડો. આ રસ્તાઓને લાંબી પથ દળ-ખાતર સાથે રહેનારથી પ્રવેશ શેષમાં ચાકુ ના કરી શકાયો. આ શેષ રોડના એકરના હોય એવો ફેંચ નીચમ નથી. પણ નિમુળ પોતાની સમગ્ર પ્રમાણે નાના મોટા બનાવી શકે છે. ઉપરજીત ૭ શેષોમાંથી ચારમાં લાંબી ઉંચરવાળા ઊંડાં; અને બે શેષોમાં ફેંચી આપના જણે તથા સામાજીક વારી શકાય છે. એવું કરવાથી જેની રીતે પટ્ટાળા બનાવવામાં આવ્યું છે. તે પ્રમાણે ૭ એકરમાં લાંબી ઉંચરવાળાં, ને અંબુ એકરમાં એક વર્ષ મા ફેંચી ઉંચરવાળા ઊંડાં આવશે; અને બાકીની એક એકર જમીન ધરવાડીયું, રસ્તાઓ અને મકાન વગેરેમાં રોકાઈ જશે.

જે જમીન તરત સપાટ હોય તેા ફેંચી વચ્ચેવાળા શેષમાં રાખવા એક શેષમાં રાખના કિનારા ઉપર બનાવવો જોઈએ. જે જમીન દાળ પડતી હોય, તેા ઉપરની તરફ બનાવવો જોઈએ.

બગીચાનો નકશો

રાજપ્રમાણ—ચોરી રસ્તો.

ખાર મીઠો થાય?

(મજેલું)

મુંબઈ ઇલાકાના માછ પ્રધાનોની અમલગીરી દરમ્યાન પ્રજા સુધારણાને એક પ્રોગ્રામ બહાર પાડ્યો હતો. આ પ્રોગ્રામ ધણો વિવિધરંગી હતો અને એની ધણીખરી રજુઆતો નેટલી હોંસીલી હતી તેના કરતાં વધુ ટીકાપાત્ર હતી. આ મેળનામાં એક બાબત જેની અંતે ચર્ચા કરવામાં આવે છે તે પડતર અને નકામી જમીનને ખેડણ કરવાનો પ્રયત્ન. આ જમીનને ખેડણ કરવાનો પ્રયત્ન આથી કે તેમજ છવવાનો પ્રયત્ન છે,

પડતર જમીન એટલે ઉપજની દ્રષ્ટીએ એ નાશાયક જમીન એમ અર્થ થતો નથી. કારણ કે ધાસીમાં એ પડતર જમીન તરીકે મણી શકાય છતાં ઉપજની દૃષ્ટિએ કેટલીક વખત ધાસીમાં વધુ નફાકારક હોય છે. ગઢ લગાઈના ગાળામાં જ્યારે ધાસની ખરીદી મેટા પ્રમાણમાં થઈ હતી અને જ્યારે ધાસનો ભાવ ધણો ઉંચો રહેતો હતો ત્યારે ધાસીમાં રાખવામાં ધણો ફાવેલો પડ્યો. પરંતુ જ્યારે ધાસનો ભાવ નીચા પડતાં ગયા ત્યારે ખેડુતોએ ધાસીમાં તોડી ખેડણ જમીન બનાવી અને કપાસનું ચાવેતર વધાઈ. આ પછી વળી પાછો ઈ.સ. ૧૯૨૩ પછી કપાસનો ભાવ નીચે ને નીચે જવા લાગ્યો તે વખતે ખેડણ જમીન પડતર થવા લાગી. આમ પડતર જમીનનાં પ્રમાણ અને ખેતીની પેદાશની ક્ષમતાને માટે સંબંધ છે.

પરંતુ નકામી જમીનને સુધારવાનો અને ખેડણ કરવાનો જે ખરીદી બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો તેમાં તો આવાં ધારીઆનો સમાવેશ થતો નથી. નકામી જમીનમાં ખાર, જંગલો, ખાડા ટેકરા વાળી જમીનોનો સમાવેશ કરી શકાય. હવે જંગલો કાપી જમીન ખેડણ કરવાના પ્રયત્નની મર્યાદા ધણી વિસ્તૃત છે. જંગલો તોડી નાંખવાથી વાતાવરણના ફેરફારો જન્મ પામે છે અને તેની અસર ઘણે લાંબે વખતે માલમ પડે છે. ખાડા ટેકરાવાળી જમીનને સીધી કરતાં અડોળો ખરચ થઈ જાય. વળી ખાડા ટેકરા જે પડ્યા હોય છે તે ચોમાસામાં વરસાદના પાણીના રસ્તાને લીધે પડ્યા હોય છે અને વરસાદનાં પાણીને વહી જવાનો માર્ગ મોકળો ન અને તો ચોમાસામાં ખેડણ જમીનને ખોરાણુ વધુ લાગે આથી ખાડાવાળી પડતર જમીનને ખેડણ કરવાનો માર્ગ હાનીકારક છે. વળી એવી જમીન ગાયરમ્મ તરીકે પાપરી શકાય છે. ઇલાકામાં ગાયરમ્મની તાણુ તો છેજ અને તેમાં વળી એવી જમીનને ખેડણ બનાવવામાં આવે તો એ તાણુ વધુ ઉમ્મ અને.

હવે રહ્યો ખારનો પ્રયત્ન. જેની ચર્ચા આવતા અંકમાં કરવામાં આવશે.

ઓનરેબલ મી. મોરારજી

મહેસુલ, ખેતીવાડી અને ગ્રામ્ય સુધારણના પ્રધાન

લેખક: D

જીવન અને આદર્શ એ બેનો મેગ સધાય તો મનુષ્ય જીવન કેટલું ઉત્કૃષ્ટ પળ, અનેરું અને આનંદજનક બને એનું સુંદર ઉદાહરણ ઓનરેબલ મી. મોરારજી રણ-છોડજી દેસાઈનાં જીવનમાંથી મળે છે. સામાન્ય સંજોગોમાં એમણે જીવનની શરૂઆત કરી તે દિવસથી તે આજ સુધી જીવનમાં આદર્શ કેળવવાનો એમનો પ્રયાસ ચાલુ રહ્યો છે કે જેની ઉત્કૃષ્ટતા દારૂદોષ પછી એમને પ્રાંતિક સરકારમાં કેપુરી ઇન્કેસ્ટરની જગ્યા મળી અને બે વર્ષની સરજ નોકરી પછી અતરના અમલને માત આપી તેને એમણે ફેંકી દીધી એ બંને વખતે એમણે આનંદ કે જેદ બેમાંથી એકને પાસે નહોતો આવડા દીધો સવા-ગ્રહની સળવળમાં એમણે રાજીનામું આપું ત્યાર પછી એઓ અમને મળ્યા તે દરમિયાન અમને ખેદ થયો હતો એ અમારી નજાબ અને પ્રભુ-કરીએ છીએ; પરંતુ એમને એમની તૃપ્તના શંકિત માટે ભારે માન અને અંગત સોહિ તરીકે અમે એમને બરાબર જાણતા એટલે અમારી ખાતી હતી કે એમનું પગલું ખોટું ન હોય. સુરતમાં અમને એઓ મળ્યા ત્યાં એ સંબંધમાં અમણે અમારી પાસે કહ્યું કરાવ્યું— દયાણથી કે શરમથી નહિ— કે એમનું પગલું ખેદજનક નહોતું—અમને : યાદ છે કે સરકારી નોકરીનાં આટલવાળા એક વૃદ્ધ મહારથે એમને શીખામણ આપવાની દરમિયાત કરતાં કહેલું કે મોરારજી, તમારું

પગલું જરા ઉતાવળીયું કહેવાય, હોં કે એમણે તરતજ જવાબ આપ્યો કે પાઘડી-વાદાઓ પસંજ અકલનો. ખજતો છે અને સંદેહ ટોળીવાલા પાસે નથી એમ શા ઉપરથી બણ્યું? એમના આ જવાબમાં તિમ કટાક્ષ હતો. છંદગીતા બધા પ્રસંગો સીધો નીકાલ કેમ કર્યો એ એમની ખાસ ખુબી છે; અને તેમ કરતાં પ્રક્રિયનો વ્યક્તિત્વને એઓ જરા પણ આડે આવવા દે એમ નથી હમનસીમે આજે એ વૃદ્ધ સરકારી નોકર આ દુનીયામાં નથી, પરંતુ જ્યાં હોય ત્યાં એમ તો વિચાર જરૂર દરેકે કે સરકારી નોકરીનાં સંકુચિત ક્ષેત્ર માટે મોરારજી સર્જના નહોતા. એમના અંગત સ્નેહીઓને તો એ જરૂર લાગતું હતું અને અમને યાદ છે, તેમ એક એ જણે તો થોડાં વર્ષો ઉપર કહેલું કે નવા સુધારામાં મોરારજી મહેસુલ ખાતાના પ્રધાન મંત્રી એ પાત આજે સદસ્ય અને યાદ કરીએ છીએ.

મોરારજીનાં ચારિત્ર્યની બીજી ખુબીઓ એ છે કે એમણે સ્પષ્ટ જોયી કેઈ ચીજ જ રાખી નથી. અમે કેટલાક તો ખાનગી મંડળમાં એમને સાધુ મોરારજી કહેતા—અને સંધું ન કહીએ તો શું કહીએ: પહેલેથીજ સાદાં કપડાં, સાદાં ચાંને કેટલીક વખતનો મીઠા પિનાનો ખોરાક, જરૂરીઆતની થોડાંકેજ વાનગીઓ એ બધું એમની સાધુતાને અંગોજ હતું.

—ઉ પ યો ગી—

ફળ....પુલ....પાન....મુળીયાં

સત્તાવરી.

સ્થળ—પાલણપુર રેલ્વેમાં દરેક જગ્યાએ મળી આવે છે.

પાન—સવાના પાન જેવાં બારીક હોય છે.

પુલ—સફેદ રંગનું ઝીણું બારીક હોય છે.

ફળ—બોર જેવડું હોય છે અને પાંચ ત્યારે લાલ રંગનું થાય છે.

મુળીયાં—સત્તાવરીના વેણે થાય છે, અને ઝાડનો આશરો હોય તો તેના ઉપર ચડી જાય છે. વેણાના ઘડી નીચે જમીનમાં ખોદતાં હાથ હાથ આશરના નીચે તેના મુળ સાથે એટલે ચારે બાજુએ બબ્બે હાથના આશરની સોરીઓ હોય છે. અને તેની વચ્ચે ઝીણી સમીઓ હોય છે. તે કાઢી તાંબી બાકીના મુળ મુકવવામાં આવે

છે આ મુળીયાંને સત્તાવરીના તામથી ઓળખવામાં આવે છે.

ઉપયોગ

૧ મુમડું પાવવા માટે સત્તાવરીના પાન ઘીમાં કોઠી બાંધવાં.

શરીર પુષ્ટ થવા માટે

૨ સત્તાવરીનું ચુરણ તોતો—૧ ગરમ કરેલા દુધ સાથે સેવન કરવું.

પેસાબમાં કાનુ જતી હોય તો

૩ સત્તાવરીનું ચુરણ તોતો—૧ પ્રત્યેક મોળની લુગી તો. —૧ રાત્રે પલાળી સપાટે દુધ સાથે લેવી

તાવ ઉપર

૪ સત્તાવરી અને છરાનું ચુરણ અપોષણ પાણી સાથે લેવું.

મુલ ઉપર

૫ સત્તાવરીના રસમાં મધ નાંખી પીવું.

અને ખાનગી જીવનમાં પણ એમણે ઠાઈ પણ વખત પોતાના સ્વાસ્થ સાધવાની ઇચ્છા સંધ્યાએ કરી નથી. લડખીને, અપને ખબર છે તેમ, એમણે દેરી તરીકે કરી પણ રચાવી નથી, દુઃખમાં (સામાન્ય દુઃખ) એમનું મન ખેદથી રહીત અને નાવડું છે અને સુખમાં એમણે કશીય રજૂદા રાખી નહીં તરી એટલે મોતારજીએ સાધુત્વ કહો કે આદર્શ મનુષ્યત્વ કહો એ જીવનમાં પૂરું ઉતાવળું છે. જેલના અનુભવથી કેટલેકે કંટાળી ગયા હતા,

પરંતુ બે વરસની જેલ પછી એમને પાણું જેલમાં જવનું હોત તો એમણે જરૂર પણ પીએ હક કરી નહોત. એમને એમના અનુભવ વચ્ચેના એઓ કહેતા કે જેલમાં તો મને એટલી શાંતી અને સમજ કહી કે જે સમજ અને શાંતી મને કદાચ બહાર ન મળ્યા હોત—આવા મદાપુરો જે પ્રાંતીક કરનારને મધ્યાન તરીકે પ્રાપ્ત થાય તે સરકાર અને પ્રજા બન્નેને અબીનંદન થઈ છે. ક્રિસાનના બહુથી મદાસભાએ વિવિધ મેલઓ છે. એ વિજેતાઓ ક્રિસાનને કેમ બુલે!

મગજની નયત્રાઈ ઉપર
૧ સતાવરીનું ધી બતાવી મગજમાં
ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

જળ ભાંગરો

સ્થળ—પાલણપુર સ્વસ્થાનમાં દરેક
જગાએ મળી આવે છે.

વર્ણન—જળ ભાંગરાની બે જાતો છે.
એક સ્વેત અને બીજી કાળી. કાળી જલ
મોટા પ્રમાણમાં થતી નથી. બીજાજાળી
જમીનમાં થાય છે. સરેરાશ ઉંચાંધ તથા
પ્રુટના આશરે હોય છે.

પાન—છેડેથી આણીદાર હોય છે અને
લંબાઈનાં દોઢ બે ઇંચ હોય છે

ફળ—સ્વેત જલભાંગરાના ફુલ સ્વેત
હોય છે અને મલ્લાના ફુલ કાલા હોય છે.
ફુલમાંથી ખીજ પેદા થાય છે ને વવવાથી
વધારે થાય છે.

ઉપયોગ

સોજા ઉપર—ભાંગરાના પાનના રસમાં
મરી નાંખી પાતું અને રસ સોજા ઉપર
પોષાયો.

શુભડા ઉપર—ભાંગરાનો રસ ચોપ-
ડો. એટલે સુકાઈ જઈ આરામ થાય છે.

શુભરોપ—કેટલા તથા પિત્તનો નાશ
કરવાનો ખાસ શુભ છે.

વેવ ઉર્ફે વાસન વેવ વગ્ધન.

(જળ-જમની)

સ્થળ—પાલણપુર સ્વસ્થાનમાં દરેક
ભાગમાં મળી આવે છે. નીચાણ જમીન
તથા ખરાતા ઉપલા ભાગમાં જોવામાં
આવે છે. ખેતરોમાં તથા વાડમાં તથા
મોટા વૃક્ષોના આધાર લઈ તે ઉપર ચઢી
જાય છે દુરથી જોનારને એમ જણાય

કે મળો અગર પરંતુથી વેલો છે પણ
તપાસ કરતાં આ વેલો જમીનમાંથીજ
નીકળે છે.

જાત—વેલી બે જાતની થાય છે.
એક ધોળી જાત છે. તેનો વેલો ડોડીના
જોડેલો જાકો ને તેવાજ રંગનો થાય છે.
બીજી જાત કાળી વેવનો વેલો સાફ હોય
છે. તેને કાપવાથી ચંદ્રાકાર આકૃતિઓ
સાંકડના અદરના લાગમાં જોવામાં આવે છે.

પાન—રંગ લીલો અને કદ અને-
લીના પતાથી સેજ મોટા હોય છે.

ફુલ—નર અને માદાના ફુલ જુદા
જુદા હોય છે ફુલ લીલા અને ખીલતા
પીળા રંગના હોય છે.

ફળ...કાચા હોય ત્યારે પીળા અને
પાકે ત્યારે કાળાં થઈ જાય છે. તેની
ઉપરની છાંયમાંથી વેલો જાણીને રસ
નીકળે છે અને જાસ કાઢી નાંખીએ તો
સફેદ ઢળીઓ નીકળે છે. તે ખીજ છે.

શુભ—પાનને વાઢી પાણીમાં નાખ-
વાથી જમી જાય છે. તેમાં સાંકડે નાખી
પીવાથી ગરમી મટે છે.

કાળી જાતના વેલાનો કટકો ધસીને
ચોપડવાથી ગરમીના ચાંદા મટે છે. સોજા
ઉપર લગાવવાથી ઝોઝો થાય છે.

આંખ દુઃખતી હોય તેના ઉપર
વેવના પાન વાઢીને પાણી નાખી આંખે
આંપવાથી દુઃખતી આંખ મટે છે.

ચરિરના ભાગમાં વાયુ ઉપર વેવનું
શુભ ધસીને ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

પીંછીના ડાંખ ઉપર—વેવની જડ
ધસીને લગાવવાથી આરામ થાય છે.

કાશ્યાન

પુસ્તક બાંધુ

સંપ્રદેશ

અંક ત્રીજો

૧૯૩૭

લેવાનમ : રૂ. ૨-૮-૦

પેરદેશ ૧૦ શિલીંગ

બાહર સંસ્થા રૂ. ૨-૦-૦

ફૂટક ચાર આના

દારિદ્ર્યતાનો સદૃશી મોટો પ્રશ્ન
ભારત વંશનો છે, જે વર્ષોત પુરવું
ને પ્રશ્નને ખોવાવું ન મેળવું હોય
તે પ્રશ્નનું સ્ત્રીત બીજા પ્રશ્ન પર
થી રીતે મોટે ઝવનમાં એતન ત્યારે
આવે કે જ્યારે ભૂખનો પ્રશ્નો બીજાકુલ
સતતવતોંગ હોય. હાંડીમાં જન્મથી
મલું મુઠી દર વર્ષે બાળકે દરરોજ
સવાર સાંજ રોટીનો પ્રશ્ન મુંજ-
વતોજ હોય છે. આ દારિદ્ર્યતાને કેમ
મોટાની ગરીબી દુરે થાય એ પ્રશ્ન
જ્યારે તે સરદારી-કામના પદને
મુંજવી રહ્યો છે.

અનિબનના વાદાવવાદ

(એક લોકગીત)

સંપાદક : રા. મુળજી કાનજી ચાવડા.

- અનરેવ કહે સુનો બે યાગે, બરા નશા એક પાનીકા.
જાર વિના કાઈ દાર નહી આવે, જગમે' નાતા જવારીકા. ૧
- ધડે' કહે કે સુનો ચણાજી, મેરી કળા ઘુમ નવ જાણી.
ધેબર બનતા લડુ બનતા, સાદા બનતા હે સવાઈ.
સેવ સંવાળી ગગનચાંદીઆ, મ.લપુવાડી પંગત ન્યારી.
તરેહ તરેહડી ચીન્ને બનતી, મગ દેખો એક સીરાકી ૨
- ચણા કહે કે સુનો ધડે'જી, મેરી કળા ઘુમ નવ જાણી.
સમસેરે લંબા નાક હમારા, કામ બડા એક સેવાણી.
ધોણ ખાતા રણમે' ચડતા, પહેલવાનોમે' આગેવાની.
હમ દોકળાં, હમ દાળીઆ, મુઠવારની નિશાની.
તરેહ તરેહ ચીન્ને બનતી, મગ દેખો એક કડીકા.
જાર વિના કાઈ દાર નહી આવે, જગમે' નાતા જવારીકા. ૩
- ચાવડ કહે કે સુનો ચણાજી, મેરી કળા ઘુમ નવ જાણી.
હા હ માસે ઘુમકો હુડે, કયા જાણે રાગ રાણી.
મહારેવજી કા ચાવડ ચડત હે, જાલમોજનમે' આગેવાની.
તરેહ તરેહડી ચીન્ને બનતી, મેરા રૂપ હં મોતીકા. ૪
- ઘુવેર કહે કે સુનો ચાવડજી, મેરી કળા ઘુમ નવ જાણી.
જરાણી દાળમે' કસર રહે તો, પડા રહે પતરાવજમે'.
તરેહ તરેહડી ચીન્નેરે બનતી, મેરા રૂપ હે કેસરકા.
જાર વિના કાઈ દાર નહી આવે, જગમે' નાતા જવારીકા. ૫
- અડા કહત હે સુનો ઘુવેરજી, અડકે અડકી કધું શીરતી.
જે કાઈ હમકો ખરમે' રખે, સવા હાથ ધર દહિં લખડ.
મહાકાળી તો હમકો ચાહે, હનુમાનજી તે: હે કહડ.
જાદુ મંત્રમે' કામ હમારા, દુરગનદા મે' દહિં છકકડ.
તરેહ તરેહડી ચીન્નેરે બનતી, મેરા રૂપ હે જાદુકા.
જાર વિના કાઈ દાર નહી આવે, જગમે' નાતા જવારીકા. ૬
- પેટ રામને છુરા દીઆ હું ખાતે કા માગે રેરી.
જબ શેર જુવારી પડે પેટમે', તબ ખાતો જુને મોરી.
જુવારે'હ ખાતા, જુવાર દે ચિલા, જુવારીરૂ. તે. જગ, જાતા.
છસ ધરમે' હે શેર જુવારી, વહ નર બમ્ર કેવાતા.
સીકનગીરી કે સુણાબે જાણ્યા, હમખો રખતા જવારીસેનાતા.
જાર વિના કાઈ દાર નહી આવે, જગમે' નાતા જવારીકા. ૭

x આ લોકગીતમાં કેટલીક ક્ષતિઓ જણાય છે. કોઈ જાણકાર તે દર્શાવશે તો આભાર.

ખ બ ર

એકધારે વરસાદ પાવા પછી ખેતીના કામ માટે ઉધાડ આપ્યો, ખેતીનું કામ ખલાસ થતાં વળી પાણી વરસાદ થયે થયો. આનાથી લોકોની દુકાળની ચિંતા બીજકુલ ટળી ગઈ છે.

જો દેશી અને નિરૂપયોગી વ્યાંજા પર સારી જાતની ખુદી મારી હોય તો તે ચોત્તાના માલીકને સારા જાતના ફળ આપી ઉપજમાં વધારો કરે છે.

હરિપુરામાં આવતી મહાસભાની બેઠક મળશે. પ્રમુખ તરીકે સુભાષ બાલુનું નામ જોડાય છે.

કરંચીની સાહિત્ય સભામાં પ્રદર્શન રાખવામાં આવનાર છે. ખેતીવાડી અને બગીચાના સાહીબને પણ સ્થાન મળે એવી ચોક્કસ કરવા આ જાતના સાહિત્ય કારીનો સહકાર ધરેલી છે.

જામનગર રાજ્યમાં આ વરસે પણ એકીધારીકા દોમ પર પ્રદર્શન ભરવાનું નક્કી થયું છે. આવા પ્રદર્શન પ્રજાના લાભ માટે દર વરસે ભરાય.

કાઠીયાવાડના કોળીવાડના દરબારથી જો ગારીની ઓલાદ સુધારવા માટે સાંદ આપ્યો છે પણ તેના પર બરાબર દેખરેખ ન હોવાથી ગામના ખેડૂતના છુલને છુલ્લાન કરે છે. આનાથી પ્રજાને લાભ કરતાં હાની વધારે છે.

જસદણના દરબારથી પડતર જમીનમાં આવળ કહાડી નાખી એકલા વ્યાંજા રોપી તે જમીન ઉપયોગમાં લીધી છે.

ધારીમાં ફળાડ ઉછેર વધતો જાય છે કોડીનાર તાલુકામાં કાલુના ઝાડ યાજ એ વાત નક્કી છે.

કચ્છમાં ખારક સારા પ્રમાણમાં પાડે છે પણ ઉત્તેજન બીજકુલ નથી.

ત્યારે લવંગની ખેતી મહાગુજરાતમાં ક્યાં થાય એમ છે એ ક્યારે નક્કી થાય એમ છે ? લાલ કારતના ક્યા ભાગને મળશે ?

નવસારી પ્રાંતમાં સારી જાતનાં મરધાં ઉછેરવા માટે નવી યોજના તત્કાલ ચર્ચ રહી છે.

ખાવનગર રાજ્યમાં દરેક શાળામાં ખેતીને લગતું શિક્ષણ ફરજિયાત થાય એ માટે રાજ્યના લોકોએ ના. મહારાજ સાહેબને અરજ કરી છે.

ધંડાકની પ્રયોગશાળામાં પ્રયોગ કરતાં નક્કી થયું છે કે રોપાઓ ટાઢ પાણી કરતાં ગરમ પાણીથી જલ્દી મોટા સારા અને તંદુરસ્ત થાય છે.

ખાવનગર ગાંધીવાલા ડો. જોશી પણ અબ્યાસ માટે અમેરિકા ગયા છે.

ડેડાણ અને ખાંભા વચ્ચે દરેક ખેડૂતે એક એક ઝાડ રોપવાનું નક્કી થઈ ગયું છે. તે પ્રમાણે ઝાડો રોપવા માંડ્યા છે.

ખાલીતાળા રાજ્યમાં ખેડૂત કરજ દારીનો પ્રશ્ન વધારે ઉઘળતો જાય છે.

કિસાનો જીવન કરનાં બોજ તંજે ચઢાઈ રહ્યા છે. અદાલત બરાબર દાદ દેતી નથી અને દુઆમાં વિલંબ થાય છે. લાંબી મુદતથી ચાલતી આવેલી આના ફંડની યોજના નિષ્ફલ નિવડી છે. બિરો-પમાં આ રાજ્યમાં ખડૂતનાં માલીકો હક નથી જેથી લોકોને પૈસા ધીરતાં અચકાય છે. અને કિસાન અત્યારે છેલ્લા ડચકાં

ખાઈ રહેલો છે. આનો ઉપાય શોધી જ્યાં સુધી નિકાલ કરી નવેસરથી સુધારણું નકકી રાજ્ય તરફથીનું કરવામાં આવે ત્યાં સુધી કિસાનની રિયલિટી સુધરે એમ નથી.

કેનેડામાં એક એવી જાતનો ખત્રદ છે કે જેને બીજાના વેચાર મળ આવતી નથી.

ઉત્તર દિલ્હીમાં જ્યાં કતલખાનાથી દરરોજ ૫૦૦ જનારની કતલ થાય છે. આનું માસ સોમજશના માટે જશે. હીંદ માં આવા ઘણા કતલખાનાઓ છે કે જ્યાં દરરોજ હજારો દોરો કપાય છે. આ રીતે કંગાલ હિંદનું પશુધન ધીરે ધીરે નાશ થતું જાય છે. આંધ્રી તો એકાદ આખરો કે ગાય અગર ઘોડા અને ગધેડા બેટ આપવાથી દોરની જોગવાઈ સુધરી જાય એમ કહેવાય નથી. એને માટે તો સંગીન ચોળના અને પ્રચાર ઉપરાંત પેસાની ખાસ જોગવાઈ જોઈએ. શોભાપમાં એક એ દોરથી કહેવાય મળતું વળતું નથી.

બિરોનમાં સખત વાવાઝોડા સાથે વેરા સાદ પડ્યો હતો. પુકલ ધરો પડી ગયા છે, અને જ્યાં લાં પાણી પાણી નજરે પડે છે.

મુગાડખરીસ નામના કોટના, શોપાથી એક વર્ષમાં આરી અને મજબુત વાક તથા પાર થાય છે.

ચોરખંદર રાજ્યમાં બે વર્ષનો વાહરો ખસી કરોજી જેવો, અને ન કરોજી કાપડેસર સરકારી સુનેદગાર છે. છેલ્લામાં છેલ્લી દુબના સાધનો રાજ્ય પ્રજાખંદરો ગમે રાખે છે. દોરની જોગવાઈ સુધારવા માટે પણ પ્રયત્ન ચાલુ છે.

અરધર રાજ્યે લોહડ મેરેજમાંથી ૧૬૬ માઈલ નહેર લખવા માટે દિંદી સરકારની પરવાનગી માગી છે; અને જુની નહેર ૧૫૧ માઈલ સમારવા માટે તૈયારી કરી છે. આનાથી ૬,૪૦,૨૩૧ એકર જમીનને કાયમ પાણી મળ્યા કરશે.

X X X

ધારીમાં દેશી લોખંડી હળ-ડોરી-પાંપા વિ. બનાવવાનું કારખાનું કલકત્તા છે. બંને તેડ્યો આનો લાંબ લોખંડી લેવ.

ઘણા ખરા બાગમાં તાડીની ખમી કરવા સ્થાનિક સરકારે ચોળના તથા પાર કરી છે. આનાથી સરકારને બેટ આરી તો તે સદન કરના તથા પાર છે પેણ જેનાં માલીખોનાં ખજુરીનાં ખાડો છે તેની ઉપજનું શું ફ ઘણાખરા ખાડો બેટનાં છે અને તેને દર વર્ષે એક ખજુરીના ખાડ દીઠ બે રૂપિયા આપવામાં આવે છે. આથી કંગાલ કિસાન ઉપર રીતસરનો આવક પર મોટો કાપ પડે છે. ખજુરીના ખાડોમાંથી નવી પેદાશ લાભ થાય કે નહિ અને તે કદ અને તેના લાભ બેટને મજે તેજ તેમાં બેટને કાપે છે. આને માટે ઉપાય સુચવાય ઉપરાંત અમલ થાય તો એક નવો મોટો દિલ્હીમાં શર થાય અને ગામડાને નવો વેચ મળે.

X X X

વોદરા રાજ્યમાં મારા અને સરના રોપા પુર પાડ્યા માટે બેનીવારી ખાતા તરફથી નકકી થયું છે. ખાતાની કલમ મંજૂરવા માટે તૈયારી ફળ-કાડ ઉછેર અધિકારી સાથે વોદરા એ દેશી લખતું અમલથી લોખંડીમાંથી બની જશે.

ખાર મીઠો કેમ થાય ?

જે દેશોમાં ખેડાણ જમીનની ખુબ અછત છે ત્યાં ખાસ કરીને ખારવાળા ભાગોને મીઠો કરી ખેડાણ કરવાના પ્રયોગો કરવામાં આવ્યા છે. પરંતુ એ પ્રયોગો સંપૂર્ણ ફેલેદમંદ થયા ન હોવાવા. એનું મુખ્ય કારણ તો એ છે કે આ બધા પ્રયોગોમાં જમીનમાં જગ્યા થએલો ખાર દૂર કરવા માટે માત્ર રાસાયણિક ફેરફારો તરફ નજર દોડતી છે. રાસાયણિક ફેરફારોથી જમીનમાં રહેલા સોડીયમના કારો જીર્ણ કારો સાથે મળી નવાં દ્રવ્યો પેદા કરે. આ નવાં દ્રવ્યો ક્યાં તો જમીનમાં છેક ઉડે આવી જાય અથવા તો કાંઈપણ રીતે બહાર નીકળી જાય. પરંતુ ખારવાળી જમીનમાં ખાર છૂટા ઉડે એક સખત પડ ઝામેલું હોય છે. આ પડ ઉપર જણાવેલા કારોને નીચે જતાં અટકાવે છે.

શ્રીમંત સરકાર સફળ તરફથી જે ગવેષણા ગવેષણીઓ લાઘા સુધારવા માટે પરદેશથી મોકલી આપ્યા છે. આ ગવેષણાને એકને મહેસાણા અને બીજાને પટણના હવાખાનામાં રાખ્યા છે,

મહેસાણા પ્રાંતમાં ખેતી વિષય સંસ્થા ખેલવાને નાદીપુરના એક ભાગે રેખીઆ પચાસ દબર આપવાની શ્રી સરકારને ઇચ્છા જણાવી છે.

ખાદીનો પ્રચાર થાય એ માટે અ. ભા. ચ. સં. એક પ્રદર્શન ભરવાની તર્કસારી કરી રહ્યું છે.

સખળા ખેડોને વાડી માટે કુવાઓ બંધાવી આપવાનું મહારાજશ્રીએ નક્કી કર્યું છે.

વડોદરા રાજ્યમાં ૪૦ ફિશાંગો કઢાડવા માટે ક્યું છે અને તેની ક્યાં ક્યાં અનુકૂળતા છે એ માટે તપાસ ચાલે છે.

એ પડ એટલું સખત હોય છે કે સાધારણ ઊંઘનાં મુળોમાં એને બેઠી શકતાં નથી. આમ હોય રાસાયણિક ઉપયોગ ખાર મીઠો કરવામાં મુશ્કેલી મેળવી શક્યા નથી.

આપણા દલાદામાં પશ્ચિમ કીનારે ઘણો મોટો ખાર પડ્યો છે. મુજરાત અને કાંકણમાં એવા ખારવાળા ભાગો ખેડાણ થઈ શકે તો સરકારી મહેસુલમાં પણ સારો જોગ વધારો થઈ શકે. આને માટે આપણું ખેતીવાડી ખાતાંએ તદ્દન ઉદાસીન થી જોડી છે, પરંતુ ફરીઆ કીનારાના મહેસાણા ખાર ઉપર પડોદરા રાજ્યના જંગલ ખાતાંએ તવરો ઇ. ગોઠા વાવી કંઈક પ્રાથમિક પ્રયોગો કીધા છે. તવરો અને જીર્ણ ઝડિા વાવી એક જમીનની સપાટી ઉઘી કરવામાં આવે. બીજી તરફથી મેરસ ઇ. હોડ ઉગાડી જમીનનો ખાર ખેતી લેવામાં આવે અને જમીનમાંનું સોડિયમ પડ બેદવામાં આવે. અને બીજી તરફથી છપસમ કે એલુમીનિયમ કાંઈ રસાયણ છાંટી જમીનનાં પડમાં રસાયણિક ફેરફારો કરવામાં આવે. આ જણી રીતે ખારના પ્રતને હેડવામાં આવે તો આસા છે કે ખાર મીઠો કરવાની એક અસરકારક રીત શોધી શકાય.

આ પ્રતનના શરૂઆત સંશોધનની કેટલીક પ્રાથમિક શરૂઆત મારા તરફથી કરવામાં આવેલી. પરંતુ સચોત્તવાત એ પડતી મુશ્કેલી પડેલી: પરંતુ એ પ્રાથમિક પ્રયોગો ઉપરથી પણ મને ખાતરી થવા લાગેલી કે ખારને મીઠો કરવાનો પ્રતન ઉકેલો અશક્ય નથી.

ઉપયોગી

ફળ....પુલ....પાન....મુળીઆં

સરગવો

જાતો—સરગવાની ખાસ બે જાતો
યાવ છે. એક કડી ને બીજી મીઠી.

રચણ—પાલણપુર સ્વરથાનમાં મોંવ-
રાઓમાં તથા નીચાણની જમીનમાં મળી
આવે છે; તેનું લાકડું ખમારતના કામમાં
આવતું નથી. આ જાડ ત્રીસ આળીસ ફુટ
ઉંચું યાવ છે.

પાન—પાન ચણીડીના પાનને મળતાં
હોય છે. પણ તેના ફરતાં લાંબા અને
જાડાં હોય છે.

પુલ—સફેદ રંગનું યુમખાવાનું હોય
છે. તેનું શાક યાવ છે તથા કડીમાં પણ
નખાય છે.

ફળ—સરગવાની સીંગો દોઢથી બે
ફુટ લાંબી યાવ છે. અને તે પગના અંતુ-
દાથી દાયના અંતુદા જેટલી જાડી હોય
છે. કડવા સરગવાની સીંગો પાતળી હોય
છે. અને સ્વાદમાં કડવી હોય છે. જંગલી
જાતમાં સુધારો કરી મીઠી જાત પેદા કર-
વામાં આવે છે. મીઠા સરગવાની ફળો
શાક તરીકે વપરાય યાવ છે, અને તેથી
ગુગધ પણ સારી આવે છે. કડવા સર-
ગવાના બીજમાંથી તેલ નીકળે છે. તેનો
ઉપયોગ દવા તરીકે વપરાય છે. તે તેલ
રસાળન છે, અને ઘડીયાળનું સાંચાકામમાં
વપરાય છે.

ઉપયોગ

ફરતા વાયુ ઉપર—સરગવાની અંતર
છાલના રસમાં ગોળ નાખી દિવસ ૧૦
પીવાથી વાયુ નાશ થાય છે. પરદોષ રાખવી.

મીઠી વાયુ ઉપર—સરગવાની અંતર
છાલના રસમાં સરસીનું તેલ મેળવીને
પીવાથી મીઠી વાયુ જાય.

સોમકના વિષ ઉપર—સરગવાની છાલનો
રસ તથા દુધ એકઠા કરી દિવસમાં ૧૫
વખત પાવું.

યુમખા ઉપર—સરગવાનું મુળ ઘસીને
ચોષકવું.

કંઠમાળો ઉપર—સરગવાનો રસ કાળો
મરી દેવદાર સથે થરી ચોષવાથી
કંઠમાળો મટે છે.

આંમળાં

રચણ—પાલણપુર રોડમાં દરેક જગ્યામાં
આંમળાંના જાડ યાવ છે. તે લાંબરાઉ
જાડો છે. અને તે તમામ ભાગોમાં ઉગે
છે; જંગલમાં તે યતું હોવાથી તેના ફળમાં
ફળીયું અને ઉપરનું ડીટું એમ બે
ભાગ મુખ્ય હોય છે. માવો થોડો હોય છે.
ખેતીકારો તેમાં સુધારો સધારો કરી મોટી
જાતના ફળ પેદા કરે છે. તેની કીંમત પણ
સારી ઉપજે છે. જામોરના પહાડનાં આંમ-
ળાંનાં, જાડો મોટી સંખ્યામાં છે. જાડ
૧૫ થી ૬૦ ફુટ ઉંચા યાવ છે.

વણુન—જાણ ગુમંગના ઝાડને મળતી છે. થક વાંકુંચુંકે હોય છે જેજડા જેવાં દેખાય છે. ત્રીકળામાં હરડાં, બહેડાં, આંમળાં ગણાય છે,

ઉપયોગ

હરડે, બહેડાં અને આમળાં

ચોથી આવળ જાણ,

ખાંસી કહે અને આલશું,

કાજી આવે ગાળ.

પીત—આંમળાં તોતો ૧

કરીઆતું ” ૧

પ્રાક્ષ ” ૧

અરધો શેર પાણીમાં તેનો કવચ ફરી પાણી તોલ્યા ૨ રહે હાથે ઉતારીને તેમાં લીંછનો રસ વાલ ૧૦૦. આ પીવાથી પીતનો કાપ થાય છે,

વાતરકન—આમળાં તો ૧

એરેક મુળ તો. ૧૦

આસગંધ તો. ૧

તેનું ચુરણ કરી તેમાં એરંડીયું તેલ તો, ૩ નાળી મરમ પાણી સાથે લેવું,

કામ કલ્પ—આંમળાં એક લાગ

આસગંધ જે લાગ

કાળાજળમાંગેરો એક લાગ

એ બધાનું ચુરણ કરી તેમાં સમંજાળ સાકર નાળી સવાર સાંજે એક એક તોલો લેવાથી શરીરનો ફેલાવો થાય છે. માસ બાર સ્ત્રી દુધ લાત ખાવા.

નાકમાંથી લોહી પડે છે તે ઉપર— આંમળાં વાડીને તેમાં મેદી બેળથી તેને વાડીને પગના તળીએ તથા નાભી ને માથે લેવું કરવો.

ધાતુપુટી ઉપર—આંમળાં ઉટાગણના બીજ, ખીદારી કન્દુનું ચુરણ કરી તેમાં સાકર નાળી સવારે તો, ૧૫ ના આથરે લેવાથી તે ઉપર દુધ પીવું.

લોહભરમ—મોલાદતું ચુરણ તે આંમળાંનાં રસના સાત પૂટ આપી મળકુટ આપવાથી ઉત્તમ ભરમ થાય છે. આ ભરમ લોહ રસાયન કહેવાય છે.

સીમળ.

સ્થળ:—પામણપુર સ્ટેટમાં દરેક પર્વત ઉપર મળી આવે છે. આ જાડ મોટાં થાય છે અને તેના ઉપર ડાંટા હોય છે. તેને કાર્તિક માસમાં પુલ આવે છે. એ પુલ પારદ બંધનકર્તા છે તેમજ સીમળાની બેળત છે. એક સફેદ અને બીજી રાતી તેમજ સીમળાના ચુંદરને મોચરસ કહે છે.

ઉપયોગ.

પ્રદર ઉપર:—સીમળાના મુળનું ચુરણ તોલ્યા ૨ દુધ શેર ૧માં ઉકાળીને સાકર નાળી પીવાથી સર્વે બળતાના પ્રદર નાપ છે પરંતુ ઝાડો કબજાબત રાખે છે.

શરીર બળવાન થવા માટે:—સીમળાનાં પુલ છાંચે સૂકવી તેને વાડી કપડાંમાં ફરી તેમાં અસગંધ, લીંડીવીપર, નંધકળ, મોદી મુલાઈમી, બદામ, વગેરે નાળી, પાક જાતાની ખાવથી શરીર સુધરી વીધને બળવાન બનાવે છે.

ધાતુ જતી હોય તે ઉપર:—સીમળાના મુળનું ચુરણ કરી તેમાં થી તથા સાકર નાળી સવારે ૩. ૧૫) લર આથર ઉપર દુધ પીવું. આથર ખાદું પરજ રાખવી.

બદમાંક ઉપર:—સીમળાના મુળની જાણ વાડીને તેમાં સીધાચુલ, મુંક, આંખાકળદર નાળી મરમ કરી આંખવાથી બદમાંક નાપ.

દમ તથા ધાતુશીલતા ઉપર:-સીમ-
જ્ઞાના મુજબ સુરક્ષિતોલા ૩૦ તેમાં સુધ્ધ
કરેલો ગંધક તોલા ૧૦ નાખીને બે પહેર
ખરલ કરવું જ્યારે સર્વે દવા મળી જાય
(એકમેક ચર્મ જાય) ત્યારે રૂપારે તે દવા
તોલા ૧ મધ સાથે ચાટવાથી તેમજ
તેના ઉપર તમામ જાતની પરજ રાખ-
વાથી ઉપરના રોગોનો નાશ કરે છે. તેમજ
ઉપદંશ ગરમી તેમજ વરસાદનો ક્ષમ
ગ્રામ નાશ પામે છે. (અજમાવેલો છે.)

સીમજ્ઞાના રૂનો ઉપયોગ.

સીમજ્ઞાનું ૨ સ્વભાવે અમ છે તેથી
તેની રત્નમંડળ વગેરે બનાવી તેનો ઉપયોગ
શરીરની મોસમમાં કરવાથી ગરમી અધીક
આવે છે. તેમજ તેનો ઉપયોગ હમેશાં
કરવાથી વાયુ તથા શરીરનો રોગ જાય છે.

નાસુર ઉપર:-સીમજ્ઞાનું ૨ ઝીલું
ઘાતીને તેની સાથે એરંડીયું તેજ ચોપડી
નાસુરમાં ઘાલી ઉપર માણસના હાડકાની
રાખ દાખવાથી નાસુર જાય છે.

લાકડું-સીમજ્ઞાનું લાકડું પોચું અને
નરમ હોવાથી ચઢાની પેટીઓ તથા દીવા-
સગા બનાવવાના ઉપયોગમાં આવે છે.

મીઠી આવળ ઉર્ફે સોનામખી

અર્થ:-મીઠી આવળનું ઝાડનું પાંચળુ-
પુર રેડમાં દરેક જગ્યાએ મળી આવે છે.

વેલાની પેઠે જમીન ઉપર પ્રસરે છે. પાન
પ્રવાહીઆના જેવાં પણ તેના કરતાં-લાંબા
હોય છે. પીળા રંગના ફૂલ આવે છે.
તેમજ વાંદડીઆળી બે ધ્રુવના આસરાની
ફળ આવે છે.

૧. સોનામખીના પાન તોલો ૧૦
વાડી કપડાંથી કંદેરી લુપ્ત કરીને
અનુમાનથી દિવસ ૨૬ લેવી તો તે દરેક
રોગને ધણોજ સારો ફાયદો આપે છે.
તેના ઉપર તેજ, ખટાણ, તથા લાલ મરચાં
વગેરે ખાવાં નહીં.

૨. મધ મધ્યે ખાવ તો શરીરની
તમામ છંદીઓ બજવાન થાય.

૩. ખાંડ મધ્યે ખાવ તો પીત તથા
ગરમી વિદાર જાય.

૪. સાકર મધ્યે ખાવ તો શરીર
પુષ્ટ થાય. લોહી તથા વિવંતો વધારો
થાય.

૫. બેંસના માખણ મધ્યે ખાવ તો
શરીરની ગરમી તથા હાથ પગની બજ-
જા જાય.

૬. કાકીના રસ મધ્યે ખાવ તો શરીર
પુષ્ટ થાય તથા નેત્ર તેજ વધે.

૭. સતાવરીના રસ મધ્યે ખાવ તો
ઉપરસ જાય.

ખાત્રીલાયક કલમો ક્યાંથી ખરીદશો ?

હમારી ત્રણ વર્ગે ફળતી બટ્ટી "મોના" નાળીએરી. હાપુસ પાણરી,
ચીક મોસળીની કુંડામાં ઉઘરેલી, ઉઝા મુળવળી, તંદુરસ્ત કલમો હીંદુસ્થાનના
દરેક ભાગમાં સફળ નીચડી છે. તો જ્યાં કલમો રોપી તમારી આવકમાં એકદમ
વધારો કરો.

સુગ્રીવ મંગલો—

ગાડી સંસ્થાન કું.

વીડાપારકા, મુંબઈ.

૮. સફેદ ખાંડ મધ્યે ખાવ તો આંખનો રોગ જાય.

૯. હરણીના દુધ મધ્યે ખાવ તો મદાર્ધ આવે.

૧૦ હાલમના રસ મધ્યે ખાવ તો ક્ષયનો રોગ જાય.

૧૧ શેરડીના રસ મધ્યે ખાવ તો નેત્રમાં જે વાખદ નાખનો રોગ રાય છે તે જાય.

૧૨ ગાયના દુધમાં ખાવ તો અજીર્ણ થાય.

૧૩ ગાયના મ.ખડુ મધ્યે ખાવ તો તાવ જાય.

૧૪ તળેડના રસ મધ્યે ખાવ તો પાકનો રોગ જાય.

૧૫ અજમા સાથે ખા. તો ચરીરનો વાહનો રોગ જાય.

૧૬ પીપર મધ્યે ખાવ તો માથાનો રોગ જાય.

૧૭ ત્રીજીના રસ મધ્યે ખાવ તો પેટના તમ-મ રોગ જાય.

૧૮ મીઠા ખડીના દુધ મધ્યે ખાવ તો સ્ત્રીને નળવિદાર તથા પેટના રોગ જાય.

૧૯ ગાયના માખણ મધ્યે ખાવ તો હાલના રોગ જાય.

૨૦ નાળાંચરના પાણી મધ્યે ખાવ તો રાતુડો જાય તેમજ આંખે તેજ પડે.

૨૧ ગરચર ખાંડ મધ્યે ખાવ તો સ્ત્રીને ગર્ભ રહે.

૨૨ અજરડીના પાનના રસથી ખાવ તો સર્વે તાવ જાય.

૨૩ પડોરના પાનના રસથી ખાવ તો વાહનો રોગ જાય.

૨૪ ગાયના દહીં મધ્યે ખાવ તો જઢેર કતરે.

૨૫ જલકાંચરાના રસથી ખાવ તો અપ્પાદશ પ્રમેહ જાય.

૨૬ આદાના રસથી ખાવ તો ચરીરનો વાહુ ચરદી વગેરે રોગો જાય.

૨૭ તીખા વરખડાના રસથી ખાવ તો પેટનો બધુંકર રોગ જાય.

૨૮ સોનામખી વરીયાલી હેમજ સરખે લાગે લાગ કપડછાણ કરી સવારે તથા સાંજે શાકી લેવાથી હરસ તથા લોહી વિકાર ખોટી ગરમી વગેરે રોગો જાય.

૨૯ મેદીઆવળનું મુળ ગાયના અર-ખુરી ધસી લગાવે તો દરાજ જાય.

૩૦ સોનામખી દુધમાં ઉદાળીને તેમાં સાદર તથા હીમજ તથા ગરમાળીને મેળ નાખી પીવાથી ખુશાસથી હસ્ત થઇ ગરમીનો રોગ જાય.

ઉપરના કદ્યના ઘણા ખરા પ્રયોગો અમે જાને અજમાવેલ છે. - સદરકુ - કદ્ય - એક હસ્ત સીખીત મધમાં હોઇ અજમારી ખાતી કરેલ છે. તો લાભ લેવા વાંચકને જાણામણ છે.

(પાલણપુર સ્ટેટ પ્રાઇન્ટસ)

આ પુસ્તકના અગાઉથી માલક ચનાંરને
ટપાલ-અર્થ માફ

છપાય છે ! છપાય છે !!

નફાકારક હુન્નરો ભાગ પહેલો

વીવીધ હુન્નરોથી બરપુર દળદાર પુસ્તક

કિંમત માત્ર ૨ રૂપીઆ

નામ નોંધાવી માલક ચનાંરે કાડ લંબો

જવરયાપક—શ્રી લક્ષ્મી પુસ્તકમાળા
પોસ્ટ સીનુગરા, અંબાર, ૬૪૭.

ગુજરાતનો ફળ વ્યાગ.

રેખક :— મગનલાલ દેસાઈ.

કિંમત રૂ. ૧-૮-૦

(આવૃત્તી ચોથી)

(છપાઈ તૈયાર થઈ ગયેલ છે.)

ગ્રામજીવન સહકાર્ય અને ખેતી

લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦

ગ્રામજીવન સહકાર્ય અને ખેતી કાર્યાલય

માંડવી, વડોદરા.

ઔદ્યોગિક

આખાદી

અને

આઝાદી માટે

કમર માસિક

એક્ઝુઝ સચિવ શાસ્ત્રીય અને પ્રમાણ
ભૂત માગદર્શક છે.

★ ખેતી, ઉદ્યોગ, વિજ્ઞાન કળા અને
વેપારને લગતુ એક્ઝુઝ સામગ્રી ગુજરાતી
માસિક હોઈ સત વર્ષથી (સને ૧૯૩૧ ની
ગત્યુઆરીથી) દર મહિને નિયમિતપદે
પ્રગટ થાય છે.

★ એના દરેક લેખ શાસ્ત્રીય અને
પ્રમાણજન હોવા છતાં હરદેશ સરળ
અને ધણે ભાગે સચિત્ર હોય છે.

[ખાતરી માટે એનો ગમે તે અંક]
[નુઓ. તે તમને પસંદ પડશે.]

વાર્ષિક લરાગર

હિન્દુ રૂપીયા નણુ વિદ્યા: છ વિભાગ

લખા:—કમર ઔદ્યોગિક,

સોદાગરવાડ સુરત.

ખેડુતો:—

તમોને કંઈ પણ મુશ્કેલી હોય તો,

લખી મોકલો. જાણકારો

તેનો જવાબ આપશે.

ગ્રામ-સેવા

લવાજમ—૨-૦-૦

દે. સેવા—આશ્રમ,

મુ. ઉનાવા (વાયો). કલોલ.

R. M. Ry.

(ગુજરાતી)	(ગુજરાતી)	(ગુજરાતી)
ખેતીવાડી વિજ્ઞાન	ખેતી વાડી	ખેડુત-ખેતી અને સહકાર
(માસીક)	(માસીક)	(માસીક)
રૂ. ૨-૮-૦ લવાજમ.	રૂ. ૨-૦-૦ લવાજમ.	રૂ. ૨-૦-૦ લવાજમ.
લેખક:—	લેખક:—	કલુષીક ખજાર,
કાઠીઆવાડ.	લેખક:—	સુરત
	લેખક:—	B. B. & C. J. Ry.
	લેખક:—	

ગુજરાતકા ફલબાગ

(શ્રી. મનસાલ શુ. દેશાઈ કૃત)

અનુવાક

શ્રી. ગદ્દલાલ શિવલાલ દવે.

પાત્રલુપુર.

૨. અમરદેહ

૧. જમીન—કાઠિયાવાડ ઓર દક્ષીણ ભાગકી જમીન ઓડકર, ગુજરાતકી જમીન બિલકુલ નદીકા કાપુ ઓર થોડી રેતીક મિશ્ર વાળી હય. ઇચામે વડ આગરદકે લિયે બહુતલી ઉત્તમ હય. ઉસમે ખાસ કરકે બડોદા, અહમદાવાદ, ઓર ધોલકેકી હુમટ બહુઆ જમીન ખાસ અનુકૂલ હય. ઉત્તર ગુજરાતકી જમીનકી જલ્દ કરનેસે સિદ્ધપૂરસે આશુકી તલેડી તકકી જમીન એસી હય કિ હસમે ઉલ્બુદિમધમે દોનોવામે ફલપેડ ઉત્તમ રીતસે ઉત્પન્ન હો સકને હય. ઉપર બતાઈ જમીકે માસુલી નમુનેકા પૃથ્થકરણ નીચે મુતાબિક હય.

૧ રેતી... .. ૮૮.૩

૨ પાટાસ ૦૦ ૩

૩ નગજન ૦ ૫

૪ ફોસફોરિક એસીડ... (અલ્પ પ્રમાણમે)

ઉપર બતાએ મુતાબિક ધસ જમીનમે ફોસફોરિક એસીડ અલ્પ પરિમાણમે હોનેસે દરેક પેડકા ઉસકી ઉમરકે પ્રમાણમે ફકીદા બારીક સુરાત મઝલીકે સુરેકી ખાદ કાશી પરિમાણમે દી બપ, તો ફોસફોરિક એસીડકી કમી પુરી હો સકતી હય. બડોદકે તરકકી જમીનમે પ્રાપ્ત મુનેકા પ્રમાણ કમ હોતા હય. અહમદાવાદ ઓર ધોલકે ઓરકી જમીનમે મુના કીક પ્રમાણમે હોતા હય. યોડે સમયમે

ફલપેડકા અદભૂત બદાવકા કારણ, નીચેકી જમીનકે લાચકી બતાવટ હોખનેસે, પાત્રલુપુર રોડકે કુલ બાગેમે મુના ઓર પેટાસકા પરિમાણ બહુત હય, એસા અનુમાન કિયા જતા હય.

૨ જમીનના મુતાબ ઓર ઉમરકી તૈયારી. અમરદેકે ખગકે લિયે નીચી ઓર બીચવાલી (તે આરો તરફકે ધિરી હુધ) જમીન પસંદ નહીં કરના ચાલીયે. હસ જમીનમે પાણી ઇકકા હોતા હો. વડ જમીનબી એપસે બગીચેકે લીયે કીક નહીં હય બગીચેકી જમીન અગર કાલી હોયે તો નીચેકી જમીનકી તલકકાકાત કરના ચાલિએ. પીલી મીટી નીચેકી જમીમે હો તો અમરદકે રોપેકે લીયે ખડે ઉતનેડી ગદરે બોદનેકી જરૂરત પડતી હય. કંઈ જગત કામી ચિકની જમીન સાત શીટ ગદરે દલકા હોતી હય તથા ઉસકે નીચે પીલી મિટીવાલી જમીન હોતી હય. કાલી ચિકની જમીનમેસે પાની આસાનીસે નહીં નીકલ સકતા, અવસી જગકે પર આડ શીટ ગદરા ખડા બોદના જરૂરી હંબ. ખડે બીસં બીસ શીટકે અંતર પર કરને ચાલીએ સાધરણતઃ હુમટ વા બહુઆ જમીનમે દરેક ૫ ડોડકા ગદરા ૩', ૩', ૩' શીટકા હોની ચાલીએ, તાંકિ દો મંદિને તક સુરજકી ધુપ ઉતકે બીતર અચ્છી તરદ પડુવંતી રહે. ઉસમે જમી.

નકે બીતરકી ખુસક (નવ) સહવતસે
મિલ શકે. અર્થાત મુર હોનેકે પહિસે હરેક
ખડમે' નીચે મુતાબિત ખાદે' તધવાર કરકે
ઉપર તક બર દેના ચાહિએ.

૩ સરઆતમે' દેનેવાલા ખાદ—

- ૧ ગોખરકા સડા દુઆ ખાદ...દો રોકરી
- ૨ રાખ... આ.પી રોકરી
- ૩ સુખે પ-તે ... એક રોકરી
- ૪ ચુના... પાવશેર
- ૫ નિમક ... પાવશેર
- ૬ અપડીયા ખશી ... અ.ધા શેર

ઇત સખકા અચ્છી તરફ મિલાકર
હરેક ખડમે' આધે પુટ તક બર દેના
ચાહિએ.

૪ અમરદકી કિરમે'—અમરદકે વખ'મે'
કાલા જનમુત ઓર મુલાજ જનમુતકે પેડ
આતે હય કિન્તુ ઉનકે ખાસ બગીચે
બનાયે નહી જાને. અમરદકા વખ' મિરદેસી
(Myrtaceae) હોનેસે ફસરે ફલટરોકે
સાથમે' ઉસેકા અડર: સ'ખ'ધ નહી' હય.
તો બી અમરદકે રોપે પર આમકી કલમ
સકેમતાપુવ'ક જા સકતી હય. અવરતી ભિન્ન
જાતિકી કલમતો પેઢા દુએ આમમે' અમ-
રદકી તીમ ખુશલુ હમેશાકે લિપે નિર્જર
કરતી હય. અત: પદિ કિરમી મનુષ્યોકે
એસે પેડકા આમ આખે' ખંદ કરકે દીવા
જાવે, તો ઉસકા એસા માનુમ હોગા પિ
વહ ગોખા અમરદ આ રહા હય અમ-
રદકી મુખ્ય દો જાતે' હ'ય—(૧) સફેદ
મુલાવાલા, ઓર (૨). લલ મુલાવાલા,
હિંદુસ્થાનમે'. અમરદકી જો જાને' હોતી
હય, વે ભિન્ન ભિન્ન હોતી હ'ય, પરંતુ
આમકી તરફ ઉનકે ખાસ નામ નહી' હોતે.
વે જગહકે નામસે પહિચાને જાવે હય.
જમસે બનારસકે ઓર બડે અમરદકી જો
જાને' હોતી હ'ય, ઉનકા બનારસી અમ-

રદ કહને હ'ય. મુગરાનમે' તીન જગહકે
અમરદ મુશદુર હય, (૧) ધિલ: (૨)
અમરદોવાદ, ઓર (૩) બરોહા, ઇત તીન
જાતોકે બજાર ઓર ગીલાશમે' ફકે
હોતા હય.

બરોહા, અમરદોવાદ દોઢાકા

બજાર (આંકિસ) ૫.૧ ૩૦ ૪૨

મીઠાસ (પી સેકાં) ૧૮ ૧૦ ૬૨

ઉપર જાતાવાં મળા ફકે ખંડત નાદ
હય; મગર હયા, પાની જગીવતી બનાવદ
(Constitation) ઓર પેડકો દંખખાસયે
હતના ફકે પડતા હય ઉતલાકી ઉપરકી
જાતેમે' દિખાઇ પડતા હય.

૫ અમરદકી જાતે'—અમરદકી મુખ્ય
તીન જાતે' ચત દશ કામસે માનુમ વુધ
હય ઓર અ.પ ઉન તીનેકાં જાતેકી
કલમે' ઓર રોપે અલગ અલગ રકે
મીલ સકતે હય (૧) લખ્ખી. (૨) ગોલ,
ઓર (૩) બિના બીજવાતી.

(૧) લખ્ખી જાતિ—ઇત જાતિકે કલકા
આકાર નારિલ જમસા હોતા હય, ફલ
બજારી ઓર ખાદ હોતા હય. વજન આંક
આંકિસમે' કર્.બ દત આંકિય નક ૧૭૧
હય. યક જાતિકે ફલ તીચેની જાતેકા
અપેક્ષા જવાદા સમય તક અચ્છે દિકે
સકતે હય.

(૨) ગોલ જાતિ—ઇસકે ફલ બિન્ન-
કુલ લકુકે આકારકે હોને હ'ય, ઉત્રમે'
પહિલીકી અપેક્ષા જવાદા મીઠાસ હોતી
હય, મગર બજાર આંક આંકિસમે' કમ
હોતા હય.

(૩) બિના બીજવાતી:—કમ વર્ષોકે
પરિજમકે બાદ બિલકુલ બીજ રહિત
અમરદ તાઈવારે કિયા હય ઉસકા બજાર
ઉપખુડત દોનો જાતેકે અપેક્ષા કમ હોતા
હય. ફલમે' એકબી બીજ નહી' હોતા.

अमेरिकासे डब्लोमें पेक होकर नःसपाती
(Pears) नामके इन फलोंसे, हय. उनमें
जधसादी-रंदाद नन-इसमें होता हैय.
यदि उसी मुताबिक इन फलोंका साल न
हिक देभरेभ हरके किया नवे, तो लवि-
भ्यमें धस नतिके इलोके. बिचे अहुत
अच्छा आनंद मिल सकता हैय। आन-
कस गुरी पकतिसे तयार की दुध कलमें
मिकती हैय, धसबिचे उसके इलकी पैदा-
वार कम होती हैय. धसके अलग पद्धिसे
जनाह हो नतोगेरो. ओक नति पर धसकी
कलम गाद दी नवे, तो उपजमें वृद्धि
होगी. या मिग्रेसी वगैरे किसीभी पेउक
साथ उसकी कलम कर नतीन देभना
जइरी हैय.

४ गोअनी:-अमरुकी गोअनी अहुधा
जीजमें होती हैय. उनी नतिके अमरुके
पकके इलोमेंसे जीज अलग करके, राजके
साथ भिजा देना; और अउनगारी तम-
वार कर उसमें जीजके ओक ओक भेतकी
दुरी पर मिट्टीमें भेना आदिओ, इलमेंसे
दुरत निकल दुआ जीज जहदी जल
जता हैय, और उगता हैय। नितना
जयादा देरी इलमेंसे जीज अलग करनेमें
लगनी जनी हैय. इतनीही उमनेकी
सहित जीजमें कम पकनी जाती हैय.
धसबिचे जहां तक हो सक इलमेंसे निशान
हुओ तत्ते जीज भेनेका व्यवहार रचना
आदिओ. जीजके सिवाय गोपमेंभी अम-
रुके पौधे तयार किये नते हैय. ओक
सागकी जमीनो जल आकुमें, धस प्रकार
कटनाके वल दिसमें जुड नवे. तबपि
अली तथा काटी गध जलके भीजमें ओक
छोटी सलिका रभकर, जहमें काटे हुओ
आगके जमीनमें दबाकर उसपर मिट्टी
आद देना आदिओ और उस जगहपर

तयार रभी ननी आदिओ. ओक हो
मडीनों आदि काटी हुओ जगहसे ओक
छोटी जोर उमकी प्रतीति करनेके बिचे
असत पेउके साथ लगी दुध जलीमें
आधा बीरा रचना अतः असली, इल-
मेंसे अदते हुओ. इसका उतना अतः
होगा, ओसा हुनेमें दाणी दुध गोपके
पौधेन यदि जूठे निकणी होगी, तो वह
पौधा ताछ स्थितिमें होगा. ओसा दिपाध
पटने पर ओक सप्तलमें पद्धिसेवाला
बीरा अगते जना और आपरमें उस
दिसमेंका मिलकुन अलग कर देना आदेओ.
धस प्रकार किया हुआ पौधा स्वतंत्र
उपमें हो जना हैय, और छ. आदि वहां
शेषा न सकता हैय.

धन से रीतिबेकि उपरोक्त अमरुके
जीजसे तयार किये उक सालके पौधोंका
अलग गममेंसे निकालकर अदिया नतिके
अमरुके पेउके पास ले जना आदिओ
उसकी जिनानी साली सापाके साथमें
उस पौधिका संभंध कर, उसपर पहा
याध देना आदिओ. करीब. उद मडीने
आद जग होनी पौधोंको संभंध पुज
इससे हुआ दिपाध पडे. तब असत
अमरुकी जालीका दिसका अलग कर
गममेंके पौधिका उपरी दिसका कलम की
दुध जगहसे यार उगल ओउकर काट
देना आदिओ. धस कलमको नेट के से
पलवानने हैय. सही रीतिद्वारा इलमें
किये हुओ अमरुके पौधे उत्तर-दिहु. यागः
आगोमेंसे अहुत ससे पुजिते हैय;
और आगोके तरफसे माधीन, अमरुके
सन्तार विगेरी. इलमें अहुत ससे
अनतरतमें भेयते हैय. अहुधा अमरुकी
हरी इलमें सव्वी नदी होती; परन्तु
जीजसे तयार किये हुओ पौधिका जल

દે ડ કાં ઉ છે ર નો લા ભ

(શ્રી. મગનલાલ મગજર)

દેડકાની વાત તો વાળીની છે. ઇસ ૫ નીતિમાં દેડકાંઓ દેવો પાસે રાત્રિ માંગવા ગયા. અને તેઓ માટે પાણીમાં તરતો એક લાકડાનો કટકો રાત્રિ નિમાયો એ વાત સ્મરન લુની ગણાય.

એ વાત તમને નિરસ લાગે. ત્યારે બીજી વાત તો એથીએ લુની છે. 'વાવડી ચરડી'ની વાત તો સૌ કોઈ જાણે છે.

વાવડોની એક નવેસ વાવમાં પાણી ભરવા મઠ. અને અંદરથી કાંઠિ, કાંઠિ અવાજ આવતાં, વાલોંદની મરકરી યજ એકું લાગતાં, વાલ હ મહાજને તે દેડકાં સહિત તે વાવને ખસેડવાનો પ્રયત્ન શાને લીધે થયો ?

પરે' મોઢકર, ઉપર નીચેમે રોરીમે બાંદ દે, વચ્ચે એકઢી પીધેકે રોનોંલી બાજ લુડ જાવે તજ મોડા હુઆ દિરસા કાટ દિજા જતા હસ. અતઃ બીજમે તાપાર ડિવા હુઆ પીધા કલમકી ભાંતિ દિખાઇ પડવા હય પોલકા ઓર અમલાવાદકે અમરદકે આગેમે' મિજરમે તાપાર ડિયે દુએ પીધે પગીસ રૂપેશા પ્રતિ મેંકડા કે આવમે જિકતે હય ! બગીચા બતાનેડી ઇંચજા રખેનેવામે મનુષ્યોકા અપમે પીધે મોલ લેકર બગીચેમે' લગવાના ઓર બારમે' ઉસકે ઉપર જિસ અતિકી કલમ મોડન હો, ઉમે શાદરાનપુર. લખનઉ ઇંચાદિક કે મગદુર. બગીચોમે'મે' મગવાકર બીજકે રોપેપર ઉસ કલમકા વડાનેડી કોપીશ કરની માદિએ.

(દમસ)

કેવળ દેડકાંને લીધેજ અને કોણ કહે છે દેડકાં પરાપારી નથી. જીવનગુને ખાઈ જમ પાણી શુદ્ધ રાખે છે. કેવળ જનતા કહે છે કે, દેડકાંને અધરાત, મધરાત રાત્રિન માવન નોંધો વગર કાંઠિ, કાંઠિ કરી, પાણી ભરવા આવવાર કે પીવા આવનારની મરકરી કરવાની રીત પડી છે વળી રોષ ક્રોધ કલ્પિત શાસ્ત્રોની ચોંટામાં દેડકાં ધાજ છે. તેમાં પશુ દેડકાંઓ મનુષ્યને ધણે લાજ કરી દે એવા આશાવાંદ છે. અને આ આશીર્વાદ આજે અમેરિકાને લાખકાપી તોપડાં છે તે કેવળ ઉદાહરણ રૂપેજ અને ટાંકું છું. જેથી દેડકાંની ઉંચે તરફ કાંઈક વધુ લક્ષ્ય અપારી.

દિનંદના ખેડુનો માટે દેડકાંની ઉંચે એ એક નવીનજ કાવો છે. આજ મુખી દિનંદમાં આ ખાંમે એક શબ્દ પણ ઉચ્ચારાયો નથી પણ મું કરીએ દેડકાં-ઓએ દિનંદ પરમે પદપાત લાખ્યો મુજ દિનંદના અલ્લેઓ-જનોં મોના મેદ રોનો લાખ અમેરિકા ઉસમે એ પશુ કેડુંક

અરે તંત્રીરાજ, રોષ પુછો કે દિનંદના ખાલજો કેવી રીતે ? તો નીચે મુજબ લોકકથા છે.

સિદ્ધપુર ગામે એક અલ્લખ ખેડુત હતો, તેના ખેતરમાં રોજ ફેલાશમાંથી મહાદેવજીનો નદી રોરે ચરવા આવતો હતો. નદી જે બાજુ પોદજો કરતો તે રાત્રી ભરપુર. સવારે ખાલજીબાઈ આ પોદજો લઈ તાલુખીમાં મરકાવ અને. પણ મુજમાં જે મરીખ ખેડુત ખાલજી તે

આ રત્નગર્જિત પોદળાથી માણેતુભરે થતો ગયો, તેની અદેખાઈ ગયું ગામ લોકોને થઈ. વળી અ.પણા આ અંત્ય ખેડૂતે એકાદ રાત્રે આવા કીમતી પોદળો કરનાર એનાં ખેતરના ચરનારને એરી છુપીથી જોયો, અને જ્યારે પુદ રાકરછના પોકીઆ નદીને પ્રમાન થતાં ખેતરમાંથી ઉડી જતાં જોયો, ત્યારે મન થયું, કે આ પોકીઆની પુછડી પકડી લઇએ, તો એ ઉડે તેની સાથે કમ્પાસમા જગ્યા બદલની હાથતી ધરતીને આ પીચાર સરો લમે છે; અને એક શુભ દિવસે બદલનાણીએ ઉડવાનો મનમુખે કર્યો.

સ્ત્રીની શુદ્ધિ પાનીએ, એ સુખજ સ્ત્રીથી આ શુંલ શુભ ન રખાયું, અને એના મનની વાત, પેટની વાત, ખાંધ ખેનપણીએ મારફતે ગામમાં ફેલાઈ. 'જડી તો મુકરે દીવસે જ્યારે બદલનાણીએ ઉડતાં નદીની પુછ પકડી અકાશ મગન મંડયું; સારે ગામ લોકોએ પણ બદલના પગ પકડ્યાં અને એકબીજાએ બીજાનાં પગ ઝાંઘ્યાં એટલે મનુષ્યની દાર નદીની સાથે ઉડી નદીછએ પુછડી પછાડીને બધાં કોબી બાજણો ભૂમી પર પછાડ્યાં; પણ પૃથ્વી ફરતી કોવાથી સિંધપુરમાં પાછા પડવાને બદલે ઉતર અનેરીકામાં જઈ પડ્યાં. જ્યાં નદીના આપને લીધે હેડકાં થમને રહ્યાં. બસ આટલોજ પક્ષા-ધાત.

ધુનામટક રેક્ટરસમાં આજે રાષ્ટ્રીય ખોરાક તરીકે હેડકાં એક પ્રાણીની ગણનામાં થાયો છે. કેનેડા, બ્રસ ફેડ આનેરીઓ અને એની નજદીકના પ્રદેશમાં હેડકાંના મોસેછસ અને એવર ખાલ પનાર્થો બનાવવાના ઘણા કારખાનાં છે. ગયે વરસે ધુનામટક રેક્ટરસના બજારમાં

ગ્રેન્ડફેર્ડનાં કારખાનામાંથી ૫૦૦૦૦ રત્ન તૈયાર મસાકાથી ભરેલા, આંધેલા હેડકાંના પચ મોકલવામાં અગ્રણ હત. વહી ક્યેમેક પરગણામાં ૩૦૦૦૦ રત્નનો ખપ થયો હતો એમ ત્યાંનું આપણ ખાતું જણાવે છે (સને ૧૯૩૩-૩૪) આવાં હેડકાં ઉડેરવા માટે મોટા સાદસ કે બહોળા ધનની પણ જરૂર નથી, જે ખાસ જરૂર છે, તે છાછરાં ખાખોડીઓ કે તળાવોની.

હિન્દમાં આવાં તળાવો તો અસંખ્ય છે. હેડકાં ખાસ કરીને ઝીણાં હવજનું, કીટ વગેરે પર ટવે છે, ન્યુયોર્ક અખ-ખારવેશ જણાવે છે કે, હેડકાંના સમુ-શમાં વીદામીનની દેલત છે. વિચાન જણાવે છે જે એના પગમાં વીદામીન A. છે. આજે અમેરિકામાં હેડકાંનો વેપાર વખતે જાય છે. સેન્ટ પોલ અને મિનીઆ ગેવર્સ તો હેડકાંના વેપારીઓ તથા દલાને તુ કેદરખાન ધણ પડ્યાં છે. વળી ગીન અને જાપાન માટે પણ હેડકાંનો ચલવવામાં આવે છે.

પાંચ વરસ ઉપર તો આ બાબતમાં પહેલાં કાંઈ ન હતું આજે એ વેપારમાં વાર્ષિક રૂ. ૩૦૦૦૦૦ થી વધુ ઉપજ, અને ૫૦૦૦૦૦૦ હેડકાં એક જ વર્ષે વેચાવાની વાત ત્યાંથી સત્તાવાર રીતે જાહેર કરવામાં આવે છે.

દરેક હોટલના બીલ કે મીનુ કાર્ડમાં હેડકાંના સમુદાં વાંચવાના મજરોજ. ન્યુ મોર્કમાં એક એક સરસાની કીમત ૩૫ થી ૩૦ સેન્ટ (દાદ રૂપીઆ) ન્યૂમી થવા જાય છે, એક એક હોટલમાં સરેરાશે દરરોજના ૫૦ દરજન હેડકાંના પગ નપરાં ગાનો આંકડો બહાર આવ્યો છે.

ત્યારે હિન્દમાં એમ, હેડકાં ઉડેરવે પરદેશ ખાને ચલાવવામાં આવે તો એ

રિતે બેઠાડાને મોઢ મળે અને દેશ
રામુદિવાન થાય. આપણી ઝરકારે બંગાળા
અને મદાસને કીનાર માછલી પકડી તેની
ઝેરદાષ્ટ પેટીંગ ઇલાદિની શાસ્ત્રીય
પદ્ધતિની સેધખોળ માટે એક એલાપદુ
ખાતું બેઠ્યું છે. જે કોઈસદસિક એવું
દેડકા ઉછેરનું ખાતું ખોલે, ઝેરદાષ્ટ
પેટીંગ ઠરાનું વંન રાખે. સોમેશ્વસ,
લેગસ ઇલાદિની શાસ્ત્રીય પેટીંગ કરને
તો વધારા પડતુ નજ ગણાશે પાણી
છાન શાસ્ત્રમાં લીની દેડકાએ એટ
જાણ્યા છે. પંધામાં દિખાવત નથી.
ઝારુદીઆથી રીમરની રીમરો ભરીને
પોડનું માંસ ઇજ્જડ નવ છે; આફ્રીકા
મટનની આગબોટો રવના કરે છે, તો
દિન્દ આ નજવા દેડકાં મદારીને પણ તે
દેશીમાંથી કબ્બ સાવે, અને બેઠાડાને રોઝ
આપે એ પ્રાથના તો ખરી.

દેડકાં ઉછેરમાં જગણી કેરી એવો
પણ સ્વાસ કોઈ કરશે પણ વેતર, ઇડા.
ઈકાની સેવન પીધી. વધુ ઇડા કપા જોર-
કથી વધુ થાય તે બધું બાણવાની જરૂર
છે. વળી દેડકાના ઇકાનો નાચ અન્ય
પ્રાણી ન કરે તે પણ બાણવાની જરૂર છે
મટે તજાવ, ખાખોચીઆ પણ આરી
જાતીય દેખરેખ હેગ તોજ કાયદો થાય.
અમેરીકામાં આની ખાસ કાળજી રાખ-
વામાં આવે છે. અને હોમ કમ્પર ફાં
લીમીટડ પણ સર્ક છે. દિન્દીઓએ આની
આગત પર પાર્શ્વિક બાધ કે સુગ ન
લાવવી એ પ્રત્યેક દિન્દીની ફરજ છે.

૩૮૩૬ ગામના ખાખોચીઆમાં દોટ
દોટ બે બે પુટના દેડકાં તો હલ હજી
મોલુદ છે. વળી વરસાદના આવાગમન
માટે કુખ દરોડિ, દરોડિ કુમનું સંગીત
લલકારતાં પીળી પીળી ચોળિયો દોપ એવાં
વરસાદ જેવાં દેડકાં તો જાગુજ છે. પણ
જેદ છે કે આવો ખ્યામ કોઈને રહુરતો
નથી. કોઈકે નો ધરો ને ? તેજ મંદીના
સદાની બેરીંગના ધંધા નરનાં આ ઉત્તમ
ધંધો છે.

રૂપીકાર-સમાલોચના

ગાંડન સમ્રાટ કાં. વિવેપાણી
(મુંબઈ) તરફથી લખેને તેમનું સંપુર્ણ
સાહિત્ય તથા માલીની મળ્યાં છે આ
કૃષ્ણી દેશ જાડના બગીચા તેમજ ગાંડ-
નીંગને જગતા દરેક જાતની કલમે,
દોષાઓ. જી વગેરે કીકાવત આવે જાન-
તાને પુરા પાડે છે તેમજ બજારીયાને
લખી દરેક જાતના સેવાદ આપે છે.
નસરીમાં દરેક કામ અજુરી મેનેજર
મી ડી. ડી. દેસાઈની જાની દેખરેખ
નીચે સંપુર્ણ સાંપનરીકી રીતે ઉદ્યોગમાં
હેલી દબે દરવામાં આવે છે અને અસંખ
મૂળ જાતનીજ કલમે વેચવામાં આવે છે.

નાગીએર તેમજ મોસંખી. સંતરા
વગેરે સીટુસ જાતની સુધારણા માટે
મી. દેસાઈ પરમેયીજ પુન રસં જે છે
અને નવા નવં પ્રયોગ કરી જોયા છે.
એમજે ૨૮ મદીનામાં ફળી નાગીએરીના
કળ સાથેના ઝાડ મદાસ, મદુદા, કંદુસર.
કોઈજુર. કોલાસાચમ અને બંગોરતા
પ્રદર્શનોમાં મુક્યા દતા અને તેને માટે
ઉત્તમતાના સર્ટીફીકેટ તથા અહિં મેળવ્યા
છે આ કારણને લીધે આ નસરી
નામીધર અને સીટુસ ઝાડો માટે રપેરિયા-
લીરી ધરાવે છે.

આ કૃષ્ણીના મેનેજર મી દેસાઈએ
આ લાદનને ખાસ અનુભવ મેળવવા માટે
દિન્દકારમાં પંજાબી કલકતા તેમજ
દિમાકપથી કમકમોરીન અને સીસોનનો
પ્રવાસ બેરો છે. એમના બાર વાંના
અનુભવનો લાભ આ કૃષ્ણીને સતત
મળવાજ કરે છે અને તેથી તે પછી
આગળ વધવાને સહિતમાં ધર્મ છે. દરેક
બારબગીચાવાળાઓને આ કૃષ્ણીની કલમે
અજમાવણ લેવાં દબો ભણામજુ ફરીએ
છીએ.

લી લો ત રી

—મુળો—

લેખક : શ્રી. મગનલાલ દેસાઈ

“મહેર આપી મુળો ખાઓ.”

૧ જમીન

કહેવાય છે કે માગશર માસમાં મુળો ખાવાથી શરીરના પ્રણા વ્યાપી દુર થાય છે. અને એ માસ માટે એવી ધોમત એક સોનામ્હેર જેટલી આંદો છે સુન્ન-શતમાં સૈથી સારા અને સ્વાસ્થ્ય મુળા સિદ્ધપુર અને તેની નજીકના પામણપુર લીસા વગેરે સ્થળે થાય છે. કાતરી ખેતમ પર સિદ્ધપુરમાં મોટા મેળો કરાય છે; ત્યારે વંધુ પ્રમણમાં મુળના દગદાગો નજરે આવે છે. મેળામાં ખાવાની સૌથી સોંધી વસ્તુ એ (મુળો) હોવાથી સિદ્ધ-પુરની સોંધી વસ્તુ બંને એ નામ બેઠા-એકા છે. ઉત્તર તરફથી લેમ લેમ દંડીથી સુન્નરત તરફ જઈએ તેમ તેમ મુળાની વસ્ત, સ્વાદ, અને હદમાં ફરફાર થતો વળે છે. સુન્નરથી દંડીથી આવ્યે તેવું દંડીથી સ્વસ્થ નજરે આવે છે. એટલે મુળને માટે તદન રેતાળ જમીન જેમાં પવડાના ધોવાણનો લાગ રહેલો હોય તે બહુજ અનુકૂળ છે. તેવું દેહા દનીવાળા જમીનમાં મુળો સપુષ્ટ સ્વસ્થમાં ખાશે છે કપાસની ઢાળો જમીન તેને સુસ્થ માફક આવતી નથી જે જમીનમાં પે-દકા જેટલી રેતીનો ભાગ હોય તેમાં સારી રીતે ચર્કી શકે છે. પાણી આપ્યા બાદ જે જમીન સોજાવા જતી નથી તેની જમી-

નમાં મુળો બહુ સારી રીતે વધે છે, જેરજ જમીન જેમાં રેતી તથા જેસર જમીન સમસામે હોય છે તેમાં પણ તેવું વાવેતર સારું થાય છે. જેમાંથી પાણી નીકળી વળે ત્યારે અને જરાય ધમ વળે તેની જમીન આ પાકને માટે તદન નફામી છે. મુળના વાવેતર માટે; જમીનમાં બનાવરી જમીન તૈયાર કરે છે. જમીનમાં પાણી ખરી જેની દમથીજ થાય છે. હાલ દુરથી જે ધૂર લંબી લાકડાની અણીદાર ખુંરી (ફેળો) બનાવવામાં આવે છે. જેનો આધાર મુળના જેવો હોય છે પણ મધ્યમાં ગાયુ હાથનું નાકું હોય છે. જ્યાં વાવેતર કરવાનું હોય તેટલા અંતરે આ મેળોને મોઢરીથી દૂરી બેસાડવામાં આવે છે અને મેળો ઠાડી લઈ તેમાં રેતી, ખાતર, અને કામસાની બનાવરી મારીથી એ છીંદ પુરવામાં આવે છે અને મગાળે મુળનાં બોન્ડ (એક અપર બો) મુકીને દોરવામાં આવે છે. મુળો ઉગ્યા પાંદ તૈયાર કરેલ મેળો જમીનમાં સંપુષ્ટ દુરથી વધે છે. તેમાં મીઠાસ ફેલાયેલું અને કદ સારા પ્રમાણમાં હોય છે. આ તરફથી વેર-દશ મોટા ફોટા ફાળા પર એક વળવે સારી ફેદ મળી દતી તેથી મુળાની ખેતી કરવારે તે સુન્ન કરવાથી પાકની વધારા બહુ થાશે થાય છે. એટલુંજ નહિ પણ

માકેટમાં તેનો હિસાબ બહુ જલ્દીથી થઈ જાય છે,

૨ ખાતર

મુળાને માટે ચરકીનું ખાતર કૈાથી ઉત્તમ માનવામાં આવે છે. ચરકીનું એટલે જેને સોન-ખન કહેવામાં આવે છે તે, મનુષ્ય-મળનુ એ ખાતર મોટાં મહેરાની મ્યુનીસીપાલીટીઓ બનાવે છે. જેનો ઉપયોગ આ તુલના કામે થાય છે. જેમ ખાતર જીવું તેમ તેનાથી વધુ ફાયદો થાય છે, આપણે ત્યાં ચરકીનું ખાતર ખાસ તરકીબથી તૈયાર કરવામાં આવતું નથી. હાલ ઇન્દોરના રીસચે ઇન્સ્ટીટ્યુટ તરફથી બહાર પડેલા પ્રકાશનમાં આ ખાતર તૈયાર કરવાની ખાસ તરકીબ જતાવવામાં આવી છે તેમ કરવાથી ત્રણ માસમાં ઉપયોગમાં આવી શકે એવું ખાતર તૈયાર થઈ જાય છે. જાણીતું સરોજી ખાતર (એક વર્ષ ઉપરાંતનું હોય તો) મુળાને માટે સારું ગણાય છે. કાચું ખાતર વાપરવાથી જીવ-જંતુનો વધારો થાય છે, અને ખાસ કરીને એક જાતનો સરોજી લાચુ થઈ જાય છે. મનુષ્યમળ અથવા તાજાં જાણીતું ખાતર વાપરવાનો પ્રસંગ આવે ત્યારે જાપાનીઝ પદ્ધતિનું અનુકરણ કરવાથી જોઈએ તેટલું

ખાતર આપણને જોઈએ ત્યારે મળી શકે તેમ છે. ચોમાસામાં નકાસું કચરું થઈ જાય છે. તેમજ દોરને આપનામાં આવતું ધાસ ખાવાના ઉપયોગમાં આવતું નથી પણ ઘણો ખર્ચ લાગ ઉકરડામાં જાય છે ઉકરડામાં ખાતરની સાથે નીરપયોગી ધાસનાં બીજ જાય છે અને ત્યાંથી જેતરમાં આવી તેમાંથી કચરું અને નીંદામણ ઉગે છે. આ તમામ ધાસ જુદું રાખવું અને જાપાનીઝ પદ્ધતિ પ્રમાણે ખાણમાં ધાસ થોડું થોડું સળગાવી તેનો કાલસો કરવો. તમામ કાલસો (ધાખનો) વરસાદ લાગે નહીં તેવી રીતે સંચાલી રાખવો. જ્યારે ખાતર આપવાની જરૂર પડે ત્યારે નીચે મુજબ ખાતર તૈયાર કરવું. “મનુષ્યમળ અથવા દોરનું” તાજું જાણીતું, તેમાં પાણી નાંખીને અર્ધ પ્રવાહી બનાવવું, અને પછી કાલસાનું ખાતર અર્ધ પ્રવાહીમાં ભેળવી દેવું, જાણીતા ખાતરમાં રહેલી તમામ વાસ ઠાસસો નાશુદ કરે છે. આમ તૈયાર કરેલું ખાતર (૮'X૪') એક ક્યારા માટે એક ધમેકું (દશ રતલ) બસ થયે. મુળાને માટે આ ખાતર સર્વોત્તમ છે. વાવેતર કીધા પહેલાં ખાતર આપવું પછી એક વેત ઉંચાં થાય ત્યારે વધા-

પાછલી જાંઘીનું ઉત્તમ સાધન:

લખો—

શ્રી લાઇફની પોલિસી
શ્રી લાઇફ ઓરિયન્ટલ કંપની, લી.

ફાઈ સેપ્ટેમ્બર ૬-૧૦ ડીન લેખન

મુંબઈ-૨.

રાના ખાતર તરીકે એજ ખાતર આપવું
હીતકર છે.

રસાયણિક ખાતરોનો ઉપયોગ આપણે
ત્યાં હવે વધવા માંડ્યો છે; એ જોતાં
મુળાને માટે નીચે અતાવેલ પ્રમાણ આજ
સુધીમાં કરવામાં આવેલ અખતરાથી
નક્કી કરવામાં આવ્યું છે.

(૧) નાઇટ્રોજન ૪ ટકા.

(૨) પોટાશ ૧૦ „

(૩) ફોસ્ફોરીક એસિડ ૮ ટકા.

એરડાના ખોગમાં ઉપરનાં તત્ત્વો
લગભગ જોડતા પ્રમાણમાં છે તેથી દર
વીધે ૪૦૦ રતલ ખોગતું ખાતર વધારાના
ખાતર તરીકે આપવું.

૩ જાત અને વર્ણન.

મુળાના છાંદ દોઢથી બે ફુટ ઉંચા
થાય છે. તેથી વધારે વધતા નથી પરંતુ
ફૂલ આવવાની તૃપ્તિથી થાય ત્યારે તેની
ઉંચાઈમાં એકદમ વધારો થઇ જાય છે.
સાધારણ રીતે મુળાની બે જાત છે.

(૧) દેશી મુળા.

(૨) વિલાયતી મુળા.

(૧) દેશી મુળાનું મુગ સફેદ હોઇ
લંબાઇ ૭ ઇંચથી દોઢ ફુટ સુધી થાય
છે. દેશી મુળા આખા દેશમાં વપરાય છે.

(૨) વિલાયતી મુળાનો રંગ લાલ
હોય છે અને તેનો આકાર ઘણા ભારે
ગોળ હોય છે. રંગના લીધે તેનો ઉપયોગ
થોડો થાય છે. ખજારમાં દેશી મુળાની
જાત પોસાતી હોવાથી તેનું જ વાવેતર
કરવું સલાહ ભરેલું છે. ખજારમાં નીચેની
જાતોનાં ખીજ વેચાય છે.

(૧) રેડ જાયન્ટ પાંચીસ દિવસમાં
આ જાત તૃપ્તિ થાય છે મુળાનો આકાર
મોટો, દેખાવ સુંદર અને સ્વાદિષ્ટ હોય
છે, બાંસ દોઢ ઇંચનો થાય છે. એક
ઝોંસ ખીજમાં સુમારે પંચોતેર ફુટ લંબા-
ઈની દાર થાય છે.

કિંમત રતલ એકના રૂ. ૫-૦-૦
એટલે ઝોંસના રૂ. ૦-૬-૦.

(૨) મુળા ક્રીમજન જાયન્ટ.

૩૫ દિવસ

મુળાની લંબાઈ—ચારથી પાંચ ઇંચ
ઉપરનો ભાગ કીરમછ રંગનો અને અંદર
સફેદ.

રતલ એકના રૂ. ૫-૦-૦ એક
ઝોંસના ૦-૬-૦

(૩) ચાઈનીઝ રેડ (૬૦ દિવસ)

મુળા ત્રણ ચાર ઇંચ લાંબા, ઉપરનો
રંગ શુભળી, અંદરનો રંગ સફેદ રતલ
એકના રૂપિયા ૬-૦-૦ એક ઝોંસના
રૂ. ૦-૮-૦

(૪) મુળા લોંગ વ્હાઈટ (૩૫ દિવસ)
પાંચથી ૭ ઇંચના લાંબા સફેદ રંગના
રતલ એકના રૂ. ૫-૦-૦ એક ઝોંસના
રૂ. ૦-૬-૦

(ધી જોખે મીડ સપ્લાઈ કું.)

૪ વાવેતરના પ્રકાર, મોસમ-વિગેરે

મુળાનું વાવેતર ખીજથી થાય છે.
ખીજ રાખના ઘણા જેવા કદના હોય છે.
સાધારણ રીતે એક વીધામાં ત્રણ ચોર
(૪૦ રૂપિયા ભારનો ચોર) ખીજની જરૂર
પડે છે, તાજાં ખીજ જોઈને ઉગે છે.
એક ઇંચથી વધુ ઉંડાં નાખવાથી બરા-

બર ઉગતાં નથી. સાધારણ રીતે મુળાનું વાવેતર બીજા કિમ્તી વસ્તુ જેવાં કે કાબીજ, તોલકાથ, પુલેવર, તથા વટાણાની સાથે વધારાના તુલ તરીકે થાય છે. વાવેતરની મોસમ અષાઢ માસની આખરથી તે મહા-કાગણુ સુધી હોય છે. ખાસ કરીને ચિવાળામાં મુળા સારા થાય છે. બગર સારા આવે ત્યાં સુધી પંદર પંદર દિવસને અંતરે, તેનું વાવેતર, કાઢીઆ લોકો કરે છે. ઓછામાં ઓછા પાંચસ અને વધુમાં વધુ સાં દિવસનું તુલ ગણાય છે. મેથીના વાવેતર સાથે મુળાના છેડ થાય તેટલા સાર મેથીમાં થોડાં મુળાનાં બીજાનું થીયણુ કરવામાં આવે છે.

૫ નિંદામણુ તથા પાણી.

મુળા ધીમે વધનાર તુલ હોવાથી નિંદામણુના ઊંડ જલ્દીથી સાર કરવાની જરૂર છે. હોડ ગણુ ચાર આંગળનો થાય એટલે ધટ્ટ ઉમેશા હોડ કાઢી નાખવા. બે હોડ વચ્ચેનું અંતર ચારથી છ ઇંચ રાખવું જોઈએ. અંતર થોડું રાખવામાં આવે તો મુળાનું કદ વધતું નથી અને થાતણું રહે છે જેથી બગરમાં તેની કિંમત આપતી નથી. વરસાદ બધ થાય ત્યારે રેતાળ જમીનમાં દર ચોથ દીવસે અને કાળા અવર બેસર જમીનમાં દસ અને આઠ દીવસે પાણી આપવાની જરૂર પડે છે. પાણીના સાધન સ્ત્રિચાપ આ તુલનું વાવેતર થઈ શકે છે પણ જ્યાં પાણી કમ હોય ત્યાં મુળા દહણુ અને

૬ જીવનું

મુળાના બીજ ઉગી નીકળ્યા બાદ આડે દીવસના થાવ ત્યારે એક અવની કાળા પ્રયત્ન તેનાં પાંદડાં ખાડ જમ છે એટલે આગવાને સ્વારે તેના માટે તપાચ કરતા રહેવું. આવી પ્રયત્ન મળી આવે કે છૂત દેને વાણી લેવી. બે વખત કરે વીણી લેવામાં આવે તો આખા વાવેતરનો નાશ થાય છે, અને નવીન વાવેતર કરવાની જરૂર પડે છે. મુળાનું તુલ એક માસનું થાય ત્યારે મેળો નાંખી જીવાન ખાનમાં અસખ્ય પડે છે અને પાંદડાં વધારે અટકી જાય છે. બીજે જોજ વાદળવાળી સ્વર્થા મોસમો ખૂબ વધારે

જ્યાં ફક્ત ગણુ દીવસ ખાઈ લેવાથી જંદગીનરમાં ગમ રહેતો નથી. મારીઃ આણુ, કમુજ નુકશાન નહીં. દવા સાથે ગેરતીપત્ર આપવામાં આવે છે. કી. રા. પાંચ પદ્ધતિ મી. દસ. રજવટી બંધ પડેલાં મારીક અટકાય કરી ગાણુ કરનાર મેળાગો. જ્યાં હોય દુર થાય છે. કી. રા. પાંચ પદ્ધતિ. મી. દસ.

૩૦ એસ. એચ. ખાન

ચાલ છે. આજ પહેલું હોય ત્યારે મંથકની બરીક બુઝી અમર રાખતી બારીક બુઝી જાંટવાથી મોઝો એણે ચાલ છે.

૭ બીજ

મૂળાનાં બીજ લેવાં માટે કાર્તિક માસમાં વાવેતર કરવાની જરૂર છે. દેશી મજલુન છેડ પસંદ કરી જમીન બહાર કાઢવા અને પાંદડાનો ધણો ખરો બન્ય કાઢી નાખવો તેવીજ રીતે નીચેનો ભાગ પણ ૧/૩ જેટલો (ચીંગ ભાગનો) કાઢી નાખવો પડી ગણુ ત્રણ પ્રકારે છેડે સારી ખાતર નાખેલ જમીનમાં વાવેતર કરવું. થોડા દીવસ બાદ નવાં પતાં આવે છે. મૂળનો ભાગ સુકાઈ જાય છે અને પ્રત નીકળી રીંગો મેસે છે. કુંણી રીંગો સાક્રાશમાં જાય છે. અને સારી કુંણી રીંગોમાંથી બીજ નીકળે છે. બીજ પાકી ગયા બદ આવેલ છેડ ઉપેદી વધ, સુકાઈને, બીજ કાઢી લેવામાં આવે છે. પાકી સાફ કરી બધ કદવ વાસળમાં બીજ મોસમ સુધી રાખી સુકવામાં આવે છે.

૮ ઉપયોગ તથા ગુણધર્મ

મૂળાનાં મૂળ, પાંદડાં, અને બીજ ત્રણેનો ઉપયોગ સાક્રાશ તરીકે કરવામાં આવે છે. મૂળ તથા પાંદડાં ઉપયોગ કરવા હોય તે તેને કુણ આવે તે પહેલાં વાઇ લેવાની જરૂર છે. મૂળ કાચા ખાવામાં આવે છે. તેમજ તેને રાંધીને પણ ખવાય છે. તમામ જનની સાક્રા

શાકમાં સાથી સરતુ અને સ્વાદીય હોવાથી તેની મોસમમાં ગરીબ લોકોને માટે એ સાક્રા સંધન છે. પતાંતુ સાક્રા પાચક અને ગરમ છે મુળાનાં સાક્રા ગરમ પાચક તથા સાદને સુધારનાર છે. કહે છે કે કદના મોઝો લેવાથી ગટે છે. કેટલાક વૈદો રસાયણીક દવા બનાવવામાં મૂળાનો ઉપયોગ કરે છે. મૂળાવાને નીમક લગારી ખાવાથી તેની કંધક જુદીજ લહેજત આવે છે પણ ખરા વધગુણ લીંદુઓ કાર્તિક સુદ ૧૧ સુધીમાં મુળો ખાતા નથી. પુનેમની જવામાં ગયા બાદ તેનો ઉપયોગ કરે છે. મૂળામાં પીત ઉરેરવાનો ધમ રહેલો હોવાથી આ મુજબ ધમથી રક્તજ કરેલ હોવાનું જણાય છે. મૂળામાં ક્યાં ક્યાં વાટીમીન રહેલાં છે તે બાબત કાદ જનની રોધખોળ કરવામાં આવેલ નથી. રીધપુરના કાર્તિકી મેળામાં એટલા બધા મુળ સરતા વેચાય છે કે એક આનામાં એક માણસ ઉચકી ન શકે તેટલા મુળા મોસમમાં મળે છે.

જમીન આપવાની છે

આક એકર જમીન સારી મેરાફ મીઠા પાણીના કુવા અને પાકા મેકાન સાથે કસમી આંખાના ઉછેર માટે આપવાની છે.

દરીયા પર આક વિંધા જમીન નાગોએરીના જાડો ઉછેર માટે જમીન આપવાની છે.

લેની ઇચ્છા હોય તે જાણો—

પરીખ મધુરાદાસ મોહનલાલ

૧૦ મેનીવાડો, મુ. ખંભાત.

મહા ગુજરાતમાં નેહરની યોજના

દેશી રાજ્ય અને સરકારનું જોડાણ

તાપી-નર્મદા અને સાબરમતી અને બીજી નદીઓ માટે વિશાળ તૈયારી

કેંગ્રેસ પ્રધાનનો અમલ

ગુજરાતની કળદરૂપતાને લીધે મોગલ આક્રમણોએ તેને 'બાએ લીદ' અથવા લીંદના બગીચાનું નામ આપ્યું હતું. ઉત્તર લીંદમાં જમીન રસાળ કરવા માટે ગંગા-જમના અને સીધુ-સતલુજ જેવી મહાન નદીઓમાંથી નહેરો કાઢી પંજાબથી બંગાળ સુધીના વિસ્તીર્ણ પ્રદેશ મોગલ રાજ્યો અને તે પહેલાંથી કળદરૂપ ખાનવામાં આવ્યો હતો તેવી જરૂરીયાત નર્મદા-સાબરમતી અને તાપીના પ્રદેશમાં ખાસ જણાઈ નહોતી પણ હેલાં થોડા વર્ષ પછી કાણ જાણે શું કારણથી ગુજરાત ઉપર કુદરતી અવકાશ એટલી છે અને ખાસ કરીને ઇપનીઆ પછી તો અતિરહિત અનાદિષ્ટ અગર હીમ સંકટ વિગેરે એક થા બીજા સ્વરૂપની ઉપરા છાપરી આક્રમણી ગુજરાત લીલા થા સુદા દુકાળના પંજામાંથી મુકત થઈ શકતોજ નથી. ગુજરાતના જંગલના તાતનું ગડિરવવંતુ બિરદ પામેલાં ખેત્ર હેલાં પુટલાંક વર્ષથી લગાઈ પછી ચોડાંવેરો બાદ કરીએ તો દુકાળ અને અનાજ ધાસ બાવ સંકેટ

વગેરે આસમાની કુલેતાની આફતોના કુંચરનીએ અગદાઈ તેનો બરડો ભાંગી બેસી ગયો છે. હવે એવા સમય આવી પહોંચ્યો છે કે ખેતરને તરનો કરવો હોય, તેની અધિક સ્થિતિ સંભાર કરવી હોય અને ખેતીને મુંધારી તેને ચોક્કસ સ્થિતિએ રાખવો હોય તો ખેતુત અને ખેતીને કુદરતની અચોક્કસ દુકાળ અને આફતો પરથી અનિયમિત હેલાં ખાની મહેરબાનીમાંથી હંમેશાને માટે મુકત કરવો જોઈએ અને ને માટે જો કંઈ પણ સારમાં સર અને ચોક્કસ સાધન મનુષ્યની સત્તામાં હોઈ શકે તો તે નહેરોનું છે.

લીંદના મુકા પ્રદેશોમાં નહેરો યાદ છે, ત નૈવન્યનસમા બની ગયા છે. આફ્રીકામાં ઉછાપ, એબીસીનીયા તગેરેના પ્રદેશો નાઇજ નદીની નહેરોથી તાન અને આખા કળદરૂપ અનેના છે. જમના અને ફોસ, જમના નહેરોની મદદથી વર્ષમાં ત્રણ ગણ વખત કાંમતી પાકો તઈવાર પડે છે. લીંદમાં પણ એ ઉદેશથી

નીગમ સરકારે મોટા ખર્ચે નીકામ સાગર નામનો જળરજ્જત બંધ બાંધી નેહરથી ખેતીને પાણી પુર પાડવાની દિશાએ યોજના કરી છે, સવતજની નહેર બીકાનેરના રેતીના સુકા રણમાં લાગીને એ ગંગા સાગરથી મારવાડની પુરાણ પ્રસિદ્ધ મરુ-સ્થલિને અમૃત બનાવી વાર્ષિક રૂ. વીસથી ત્રીસ લાખની આવક વધરી છે, રીધના રણના પ્રદેશમાં સંધુમાંથી નહેરોની જળ સુધાણી બનાવી હાલમાં સકર જેરેજની યોજના કરી એ દળસે વર્ષની તરસી અને વેરા ભુમિને જલમય કરી કુશલ રૂપ કરવા કરોડોનો ખર્ચ કરેલો છે. મહા-રાષ્ટ્રના પેટલાક લાગે પશુ નહેરોની રક્ષાએ થયેલા છે. એક યુગરાતજ એવો કમનસીબ પ્રદેશ છે કે જેને દર વર્ષે મેયરાજ ઉપરજ આધાર રાખ્યો પડે છે અને રક્ષા રક્ષકવાળી જમીન ખેતીને સંપુર્ણ લાયક છતાં પાણીના અભાવે કસ વગરની થતી જાય છે અને ખેડૂત દિવસે દિવસે નષ્ટ થઈ કરજપ્રત થતો જાય છે. કાકીઆવાડમાં ગોંઠ રાજ્યે તેના દરેક તાલુકામાં નહેરના પાણીનું સાધન કરેલું હોય, ખેતાના ખેડૂનો અને ખેતીને દુકાળના જાયથી સુકત કરેલાં એ અને તેના પ્રતાપે ગોંઠાને ભાડુંભાને કંઈવત રૂપ ધીંગો થઈ પડેલો ખેડૂત દલુ પળ યુગરાત, કાકીઆવાડના ખેડૂતોમાં — સહી તરતો, હસતો અને ઉગળો દેખાય છે.

સરકારનું કામ તે તરફ ધ્યાન વરસાવી એ ચાલુ છે, પરંતુ આપણા રાજ્યેના પ્રાંત એકમેકથી અજગ અને ધણા દુર આવેલા દેશથી તેમજ તાલુકાઓ પળ પરવડતી જળસુગળીથી સંસારિતા દેશ

નર્મદા, તોપી કે સાગરમતી જેવી સાગર સમી સરીતાઓના બારે મારા તકામા વહી જતાં અખુર પાણીનો લાભ નહેરોથી લેવાનો ધણો પ્રયત્ન અને ખર્ચાએ દિશામાં કરવા છતાં મળી શકેલો નથી. કેદરતના તેમજ બીજા સાધન અને સર-કના અભાવે એ દિશામાં સંખ્યાબંધ યોજનાઓ તથાત કરી નાખેલો સિવાય આગળ પગલું લઈ શકાયું નથી, વડોદરા રાજ્યનું નહિ પણ આખા યુગરાતનું એ એક મોટું કમનસીબ કહેવાય કે નર્મદા-તોપી-મહી અને સાગરમતી જેવી મહા નદીઓ પ્રદેશમાં ખાસે પોલી દેવા છતાં તેનાં અખતે ગેશન મીઠા પાણી બારા સાગરમાં ફોગટ ઠાલવી નાખે છે અંશે તેનો લાંબ ખેતીને મળી શકેલો નથી. પુનાનો સુબઈ સરકારના જાણીતા ખેતી-વાડી નિશ્ચાત-સરકારી ખેતીવારી ખાતાના માછ કમીશનર ડા. માન કેદલાંક વર્ષો ઉપર યુગરાતના પ્રવાસે નીકળતાં અહીં મહાસુગરાતની ગુલાકાતે આવેલા, તે વખતે તેમણે નર્મદા અને તોપી જેવી નદીઓનું પાણી ધોંડબંધ પાણી સાગરમાં વહી જતું જોઈને અત્યંત ખેદ દર્શાવ્યો હતો. અને કેદરની આ અભાવ મહેરણાનીનો સુ-

“ ઇસાન ”

ખેડૂતોનું જાણ માસિક છે.

આજેનાં પ્રાદિક બનો.

પયોગ નહીં કરવા બદલ સાચાના વલ્લભતા
 ઝીને થોડા કપડા પણ આપો દત્તો.
 તેમણે ના. સરકારનું પણ એ જાતનામાં
 ખાનંદે ખેલેલું પરંતુ કમનસીબે જેમ
 કમાઉં દીકરા તરફ માથાપનું લક્ષ્ય ઓછું
 રહે છે, તેમ ગરીબ યુજરાત તરફ ના.
 મુંબઈ સરકારનું અધ્યાપિ પથત એ
 દીકરા ખન ખેંચાયું નથી. મહારાષ્ટ્રના
 ઘણા શ્રદ્ધાઓમાં નહેરો માટે સારી મહે-
 નન અને ખર્ચ કરેલાં છે, પરંતુ ઘણું
 ખર્ચ થવા એ તરફ દેવાવાથી નોંધ્યો
 તે કરતાં કેટલાક વાહુકામાં પાણી વધારે
 મળવાથી પુના અને તેની આસપાસની
 જમીન ઉપર કારનું પ્રમાણ વધવાથી
 ખેતી માટે કસ વજરની નજીક થતી
 જાય છે એવી દલે ફરીવાર ચતાં શેરકાર
 ફરજિયાત રીતે શેરડીના વાંદર માટે
 નિયમન કરવાનો અને પાણી ઓછા
 પ્રમાણમાં આપવાનો નિર્ણય કરવાનો
 વિચાર કરે છે, એટલે વોટર વડે સાથે
 જેમ કરેનેજ કરવાની જરૂરીયાત દલે
 અનિવાર્ય જણાવવા માંડી છે, તેમ
 નહેરના બાંધકામ સાથે પાણી પુર પાડવા
 સાથે વધારે પડતા પાણીનો નીકાલ થાય
 તેવા કરેનેજ કેનલની પણ યોજના પણ
 આગવક જણાય છે. એ અનુભવનો
 લાભ યુજરાતને નહેરોની સાથે મળશે
 એમ ઇચ્છીયું. મહાયુજરાતમાં ખેતીની
 આગાહીનો આધાર નહેરો ઉપર અવલ-
 ભેશે છે-કેટલીક સારી અગ્રમની નહેરોની
 યોજનાઓ કરેલી છે અને તે ઉપરાંત
 આસ ખર્ચ કરી બહારના લીંદી તેમજ
 યુરોપીયન એનજીનીયરો નિષ્ણાનો પાસે

પણ કેટલીક યોજનાઓ તર્કગર કરેલી
 છે. હાલમાં પણ નનસારી પ્રાંતમાં ઝાંખરી
 ધરીગેશનની અને મહેસાણા પ્રાંતમાં
 સાગરમતી કેનાલ ધરીગેશનની યોજના
 શ્રી. સરકારે હાલ તેા એકલાં હાથે હાથ
 ઉપર લીધેલી છે. અને એ પણ વર્ષની
 સાગરમતી કેનાલ માટે સર્વે કામ ચાલતું
 હોય પરંતુ એ કામ લગભગ પૂરું થઇ
 આપણી દરમાં સર્વે આગળ ચાલુ થશે.
 પરંતુ આવી મદાન અને ખર્ચાળ યોજના
 ખામ કરીને પરંતુ સાથે તેનો સંજોગ
 હોય ત્યારે બધાના સદકાર વિના કરવી
 એ અત્યંત નિમુદ્રેલ અને લગભગ
 અસાધ્ય છે. નહેર માટે
 ગૃહ બાંધવાથી નહેર પાણી
 ઓછું મળે છે એવા પણ કંઈક ખવાજથી
 નહેરોની યોજના સામે બીજા શંકાઓનો
 વિરોધ હોય છે. પણ ના સરકાર જે
 પૂર્ણ સદકાર આપે તેા તે યોજના પાર
 પાડવામાં વિરોધ મુકેલી કે અસાધ્યતા
 નેતુ કરું નથી.

(અપૂર્વ.)

ને લોકોએ શાલક-ચમું હોય

તેમણે

લગભગ મોકલી આપવું

અને

ન ચમું હોય તેમણે પત

લંબી તેમ જણાવ્યું કે નેથી

વી. પી. ખર્ચ અંગેના સાથે નં પડે.

મરઘાં સુધારણા.

સંપાદક:-શ્રી. પ્રેમાનંદ ધોળીદાસ પટેલ.

હિંદુસ્તાનની સરકારના ખેતીવાડી ખાતાના નિષ્ણાત અને નિવૃત્ત થયેલા એલન સાહેબે પંડોદરા સરકારની પત્રિકામાં બહાર પડ્યો હતો તે ગ્રામ્યઉદ્યોગ તરિકે ને નાના ઉદ્યોગ તરિકે બાણવા બેવો હોવાથી આ નીચે સંપૂર્ણ છાપવામાં આવે છે.

૧. ખેતીવાડી ખાતાએ એમ જણાવ્યું છે કે આપણી દેશી મરઘી સાથે સારી જાતના મરઘાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવે તો ધીરેધીરે પાંચ વર્ષમાં આપણી દેશી મરઘીની જોશાદ સુધારી શકાય અને સારી જાતની મરઘી મારફતે વધુ પ્રમાણમાં વળતરમાં વધારે અને મોટા કદની મરઘીઓ પણ આપણે ઉત્પન્ન કરી શકાશે. સારી જાતની વધુ પ્રમાણમાં ઈંડા આપતી મરઘીઓ ઉત્પન્ન કરવા ઉપરાંત આવી મરઘીઓ વાર વળતરવાળા ઈંડા મૂકે, તેનું વેચાણ કરવા માટેની જોગવાઈ પણ સાથે સાથે મલુદ થઈ જાય. જેથી સારી જાતની મરઘીઓ રાખનાર ખેડૂત ખાતાના મોટા ઈંડા માટે સારો લાભ મેળવી વધુ પ્રમાણમાં નફો કરી શકશે.

૨. મોટા પ્રમાણમાં સારી જાતના મરઘાં ઉછેર કરવા અને તે આપતને પ્રચાર કરવા માટે તાત્કાલિક પ્રાંતમાંથી દસ સારી રસીતીના કંઈક લંબેલા અને ગમગામાં લાગાગ શરૂ કરવા. પ્રચારકને સરકારી અને ખોલેખરે તારીખ ૧ જાણી રિગેખરની તા. ૩૧ એટલે કે ગાળુ મહીના સુધી પૂના કે પંડોદરા કામ ઉપર મરઘા ઉછેર તેના રેગ, માવજત, વગેરે બાબતમાં શીક્ષણ આપવામાં આવે. આ દસ પંડોદરા કિલ્લામાંથી નોંધવા પ્રચારક કામ કરી શકે તેવી

લાગકાત ધરાવશે તેને સારી જાતના મરઘા ઉછેર કરવા માટેની એક સંસ્થા ખોલવા માટે મદદના રૂ. ૨૦૦ બચે. શ્રીમંત સરકાર તરફથી આપવામાં આવશે, આવી સંસ્થા આસપાસના ખેડૂતોને સારો મરઘા રાખવાથી ગતા કાયદાનું પ્રત્યક્ષ શીક્ષણ આપશે.

૩. દરેક પ્રચારકને તેની આસપાસના દસ ગામના રાખવાનાં બાંધે જેમાં તેણે મરઘાં ઉછેર અને સુધારણા કેવી રીતે કરી? સારો મરઘો રાખવાથી, ઘણા કાયદા વગેરે બાબતમાં લોકોને સમજાવી આવી સારી જાતના મરઘાનો પ્રચાર અને ફેલાવો કરવાની જવાબદારી તેની ઉપર મૂકે. આ બધું પ્રચાર કામ કરવા આપત તેને રૂ. ૨૫ માસિક પગાર અને મરઘાના ગળી આપવામાં આવશે. દરેક પ્રચારક ખાતાની સંસ્થા ઉપર ઉછેરના ઈંડા અને તેથી વધુ સારી જોશાદના મરઘાં (નર) ખાતાને સોંપેલા દસ ગામમાં મહેન આપી લોકોને તેનો ઉપયોગ કરી સારી જાતના મરઘાં ઉછેર કરવાનું સમજાવશે. આવી રીતે તેણે ગામમાં લોકોને મદદ આપેલા મરઘાની જામત નોંધ તેના રૂ. ૨૦૦ પાંચ માં વધુ નેતે જો પીરવી ખાતા તરફથી પ્રચારક આપશે.

૪ આવી રીતે દરેક પસંદ કરેલા પ્રયા-
રકને આ યોજનામાં જોડવાથી નીચે મુજબ
કાયદા થાય છે.

૧ મરધા ઉછેરનું મફત શીક્ષણ.

૨ સારા મરધા રાખી ઉછેરવાની
સંસ્થા ખોલવા માટે રૂ. ૨૦૦ ની મદદ.

૩ પોતાની સંસ્થા ઉપર ઉછેરતાં
મરધાની ખરીદી સારે નામે કરવા બાબત
તની ખાતરી,

૪ પ્રચાર કાર્ય કરવા બદલ રૂ. ૨૫
પગાર તથા બંધાના માસિક.

૫. આવી રીતે પ્રચારક ગામડામાં સારી
જાતના મરધા ઉછેર ખાખતનું પ્રચાર કામ
કરશે.

ખીજે વર્ષે બીજા વિકાગ માટે બીજા
દસ પ્રચારક પસંદ કરી બીજા ગામડા-
ઓમાં અવુજ કાર્ય ચર થશે. એટલે કે
બે વર્ષમાં ૨૦૦ ગામડાંમાં મરધા ઉછેર
અને સુધારણાનું કામ નેમ નેમ આગળ
ચાલશે અને વધારે પ્રમાણમાં સુધરેલી
મરધી ઈંડા આપશે, ત્યારે તેને માટે સારા
બાથ મેજવવા સદાશરી રીતે કામ લેવાશે.
અને ખેડૂતને સારી કિંમત અપાવવાની
કાયદી અને મદદ કરવામાં આવશે.

(૬) હાલમાં આપણા ખેડૂતોને નવ-
શક્તિ વખતમાં ઓછી મુડીએ અને
ઓછી મહેનતે નિયમિત ધોડી રકમ મળે
તેવા એક પથી નથી; પરંતુ જો આપણા

ખેડૂતો મરધા ઉછેર, તો જરૂર નિયમિત
રીતે દરેક મંદિને ઓછી મુડી ને ઓછી
મહેનતે ચાર પાંચ રૂપિયા કમાઈ શકે
સારી જાતના મરધા ઉછેરવાનું કારણ
એટલું છે કે દેશી મરધી એક વરસમાં
૬૫ થી ૭૦ ઈંડા આપે છે, અને દરેક
ઈંડાનું વજન ૨૫ થી ૩૫ તોલા હોય
છે ત્યાં સુધરેલી જાતની મરધી વર્ષમાં
૧૦૦, ૧૨૫, કે ૧૭૫ ઈંડા આપશે. ને
દરેક ઈંડાનું વજન ચાર થી પાંચ તોલા હોય
છે, એટલે ૭ આનાના ડાનને બાવે
એક દેશી મરધી વર્ષમાં ૨-૩-૦ આપશે
અને સુધરેલી જાતની મરધી તેજ બારે
૪-૨-૦ થી ૫ સુધી આપશે. જાનના
ખોરાક, સંભાળ અને માવજત માટે
સરખી કાળજી રાખવી પડે છે. આ રીતે
જો આપણા નાતો ખેડૂત પશુ એક ડાન
મરધી રાખશે તો દરેક મંદિને ચાર થી
પાંચ રૂપિયા ધણી સહલાઈથી કમાઈ
શકશે.

(૭) મરધા ઉછેરવાની યોજના હાલ
નવસારી પ્રાંતમાં ચર હરતાની છે. તો
અસા રાખવામાં આવે છે, કે પોતાના
ખેડૂતને ખેતીવાડી ખાતા સાથે સદાશર
કરી યોજનાનો લાભ સરા પ્રમાણમાં
ઉઠાવશે.

એશીઅન વીમાની પોલીસી ભવિષ્યની વ્યવસ્થાનું ઉત્તમ સાધન છે.

કુટુંબ માટે જોગવાઈ, નિશ્ચિત-વેતન, લગ્ન, કેળવણી, ખેડૂતની કરજ-મુક્તિ
વગેરે માટે ઘણી આકર્ષક યોજનાઓ છે.

વીગત માટે મળેલા યા લખો:-

ધી એશીઅન એશ્યુરન્સ કું. લી. લી.

એશીઅન પીલ્ડીંગ, બેલાઈ એસ્ટેટ, મુંબઈ.

હિન્દી ખેડેતા; એક પત્રમાળા

પત્રાંક ચોથો ; મહાત્માજી : એક હિન્દી ખેડુત.

પ્રિય ખેડુત બંધુ,

સરેગશ અભણ હિન્દના મારા અભણ ખેડુત બંધુ, તને આપણા વિષમ દેશ-કામે બને અભણ રાખ્યો હોય, હું તારા આત્માને-જે અભણમાં અભણ પાસે પણ એકરૂપે રહેલો છે તેને-સંમોધી આજે આ પત્ર લખું છું. હાલના કણેલા કહેવાતા મારા હિન્દી બંધુઓના દીવમાં તારે કે તારી અભણતા માટે સુગ એકી થઈ છે તેથી તેમાંના કાંઈ એક તને કદાચ મારા આ પત્ર વાંચી જણાવશે એમ પણ હું આશા રાખી રહ્યો છું. મહાત્મા ગાંધીજીનો પરિચય હિન્દના સાઝગીર કરેલામાં કાંઈને કરાવવાની જરૂર નથી. તો તારે મટે તો કેમજ હોય? આજે આ મહા પુરૂષના જીવનને તારી આંખ સમીપ રાખી હું તને આ પત્ર લખી રહ્યો છું. એ આગા સંતને તોરો જેવા એક ખેડુત તરીકે હું આજે જોઈ રહ્યો છું.

મહાત્મા મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી અને તે પણ એક ખેડુત? વળી એમ શા માટે? એમ ફટકાકને સાંભળી નવાઈ લાગશે. એ હાલના સંત મહંત મહાત્મા ને પૂર્વાવસ્થાના ભેરીરૂટને વળી ખેડુત કહેવાનું શું કારણ? પણ હિન્દના માનવ આત્મા-જોના સાચા પ્રતિનિધિરૂપ ખેડુતને આ મહાત્માજીના જીવનમાં શેરેશમ ઉતરેલા કાણે નથી અનુભવ્યો? એક વખત ભેરીરૂટને ગદ્દો હું ખેડુત છું એવું મોજનનામું એમણે ચંપારણમાં પેલા મેછરૂટ પાસે કરેલું પણ મને યાદ આવે છે. તેમ જતાં ખેડુતના જેવાજ સીંધરેહાલ, કોપી-નધારી ને અધનગ મહાત્માજીની ચુકની

ને ખેડુત જીવનની ઉન્નતિની ચિંતાથી ચુસાપલી દેહયષ્ટિને હું તો ખેડુતનીજ દેહયષ્ટિ માતું છું, એ ખેડુત માટે શું ને શું હું કરી નાખું? જેમ તલસી રહેતો એમનો આત્મા ખેડુત જીવન સાથે કેટકેટલી તાદાત્મતા સાધી રહ્યો છે? કપિ ને ગોરક્ષા ઉપર પ્રાચીન કાળથી મરી શીટનાર હિન્દી ખેડુત અનન ને વચ્ચેથી પોતાની ને પોતાના દેશની નમનતાને હાંકનાર ખેડુત મહાત્માજીના હૃદયનાં પુરાં પ્રેમનો પાત્ર છે એ હકીકત મહાત્માજીના જીવનકથા જાણનારને સમજાવવી નહિજ પડે.

પ્રિય ખેડુત બંધુ! મહાત્માજીની અગ-હોનેરમી જવંતી આપણા સારાય રાજ્યે ઉજવી. એ મહાત્માજી સાં વર્ષો પુરા કરે એમ મારા હૃદયની ઈચ્છા છે. તું પણ તેમને આ આશીર્વાદ આપજો એમ હું તને વીનવંતી કરું છું.

અગસ્ટોતર વર્ષમાંથી છેલ્લા ત્રેણીસ વર્ષો (સન ૧૯૧૪ થી આજ સુધીના) તારી સેવામાં અર્પનાર તે કયા હિન્દી દેશભક્તને આજ સુધીમાં જોયો છે? મહાત્માજીની મારી આ વીરપુત્ર આધિજ્ઞા નથી. ખેડુતના હૃદયને તેના ધન્યકારને પારખનાર પહેલા રાષ્ટ્રપ્રેમી ગાંધીજી કરતાં જીભ મોઝ તેં જોયા હોય તો મને જણાવજો.

ગરીબાઈ, મૃત્યુ, અકિંચનતાને તીરાધારતાને પ્રેમપુરક માગી લઈ રાષ્ટ્રની સેવામાં આટલા બધા વર્ષોથી રચાપચ્યા રહી આ સંત મુરખે જે અગાધ પ્રેમ પ્રગટ કર્યો છે તે વિરલ છે. જગતના રાષ્ટ્રવિધા-પકામાં આ વીરલ રાષ્ટ્રવિધાપકની જોડી તું મને જતાવી શકશે? મુસોલીની, હર હીટ-

લર, કમાલ પાસા આ નાટ્યવિધાતાના
જીવનો ક્યાં ને ક્યાં આ અજાત, અજુ
મોદનદાસના માનવપ્રેમી જીવન ને તપ ?

આમાર્ષજની એ જીવંત મુનિ' છે.
માનવ સંદારશતિનાં એ ઉમ શત્રુ છે
એમના મદાસાગર દીક્ષમાં માનવ પ્રેમના
અવાજો ઉત્તર ને અડધી વહેનથી વહી
રવાં છે. આજના જગતની સંશ્રામ સામ-
ગ્રીની સંદારક શક્તિ ક્યાં ને આ મદાસાગર
અગાધ માનવપ્રેમ ક્યાં ? એ મરવા તણધાર
શર, મારવા નદી, મારવા દેશે નદિ, મરવા
દેશે નદી, જતને મરીને જીવવાનો મંત્ર
આ નવીન રાજકીય ચોરીરાનો જગતને
સુભાષનો છે. આપણા દીંદ જોડું નિઃશસ્ત્ર,
દુઃખી, અમળ, સાધનદીન ને અસ્તવ્ય-
સ્ત થઈ બીજાના રોડે માનવ પત.
સોનાની પથ્થરગથી દાંતી ચરકાગે સામે
શું કરી શકે ? આવી વરગુસ્થીતીના બચ-
કર જાનથીજ આ માનવ વંશના પોષક

પ્રેમીએ આપણને દિસાનો મંત્ર નવરૂપે
બજાવ્યો છે. તે એ મંત્ર જીવનમાં ઉતારી
વતે' તોજ મદાસાગરની જગતીને ઉજવી
મથાપ.

જેકુત જેતી કરે, જગીન જળે,
આતર પૂરે, ટાંક, તાંકા, પર્ણ સદી સ્વલ
પરમેવાના બીંદુ ઉતારી નીર્વાદ મેળવે
એ નીર્વાદ જોડા પડે તો ગુહઉદ્ધેશ
આદરે, ખાદી વડે પહેરે અને પહેરાવે. એ
રાખનો એક સ્તંભ બને, માછને દરિજા-
નને કે જેથીએ અધમને પિંકારે નદી
એ બેકુત આવે. બેકુત મદાસાગરના
આગમાં વિલસી રહ્યો છે. પ્રિય બેકુત
બંધુ, તુ આવે બેકુત બનજો, જોવા બનશે
તો આપણા સમસ્ત બેકુત બધુઓની
ઉન્નતી આ વીસાળ દેશમાં કિયર થશે
મંથી સખતાદનો મોગે આ હાથેલ તને
પાકારી કું આપણા દિલના આ મદાને
બેકુતને મારે હાથ નમાવું છું

—શંકરપ્રસાદ રાવલ

સારે મવાડી ખાતરો પણ રાખવામાં આવ્યાં છે.

ખેતીવાડી શાળામાં કયું શિક્ષણ

આપવું ?

સપ્તતાર—રા. અંબાશંકર નાગરદાસ પંડ્યા.

હિન્દની વસ્તીનો મોટો ભાગ ખેતી ઉપર નિર્ભર હોવા છતાં ખેતીવાડીના વિષયને લાગતું સ્વતંત્ર શાસ્ત્રીય શિક્ષણ આપતી શાળાઓ સિંધુમાં બિન્દુવત છે; અને જ્યાં થોડું થયું ખેતીશિક્ષણ ઉપરાંત સામાન્ય શિક્ષણ પણ અપાય છે, એવી ખેતીની પ્રાથમિક શાળાઓ જે સ્વલ્પ છે તેમાં ક્ષતરશાળામાં આગળ પોરણ શિક્ષણ આપવું કે ખેડુ વિદ્યાર્થી ખેતી શિક્ષણ લઈને ભવિષ્યમાં તે ખેડુત થવાનો છે એ દૃષ્ટિમાં રાખ્યા કે જુદા પ્રકારનું કે જુદા પ્રકારે શિક્ષણ આપવું એ પ્રશ્ન પર આજે સુધી કોઈને ખાસ વિચાર આપ્યો હોય તો તે જાહેર રીતે અચાલનું જાણવા-સાંભળવામાં નથી. આમ વિદ્યાર્થી ખેતીવાડી શાળાના એક શિક્ષક તરીકે, કૃષ્ણ અનુભવે પણ મર્યાદા હોય તેમ થવા દેવાની નીતિ દુર-મુખી ખેતીવાડી શાળામાં ખાલોની રિતદૃષ્ટિએ તત્સંબંધમાં મારા મામુલી વિચારો અહિં રજૂ કરતાં-તે દિશામાં જેમણે કંઈએ વિચાર કે કાર્ય કર્યો હોય તેમને તેમનો અનુભવો જણાવવાનું નમ્ર આવાહન કરી વાંચકને પણ તેમાં નસત્રાવે તેમનું છે.

હવે મુખ્ય વિષય પર આવીએ.

ખેતીવાડી શાળામાં અભ્યાસ કરતો ખાલોને ખેતી વિષયના ખાસ શિક્ષણ ઉપરાંત સામાન્ય શાળાઓમાં ચોસતા અભ્યાસ ક્રમાનુસાર ધીર વિષયો પણ શિખવાય છે. અને એ ખેતીવાડીનું શિક્ષણ મેળવનારો ખાલક પણ ખેતીવાડી કરવા જવાને બદલે આગળ વધુ અભ્યાસ (ખેતીવાડીનો નહિ) કરવા માટે ખીછ શાળાઓમાં જાય તો સીધો જઈ શકે એ દૃષ્ટિ ખીલ વિષયો અસાધવામાં મુખ્ય નજર આગળ હોય છે.

હવે આજકાલ કેળવણી વિશે વિચાર કરનારા સા કોઈ સ્પષ્ટ જાણે છે કે- સામાન્ય શાળાઓમાં લલેલા વિદ્યાર્થીઓ માત્ર વિષયની માહિતીને બદલ મજામાં ભરી લઈ પરીક્ષાએ જેમ તેમ પસાર કરી કારકુતી કે મહેતા-ગીરી કરવા શિખાય ખીજું કશું કરવાને બદલે લાયક રહેતા નથી; અને તેથી આજે લલેલા વર્ગમાં બેઠારીનો ઢાઉ બેઠું મોટું સ્વરૂપ લઈને પડ્યો છે.

ખેતીશાળામાં બહુતાં ખાલો પણ એ ખેતીનું સ્વસ્થ જ્ઞાન મેળવી પછી

એજ મારે' વધી પોતાનો. પૂર પરાગત
ધંધો પડ્યો મુઠ્ઠી બીજું બહુતર' બંધી
રહેતાગીરી કે દારકુની માટે ન્યાર યુવાનો
હોય તો આજકાલના બંધી' ખેડારની
સંખ્યામાં બીજા એટલાનો ઉમેરો થવા
સિવાય બીજું શું શ્રેય થવાનું હવે ?

એટલા માટે ખેતીવાડીનું જ્ઞાન એજ-
વનાર અવિષ્યમાં પોતાના ખેતીના ધંધામાં
વધુ પાવરધો થાય અથવા પોતાનું જીવન
સુકાન ખેતીવાડી કરીને સુખરૂપ ચલાવી
લેવા માટે તેને જેટલા (ખેતીજ્ઞાન સહિત)
અન્ય બહુતરની ઉપયોગીતા હોય તેટલું
બહુતર એ બંધી એ તેના હિતનું ખરું
બહુતર હોઈ શકે. અને આ દષ્ટિએ
હાલની શાળાઓમાં શીખવાતા અને તેમણે
મળ્યાના મતે કેવળ એ નરૂપ ગણાતાં
વધારાના વિષયો 'ખેતીવાડીનું' શિક્ષણ' દેવા
માગતી શાળાઓએ પણ શા માટે 'શીખ-
વવા કે તેમણે શીખવા ? એ બંધી
બીજા શાળાઓમાં ન્યાય ત્યાં સોની સામે
નબી રહે એ મોહને દુર કરી શકાય એ
રિયલિને દુર કરી શકાય તોજ એ રીતે
વધારાના નકામા ભારરૂપ એવા વિષયો
ખેતીવાડીની શાળાના વિદ્યાર્થીને માટે દુર

કરી શકાય. દુર કરવા જેવા એ વિષયો
ઉપરાંતે શીખવવાના વિષયોમાં પણ
સામાન્ય શાળામાં જાણતાં પાઠ્ય પુસ્તકો
કે તેમાં ચર્ચાવાંતી લીધી પદ્ધતિ ખેતી-
વાડીમાં પણ ચાલુ રહેવી જોઈએ !—

અને તે આ—ખંધી સામાન્ય શાળા-
ઓમાં ચાલતી વાંચનમાળાનાં પુસ્તકો કે
જે તે પોતેજ આજે હજી થશે સુધારો
વધારો મારે છે તે પુસ્તક એ બાળકોને
શા કામનાં ? તેને બદલે કોઈ ખેડુજીવનને
નિત્ય રૂપશે—તેના સાથી બની તેના અનેક
સવાલોનો ઉકાલ આવે તેરી રચનાં ખેડુ
વાંચનમાળા બનાવરાવી તે ચલાવવી એ
વધુ યોગ્ય અને તેમ ન બને ત્યાં
લગી, રામાયણ, મહાભારત કે એવાં કોઈ
સારાં આરિય દેશનાં પુસ્તકો શું જોઈ ?
જે ભાષાજ્ઞાન પણ સમૃદ્ધ કરે અને હવે
નને પણ ઉન્નતમાત્રી બનવે.

ખેતીવાડીને રાજ્યની પોતે પ્રજા હોય
તે રાજ્યનો યોગ્ય ધર્મો રૂપશે તેને યોગ્ય
છે પણ બીજા સામાન્ય શાળાઓમાં
ચાલતા રાજ્ય પરંપરાનું બુલબરલી
પદ્ધતિએ શીખવાંતી તરલુભીયા ધતી-

દુરંદ એન્ડ વેસ્ટ

ઇન્સ્ટિટ્યુશન્સ કંપની લીમીટેડ.

(સ્થાપના ૧૯૧૩)

(હેડ ઓફીસ—ઇરંદ એન્ડ વેસ્ટ બીડીંગ, માટ, મુંબઈ)

લાગવગવાળા અને પ્રમાણિક એજન્ટોને
નિર્ધારક કરતો મળે છે.

છંદગીનાં વીમાની
સંધ્યર, સ્વદેશી કંપની

હાસથી જેહુ આળકાને કંઈ પણ કાપદો
ધતો હોય તેવું અમારું માનવું નથી. તે
કેવળ બોલાવપ અને છે. મારો જેહુ
વીદ્યાથી તિતર પડ્યાં માટે રજતપુતો કેવી
રીતે લડ્યા અથવા સુસ્તાનને છુવડે રી
રીતે બોધ કર્યો કે આગલની બહાદુર
રણી કેમનારી વગેરે શુક રીતે લખાયેલી
અને તેથી વધુ હલકી રીતે માત્ર વાદ
રાખવા બોખારી પરીક્ષામાં તેમનું ફેટવું
વાદ રહ્યું છે તે રીતે તેના પુછાતા પ્રત્તેના
ઉત્તર વાગવા માટે ગોખીને તકવાર કરીને
હતિહાસની આ પદ્ધતિ ખરેખર
ધણીખરી શાળામાં ગાસજનક અને
બોલાવપ છે તેથી વધુ જેહુ શાળામાં તે
ખમ્મસ નિંદવા ચોખ્ખજ નહીં પણ પડેલી
તકે દુર કરી દેવા જેવી છે, તેને બાંસ
ખેડેની આસપાસ પડેલી તેના દેશનાજ
બહાદુર અને પરાપકારી વીંગેની કે બહોના
ની-સાદી વાનાંઓ તેમાંથી એવેએવે આરી
અથવા ગોધ મળી રહે એ રીતે શીખવાય
એ શું બોલું ?

બુગેજ-પોતાના પ્રતિની જમીનની બતો,
પાક, તેની ખપતનાં સ્થાનો, હવા શાણી
તેમજ નદીઓ ને હેરો અને તેથી વધુ

ઉંચા ધોરણમાં ચડતા અને શીખવાય એ
છે અને તે ગામની ભૂગોળ ગામ
કે રસ્તાની રીતેથી ખાસ ઉપેક્ષામાં
કે દરબની દરજ્જાત ન જાણનારો અમેરીકા
કે આફ્રીકીયોનાં નદો કે સહેરો ગોખેતો
હોય છે ! અને ત્યારે આ સ્થીતી પર
ધણી છુટે છે.

આમ એકએક વિષય લખએ તો
જે સામાન્ય શાળાઓ મળુ પહેલી તકે
તે શીખવાની પદ્ધતિમાં પણ સુધારા
માગે છે તેવા જે બગાડો હાલ બીજા
શાળાઓમાં ચાલુ છે તે બગાડો ખેતી
શાળાના બાલકો કે જે લખીપમાં ધણે
બાગે સારા જેહુ ધવાતી દ્રષ્ટિ ખેતીશાળા
માં શીક્ષણ લેવા આવે—આવવા બેઠકો
તેને તે વીગેનો બોલે મુકતાં કયો સદુ
દય શીક્ષક ગાની ન અનુભવે ?

ત્યારે હવે ખેતી શીક્ષણમાં આવસ્યક
રીતે કેવો અભ્યાસક્રમ જોઈએ ? ને હાલ
તો કમ કમ ફેરવવો ? આ વધે વીશેષ
વીચાર આ લેખના અમ બાગે તેને વીગ
થના વીચારોને આમંત્રણ આપ્યું છે
તેમના તરફથી કંઈ નુતન દિશા કે સુચન
મળ્યા પછી હવે પછી ને કોઈ બીજાવર
દર્શાવવામાં આવશે.

પાછલી જાંઘીનું ઉત્તમ સાધન

શ્રી લાઈફની પોલિસી

લખો—

શ્રી લાઈફ એસ્યુરન્સ કું. લી.

ફાઈ બેગ્ગર ૬-૧૦ હીન લેઇન

મુંબઈ-૧.

દુંડી જાહેર ખખર
ચોકડું ૦-૧૨-૦ રોકડા

પુસ્તક

ખીજી.

અંક

૪-૫-૬.

૨૦૧૬.

૧૯૩૭

લવાજમ ૨-૮-૦-

બહિર સંસ્થા ૨-૦-૦

પરદેશ દરા શિલીંગ

છુટક ચાર આના.

કિ
શા
ન

ચહેરના મીલ મળુને તરફ તેમન
સંગઠનને કારણે પુરતું ખ્યાન પરાણે પણ
આપતું પડે છે, અને એની સંભાળ
રાખનાર અનેક સંસ્થાઓ છે. મળુ
સંધો અને સરકાર એ બંધા મળીને
મળુને ન્યાય આપવાને દમ્બેશ મહેનત
કરે છે. ત્રીયારા ખેડૂત કે દાડિયા મળુ
રને વાદળ અને વરસાદ, વેલ, દુકાળ
અને શાહુકારને આશરે બેસી રહેતું પડે છે
એ પેતાને એનો ભગવાન એ શિવાય
એનું કોઈ બેટી નથી.

(સપ્તમુદ પ્રકાશ)

KISAN

કોદાળીવાળો

વળેતો, ફડ ભાંગેતો, સેકાના દુઃખ ભારથી,
ઉભો છે ટેકવી કાપા, કાદાળી કરમાં લાઇ.

ઉંડા ડોળા મગધમ થતી ભોંવમાં શું જીવે છે !
મોટા એને થત સુખ તણી શુન્યતા ધુધવે છે.
ડીસે ગીરાઃ નયન ફરતી નયન-ફરતી દાઝ કાળી પડેલીઃ
સંદાઓના સિતમ ટમચે કેડય માંડી વળેલી.

અથ' એને હસાવો ના ! હસી એ શકશે નહિઃ
નથી એને રહ્યાં આંસુ, રડીયે શાકશે નહિ.

કાણે એનાં હૃદય ક્યારે દારૂ એ અગ્ર બેઠું ?
કાણે એને જડ જગદનો મૂંઠ બંધુ, બનાવ્યો !
કાણે એનું કંઈ જુ બડધું હૃદયમંત્રી ખેડેલું !
શુદ્ધિ કેશ વિમળ દિવસો દાવ કાણે શુદ્ધયો.

સાત સિંધુ તણી પાળ્યો, સામ્રાજ્યો ચાલુનાર એ !
પ્રભુએ શું ધરી દીધા આ સા માનવ પત્રકે !

'ખાંધી એની રાજ-નિસરણી-શેષજી આલ તારા !
'શીઝી એની રૂધીર અરણી રાપજી ગય' ક્યારા !
'એની પીડે ખડકી ખડકી તોપ કૈંય, જાહજી !
'હુને પૃથ્વી ! કતલ ચલાવો !' બોલે એ ક્યાં પ્રભુને !

સ્વર્ગના અભ-શુભેથી, દોષખી તળીયા લગી,
નીલાંગોઃ કે નથી સર્ણિ, વધુ બીજણ આ ધકી.

બપ્પા એના જરૂર મદિ છે દેવતા માત્ર ખીંદુઃ
જમથી થોડે દિન પ્રગટશે વિશ્વવાળી હુતારા,
એ આંખોના અતલ ગરતે છુપિયા સખત સિંધુ,
જોની છેલ્લે ગગન રમતા મહેલ હોંશે વિમારો.

નથી જાંજી ખટા એ તો, ભાંગેલી એ ફડ છે;
સદીઓના સિતમ, જાહેર, હાંકેનો હાડ પૂંજ છે.

કાણે એની કંઈ ક્યની કાતરી એ વળાદિઃ
રોગાવે છે કંઈ દુઃખ યુગો એ ઉડી આડમાંથી.
એ કદાપી શિકલ નિજ આઘા મદિ' મિત્ર આંકે,
'મારો ! મારો !' રાજદ કદની ગમતી દીન-ગમતી.

૫૫૨

મુંબઈ ઇમાદામાંથી દારૂ દુર કરવામાટે ઓ. મી. ડી. મી.કરે યોજના તૈયાર કરી છે. એનો અમલ એપ્રિલ ૧૯૩૮ થી અમલવાદથી શરૂ થશે. અને ૧૯૪૦ માં પૂર્ણ થશે.

તાલીના આડમાંથી ગેળ અને એક જાતનો પદાર્થ બનાવવામાં આવશે કે પદાર્થ પેટ્રોલ સાથે મોટરમાં વપરાશે.

જમીનના અટપટા પ્રશ્ન બાબતે ઓ. મી. મોરારજી દેસાઈ ખાસ ખ્યાન અપી રહ્યા છે અને એને લગતો સર્વ બંધોબસત કરવા માટે સંબંધી સાવચેતી રાખવામાં આવે છે.

કોંગ્રેસ પ્રધાન આબ્યા પછી હરિજન માટે કુવાની મંજૂરી મળી ગઈ છે અને એક કુવા આપવા માટે રૂપિયા પાંચસો નક્કી કર્યા છે.

દિલ્હીના મહાન ખેડૂત મહાત્મા ગાંધીની જયંતિ દિવસમાં દર દર ઉજવણી હતી.

ખેતીવાડી કોલેજ મુનામાં ઓ. મી. મોરારજીને આમંત્રણ આપ્યું હતું. 'ત્યાં તેમણે એક તફાવતની સુચના કરી હતી. કે દરેક છોકરાને ખેતીવાડી કોલેજમાં' શાખ્યા પછી એક વર્ષ વહેવારી જ્ઞાન માટે રાખ્યું દરેક વિદ્યાર્થીને આશરે ૧૨ એકર જમીન આપવી. ત્યાં તેમણે પોતાનો ખર્ચ કરે અને તેના ઉત્પાદન વેચાણ કરી નફો તારવે એનાથી બાકર—વેચાણ અને નફો વિ. ખર્ચેથી મુશ્કેલીના ખ્યાલ આવે.

વડોદરા રાજ્યમાં સરકાર જયંતિ ઉજવી હતી અને તેને વેગ મળે એ હેતુથી કોસાખમાં અને ખીખા કેન્દ્રમાં કામકાજ વધાર્યું છે.

રા. રા. રમણલાલ વ. દેસાઈ જવાથી આવરી ગયા છે અને તેમનો આજ્ઞા સંભાળી લીધો છે.

કેળાખાનાં હોટેલને અંગે પડતર જમીન કેમ ઉપયોગમાં આવે અને તે જમીનને કેમ સરને આપવી તેની યોજના સરકારે કરવા માંડી છે.

ત્રાવનકોરમાં ગામ પુનર્વસના અને કેળવણી મંચાર માટે બેઝકારની જમીન રાખે દરેક

મદ્રાસની સરકારે રૂપિયા ત્રીસ લાખ વે કરજ મુક્તિ કરવા માટે રૂપિયા પચોતર મહેસુલની માશી માટે મંજૂર કર્યા છે.

આસામમાં મહેસુલમાં ૩૩ ટકા ઘટાડો કરવાનો છે.

મુંબઈ સરકાર ખેડુતોને દેવામાંથી મુક્ત માટે લેન ક્લાયવ વિચાર ચલાવે છે.

વડોદરા રાજ્યના વ્યારા વિભાગના ખેતી-ડીરેક્ટર રા. છોટલાલા દગિનારજી વ્યાસ સ્વગ થયા છે. એમણે છાંટગીના સત્તર વર્ષ ખેત માંજ ગાળ્યા હતા.

વડોદરા રાજ્યમાં અત્યાર સુધીમાં ગામગામમાં ખેતી મંડળો રચાયા છે.

મુંબઈ સરકારે સત્યાગ્રહની લડતમાં જે દે મહેસુલ નહિ અરવા માટે પોતાની જમીન વેલી તે જમીન સરકાર પોતાને ખર્ચે વે અસહ માંડીકને પાછી આપી.

નિઝામ રાજ્યમાં લોકોના દુશ્મમાં આવવા એક મંડળીતી રચાવના કરી છે.

ધી બોમ્બે પ્રેવીન્ટીવ ડે-ઓપરેટીવ દ ટ્યુટના મુજરાતી વિભાગના શાખાના પ્રિંતરીકે દિવાન એ. છ. મુલકને એકત્રી દમીટીમાં નીમ્યા છે.

ધી મુરત ડીરેક્ટ ડે-ઓપરેટીવ બેન્ક મજેલી સભામાં રા. બ. બીગલાઈ આર. ન બદલે મેનેજીંગ દમીટી પર મી. દત્તારી વ મુરુયા છે.

લોકા ગામના લોકોએ દસ ચાની હોલસ કરી છે. તેની જગ્યાએ તાજ બાગ ગ્રાપ બંદોબસત કર્યો છે.

સંલુકત પ્રાંતે ૧૬ લાખ રૂપિયા ગ્રામ વિ હોદ લાખ ગામગામ દવાખાના માટે અને એક બેઝકારને ઉચમ રીખાડવા માટે ક્લાયવ છે.

નિધપુરમાં ૫૫ મેસામાં ૮૦૦૦૦ ટોરો બેગમાં હતાં. ૨૦૦૦૦ લોકો આપ્યા હતા. તેમાં માસ ટોર ઉછેર. તંદુરસ્તી, મામ પ્રવાસ વિ. પર નામો આપ્યાં હતાં. આ ધનામમાં એક એસી પની ડોસી સ્વચ્છતા માટે ધનામ છતીગઇ હતી. લોકોમાં ગૃહ ઉદ્યોગ વિચારી ધર બેસા કામ રનારને આર આના રોજ મળે એમ ફરજિયાત નક્કી કર્યું છે.

મુંબઈ ધવાકામાં ખેતીવાડીની બીજ કાચેજ હાડવા માટે તૈયારી થઇ રહી છે.

વડોદરા રાજ્યમાં ફળગાડના કલાસો શરૂ થયા છે. જેને લાલ લેવો હોય તેને મુક્ત લાલ મળશે. મહાનર દેવાની રાહત માટે એક લાખ રૂપિયા મેકુતો માટે કહાડ્યા છે.

બંગાળમાં સારી જાતના સાંઠ માટે એક લાખ રૂપિયા સરકારે મંજૂર કર્યા છે.

વડોદરા રાજ્યમાં દેશ ઉદ્યોગની ખીલવણી માટે નીમનાયાઈની ઉદ્યોગાલય સ્થાપના માટે 'ધિવાલુ' નક્કી કર્યું છે. ત્યાં ફક્ત સ્થાનિક શેઠાણુ આપવામાં આવશે.

વાળાનો ઉપાય—અડધા ભાર ઝોળામાં ઝીણા માટી તેમાં અડધો ભાર શાકર ઘાટેલી મેળવી ફાટી નાખવી. અને તેને દિવસમાં ત્રણ વખત લેવી. માનાથી વાળા ખરી જશે.

ગ્રાંગઘા રાજ્યે જે ખેડૂતનું જમીન મહેસુલ તપાસવાનું થયું હોય તેની જમીન ખાલસા કરવાનું નક્કી કર્યું છે.

જે જમીનમાં ચોમાસામાં પાણી જરાઇ રહેતું હોય અને તેમાં બીલકુલ કાંઈ પાક થતો ન હોય તેનું મહેસુલ માફ કરવું એવું મુંબઈ સરકારે નક્કી કર્યું છે.

દિલ્હીમાં ટોરોનું પ્રદર્શન ભરવા માટે દિલ્હી સરકારે પરીશ દગર મંજૂર કર્યા છે.

મધ્ય પ્રાંત તાડીમાંથી શું શું બની શકે એ માટે રોગાવતી આસપાસના ખેડૂતોના ટોડા મદદમાં મોકલે તે નીતારવાની પરવાનગી અપવાદ રૂપ આપી છે.

બેંગલોરમાં જનન્યુઆરીમાં એક પ્રદર્શન ખુલ્લું મુકાશે.

વિસાપુરની જેલમાં ખેતીવાડી કાસેજને શરૂ કરવાનો નિર્ણય કર્યો છે.

એસ્ટેલીયામાં ગાયોને વિમાનમાં ખેસાડી સીમમાં ચરાવવામાં લઇ જવામાં આવશે.

રાજકોટમાં ભાગ બટાકાને બદલે વિદ્યોગીનું ધોરણુ લાગુ પડશે.

કાદવમાંથી બીજાળી અને ગોદાલ બનાવવા માટે કરંચીના મી. અનરીક્ટ નામના માણસને કસ્ટો બંદરનો કચરાનો ધખારો વીશ વર્ષ માટે એમને આપવામાં આવ્યો છે એણે કાદવમાંથી ખાતરની શોધ કરી છે.

બર્મિંગહામ જગતના દુધનું પ્રદર્શન ભરવામાં આવ્યું હતું. એમાં લીલી નામની બકરી દર વરસે ૪૪૦ ગેલન દુધ આપે છે ૨૦ લાખ જર્મન બકરીમાં લીલી સાથી ઉત્તમ છે.

જાશમાંથી રેશમ બનાવવાની રીત લંડનના એક વિજ્ઞાનિકે કરી છે.

મુંબઈ સરકારે ટોરોની ચરાઈ શી રદ કરી છે.

દિલ્હો ક્યો ભાગ લવેંગના વાવેતર માટે અનુકૂળ છે. તેને માટે ધંધોરીવલ કાઉન્સિલ શોધ આગળ ચલાવી રહી છે.

દિમનવર અટકાવવા માટે ઝોણા દસખાને રૂપિયા ૧૦૦ ખર્ચવાની મંજૂરી મળી છે.

દિલ્હી દર વરસે મારી કામ ૪૫ લાખનું પરદેશથી આવે છે.

વડોદરા રાજ્યમાં ખેતીના ઓળાને દેતેથી આપવા માટે ખેતીવાડી વખારમાં રાખવામાં આવ્યા છે. દરેક ખેડૂત આ ઓળાને સાલ લેવ.

કલનું બી જેને એક નદિ લાગે એવું પુસા નંબર ૬૨ અને પુસા નંબર ૪ પુર પાડે છે વડોદરા રાજ્ય.

ધીમાં ધની બેળસેળ માટે ના. સરકાર સખત પગલાં લેશે.

ખેડૂતને ત્યાંથી સારું અને તાલુ ધી આવે છે બખારમાં આવ્યા પછીજ બેંગલોર ચાલે છે અને એનો નફો વેપારીને મળે છે.

શીંગના તોલમાં જુના તોલ પ્રમાણે ૪૨ શેર આપાનું તેને બદલે દરેક ખેડૂને ૪૦ શેર આપવું એમ નવસારી પ્રાંત નક્કી કર્યું છે.

નાસારી પ્રાંતમાં જુદી જુદી જાતની ખેતી કરવા તેના પ્રચાર માટે એક રજર ટાપરનું ગાડું રહે છે.

ખેડુત પ્રિન્ટરી

“કિસાન” ની અનિયમિતતા હવે દુર થશે.

સમય અને સંજોગોમાં કપાતે, કઈ રીતે કેવા પડ્યો કેટલીકવાર અણધારેથી આવે જાય છે તે પ્રથમથી કાઢી નથી કળી શકાતું. જો એ કળી શકાતું હોત તો મહારાજ દશરથ ભગવાન રામને જોઈ વધે વનવસ જયું પડે એવું વચન મોંઘાળી રામના રાજ્યશાલિષેક સાથે કેડેથી અને મંથરાને તત્પરતા ન દાખવત; પાંડવો દ્રૌપદો સાથે દયુન ન ખેંચત; રાગ હરિશ્ચંદ્ર સ્વયંવાદવું પૂછું ન જાત; વિગેરે વિગેરે કેટલાક એવા પ્રસંગો છે કે જે માનવીને કુદરતની આજ્ઞા કળા પાસે બાચાર ખનાવે છે.

“કિસાન” દર મહીને નિર્ગમિત બદાર પડે એવી અમારી દિલ્લીની મુદ્રાદ હોય એ સૌ કોઈ સમજી શકે એવી વાત છે. કેટલોક સમય સર-અતના આંકે દર મહીને બદાર પડ્યા પછી ખરે; પણ જે પ્રેસમાં “કિસાન” છપાતું હતું તે પ્રેસની પરિસ્થિતિમાં જેમ જેમ પડેલા આવતા ગયા તેમ તેમ “કિસાન” ની અનિયમિતતા સાને જાણવા લાગી, અને તે અમોને પણ ખુશતું અને હજી પણ ખુજે છે. આખરે ગયા ઓક્ટોબર માસમાં “કિસાન” નો સપ્ટેમ્બરનો અંક બદાર પડ્યો તે પછી વિચિત્ર સંજોગોમાં જે પ્રેસમાં “કિસાન” છપાતું હતું તે પ્રેસ અચાનક બંધ પડ્યું અને અમારી મુજબણી જોર નથી.

અમે “કિસાન” ને નીર્મિત કરવાની યેરવીમાં હતા ત્યાં અથી કોઈક વિશેષ અનિયમિતતા દેખાય એવા પ્રસંગ જુદોજ અમારી સામે આવી ખડો થયો.

પણ કહે એ સંજોગો ઉભા થયા એ પણ કોરીનીના કારણે જાતે છે. આદતનો પસાડ જ્યાં ધીમજી મેનુડી ના ત્યાં મુંઝી આકૃત કઈ

ચીજ છે તેની અદાર માળતી અદારીએ આરામ-ચેરમાં પડ્યા પડ્યા જેમ એક આરામી માણસને ખબર પડતી નથી તેમ “લાંબું તોય લાંબું” જેવા પ્રેસમાં વહેતું મોડું પણ “કિસાન” છપાતું હતું તે બીજે કોઈ રથને છપાવવાનું કુશ્કર લાગ્યું.

અને આવા સંજોગોમાં ધણી લાંબા સમયથી આ માસિકના વ્યવસ્થાપક મે. આર. રાય એન્ડ કં. પોતાનું છાપખાનું કરવાની વિચારણા કરી રહ્યા હતા તેને મૂર્ત સ્વરૂપ મળવાનો સમય સાંપડ્યો.

કેટલીકવાર મુદ્રાલીમાંથીજ માર્ગ મળે છે. તેમ “કિસાન” મઠે આવેા કપરો સમય આવી લાંબો ત્યારે છાપખાનું કરવાની વાત હાથ ધરી અને આખરે ષરણ કૃપાળુ પ્રભુએ મળતી મુદ્રાદ પાર પાડી.

આ માસિકના માર્ગદો અને મુદ્રેરજીડા નાણીને પુણ થશે કે “કિસાન” નો આ અંક આ માસિકના વ્યવસ્થાપકના નવીન સ્થપાયેલ “ખેડુત પ્રિન્ટરી” નામના છાપખાનામાં છપાઈને બદાર પડ્યો છે.

જો કે સપ્ટેમ્બરના ઓક્ટોબરમાં બદાર પડેલા અંક પછી આ અંક ધણે મોટો બદાર પડ્યો છે એ અમે સમજી શકીએ છીએ અને તે બદલ અમોને દુઃખ થાય છે પણ વરતુસ્થિતિ અને અણ-ધાર્યા સંજોગને સમજ્યા પછી કાઢકો અને જાહેર ખબરવાળાઓ ઉદાર દિલે આ અનિયમિતપણું કાંતવ્ય ગણ્યો એવી અમોને આશા છે.

આ આશા વ્યવહાર કરતાં અમારે કૌં કાઢકો એક વિનંતિ કરવાની રહેશે અને તે એ કે બધા

ખાતું ઉભું કરવું એ એક મહાવિકટ કાર્ય છે અને એની સ્થાપના કરતાં આ માસિકતા વ્યવસ્થાપકને અનુભવ થતો નથી છે અને એક નાનું પણ સંપૂર્ણ અને સરળ રાહ પર મુકાયેલ જાપખાતું થયેલું જોવામાં હજી એકાદ માસનો સમય નીકળી જશે અને તેથી ૧૯૩૮ ના જન્યુઆરી આખર સુધી “કિસાન” ની અનિયમિતતા જણાય તો તેને નબાની લેવી, ફેબ્રુઆરીમાં “એડિટ પ્રિન્ટરી” સુંદર ફોર્મમાં આવી ગયેલ હશે એ નિર્વિવાદ વાત છે એટલે ફેબ્રુઆરીથી “કિસાન” દર માસે નિયમિત સૌ કાર્મના હસ્તમાં પહોંચી જાય એવી પાછી વ્યવસ્થા કરીશું એની સા કાંઈ ખાતી રાખે.

“કિસાન” ની અનિયમિતતા અને “એડિટ પ્રિન્ટરી” ની સ્થાપના સંબંધી આટલા ઉલ્લેખ પછી “કિસાન” મતે મમતા દાખવનાર આદરો અને શુભેચ્છકો-મુરબીઓને એક વધુ પ્રાર્થના પ્રાર્થના કરવાની રહે છે અને તે એ કે આપને કે આપના રેનેહી સંબંધીને કંઈ પણ જાપકામ કરવાનું હોય ત્યારે “એડિટ પ્રિન્ટરી” ને જરૂર માદ કરશો, તમારી આ મદદ “કિસાન” ને પગલર-મુદત કરવામાં સુંદર ફાળો આપે. ગણી રાકાશે અને તે બદલ અમે તમારા સદાના પ્રણી રહીશું.

સંપૂર્ણ આરામ અને ખાતી છે કે અમારી આ પ્રાર્થના એમે નહિજ નથી.

પ્રભુ સર્વની મનની મુરદ બર લાવે.

કિસાનોનું ખાસ

સચિત્ર માસીક

વિના વિલંબે અંક મેળવો

કિસાનનો

રિવકાર.

ગુજરાતી દિવાળી અંક—અંતિદાસીક-૧
કરિતા, સામાજિક પ્રગતીના ચર્ચા અને છેલ્લે છેલ્લું રાજકીય વાતાવરણ સમજાવતો ગુજરાત ખાસ અંક જુનિય રીતે તરી આવે છે. ૧ લેખોમાં વિચારતા અને અનુભવતા નજરે પડે ફોટાઓ થોડા જતાં કદરતી વાતાવરણ અંક આવે છે. આવા થોડા પણ સુંદર અંકો આપ દર વર્ષે મળે તો પણ સાહિત્ય અને અંતિદાસી સમીન ઉમેરો કરો.

કિ. ૧-૦-૦૦

ગુજરાતી, કાટ, મુંબઈ.

રવિવાર દિવાળી અંક—ભવિષ્ય એજ નું મુખ્ય વિષય છે, એનાજ ઉપર જેવું છાપું અ પ્રગટ કરવામાં આવે છે એવા એ રવિવારનો શાળ આ વખતે જુનિય તરી આવે છે. માસ રાશીવાર વેપારી અને આવા બધા ભવિષ્યનો અ ઉપયોગ કર્યો છે. ઉપરાંત, વાર્તાઓ, કવિતાઓ ૧ હળવા નિર્મળ પણ વાંચકની રસરસ પોષાય માટે રાખવામાં આવ્યા છે.

કિ. ૧-૦-૦૦

રવિવાર—સર મંગલદાસ વાડી, મુંબઈ, ૪

સીનેમા ફેન દિવાળી અંક—સીનેમાને લગતો આ પત્ર દર વર્ષની માસિક આ વર્ષે પણ દિવા અંક નહાર પાડ્યો છે. નરી અને નટોના થોડા ફોટાઓ સાથે સાથે તેમના જીવન ચરિત્ર. વાંચક અને નિર્મળનું વાંચન.

કિ. ૦-૪-૦૦

મારતી બીરડીંગ, મુંબઈ, ૧

તાપસ્વી દિવાળી અંક—જકિત અને સાલ જીવનનો બોધ પાઠ લખાવવું આ મારતીક એ નિયમ પ્રમાણે નહાર પડ્યો છે. આદરોને સુ આપવામાં આવે છે.

તાપસ્વી મુ. સોનગઢ—કાઠીઆવાડ.

આશ્ચર્યક દિવાળી અંક—આનાની પત્રિકા પણ દિવાળીને ટાંકણે પોતાનો ખાસ અંક નહાર પાડ્યો છે. એમાં ખાસ ગામડાના ચર્ચાના પ્રા લાઈ ધરવામાં આવ્યા છે.

આદરોને મુદત.

લાવાજમ ૦૦૨૨-૦

મુદત—અંક. સેનાનકળાપુ મુદત. B. B. Ry

વનરૂપતિ વિજ્ઞાન

—નેખકા:—

મા. શિ. પંડ્યા બી. એલ. બી. એસસી. અને એ. ટ્રિ. ગાંધી એમ. એસસી.

“ઉંડા અંધારેથી પરમ તેજે તું લઈ જા.”

અભ્યાસની અગત્ય.

મનુષ્ય જીવનમાં કોથી મદદવતું સ્થાન તેના ખોરાકનું છે, કારણ કે તેના વચર જીવન ટકી શકતું નથી. શાકહારી મનુષ્ય એક અથવા બીજી રીતે વનરૂપતિમાંથી પોતાનો ખોરાક શોધી લે છે. માંસહારી મનુષ્ય સંપૂર્ણ માંસાદિ ખાનારા હોતાં નથી, એ વાત બાલુએ મૂકીએ તો પણ તેમને માટે ખોરાક પૂરો પાડનારાં મરખાં, બકરાં કે ઘરણુ જેવાં જાનવરો વનરૂપતિ વડે જ જીવી શકે છે. એટલે પ્રાણીમાત્ર, પછી તે માંસહારી હોય કે શાકહારી હોય પણ તે રીંધી કે આડકતરી રીતે વનરૂપતિ ઉપરજ આધાર રાખે છે. આ પ્રમાણે આપણાં જીવનમાં અગત્યનું સ્થાન લોગવનારાં વનરૂપતિ-જીવન વિશે આપણને જ્ઞાન હોવું જોઈએ તેની કોણ ના પાડી શકે !

કુદરતના વિભાગ.

સૂચી નિરીક્ષણ કરનાર સચોટ ઉચ્ચી નજર નાંખે તો પણ તેને કુદરતના (૧) નિર્જંવ અને (૨) સજીવ એવા બે મહોલા સ્પષ્ટ ભાગ માલુમ પડશે. આ બે વિભાગો નીચે પ્રમાણે સરખાવી શકાય.

(૧) નિર્જંવ પદાર્થોમાં દલન ચલન કરવાની શક્તિ હોતી નથી. સજીવમાં આ શક્તિ દ્વેષમાં હોતીજ જોઈએ એવો નિયમ છે. જાડાણ આ નિયમથી મુક્ત નથી. તેની કોઈ વૃદ્ધિપાત્રી આગળ પડે છે; વેલ ગોત્રના ટેકરી આલુવાંજુ ચીટલાય છે; અને હોડ પોતાનાં પાન અમુક પ્રમાણમાં પ્રસારે છે.

(૨) નિર્જંવ સૂચીમાં વિકાસ થતો નથી અને કેટલીકવાર થતો હોય એવું લાગે છે તો તે બહારની બાલુએ ઉપરજ અને તે પણ પોતાની જાતનો બાહ્ય પદાર્થ બહારની બાલુએ લાગવાથીજ થાય છે; જેમ કે ફટકડીનો એક ફટકો લેવામાં આવે અને તેને દોરીથી ખાંધી ફટકડીના દ્રવણથી ભરેલા ખાસામાં ભાળવામાં આવે તો ઘોઘા વખતમાં ફટકડીનો ફટકો વધીને મોટો થયો હોય એમ લાગશે. સજીવ પદાર્થની વૃદ્ધિ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે બહારથી જતી નથી પણ અંદરથીજ થાય છે અને તે પણ પોતાના કરતાં તદ્દન નવીન જાતના પદાર્થ લેવાથી થાય છે.

(૩) નિર્જંવ પદાર્થો ખોરાક લઈ શકતા નથી. સજીવ પદાર્થો ખોરાક લેવાની શક્તિ ધરાવે છે એટલુંજ નહિ પણ જેને સજીવ હોય છે તેને ખોરાક વિના ચાલવુંજ નથી. એથી તદ્દન વિરુદ્ધ જેને જીવ હોતો નથી તેને ખોરાકની જરૂરજ હોતી નથી.

(૪) નિર્જંવ પદાર્થોમાં વંચરુદ્ધિ જેવું કશુંજ હોતું નથી. સજીવ સૂચીમાંજ વંચરુદ્ધિ થતી જોવામાં આવે છે,

સજીવ સૂચીના ભાગ.

આ પ્રમણે આગળ વધતાં સજીવ સૂચીમાં વળી પાછા બે ભાગ જણાશે. તેમાંનો મોટો ભાગ જેમાં આપણે જોઈએ માનવ જાતનો સમાવેશ થાય છે તે એટલે (૧) પ્રાણી છે. તેના અનેક વિભાગો હોવા છતાં દાત આપણને તે સુધે વિશેષ મિત્રજન ન હોવાથી તેનો વિગત બરિખ માટે મુકતી

રાખી બીજા વિભાગ (૨) વનરપતિ તરફ દર્શિ કરીએ.

જેમ નિર્ણય અને સહયોગ વચ્ચે સરખામણી કરી તદ્વાવત આગળ જોઈ ગયા તેમ પ્રમાણે વનરપતિ વિશે વિચાર કરતાં પહેલાં પ્રાણી અને વનરપતિ વચ્ચેનો તદ્વાવત જોઈ લેવો ઠીક થઇ પડશે.

પરંતુ જોતાં જાણુજ ભૂત પૂર્વનાં પ્રાણીઓ અને વનરપતિમાં ફાઇ પશુ જાતના બેઠ નહોતે; પ્રાણી અને વનરપતિ એકજ જાતનાં હતાં પશુ જેમ જેમ વિકાસ થતો ગયો તેમ તેમ કેટલાંક બાહ્ય કારણોને લીધે પ્રાણી અને વનરપતિમાં તદ્વાવત પડતો ગયો, અને અસહન વારાનાં પ્રાણી ધીમે ધીમે હાલ જોવામાં આવે છે તેવાં વર્તમાન પ્રાણીને મળતાં થતાં માંડ્યાં; તેવુંજ વનરપતિનું પશુ થયું. ધણીજ સૂક્ષ્મ સજીવ સર્પિ વિશે અમુકને પ્રાણીમાં ગણવાં કે વનરપતિમાં તે વિશે મુશ્કેલી અને મતભેદ છે. તેથી એકજ જાતના પૂર્વજમાંથી પ્રાણી અને વનરપતિ જેહ પેદા થયેલા હોવા છતાં આજે એ જોઈમાં ધણીજ તદ્વાવત મામમ પડે છે એની સરખામણી કરવાથી નીચે પ્રમાણે તદ્વાવત માલમ પડશે.

(૧) પ્રાણી એક સ્થળથી બીજે સ્થળે ખસી શકે છે. તેથી તે પોતાનાં જીવનને અનુકૂળ સરોએ ગળે તેવી જગ્યાએ રહેલાઈથી જમી શકે છે. આ જાતનું હજનઅલન વનરપતિને સાધન નથી. એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે જવાની શક્તિ વનરપતિમાં ન હોવાથી ગમે તેવી વિપરીત પરિસ્થિતિમાં પશુ એકની એક જગ્યાએ ઓટી રહેવાની તેને કુદરતી ફરજ પડે છે; કદાચ તે જગ્યાએ તેનાં અસ્થિતતાનો પશુ અંત આવી જાય.

(૨) પ્રાણી હવા (વાયુ) લેવા ઉપરાંત પ્રવાહી તેમજ ધન ખોરાક લઇ શકે છે. વનરપતિ હવા ઉપરાંત ફક્ત પ્રવાહીજ લઇ શકે છે; ધન ખરાક લેવાની શક્તિ તેનામાં નથીજ.

(૩) પ્રાણી સેન્દ્રિય કે પ્રાણીજ ખોરાક લે છે, વનરપતિ માત્ર ખનીજ પદાર્થજ લઇ શકે છે, અને તે પશુ ધન રૂપમાં નહિ-પ્રવાહીમાં ઓગળવા પડી દ્રવસ્થાનાં રૂપમાંજ.

અપવાદ રૂપે અહીં જાણવું જોઈએ કે કેટલાક એવા જાતની હાલ શોધ થઇ છે કે જે ફક્ત માંસાહારીજ હોય છે. મોટા ભાગની વનરપતિ પ્રાણીમાં ઓગળેલાં ખનીજ દ્રવ્યોજ ખોરાક તરીકે તેની હોવાથી આવ્યા. અપવાદ રૂપ દાખલા ભુજનજ અગર નહિ જેવા હોય છે.

(૪) ખનીજ કે અપ્રાણીજ પદાર્થોનું સેન્દ્રિય કે પ્રાણીજ પદાર્થોમાં રૂપાંતર કરવાની શક્તિ ફક્ત વનરપતિમાંજ છે અને આપણે ઉપર જોઈ ગયા તેમ પ્રાણીજ કે સેન્દ્રિય પદાર્થજ મુખ્યત્વે કરીને આપણે તેમજ બીજાં પ્રાણીઓનો ખોરાક છે. એટલે તેને માટે આપણે પ્રાણી માત્ર વનરપતિના આભારી છીએ.

વનરપતિનાં લીલાં પાનમાં 'કારોટાઈસ' નામનો લીલો પદાર્થ હોય છે. આ પદાર્થમાં ખનીજ પદાર્થનું સેન્દ્રિય પદાર્થમાં રૂપાંતર કરવાનો ખાસ ગુણ છે. તે વાનાવરણમાંથી કાર્બોપ્રાણીજ-કાર્બોનિક એસીડ ડોસ લે છે અને પ્રાણીમાંથી હાઈડ્રોજન અને પ્રાણુવયુ લઇને 'કાર્બોહાઇડ્રેટસ' (કાર્બસ, હાઈડ્રોજન અને પ્રાણુવાયુનું રસાયણક મિશ્રણ) બનાવે છે.

આપણે કૃત્રિમ રીતે 'કાર્બોહાઇડ્રેટસ' પેદા કરીએ તો અનદદ મરમીની જરૂર પડે છે, પરંતુ લીલાં છોડ સામાન્ય મરમીથીજ તે રહેલાઈથી પેદા કરી શકે છે.

'પ્રોટોપ્લોઝમ' એટલે 'જીવ-રસ' જે જીવનનો મુખ્ય સિંધાત ગણાય છે તે પ્રાણી તેમજ વનરપતિમાં તદ્દન એકસરખોજ હોય છે. ઉપર જોઈ ગયા તેમ જાને આસોરજંવાસની કિસા કરે છે અને તે દરમિયાન પ્રાણુવાયુ અંદર ને છે અને કાર્બોપ્રાણીજા ગદાર દહાડે છે.

પ્રાણી અને વનરપતિ વચ્ચે ઉપર પ્રમાણે સામ્યતા અને તદ્વાવત છે તે જાણવા પડી આવતા અંકમાં આપણે મુખ્ય વિષય તરફ વળીશું.

મહાગુજરાતના અનાજ તથા ફળ પુલ વિ.

કેમ વાપરવામાં આવે છે, કેમ વાપરવા નોંધ્યો.

તદન સમાવીક નવીન વ્યતના કોઠા સાથે સમજ

નામ.	શો ઉપયોગ થાય છે ?	શો ઉપયોગ થઈ શકે ?
અનાજ	સ્થાનિક વપરાય.	અનાજની ખેતી વધારે તો ખેડૂતોને ખાવાનું દુઃખ ઓછું થાય.
કપાસ	થોડા સ્થાનિક મીઠામાં વપરાય, ઘણો બહાર જાય છે.	ખેડૂતો ઘેર કાતે પીંડે તો નહિ જેવા ખરો ઘણા લાભ થાય.
આખા આંબીની	સ્થાનિક વપરાય છે.	કેરીની જાત સુધરે તો બહાર પરદેશ અપાવી શકાય.
મહુડા	કાચદાને લીધે આ જાડ ઓછાં થઈ ગયાં છે.	મહુડાની ડાંગોનું ડાંગિયું સાણમાં ઘણું વાપરી શકાય. એરંડીયા કરતાં સસ્તું પણ પડે.
વરખડા	પીલાં ટોરને અવગણવામાં આવે છે.	વરખડીના તેલનો વાના રોગ ઉપર ઉપયોગ થઈ શકે છે. પણ આ દેશ એ રીતે આ આડતો ઉપયોગ થતો નથી.
આકડો	દવામાં ઉપયોગ થાય છે.	તપાસ કરી દવાના કામમાં ઉપયોગ વધારી શકાય.
કુરંઆ	વાડો થાય છે.	દુધમાંથી ગુંદર જેવું તૈયાર થઈ શકે.
બાવળ	કાતણમાં ઉપયોગ થાય છે. ટોર પરડા ખાય છે. જાલ ચમાર લોડા વાપરે છે. મરવાના નહિ જેવા થાય છે.	પરડા કંઈ ઉપયોગ રોપી કાઢવો નોંધ્યો. ગુંદનો ઉપયોગ વધારી શકાય.
લીમડા	દવાના સાધન સિવાય ખાસ ઉપયોગ નથી.	લીંબોડીનું તેલ તૈયાર થાય તો અપે.
પીંપળ પડ	..	ટેટાનો કંઈ ઉપયોગ થવો નોંધ્યો. વડની જાલ અને દુધનો દંતમંજનમાં ઉપયોગ થઈ શકે
રાપણ	ફળનો ઉપયોગ થાય છે. લાકડું સાફ ગણાય છે.	બીજાનો ઉપયોગ થતો નથી. તેનું તેલ કાઢીને વેચી શકાય.
આખરો	પત્તાળો થાય છે.	અંબોને માટે આખરોનો અકું સારો ગણાય છે. અંબી કાઢી અકું કાઢતું નથી તે કાઢી કરે તો અપે.
કણ્ઠી	ખાસ ઉપયોગ નથી. જાડ પણ ઓછાં છે.	કણ્ઠીનું તેલ ખસ ઉપર અસરકારક ગણાય છે.
આવળ	કણ્ઠીમાં વપરાય છે. જાલનો ચમાર ઉપયોગ કરે છે.	જાલ અને ફળનો રંગમાં ઉપયોગ થઈ શકે. દંતમંજનમાં પણ કામમાં આવે.

(૧૭) કુંવાડીયા	નકામા નથી છે.	કુંવાડીયાને ધીમાં શેકાને એલચી વચેરે તાખ બનાવે તો છું દહાણાની કાપી જેવીજ થાય. તે ચોખ ગામમાં વધારવા ભેષ્ય છે. એ વધાર કરે રાઈ રાઈ. મફત મળે અને નુકસાનકાર તૈયાર કરીને લેવે તો પણ ખર્ચે.
(૧૮) બોરડી	ગ્રીણાં બોર થાય છે તે સ્થાનિક વપરાય છે.	કલામ ચકાવી તેમની કિંમત વધારે આવે. પર લાખ પણ ચકાવી શકાય અને એ દુનનાં અગત્યના છે ઉપર ત ધણે નફા થાય. દવામાં ઉપયોગના છે.
(૧૯) એખરો	દવામાં કાઈ વાપરે છે.	દાંતમંજનમાં સરસ કામ આવે.
(૨૦) ગ્રીવડો (વજાંતી)	દાંતજી નરીકે વજાંતી વપરાય છે.	દાંતમંજનમાં સરસ કામ આવે.
(૨૧) વીંછુડા	ભેડામાં ચડકને બદલે વપરાય છે.	ચડકના મોખાં વિદેશી ગામમાં બદલે (વધારી શકાય.
(૨૨) મોડા ગોખર	દવામાં વપરાય છે.	પાકાર કરીને ટાનીકે તરીકે ખપાવી શકાય
(૨૩) કાંટાવાળું ગોખર	ખાસ ઉપયોગ નથી.	—
(૨૪) કમોઈ	દાંતજી થાય છે. ગાડાની પાંજરી થાય છે.	—
(૨૫) જેગર	દાણાં ટોર ખાય છે.	—
(૨૬) અંધારી	દાર દવામાં કાઈક વાપરે છે.	દવા તરીકે ઉપયોગ વધારી શકાય.
(૨૭) દાઢંડી	કામ આવે છે.	—
(૨૮) ઉમરો	દવામાં વપરાય છે.	—
(૨૯) અરકુસો	કેશી ઝાંઝ ગણાય છે. બાંયમાં વપરાય છે.	—
(૩૦) ધંતુરો	લીંબુ બહાર જતાં નથી.	પાક વધે તો મોસમમાં સરખોના ધીરા કરી ઉનાચામાં તેનો સારો ઉપયોગ થઈ શકે. પણ દરદેજના વપરાસમાં કામ આવે. એખાના વેધ. રતો દુનિયા સાથે સબ્ધ બાંધી ર એની બેલી કરી સારી રીતે ખીચવી શ પરદેશમાં એની મોટી માંગ છે. મરજાનું તેમ વા અને તાવની દવામાં ઉપયોગ આવે છે. દરેક ખેડૂત પોતા પુરે પુરું પકવી તેનું તેલ દિવેલ તો સારો માસ વાપરવા મળે પ્રાચીનો ધણો અને ખેડૂતને ખરાબત એમણી. અત્યારે એને મારે ખાંડ એ સારો ધ ધો છે. પાક વ પાના ખાસ કરી ધ ધો દિવસે દિવસે ખાસ નોખ
(૩૧) લીંબોળા	લીંબુ બહાર જતાં નથી.	પાક વધે તો મોસમમાં સરખોના ધીરા કરી ઉનાચામાં તેનો સારો ઉપયોગ થઈ શકે. પણ દરદેજના વપરાસમાં કામ આવે. એખાના વેધ. રતો દુનિયા સાથે સબ્ધ બાંધી ર એની બેલી કરી સારી રીતે ખીચવી શ પરદેશમાં એની મોટી માંગ છે. મરજાનું તેમ વા અને તાવની દવામાં ઉપયોગ આવે છે. દરેક ખેડૂત પોતા પુરે પુરું પકવી તેનું તેલ દિવેલ તો સારો માસ વાપરવા મળે પ્રાચીનો ધણો અને ખેડૂતને ખરાબત એમણી. અત્યારે એને મારે ખાંડ એ સારો ધ ધો છે. પાક વ પાના ખાસ કરી ધ ધો દિવસે દિવસે ખાસ નોખ
(૩૨) ડાંચર	ખબર જતી નથી.	—
(૩૩) વરીઆળા	બહારગામ નથી છે. પાક ધણે નથી.	—
(૩૪) તમાકુ	સ્થાનિક વપરાય છે.	—
(૩૫) મરચાં	સ્થાનિક વપરાય છે.	—
(૩૬) એરંડા	સ્થાનિક વપરાય છે.	—
(૩૭) તાલ	સ્થાનિક વપરાય છે.	—
(૩૮) શેરડી	સ્થાનિક વપરાય છે.	—

૧૨ જેવી

માણસ પશુ જેવું કેમ થાય છે । જેની તમામ ઉમ્મીઆ મારી જાય છેવટે વગર લાગણીએ દોરની જેમ એ જીવન જીવ્યા કરે છે. જે દેશમાં માણસની આટલી ઓછી સંભાળ રખાય છે તે દેશમાં દોરની સ્થિતિ કેવી થતી હશે ?

લેખક:—શ્રી. બુદ્ધાગાદાસ ઘોઠર

પર્યેં થયાં જેને બધાં નાના નાના છોકરાઓ સાથે પાસેની ગલીમાં આવેલી એ દુકાનના એ રાત્રીના અધિકારમાં અમારી હાજરીથી આવતા, પચીસ હતરની વરતીવાળા અમારા માં નાટકશાળા એ રાત્રીના રાત્રીઓનો ખાસ હતો, પણ તેની પાસેની ગલી નાટકશાળા ના દોરાઓનો પ્રકાશ ન હતો ઝીલતી એને કાર અમારા સાકરાકર્મો માટે અમને મુશ્કેલ પડતો.

નાટક જોવા આવતું હોય તો ફીક નહિતર શેવાય અમારા ઓળખીતાઓ રાત્રે તે બાલુ મના નહિ અને નીકળે તેણે દીપકોના પ્રકાશની પ્રકાશતા અમારી ગલીના અધિકારને બેટી રાત્રે તેમની હાથમાં તાકાદ ન હતી. એટલેજ નિર્મય હતો.

એ દિવસેજ કાંઈ એકર હતો. રાત્રીમાં એ ઘરમાં ગલીમાં બેસી એક બીજા સાથે તમાકુ ના હોય ત્યારે અમારે મન અમે મોટા સહેનચાક પણ વધારે મુખી લાગતા. વચ્ચે વચ્ચે ની એ ચાર ટુંક લઈ લેવાનો અમારો વારો તો ત્યારે અમારા મુખનો પાર રહેતો ન હતો. મનાજી સીનેમામાં જોયેલી કાંઈ વીર પત્ર વનાર નટની આકર્ષી બીડીને અમારા મોંમાં લાગે અને જોશભેર ટુંક લેતા. અમારી આવડત શી હોય કે બીડી ખરાબ હોય, ગમે તેમ હોય, તેમ કરતાં ઘણીવાર અમારા મળામાં દુખવા તું. પણ તેની અમને દરકાર ન હતી. 'મુખ ત્યાં દુખ પણ હોય હોયજ' એમ મન મનાવતા.

એ ગલી અને એ દુકાનનું પાટીયું ત્યારે અમારું નિત્ય ધામ બની ગયું હતું. અમારામાંથી કાંઈનો પતો ક્યાં પણ ન ખાતો હોય ત્યાં તો બહાર મોજે. કાંઈ બીજી ટોળીના છોકરાઓ સાથે અમારામાંથી કાંઈએ મારામારી કરી હોય તો તે તોફાં પણ અમારી ઉપર હુમલો કરવા પણ એ ગલીમાંજ ધસી આવે. અને પારોજ આવેલી નાટકશાળામાંથી ઝેરણા લઈ બમે 'સાંઘળ' 'દુધ' વી. રાજદોશી તેમને અપનાવી ખરેખરે જંગ મચાવીએ અને વિજય કે પરાજયને બીડીઓના ધુમાડાથી વધારી લઈએ.

અમારી ટોળીનો નેતા દેશનો હતો. તેની કંઈએ તેનું નામ કેશવલાલ પાડ્યું હતું પણ અમે બધા તેને કેશલોજ કહેતા. શરીરે તે હુક્ટપ્રક્ટ હતો, અને હંમરે પણ બે ગણુ વર્ષ મોટો હતો એટલે અમારી ઉપર તે પોતાનો વટ ખરાબર પાડી શકતો. તેનાથી પણ મોટા મોટા છોકરાઓને જ્યારે મારી મારી હોય કરી નાખતો ત્યારે અમારું માન તેને માટે ખુબજ વધી જતું.

અમે પાંચ છ જણા બાર બાર તેર તેર વરસના હતા. બેએક શેઠેક વરસના હશે. કેશલો સોજ વરસનો હતો. મારો દિલ્લો તો એ બધા આનંદોમાં શાંત દષ્ટા તરીકેજ હતો. બીડીની ટુંક લેતાં પણ મને બહીક લાગતી હતી. મારા સાથીઓના ટોળા અને નિર્મયકર્મો વચ્ચે મને માંડમાં ટુંક લેવા જેટલી હિંમત આવતી. મનમાં ને મનમાં હું મારા નમાવાપણને શોષ આવડતો, અને એમના જેવોજ

હિંમતવન થવાનો હંમેશાં નિશ્ચય કરતો, પણ એ ત્યાં જતાંજ દુરી જતો. જેટલી છુટથી અને વાણીની સરજતાથી કવિએ પ્રેસરીના સૌંદર્યના વર્ણન કરે છે એટલીજ છુટથી, અને એથીયે વિશેષ સરજતાથી મારા સાથીદારોના મોંમાંથી સરસ્વતી વરસતી. હું રાખ્દો ગોઠવી ગોઠવી, હિંમત એટલી કરી, એ બધું મોંએ લવનો વાણીમાં આવિશ્વર મારી નાંદિમતને અંગે કાષ્ઠકવારજ દરી રાકે,

કેસલો જેમ અમારામાંના બધાને માનીતો તેમ મારો પણ ખાસ માનીતો હતો. મારામાં રહેલી કાષ્ઠ પણ નીર્બળતા તેનામાં ન હતી. હું તેના જેવો થવું શકું તો કેવી મંજૂર આવે? મને ધણીવાર થયું. તેની પાસે અમે બધા ખ્યાનપૂર્વક સર્વશ્રમથી અને તેના કેટલા કેટલા પરસ્પરોનાં વજૂંદ અમને રોમાંચ ગેરા કરાવના. પેલી પુરુષોએ તેણે કેવી આજ્ઞા દેવાની હતી? અને નાખડી તો જ્યારે જ્યારે તેના ધર પાસેથી પસાર થાય ત્યારે ત્યારે તેની સામે આંખ મીચારી કવી જતી, પણ તેની તે દરમિયાન નહોતો કરતો કશુંયે કે તે કાળી હતી, તે અગોખે આવી આવી તો અનેક વાતો કરતો. અને અધુન સમગ્રજાગ્ય અધુન ન સમગ્રજાગ્ય છતાંયે અમારાં હૃદય તેની વાણીના તાંગે ધક્કા ઉઠતાં

અને બધા નિસાએ જતાં પણ બહુતર વિષે અમને દરી પડી ન હતી. જ્યારે જ્યારે સમય મળે

બરમા કચ્છાની જંગલમાંથી જવાનો ઉપાય

કેટલા રાહત:-

લજો—ડા. એસ. એચ. ખાન

૭, પારસી બજાર, કામ, મુંબઈ.

ત્યારે ત્યારે નિશાળ પાછળ આવેલી ખીમછત્તા દુકાને અને જઈ ચડતા અને ખીમીની હો માણતાં. મને ખીમી પીતાં બહીક લારતી તેણે વસ્તુઓ શારીરિક નહિ તો માનસિક ઉપમેલ હું પુરેપુરો લેતો એટલે એ લોકોની રીતોમાં રચાન હમેશાં જંગવાઈ રહેતું. અમારાથી મારા કંટાળતા અને ધણીવાર અમને સોડીને રવાના બેરખર ચપાડતા પણ કિશવાની પાત લુટી હતી. અને હાંપુર્વક એકબીજાને કહેતા. કેટલા તો મારતરો પણ બહીતા. એકવાર અંધ એણે એક મારતરને એવો દમ માર્યો હતો પછી કાષ્ઠપથ મારતર એનું નામ લેતો નહિ.

X X X

એમને એમ અમરો વર્ગો પસાર થતાં હતાં. હંમેશાંજ કંઈ ને કંઈ નવું જોવા, જ સાંભળવાનું મળ્યે જતું હતું, અને નવીન અરવાદ થયે જતો હતો. બે વર્ષ વીળી કેટલો અંદર વધ્યો. ધણી.

અમારે જાણને મન અતિ આનંદની વસ્તુ બની કેમકાનું વેષવાનું થયું

તેનું જેની સાથે વેશવાળ થયું તે છોડી મૂકી મારી જેડેજના મકાનમાં રહેતી હતી. મારા દોડ વરસે મોટી હતી. અને નાનપણમાં રમેલાં. ગજુ ચાર એપરી મુજરાતી લણી અજ્યાસ મુઠી દીપેરો. પણ હોંસીવાર ધણી મારા આપુછ સાથે અને નાનાં છોકરાઓ કરવા જતા ત્યારે દોડવાની સરતો કરતાં તેમાં મુકતા પહેલી આતની. બહુવામાં પણ તે કરતાં હોંસીવાર હતી. મારા આ આપુ તેની જે પારી બોઈ મારી સાધારણ અવસ્થા પર દર્શા. નાખુશ થતા તે મને બરાબર ચાદ છે. મુઠાં માતાએ તેને બહુતરમાંથી ઉઠાડી મુઠી ધર લગાડી તો ત્યાં પણ તે તેનીજ હોંસીવાર મીં, 'રસોઈમાં તો' તેની બા રહેતા, 'મારા કરતાં મુકતા દવે ચડી ગયા છે.

અને એના વખાણુ સાંભળીને ધણીવાર, મારી મા મારી નાની બહેનને કહેતી ‘આ આપણા લખુ નાનો છે નહિતર, સુકતા સાથે તેને પરણવી દેત. પણ તેના નરીખમાંજ આવી મળવી છોકરી નહિ હોય તી ઈ મોટા બચ્ચો.

સુકતા એકલી હોંડીવાદજ ન હતી, દેખાવડી પણ હતી. અમારા નાપકને આવી સરસ છોકરી પત્ની તરીકે મળી તેથી અમે બધા રાજ રાજ થઇ ગયા. ફેરાલો પણ તેથી ખુશ થયો હોય તેવું લાગતું. અમારી ટોળાના અમારાથી મોટા છોકરાઓ તેને કહેતા આજા ફેરાલો, તું બાઇરીમાં ફાળી ગયો, હો! અને એનેમની સાથે તે એક આનંદમયું રિસત કરતો.

પણ એ યુવાણ જેની વાન ન હતી એમ તે તે વાંદેવરે કહેતો. હવે તે ને વરરાજા થયો હતો છ મહિનામાં તે તેનાં લગ્ન થવાના હતાં. પતિના પત્ની પ્રાણેના વતન મળ્યાની સોનેરી સમ્પ્રદા બોલી જતો અને વ્યાવહારિક દુનિયા વિગેનું કલપણ નોંધ અમે હંજ થઇ જતાં.

તે કહેતો ‘લાડી લાડી નિવડે વખાણુ, ધોળી તો ગળેડી પણ હોય.’

અને એક વરતુ તે તે ખુશખબર થકાપરક માનતો અને અમારા કુમળા મગમોમાં પણ અત્યંત બાદપૂર્વક તે વરતુ જારી દેવા પ્રયત્ન કરતો. તે વાતને જીને કાણમાં રાખવાની. તેના મોટાગાઇની વડુ મર્યાદા રાખતું કહ્યું ન માનતી અને ચેતાના વર સાથે પણ ધણીવાર બોલી લેતી. ફેરાલાથી આ મંદન નહોતુ થતું પણ તેમાં તેનો ઉપાસ ન હતો. અમારી અરજા તે ધણીવાર કહેતો:

‘મારો બાઈ તો બાવડો છે બાવડો. દું હોઈ તો રાંડનું ચામડું ફાડી નાખું. બેરાના બાર રા ક આપણી સાથે બોલે!’

‘હવે તારો પાત્રો પણ બાવડો, ફેરાલો - એનો નેપું તું રું કરે છે તે!’ અમારામાંથી કંઈ કહેતું. ‘એએને! દું તો પરહેલીજ એવો રાખ બેસાડી દેવાનો કે બેડી ચું કે સાંન કર.’ ફેરાલો નિબચમાં ઘાફો બી કહેતો. બધા તે સાંભળી દસી પડતા.

એવે વખતે એની સાથે એનાં ગને ઠાણુ બાણે કેમ બીક લાગતી.

x x x

આઠ દિવસમાં ફેરાલાના લગ્ન થવાના હતા. બધા ધમાલમાં પડી ગયા હતા. એની ટોળાના માણસો તરીકે અમે ખુશખબર ધમાલમાં રહેતાં હતાં. ફેરાલાને વરરાજા તરીકે અમે જરા પણ કામ કરવા દેતા નહિ. દમણા દમણા અમારા રાત્રીના ધામાં તે એકલોજ બીડીને બાંહે રીંગરેટ ખીતો.

અમે તેની ધણી બધી મરકરીઓ કરતા, તેના અંદરો ઉપર એ બધું સાંભળી રિસત ફેલાતું, પણ ધણીવાર મોંમાં મીંગરેટ રાખી ધુમાડ કાઢતો કાઢતો તે કહેતો:

‘એ બધી વત સાચી, પણ પહેલ વહેતો તે બાવડી ઉપર એવો વટ બેસાડી દેવો કે આપણી સાથે ઉંચું માયું ન કરે.’

‘એ બધી તો વાત થાય છે વાત. ડમન બોલ્યો. ‘ઓહી જરાક ઝીણી આંખ ફરી બાઈ રાખું’ હસતો એટલે આપણા ફેરાલાજી તે પાણી પાણી.’

‘એ પણ હવે ક્યાં છેડું છે! ઘોડા દિવસમાં તમોને બધાને ખબર પડતી.’ ફેરાલાએ કહ્યું અને વિચારમાં તે ધોડીવાર સુધી ચુપ બેસી રહેતો.

અને અતે તો આઠ દિવસ પણ વીતી ગયા અને ફેરાલો પરવડ્યો. હવે અમે તેને કહ્યું નહોતા કહેતા. માંડવામાં દસ્તમેળાપ વખતે ઠાણુ બાણે કેમ પણ સુકતાનું રાત્રી એકદમ દુઃખમાં મરડ્યું. કહ્યું કારણ ન સમજાયું. એ તો અમને બધાને ખાજગળીજ ફેરાલા કહેવાથી ખબર પડી કે તેજે મરકરી કરવા આતર તેની હથેલીમાં એક પીન જરાક નેરથી ખુચવી હતી.

પત્ની સાથે પ્રથમ મેળાપ થવાનો હતો તે દિવસે અમારી જગ્યાએથી વહેલા કાઢ્યા. ફેરાલા તે દહાડે તો ધણીજ મીઠી અને અર્ધાં બિઅસ મરકરીઓ કરી હતી. ફેરાલો દેશખી કમો અને બનાળી

‘નિનારનું’ ધોલીયું’ પહેલું’ હતું. ઘેર જવા ટાલે ટાપી માથે અર્ધી આડી થકી હતી અર્ધો જોડો કાચા જાપ એવી રીતે મોંમાં પાન રાખેલું હતું; અને તેના હોઠમાં પપપ ની સીચરેટ સોળી રડી હતી. તેની થોડી થોડી ધખા કરતા અને તેની સફળ હાંડળી દરમિયાન અમે તેના ધર આગળથી છુટા પડ્યા.

બીજી રાત્રીએ અમે જવારે પેલી ગલીમાં બેઠા થયાં ત્યારે શું બન્યું હશે તે જાણવાને અમારા હૃદયો તલપાપક થતા હતાં. કેશુ જરા મોડો આવ્યો. મગને મરકરી કરતાં કહ્યું:

‘કેમ બાકડી આવીને મોડું કરવા માંડ્યું ને ?’ અમે નહોતા કહેતા !

‘અરે વાર ! એમ ને કંઈ હોય ? સલીને બસ. બર સીધી કરી દીધી છે ! વટ પાડી દિધી વટ.’

શું બન્યું હશે બંધા છત્તેગર બંધા કેશુ થોડીવાર બંધા ઉત્કંઠા ઉચ્છરતો ચાંત બેસી રહ્યો.

અંતે બધાના આમ્રદને વશ થઇ તેણે બધી વાત કહી.

તે મોનાના એકઠામાં ટાપલ થયો કે મુકતા પથંગ ઉપર બેઠી હતી ત્યાંથી ઉભી થઇ પુખ્તો કાઠી બારી આગળ જઈ ઉભી રહી. કેશુએ બાર-વાને આગળ વાસ્યો અને કહ્યો. ઉનારી પથંગ પર જઈને બેઠો. એક બે સીચરેટ ત્યાં બેઠે બેઠે પી નાંખી. પેલી તો ઉભી હતી ત્યાંજ જાણે મોંડી રહી

હોય તેમ ઉભીજ રહી અંતે કેશુ ચાલ્યો. તેણે છુમ મારી :

‘એય આમ આવ.’

પેલી ત્યાંથી હડીજ નહિ,

કેશુએ ફરી તેને એજ રીતે બોલાવી.

મુકતાએ મોઢું ફેરવ્યું પણ શરીર તો રાખ્યું !

‘સાંભળતી નથી વારે વારે અધિયાં આવે કહું છું તે ? જલ્દી આવતી રહે. તારી ખોટી નાખ.’

બંધુ જાણે બહેરા કાનો પર ન પડતું હો

કેશુ યુરસે થયો અને ઉઠ્યો. મુકતાની ગમે. પુમરામાંથી તેની સામે મુકતાના એકાં રફા હોય તેમ તેને લાગ્યું.

‘બોલાયું’ તોયે આવતી નથી ને સાંધી રાખેલ ? મારું કહું નથી કરવું એમ ? કહી બેરથી એક તમાગો મોઢી કાઢ્યો. તેના અને પોતાના હાથની વચ્ચે કપડું હોવા છતાં અવાજ ધણે સરસ આવ્યો હતો તેમ ! કેશુએ હસતાં હસતાં કહ્યું.

માત આવે છે કે નહિ ? કેશુએ ત્યાં પેલી તો મુંદની જેમ ત્યાંજ ત્યાંજ ઉભી કેશુએ વટ પાડવાના સાધન તરીકે તે સોરી એકઠામાં રાખી હતી. એક યુલ્યમી

એશીઅન વીમાની પોલીસી ભવિષ્યની વ્યવસ્થાનું ઉત્તમ સાધન છે.

કુટુંબ માટે ભોગવાઈ, નિરુપિત-વેતન, લગ્ન, ફેળવણી, બેડુતની કરજ-મુક્તિ વગેરે માટે ઘણી આકર્ષક યોજનાઓ છે.

વીંગત માટે મળેલા યા લખો :-

ધી એશીઅન એરિયુરન્સ કું. લી. લી.

એશીઅન બીલ્ડીંગ બેલ્કાડ્ઝ એસ્ટેટ, મુંબઈ.

સારી સપોસપ આઠ દશ બાર મુકતાને સગાવી દીધી.

મુકતાના હુસ્કાનો અવાજ કેશુનો વિચય પોકારી રહ્યો.

કેશુએ તેનો ધુમટો માથા પરથી હટાવી લીધો. તેની થાતી આંખો સામે પોતાની આંખો સ્થિર કરી કહ્યું:

‘જો, આજ તો આટલેથી જ્યાં હતું છું’ પણ હવે કહ્યું ન કહ્યું’ તો હું તારી વાત તજીને, મારા પરમાં જરણે એવું નહિ આવે.’ :

‘જોશ કહ્યું એમ કંઈયું છે કે નરિ ? થોડીવાર રૂઢી કેશુએ પૂછ્યું.

મુકતાએ હકારમાં ટાકું ધુણાવ્યું.

તેને હાથેથી ખેંચી કેશુ પસંગ પાડે બધ ગયો.

કેશુની હિંમત ઉપર અને તેની પહેલીજ રાતે બેરી ઉપર વટ જોસાડવાની તરફીય જોષ અને ખૂશ ખુશ થઈ ગયા.

પણ કડક આઠ ગીવાઇ ગઈ હોય તેથી કે ગમે તેમ મને તે રાતે ઉંધ ન આપી.

X X X

પછી તો કેશુ પોતાના પરાક્રમોની અને અનુ-ભવોની વાતો વારે વારે અમને કરતો. પહેલાં બે મહિનામાં બાવીશ વાર તો કંઈ ને કંઈ કારણે મુકતાને દીધી નાખી હશે. મુકતા પણ જોરી દીધી હતી કે કંઈ વાત સમજતીજ નહિ. પોતાના હાથોના પ્રસાદ આપ્યા વિના તેને ચેત પડ્યું નથી એમ કેશુ અમને કહેતો. કોઈ કોઈવાર મારી જોડેના પરમાં મુકતા પોતાની બા પાસે આવતી ત્યારે કું તેને જોતો. કાઝે વાગે તેની આંખો મુઝેલીજ હોય અને તેની બા પણ કોઈ કોઈવાર આંખે ધુજતાં હોય તે કું’ હેખા જતો, પણ મને કોઈવાર જોઈ જતાં એ બન્ને રાતમાં બની જતાં અને મને હસીને બેસાવતા.

પણ કોઈવાર તો કેશુના અનન્ય પ્રસંગ એવા મને પણ તેની વાત સીક ન લાગી.

રાતે બધા મળ્યા ત્યારે કેશુ સાવ શાંત બેઠો હતો. હંમેશનો ધાંધલોયો અમારો મેતા સાવ શાંત અમગીન બેસી રહે એ અમારા માટે એક નવાઈની વાત હતી. ઘણી ઘણી વાતો કરી અને તેને આનંદમાં લાવવા અને વાતોમાં જોળવવા પ્રયત્નો કર્યા પણ તે શાંત બેસી રહ્યો ધણું ધણું ‘પૂછ્યું’ પણ કંઈ જવાબ વાળેજ નહિ.

બધાને અત્યંત આશ્ચર્ય થયું. આટલા બધા કાસાવાલા છતાં કંઈ કહેતો ન હતો તેથી ચીક પણ ચડી:

કાળો તો રાતથી કહ્યું:

‘એવો તે કયો રંગાઇ ગયો તે હું આમ જડ લેવો થઈ ગયો ? આપ મરી ગયો હોય એમ શું બેઠો રહ્યો ? કહેવું હોય તો કહે નહિં તો કંઈ નહિ.’

‘પણ એ કહેવાય એમ નથી, ને સહેવાય એમ નથી.’ કેશુએ દુઃખી સાદે કહ્યું.

પણ અતિ તેના લુડપની વાત અને કઠાવી ટકાયા.

મુકતા ઘણીવાર બારીએ ઉભી રહેતી. તેના પર પાંચેથી હંમેશા એક નામરનો ઊકરો પથ્થર થતો હતો. તેની સમુદ્ધસતાં કેશુએ તેને પાકી પાકી હતી.

રાતે તેને કેશુએ ખુબજ મારી હતી અને કણક કરવા સમજાવી હતી. પણ તે કણક કરતીજ ન હતી. અમત પોતાની પત્નીને લેવા ઉતાવળો રોસાન જતાં મમરાના સાડુ વેચવાવાળા પેસા કુંડા સાથે અથાણ પડ્યો હતો અને પડી જતાં કાઠવમાં તેના કપડાનો કુચો નીકળી ગયો હતો તે જોઈ તે હસી પડી. તેમ તે કહેતી હતી. હવે કેશુએ પણ ખરદાવવા કપડાવાળા અમને અને સાડુ જાપડતા કુંડોને જોયા હતા પણ તેને મુકતાનું કારણ ખરું ન હતું લાગ્યું. તેજે કરી કરી મુકતાને મારી હતી, મારી નાખવાની ધમકી આપી હતી, પણ એ કમળત કેશુ કણક કરતીજ ન હતી.

‘એવા નામરને તો કાસે મીરી નાખીય.’ કેશુએ રાંત કચકાવતાં કહ્યું.

મારાથી ન રહેવાયું. મેં કહ્યું:

‘કેમ તું મને તે કહે પણ સુકડા એવી નથી દેતી. મારી જોડે પણ વખતથી રહે છે પણ મેં કાંઈ કિંમત એવું નોંધું નથી.’

‘ચુપ કર! તને એવો બાળકમાંથી શી સમજ પડે? તે નહિતર તારા જેવા શેતરબંદે એ એમ બોલાવે!’ કેમ એ ચીઠાઈને કહ્યું.

‘એના રાંડોના જન લક્ષ્યા.’ કહી તે ઉઠી ગયો.

મારા હૃદયમાં સીસું રેણું. મારા સાથીદારો મારા આંસુ ન જોઈ જાય એટલા ખાતર મેં મારે માટે બીજી દિશામાં ફેરવી લીધું.

પછી થોડા વખત પછી મારે મુંઝવે જવાનું થયું. મારા બાપમે જોઈને કે ગામમાં રહી હું કે જલ્દીતરમાં સારું પરિણામ લાવતો નહોતો મારા સાથીદારો અને ખુબજ ગમતા દત્તા પણ તેમને ગમતા નહિ. મને પોતાની સાથે મુંઝવે લઈ જવાનું તેમજ નક્કી કયું.

હું મુંઝવે જવાનો હતો તેને અગરે વિચારે બપોરે હું બજારમાંથી જરા મોઢો લઈ બેઠાં. મુકતા તેના ઘેરના ઓટલા પર ઉભી હતી. મેં તેની સાથે જોઈને તેના એકાદ પર શીઠાઈની થોડી ઘણી છાયા ઉતરી હતી. ‘દમિયનું દસતું રહેવું’ તેનું મુખ ગમગીન લાગતું હતું મેં પૂછ્યું.

‘કેમ મુકતા આમ નબળા કેમ અને કે ? કી નથી રહેવું.’

‘ના, ના, મને તો કંઈ નથી, તેજે શીઠાઈ લગી જવાનું આવ્યો.’

એ દારા બોલું હતું, ઉપર ઉપરનું હતું, એની પાછળતો અસિધો લાંબો હતો. એ બધું હું જાણક હોવા છતાં પણ જોઈ શક્યો.

કેમ તરફ મારો પગો બાવ રોવા છતાં પેલા નામરના ઊંઘરા વાળા જનાવ પછી મને એમના લાગવું હતું કે કેમ આને વાગર કારણે મળી હોવાનું કરે છે. તેના એકાદ સાથે જોતાં તે કેટલી હોવાનું થતી હશે તેના પુરે પુરે ખ્યાલ આવ્યો. મારાથી પૂછાઈ ગયું?

‘કેમ હવે માર માર તો બહુ નથી કરતો ના ? મારો પ્રત્ન સાંભળી જાય તો મને કેમ મારે એ બાને મેં પછીકથી આર કાર દ્રષ્ટિ ફેરવી લીધી.

‘ના, રે!’ અડધી કદિ, દાંતથી નીચલા હોબે દળાઈ, નરતજ મુકતા પાછી ફરી ગડધી ધરમાં ચાલી ગઈ. હું તેની પાછળ જોઈ રહ્યો.

x x x

એ બધી ગતોને તો વર્ષો પીયાં એ વર્ષો દરગિયાન હું મારે ગામ ગણાજ નહોતો. મારી આ પથા હવે મુંઝવે રહેતી હોવાથી ત્યાં જવા હતું પ્રયોજન પણ ન હતું. હું એ દરમિયાન કીક કીક લખ્યો. ઉપર મુંઝવેમાં અવધાસ પુરા કરી ગયું વર્ષ મારે વિલાપત પણ જઈ આવ્યો.

અને એ વર્ષો દરમિયાન મારી વિચારસરણીમાં પણ અસમાન જમીનનો ફરક પડી ગયો. આ તરફની મારી દ્રષ્ટિ તો ફેરાવાઈ જઈ અને વિલાપતમાં ધણીને વાર મહારી સ્ત્રી મીન જોડે ફરેતો હોડે ત્યારે પેલા નાટકાળા અગરેલી ગલી, કેમ અને તેની સ્ત્રી, તેમનો પરપર વ્યવહાર નિઃશ્વર બાદ જાયતું ત્યારે હું કમીઝમ હતો.

હું પારેલામાં ગયા પછી મારી બા મારો મામ મણ હતી. હું પાસે આવ્યો ત્યારે મને મળવાને મુંઝવે આવી હતી. ફરી પાછીને અમારા ગમમાં જવાની હતી, અને મારે પણ ત્યાં તેની સાથે મેં નવું માસ રહેવું એવી આપુની ધરજા હતી. અને આટલું આટલું અપરાધ પછી માગી મોડી કક્ષમાં રહેવાની મારી પણ ધરજા ખરી.

એમ ટૂંકમાં એમાં જનન જનતા વાનો કરવા લાગ્યાં. ગામના બધા માણસોની સંખ્યા મેળા

ખાસેથી જાત જાતની વિગતો મેળવી ઓર્થિતોજ મારો જીનો મીન કૃષ્ણ યાદ આપ્યો. તેને વિશે મેં જાતે પૂછ્યું.

‘અને મારો કૃષ્ણ કેમ છે ?’

‘એ રખડે, બીડીઓ પુકે ને ખેડા દોરની જેમ રખડવે રાખે છે.’ બા કહ્યું.

કૃષ્ણની સાથે મુક્તા પણ યાદ આવી.

‘મુક્તા તો હવે મોડી. યદ્ય ગઈ હશે ! કેમ છે તેને મેં પૂછ્યું.’

‘હ’ તો બિચારી દેર જેવી યદ્ય ગઈ છે. પેહલાંની ચાલાકી જ જાણે મરી ગઈ. તું તો એને બેઠણ તોપે ઓગળીસ નહિ, ભાઈ! આજે બિચારીનજાતો કહ્યું.

એમ અંતે એમ અમારા શમમાં પહોંચ્યા બનેક જીના સંસ્મરણો વાળી જગ્યા એ પહોંચતાં મને અત્યંત આનંદ થયો. બધાં મળવા આવે તેને વિલાપત વિશે જાત જાતની વાતો કરી આશ્ચર્યમાં દુઘાડી દેતા હું ધજોજ ગર્વ અનુભવતો.

બપોરે મુક્તાની જા મળવા આવ્યાં, તેમની સાથે પણ મેં વિલાપત વિશે અને મારા ભાણુ તર વિશે ખુબ ખુબ વાતો કરી. છેવટે મને યાદ આવ્યું, કે મારા પરાક્રમે જાવામાં હું મુક્તા વિશે પુછતાં તો બુદ્ધિજ ગયો હતો. હું સરખાવો.

‘તારી, મુક્તા કેમ છે ? હવે તો બેઠણ છોડવાની મા યદ્ય હશે.’

‘હા, ભાઈ બે છોકરા અને બે છોકરીઓ યદ્ય છે, પણ એ તો બિચારી! મુંદ જેવી યદ્ય ગઈ છે. જાણે પેહલાંની મારી મુક્તાજ નહિ તારા દોસ્તાનના ગમ છે, ભાઈ!’

હું કશું ન બોલી શક્યો. મારી નિસાસો નાખી ચાલી ગઈ. એમના ઉપર. પથરાએજ અશ્રુભિંદુ પ્રવળ કરવા છતાં પણ તે ન છુપાવી શક્યા.

અંતે કેસો પણ મને મળવા આવ્યો. એનાં હાથમાં બીડી ચોમી રહી હતી. પાનથી હોઠ લાલ બન્યા હતા. શરીરમાં પટેલાં હતો તેના કરતાંયે તે વધારે જોડા લાગતો હતો તેની વાતચીત કરવાની દળ પણ એની એજ હતી. અને જે સરસ્વતી મારા મોંમાંથી ન કઢાડી શકાયા માટે હું પરતાવો હતો તે સરસ્વતી વાતચીતમાં તેના મોંમાંથી હજુ પણ પટેલાં જેટલીજ સહેલાઈથી નીકળી આવતી હતી.

અમે બે કલાક સાથે બેઠા. દુનિયા વાતચીતમાં અમે હોજી નાખી. જીના સંસ્મરણો અને જીના દિવસો અમે તાજા કર્યાં.

‘ઓશી મક્કી અને હ દિવસોની મક્કા તો હજુ ભૂલાતી નથી હો !’ કૃષ્ણએ હસતા હસતા કહ્યું.

‘એ તો કેમ ભૂલાય ?’ મેં વિનયથી જવાબ આપ્યો.

કૃષ્ણ જવાને ઉભો થયો. મારાથી ન રહેવાયું. મનને દબાવવા મેં ખુબજ પ્રયત્ન કર્યો પણ ન દબાયું. એને એ કઈ રીતે પ્રુબ્ધ ? એને તો એની રીતે પૃથ્વીએ તોજ સરખો જવાબ મળે. અંતે મેં પૃથ્વી લીધું.

‘જમ, મુક્તા કેમ છે ? હવે તો બરાબર તારા હાથમાં આવી ગઈ હશે !’

‘ઈ વાતમાં કંઈ માલ નથી ભાઈ.’ તેણે નીરા-સાથી ડોક પૂછાવી કહ્યું ‘હ તો દેર યદ્ય ગઈ છે દેર. હવે તો માર જાણ છે ત્યારે રોતી પણ નથી. બધું દેર જેવું સડન કરી લેય છે. મારી તો છ’છળી જગાડી નાખી. રોક દેર રોક.’

હું કશું ન બોલ્યો-ન બોલી શક્યો. એનો દેર બની મજલી અને મુક્તાઓ મારા નયન આગળ વરસવતી હતી.

જ્યારે કોંગ્રેસ-રાજ થયું છે

[એક વાસ્તવિક સંવાદ]

“કરો, પાકના દાર છે !”

“પાકની તો ખાક થઇ ગઇ. પરસાદના વિચિત્ર ઢગે પાકનું કંઈ કેમણું ન રહ્યું.”

“ત્યારે પછી કંઈ મહેસૂલમાં છુટકાદ મળી?”

“ક્યાંક ક્યાંક મળી, ક્યાંક ક્યાંક નહિ? અને એની છુટ મગવાથી શું વળે? પૂરી માશી પિના શ્વાસ પાત્ર લાઇ શક્યા જેની રિયલિટી ક્યાં છે?”

“અમદા, હવે તો કોંગ્રેસ સરકાર છે, હવે અન્ધાર થવાની સંભાવના નથી. પૂરી માશીની જરૂર લેવું હશે તો તે પણ મળશે.”

“સાર્થ સાહેબ, એ કોંગ્રેસ સરકારની ન પુછો. અને તો માનતા હતા કે કોંગ્રેસ કિસાનોનો ઉપ્કાર કરશે, પણ હવે અમેને પૂરેપૂરી ખાતરી થઈ ગઈ છે કે સરકાર તે દંગેલા સરકારજ રહે છે, પછી તે ગમે તે સરકાર હો. કોંગ્રેસ હો કે ક્વીટન કે અન્ય કોઇ બી.”

“કેમ કેમ? એમં કેમ? બધી સરકાર જરા-બર કેમ?”

“સાહેબ, એમ નહિ તો કેમ? જરાબર નહિ તો બીજું શું? કોંગ્રેસ સરકારથી શું કાલેદો થયો? અમે લોકો સમજતા હતા કે પાક બગડશે તો કુલ માશી મળશે ને જમીનદારીને હાલી દેવામાં આવશે. એવું તો કંઈજ થયું નહિ!”

“એ કંઈ નહિ! પણ તમારા લોકો પર બાકીની તત્કર લટકતી હતી તે તો દુર થઈ!”

“એથી શું થયું? શું વળ્યું? એ તો એવી રમત થઇ કે જેવી ભોળા બગવાને રામને હાથમાં આપ્યો આપી દશેલીમાં ચાંદ બતાવવામાં આવ્યો હતો! પણ એવી દમકાબાજીથી રાજ થઇ જઈએ એવા ભોળા હવે અમે નથી રહ્યા તો! અમે પણ એજ કોંગ્રેસની પ્રતિનિધિ પાણીવળોં સુધી પીધું છે!”

“તો પછી તમે લોકો શું માલો છો?”

“પાછલી માશી માશી થવી જોઈએ અને આ પાક પણ બગડેલ હોઇ માશી મળવી જોઈએ. એવું તો કંઈજ જણાતું નથી!”

“એ માટેની તપાસ આપણી સરકાર તરફથી મંજૂર હશે. અને જરૂર અ સખાથી રિયલિટી નોંધી મઈ કર્યો.”

“એ અમારી જાણે બસારાત! એવી તપાસના તુલ તો વખતો વખત થાય છે ને એવી તપાસોની કમલ વખતે અમે મરેલાનો તો વધુ મરો થયા કરે છે, કારભારીઓ, તંત્રીઓ, મદાલકારીઓ, રેવન્યુ અધિકારીઓ વીગેરે વીગેરેની મહેમાની રાખવા જતો અમારી ધરની ધર વખરીનાં પણ હવે તો કેમણું નથી રહ્યું!”

“અત્યારની એવી તપાસો તમોને નહત રૂપજ હોય એમાં તમારે શંકા ન રાખવી જોઈએ.”

“એ બધું ન જોધારોને લાઇ ! ‘બાંધી મૂઠી લાખની ને ઉઘાડી દબા ખાય !’ એવી બધી વાતો છે. એકવાર તમોને કહ્યું કે સરકાર તે સરકાર તેમ અધિકારી તે અધિકારી, પછી તે નાનો કે મોટો ! કેમિસ રાજનો કે પ્રીટન રાજનો ! બધાં એક માટીના પૂતળાં ! એ લોકોની નીતિજ ન્યારી લાઇ ! જ્યાં પાણી હોય ત્યાં પત્થર દેખાડે તે પત્થર ઉડતા હોય ત્યાં પાણીના ધુર બતાવે ! એથી જરૂરીઆતવાળાની જડ ઉખડી જાય ને જેને જરૂર ન હોય તેને મારી મળી જાય !”

“તો શું કાંઈ મોટા સાહેબ આવી તપાસમાં હજી નથી ઉતર્યા ?”

“અરે ! ડેપુટી સાહેબ, કલેક્ટર સાહેબ, અને એથીએ મોટા કંઈક આવી ગય ! પણ એ બધાનું આપણું ન આપણું સરખુંજ ! કારણ કે જમીન દારો એમની કાચે ને સાથેજ હોય. અને એ લોકો જેમ સમજાવે તેમ તેઓએ ‘સમજવાનું’ રહ્યું !”

“એ લોકો તમારી સાથે વાત નથી કરતાં !”

“કાંઈ સાથે કરે તેથી શું ! ઉપર કહ્યું તેમ જમીનદારો સાથે તો હોયજ ! અને વાંધને મોટે કાણુ કહે કે, તારું મોઢું મંધાવ છે ? અને એમ હોઈ માટે તરસ થોડીજ છીયે ! એ બધા ઉપરના દેખાવ લાઇ ઉપરના ! ચુંટણી વખતે મત માંચવા આવતા હતા પારે તો એમજ જામગું હતું કે આ લોકો કિસાનોનેજ રાજસિંહાસન પર બેસાડી દેશે. એ લોકોને સ્વમનાં પ્રતિ કુલાવશે ! પણ એ લોકો સજાને સિંહાસને ચડી બેઠા કે ચડ્યું ! રાતના લાવ રાતે ગયા જેવી હાલત નજરે દેખાય છે ! હવે એ લોકો અમોને ક્રિસિવાળા નજરે નથી દેખાતા !”

“એ તમારો મોટો ખવાલ છે એ લોકો કાવ-દામાં રૂપીને જેટલું કરી શકે તેટલું કરે છે. એથી વધુ અત્યારે શું એ કેમ કરી શકે !”

“તો પછી મત જિલ્લા વખતે લાંબી ઘાડી વાતો શા માટે કરી ! અને લાઈ ! શું કહીએ કેમિસ રાજની ! એક વખતું મહેદ્દલ આપવાના દેકાણા નથી ત્યાં બધે વધના આપી દેવાના કુક્રો નીકળવા લાગ્યા છે. આમ તો કેમિસ સરકારના રાજ્યમાજ ચળું જોઈએ છીએ ! શું અંધેર !”

“લાઈ, એ તો દેવુંજ પડે ને ! જમીનદારોએ પોતાની ખંડણી કે હિસ્સા સરકારને લખ્યાં તે તેમને તમારી આજ્ઞામાંથીજ મળવા જોઈએ કે બીજેથી !”

“મજબૂં તો જોઈએ, પણ અમારી પાસે ઢોળું પણ જોઈએ કે નહિ !”

“એ ગમે તેમ નહિ આપો હરન યશો !”

“જાલે યજી ! કુટી લેશે એજ કે બીજી કાંઈ ? કાલે કુટી શ્વે ! એકવાર અમોને ઉચ્છ જનાવી

કિસાનોને કંઈ પણ મુંજવણ છે ?

ઉકેલ માટે પુછાવો

કિસાન

માસીકને

મત લઈ ગયા તે હવે જમીનો, જીનરી ભડે બાવા બનાવે ?" એ એમનો વાંક નથી-જમાનાની તદ્દખીર છે !"

"તમે લોકો તો ભારે ઉતાવળા રહ્યા ! ખોરા ખ્યાલ જલદી બાંધી લ્યો ? તમે લોકો એમ માનવા લાગ્યા કે જમીનદારોને દેશ પાર કરી દેવામાં આવશે એજ ભૂલ !"

"પણ એમ હતું તો અમોને લાપજો કરી ભરમાળ્યા શા માટે ? એ શબ્દજળ અમે ન સમજવા ને મત આપ્યા-જમીનદારોની આંખે ચડ્યા, તેમની નજરે છુરા પાન્યા, પણ એ એમ સમજાવેજ કે જમીનદારો અમારા પર નહીં રહે. અને તેમ થતાં એ લોકોના રાજ ચશે તો પછી કરી પણ શું લેશે ? પણ અમારી હાલત તો ધોખીના ધરના કતારા જેવી થઈ પડી. ન રજા ધરના કે ન રતા ધાડના ! હવે કેમિસ સરકાર કહે છે કે જમીનદારોને મહેસુલ ભરી દો ! આનાથી તો અમે શું ભૂંડાં હતા ? પરેશાં તો જમીનદાર કંઈક સાંભળતા પણ હતા ને પીરે પીરે વચસ કરતા હતા અને ન હોય તો બાકી પણ રાખતા હતા. હવે તો કેમિસ સરકારના હુકમ સાથે ઘોડે ચડીને આવશે ને દરબદર વસુલ કરશે. કિસ્સાનો કેમિસ સાથેની વર્ગોની મીઠીનું આ પરિણામ !"

"હવે એ થવાનું હતું ને થતું ગયું. કેમિસ સરકારને મદદ કરતા રહો કે જેથી તે તમારે વખત પડે વધુ બચું કરી શકે."

"કેમિસ પાસેથી ભાગીની આસા આપે છેવટ મેકા છીએ. હવે તો અમે અમારી અલગ સભા બનાવીશું. તે દિવસે અમારા પેલા ભાઈ અ.બા. હતા તે શું કહેતા હતા ?"

"એ કે કિસ્સાનોની અલગ સભા બનશે ને તે જમીનદારોને જમીનદારત કરશે. પણ એ સભા બસા કુંઈ કરી શકશે નહિ. એવા લોકોની ધુતારી નાખ્યાં ફસાતા નહિ, નહિતર જમીનદારો તમારા હાડકા તોડી નાખશે !"

"જમીનદારી તોડશે ત્યારે જેવું જશે, પણ એ સલાને સ્થાપના તો થઈ પછી ગઈ ને તે સભા કેમિસ સરકારને લોખંડી પાંચે ઉપડી પણ ચુકશે છે !"

"હા હા બિહાર પ્રાન્તની કેમિસ સરકારે કિસ્સાન સભા પરાઇ મહલુ કરેલા વખલુ સંગઠી પત્ર જમતમાં મળી ઉઠેશે શોરખકાર મારે કાને પણ આવ્યો છે ! એ સંગઠી તમારા શું પિયાર છે ? મને તો લાગે છે કે તમે લોકોના ઉમ બનશે તો સત્તાનાશીની પરી મેશી શે !"

એના સુધારણા વિષે બીજી વખત ચર્ચા કરશું !

"ત્યારે જવ માતા !"

"જવ ધરણી માતા !"

ટુંકે સમયમાં ચાલુ થશે

રાજસ્થાની આક્ષમને મંત્રમુગ્ધ કરે
એવું તેજસ્વી.

અકુંવાડીક

"ન રે શા"

સ્થળ અને પ્રગટ થવાની તારીખ માટે બહિરાત નોંધા રહે.

ખાતરો

દેશી અને વિદેશી

લેખક:-શ્રી. સોમાભાઈ કીશાભાઈ પટેલ

જ્યાં ખાતરોને બે વિભાગમાં વેદવા નાખવામાં આવ્યા છે. એક જનના ખાતરોને સજીવ (organic) ખાતરો અને બીજી જીવનના ખાતરોને નીજીવ (inorganic) ખાતરો કહેવામાં આવે છે.

આપણા દેશમાં સજીવ ખાતરોના વિશેષ ઉપયોગ થાય છે અને તેજ યોગ્ય છે. જ્યાં સુધી મળી શકે ત્યાં સુધી સજીવ ખાતરોના વપરાશને એ સલાહ લેવામાં છે. એકલા નીજીવ ખાતરથી ચાલતું નથી. પરંતુ સજીવ ખાતર પુરતું ન હોય તો તેની પૂર્તિ કરવા માટે નીજીવ ખાતર વપરી શકાય, અને વિચાર પૂરક બે તેમ કરવામાં આવે તો જરૂર લાભ મેળવી શકાય.

આ નીચે સજીવ અને નીજીવ ખાતરોની યાદી આપી છે. સજીવ અથવા નીજીવ ખાતરોના પાણી માછા નેમના તત્ત્વો ઉપરથી ત્રણ વિભાગો પાડવામાં આવ્યા છે

એમાં ફોસ્ફોર ક પોટાશના કરતાં નાઇટ્રોજન વધારે છે એમાં નાઇટ્રોજન પ્રવાન સજીવ ખાતરો નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) બાણીયું ખાતર એટલે પશુઓનું મળમૂત્ર તથા દેશની કાંચના કચરાનું મિશ્રણનું ખાતર.

(૨) મનુષ્યોનાં મળમૂત્રનું ખાતર

(૩) પક્ષીઓનાં વિપ્લાનું ખાતર.

(૪) છુટી છુટી જનના ખોળાનું ખાતર

(૫) કીડીનું ખાતર.

(૬) મેપોસ્ટ મેન્ગો.

(૭) શહેર કે ગામના કચરો અથવા કીડાં પાંદડાંનું ખાતર.

(૮) ગરદના પાણીનું ખાતર.

(૯) લોહીનું ખાતર.

એમાં નાઇટ્રોજન અને પોટાશનાં કરતાં એસીડ વધારે પ્રમાણમાં હોય એવાં ફોસ્ફોર સજીવ ખાતરો નીચે પ્રમાણે છે:-

(૧) લાકડાંનું ખાતર.

(૨) માટલાનું ખાતર.

(૩) રેતલાક પક્ષીઓની વિપ્લાનું ખાતર.

એમાં નાઇટ્રોજન અને ફોસ્ફોર એસીડના પોટાશનું પ્રમાણ વધારે હોય છે તેવાં પ્રવાન સજીવ ખાતરો નીચે મુજબ છે:-

(૧) તમાકુનાં કાંબળાં

(૨) સમુદ્ર કિનારા પર પાણીમાં ઘટતી કે તજાવમાં થતી સેવાળ.

ઉપરના પેટી ફેરસાંક મુખ્ય મુખ્ય નાઇટ્રોજન, પોટાશ અને ફોસ્ફોરિક એસીડ ફેરસાંક છે તે નીચેના કોષો નોંધાયેલાં

ખાતરનું નામ નાઇટ્રોજન ફોસ્ફોરિક એસીડ

	(ટકા)	(ટકા)
(૧) ચામું	૦.૩	૦.૧૯
(૨) ગાંધીની લીડી	૦.૧૬	૦.૪
(૩) રોટનું મૂત્ર	૦.૫	૦.૩

(૪) પાપખાનાતું ખાતર ૭.૪	૨.૭	૨.૭	નામ	નાઇટ્રોજન	ફાસ્ફરીક એસીડ	પોટાશ
(૫) માણસનું મૂગ ૪.૯	૦.૬	૦.૬		(૮૩)	(૮૩)	(૮૩)
(૬) લોહી ૧૧.૮	૧.૨	૦.૭				
(૭) તમાકુનાં કાંખલાં ૩.૦	૧.૮	૬.૦	ગ્રામીન ફોશ	૨૧	૪૪	...
(૮) હાડકાનું ખાતર ૪.૦	૨૨.૦	...	એમો ફોશ	૧૩	૪૮	...
(૯) માણસીનું ખાતર ૮.૦	૬.૧	...	થુનો ફોશ	૧ ૨૦	૨૦	...
(૧૦) હાડકાંતી રાખ ૦.૦	૩૫.૦	૦.૨	નીટ્રોફોશન	૧ ૧૪	૪૫	...
(૧૧) પક્ષીઓની ચિખટા ૪.૦	૨.૩	૧.૨	"	૨ ૧૮	૧૮	...

આ નીચેના ફેરસાક નિશ્ચય ખાતરોનાં નામ તથા તેમાં કયા તત્વો ફેરસા ટકા છે. તે સંખ્યામાં આપ્યું છે.

ફોસ્ફર ઓફ એમોનીયા	૨૦ ટકા	નાઇટ્રોજન	૧૫	"	"
નાઇટ્રેટ ઓફ સોડા	૧૫	"	૨૪	"	"
એમોનીઅમ ક્લોરાઇડ	૨૪	"	૨૦	"	"
સાવના માઈક	૨૦	"	૧૩.૧૬	"	"
ફેશી અમ્મોનાઇટ	૧૩.૧૬	"	૨૦ થી ૪૦	ટકા	ફોસ્ફરીક એસીડ
સુપર ફોસ્ફર	૨૦ થી ૪૦	ટકા	૧૬ થી ૧૮	"	"
બેઝીક ફેમે	૧૬ થી ૧૮	"	૪૮ ટકા	પોટાશ	
અર્થેટ ઓફ પોટાશ	૪૮ ટકા	પોટાશ	૫૦	"	"
પોટાશીયમ ક્લોરાઇડ	૫૦	"	૫૨.૭	"	"
અમ્મોનિયમ ઓફ પોટાશ	૫૨.૭	"	૧૨.૫	"	"
ફે નાઇટ	૧૨.૫	"			

જેમાં ખાતરનાં ત્રણ મુખ્ય તત્વો પૈકીના બેક ત્રણ છે એવાં નિશ્ચય ખાતરો.

નાઇટ્રેટ ઓફ પોટાશ ૧૪ ... ૪૮
(સરોખાર)

લાકડાંની રાખ ૦ ૨ ૪ થી ૬
નજીરો ફેરસા ૧૫ ૧૫ ૨૦

આસિવાય તમાવની મારીમાં પણ ખાતરના ત્રણ તત્વો હોય છે એટલે તે એક સંપૂર્ણ ખાતર છે.

જે ખાતરમાં ખાતરનાં ત્રણ તત્વો ઓછા થતા પ્રમાણમાં હોય છે તેવાં ખાતરોને સંપૂર્ણ ખાતરો કદતામાં આવે છે. જેમાં ખાતરનાં ત્રણ તત્વો નહિ હોય તેવાં એક અથવા બે તત્વવાળાં હોય તેવાં ખાતરોને અસંપૂર્ણ ખાતર કહેવામાં આવે છે.

ખાતરના ખાતરો એ સંપૂર્ણ ખાતરો છે. જુદી જુદી જાતનાં જોળમાં ખાતરના તત્વોનું પ્રમાણ ફેરફાર તે નીચેના કોષ પરથી જાણી શકાશે.

ખાત્રીલાયક કલમે ક્યાંથી ખરીદશો ?

દમદમી ત્રણ વર્ષે ફક્તની જટલી "જોના" નાળાંએરી, દાદુસ પાપરી, ચીક મોહાંબીની કુંડામાં ઉઠેલી, ઉંડા મુજવળી, નંદુરત દલમે લીંદુરયાતના દરેક લાગમાં સરળ નીવડી છે. તે આ કલમે દેખી તમારી જાણમાં એકદમ વધારો કરો.

સુચીપત્ર મેળાઓ—

ગાડંદ રાષ્ટ્રાધિક કું.

વીરજા પારડા, મુંબઈ.

નામ	નાઇટ્રોજન ફોસ્ફરીક એસીડ પોટાશ		
મગફળીનો બોળ	૭.૬	૨.૩	૨.૨
સરસવનો બોળ	૬.૫	૧.૦	૧.૪
કાળજીનો બોળ	૫.૮	૧.૩	૧.૨
અમીસીનો બોળ	૫.૭	૧.૬	૧.૬
તબનો બોળ	૫.૦	૧.૧	૧.૦
કાપરનો બોળ	૪.૫	૨.૦	૧.૮
રમતલીનો બોળ	૩.૭	૧.૯	૧.૮
વિનોદાનો બોળ	૨.૬	૧.૨	૧.૯

દોર ખાંડ શકે એવા અને દોર ન ખાધ શકે એવા બે જાતના બોળ હોય છે. જે બોળ દોરના ખોરાક તરીકે વાપ શકાય એવા હોય તેમનો સીધો-સીધો ખાતર તરીકે ઉપયોગ કરવો સલાહ લેવો નથી. કારણ કે આવા બોળ પહેલાં દોરને ખવડાવવામાં આવે અને પછી તે દોરના છાણમુત્રનો ખાતર તરીકે ઉપયોગ કરવામાં આવે તો તેમ કરવાથી દોરને પોષણ મળશે અને પાછળથી તેમના છાણમુત્રની અંદર પશુ બોળમાંના ઊંડાના પોષણ માટેના જરૂર તત્વો આવતાં હોવાથી તેનેજ ખાતર તરીકે ઉપયોગ કરવો એ સારું છે. ઉપરના બોળો દોર ખાઈ શકે એમ છે જે બોળ દોરને ખવડાવવામાં આવતાં નથી તેવાં ખાતરમાં વાપરવા લાયક બોળના તત્વો તીવ્રતા કાઢામાં નજીકનામાં આવ્યા છે.

નામ	નાઇટ્રોજન ફોસ્ફરીક એસીડ પોટાશ		
દિવેલીનો બોળ	૫.૦	૧.૮	૧.૬
લાંબોળનો બોળ	૪.૪	૧.૦	૧.૪
કણવનો બોળ	૩.૫	૦.૭	૧.૩
ડાળનો બોળ	૨.૬	૦.૮	૨.૮

સરેલા બોળનું ખાતર એક જલદીથી લાગ પડેલાનું હોય છે. બનો મુલ્ય નિર્ણય ખાતરથી પણ વધારે હોય છે. દિંદુરનામાં બોળો પશુ ખાય છે પરંતુ તેનો ઉપયોગના યોગ્ય જ્ઞાનના અભાવે તેનો ખાતર તરીકે જોઈએ તેવો ઉપયોગ થતો નથી.

બોળ સંગ્રહવાની રીત ૧૦૦ બાગ બોળ, ૨૫ લાગ માર્ટી, ૫ લાગ કોનશાનો લુકા અને ૬૦ થી ૭૦ લાગ પાણી એ બધા મિશ્રણનો ટગલો, છાંયે ત્રણ માસ સુધી રહેવા દેવો. આ ટગલાને ઢાંકેલો રાખવો કે જેમ પાણી જલદી ઊડી જવા પામે નહિ, વળી ટગલમાં શીનારા રહે તે માટે દર ૫'૬૨ ઘડે તે ટગલાપર પાણી છાંટવા રહેવું.

બોળના ખાતરમાં જો કે ફોસ્ફરીક એસીડ તથા પોટાશનું પ્રમાણ થોડું છે પરંતુ જતાં પશુ તેનો ઉપયોગ કરતાં, તેમાંથી પાકને કેટલું નાઇટ્રોજન મળશે તેવોજ નિચાર કરી તેને નાખવામાં આવે છે. ખેતરમાંથી ઉત્પન્ન કેટલું મળશે તેનો ખ્યાલ કરી ૨૦ થી ૪૦ રતલ નાઇટ્રોજન મળે એટલો બોળ એક એકરમાં નાખી શકાય. પહેલાં જે છાણનું ખાતર નાખ્યું હોય તો તેનો નિચાર કરી એકા બોળ નાખવો જોઈએ. છાણના ખાતરના પૂરક તરીકે બોળના ખાતર જેવું સારું ખીણ ખાતર નથી માટે ખાતર તરીકે તેનો જુદાથી ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

છાણથી પીસેલા બોળમાં ચીકારા થોડી રહી જાય છે. તેવા બોળોને પાણી અડતું નહિ હોવાથી તે જલદી સડી શકતા નથી. તેથી એવા બોળો ખારોત્તર ખેતરમાં વાળવાથી તેની ઊંડપર તાત્કાલીક અશર નહિ જણાય પરંતુ ધીમે ધીમે તે બોળ જેમ સડતો જશે તેમ તેમ ઊંડ ઉપર અશર મશેજ. જતાં પશુ આગળ વધુ વિતી રીત પ્રમાણે બોળને સડાવી ખાતર તરીકે મેળવશે તો રાખોડીથી બેળની ચીકારા એકાથી મશે અને તેથી બોળમાંનાં તત્વો જલદી ઊંડના ઉપયોગમાં આવે એવાં બનશે.

સુધરો—

પાના ૨૬ નું અનુસંધાન પાના ૨૬ પર પાંચતું.

ખાતર તરીકે જોળ ખરીદવી વખતે તેની કિંમત તેમાં રહેલી નાણાજનન પ્રમાણ મરથી હરાવવી જોઈએ, કાખસા તરીકે ને ડોળીનો ખોળ ખાતર આને મણ મળેલા હોય અને દીવેલીનો ખોળ એક રૂપીએ મણ મળેલા હોય તો દીવેલીનો ખોળ ખરીદવો સારો ગણાય. ડોળીના ખોળ કરતાં નાણાજનનું પ્રમાણ તેમાં, બમાણું હોવા છતાં કિંમત બમણી નથી.

ખેતનું ખાતર અનાજ તથા શાક બાંછને પાણી નખાય છે, ખોળ નાખવાથી ઉનાળુ શાક-બાંછને પાણી બોણું આપવું પડે એમ કહે છે. એક એકર જમીનમાંથી દસ થી વીસ મણ ખોળ તેની અંદર તેના ચોથા ભાગની રાખે એટલી વરસાદ અઘાઉ પંદર દીવસ પહેલાં પૂરી જમીનને સપીને તેને જમીનમાં બેગવી દેવો, એ ખોળ નાખવાની સારામાં સારી રીત છે.

આપણાં ખેતનો ઘરવાડીઆમાં ખોળ નાખે છે. ખોળનો પધારો કરી તેના ઉપર પાનને મારીને ઘર કરી તેના ઉપર ધર કરવાથી ધર જલદી

તૈયાર થાય આમ કહે છે. આમ કરતાં ખોળનું પ્રમાણ વધારે ન થવું જોઈએ.

તમાકુના પાકને છાણીયું ખાતર ઉપરાંત વીંચે મેંવાસો રતલ જેટલો ખોળ નાખવાથી તમાકુનો પાક નવું મણ જેટલો વધારે થાય છે. એ વસ્તુ અખતર પરથી નાકી થઈ લી છે. તણાકું ચોટવા પછીથી પાણી પાતી વખતે ખોળ નાખવો જોઈએ. સાંભાજી તથા સડિયાના પાનને ખોળ ઠીક કાઢી દે છે (પાતરવેલને)

કાંઈ કાંઈ જગ્યાએ ખોળ કુવાના ચાલામાંથી માવડને પાણી સાથે પાકને મળે, એ રીતે ખોળનું ખાતર અપાય છે; પરંતુ આ રીત સારી નથી. આમ કરવાથી ખોળના વનસ્પતિ પોષક તત્વો પાંચાના જેટલોક ભાગ ખતરમાં ન પડેવાતાં વચ્ચે ટાળીઆમાંજ રહી જાય છે.

નારર વેલના પાનને અગરતીનો ખાળ પુગાજી કાપેલો કરે છે અને દીવેલીનો ખોળ નુકસાન કરે છે એમ કહેવાય છે. (ખાલસોની ખાલિતીમાંથી)

ધી બોમ્બે સીડ્સ સપ્લાઈ કું.

ખાતર અને બીયાના વેપારી.

ભાયબલા, મુંબઈ, ૮.

સુવા દાણા

લેખક:—શ્રી. મગનલાલ ગજ્જર

સુવાથી આજે કોણ અન્નથી દરો ? આજકાલનો કોલેજીઅન સુવા ન ઝોળખી શકે એ સંભવિત છે. છતાં ધીરંઝોને આ વસ્તુ ધણીજ પરિચિત છે. સુવા, અસખસ, રાઈ, ધાણા, મેથી, સરસવ, તલ ઈત્યાદિ ધરમથુ દરોજની વપરાશની વસ્તુ છે. આ પાક પરદેશી નથી. પછી કહે અન્ય દેશોમાં એ ચલો હોય.

અમાઝિ કાઠીઆવાડમાં અણુ ગતાં હતાં, ત્યાં ત્યાં હાલ સુવાનું વાવેતર જણાય છે. સુવાના વાવેતરથી ખેડૂતોને કમાણી થવા લાગી છે, તેની ના નહિ પણ વધુ કમાણી તો દલાવો મારફતે ઉમેા પાક ખરીદી ગોઝાડિન ભરનારનેજ થાય છે.

સુવાને કારણ જમીન માફક આવે છે. ખંડેલાં ખેતરને ઉંડું ખેડી ખેએક વખત રંપ ફેરવી અને જમીન તૈયાર કરવી. પછી ધ્રાવણ અધવચમાં એનું વાવેતર કરવું. એક એકરે સવાશેરને હિસાબે એનું બીઆરણ ભેરવે. સુવાને હંમેશા સાફ કરીનેજ વાવવા. ડાંખલાં, કચરો ફરતર કાઢી નાંખવું.

સુવા ઉચ્ચા પછી દોઢ માસે ખેલી ફેરવીને નકામું ધાસ હોય તે કાઢી નાંખવું. મહિનામાં એ વખત નીંદામથુની જરૂર ખરી. છેડના થડ આગમથી હાલ વતી તીદી કાઢી નાંખવું જેથી પાક નેરમાં આવે. અડી માસ પછી છોડ પર પીળાં ફૂલ આવે છે. આ ફૂલ આઝ્યાં પછી ઝાકજ ન પડે તો સાફ. સાધારણ ઝાકજ પણ સુવાના પાકને નુકશાન કરે છે.

હજુ બાઝવા પછી સુવામાં ઝીણી છવાત પડે છે. તે પણ પાકને બગડે છે, આ છવાતને 'ગેલા' નામે ઓળખે છે. સુવામાં એક જાતનો ઝીકજો સફેદ પદાર્થ આવે છે. તેને છાંરો તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. જો છાંરો લાગે તો માથા બધાજ નાચે છે અને છોડ ફેલાતો અટકે છે. વળી 'ખપેડી' થી પણ જાડુ સાવધાન રહેવાની જરૂર છે. સુવા ઉગતી વખતે 'ખપેડી' ખાઈ

નય છે; પણ જો છોડ એ તણુ ઉચનો થાય 'ખપેડી' તેને નુકશાન કરી શકતી નથી.

સુવાને દાણો ચાર માસે બંધાય છે; પણ ખેડૂતો છોડને છમાસનો થાય ત્યાં સુધી ઉમેા રાખે છે. પછી માઠા કાગજમાં વાઢ નાંખવામાં આવે છે. સુવાનો વાઢ વિચિત્ર રીતે નાંખાય છે. આખો દિવસ વાઢી શકાતા નથી વઢ માટે ખેડૂતો અધરાતે નાચે છે, દિવસના દશ વાગ્યા સુધી વડાય છે. બપોરના વખતમાં તાપ હોવાથી સુવાદાણા ખરી પડે છે. વળી ભર ભરવાનું કામ પણ શરમાજ થાય છે. જેથી દાણા ખરી પડે નહિ.

વાટેશા સુવાને ખજામાં લાવી ઝોળખવામાં આવે છે. એટલે કે ઉભા દગલા કરવામાં આવે છે. પછી "ખંપળા" થી પોકાવવા અને વાઢવા નેપંઝો. એટલે સુવાદાણા તૈયાર થય છે.

સુવાના પાકને જાનવરો નુકશાન કરતા નથી. સુવાની સ્ત્રીઓને પ્રસુતિ સમયે કાપડ અને સુવા ખવડાવે છે. સુવાના સેવનથી માતાના રતનમાં દુધ સારી રીતે આવે છે. હાલ સુવાનો અક વાપરવામાં આવે છે. સુમેરેલી ટપ્પા સરેકારી કહેવાતા લોકો Dill Water દીસ વોટરને નામે સુવાનોજ ઉપયોગ કરે છે, એ તેઓ જાણતાં દરોજ. આવા ધાવણાં બાળકોને, જેઓ માતાના રતનનું દુધ બાળ ઉછેરમાં અપાતું નથી, ત્યાં આ દીસ વોટર દુધ પાણી સાથે આપવામાં આવે છે. સુવા સુરોપ ખાતે પુષ્કળ નાચે છે. ત્યાં તે રંજ તેમજ અક કાઢવાના ઉપાયમાં આવે છે. આપણા દેશી લાકઝો સુવાનો અક હાલમાં કાઢવા લાગ્યાં છે ખરાં, પણ અકમાં હજુ યુરોપિય જનાવટ જેટલી વિરુદ્ધતા નથી આવતી એમ કહો કેટલેથી સંભળાયું છે. વળી હિન્દના સુવામાં ફરતર કચરો ઘણો હોય એવી પણ ફરીઆદ પરદેશ ખાતેથી આવી છે; તો ખેડૂતો પણ કાગજથી સુવા સાફ કરી શુદ્ધ દાણોજ ખેતરમાંથી અન્નમાં મોકલવે તો વધુ કાપડો થશે.

ઢોર ઉછેરવાના ખાસ નિયમ

લેખક—શ્રી. પી. ડી. પટેલ

૧. “ખાપ તેવા બેટા ને વડ તેવા રેટા”, તેમજ “મા તેવી દીકરી ને ધોડા તેવી દીકરી” એ પ્રમાણે જેવાં માખાપ, તેવાં છોકરાં, તથા તેનો વંશવેશો થાય છે. પછી કદાપિ કારણસર તેમાં તફાવત પથ પડે છે. જો સારા ઢોરને બીજા તેનાથી ઉતરતી જાતના ઢોરો સાથે સમાગમ કરાવ્યો હોય, તો સારાને બદલે નરસી ઓલાદ પેદા થાય છે જુના જુનાં વંશના ગ્રાણીઓનો સમાગમ કરાવવાથી તેનો વેશો જુદાજ પ્રકારનો થાય છે જંગલી ગ્રાણીઓનો સુખદેશી રીતથી ઉછેરવામાં આવેલું જનાવરો સાથે સંબંધ કરાવવાથી ઉત્પત્તિ સારી થતી નથી.

૨. બચ્ચામાં જે ગુણ લાવવાની આવશ્યક હોય, તેવા ગુણ તેનાં માખાપમાં હોવા જોઈએ, તે ત્યારેજ તેણે કસ્ટન પેદા થાય છે, પેલી ઉતાર કોઈ શાસ્ત્ર ગુણના જનાવર સાથે બીજાં સારા ગુણના જનાવરનો સમાગમ કરાવવાથી તેની ઓલાદ સારી થશે.

૩. રહેણાં, ખોરાક ને માવજત ઉપર પણ સારી ઓલાદનો આધાર છે

૪. પૂણું તંદુરસ્ત અને મજબુત બાંધાની ઓલાદ લેવી હોય, તો તેનાં માખાપ પણ પૂણું તંદુરસ્ત અને મજબુત હોવાં જોઈએ. મા કે આપમાં કોઈ પણ પ્રકારનો ગુણ કે અવગુણ હોય, તે ધ્યાન કરીને તેની ઓલાદમાં આવે છે.

૫. સાધારણ નિયમ તરીકે નર કરતાં માદા વધારે મહેતી ઉંઘરની જોઈએ. કારણ કે જેમ માદા મહેતી હોય. તેમ તેણે ગર્ભસ્થાન ગહેડું હોય છે, બચ્ચાને સારી રીતે ઉછેરમાં પોષણ મળે છે, જણતી વખતે માતાને દુઃખ પડતું નથી તે ગર્ભધારણની મુદતમાં ખર્ચેલો ખોરાક સારી રીતે પાચન થઈને હોવાથી યનાર બચ્ચુ તંદુરસ્ત આવતો છે.

૬. ઉપરના પાંચમા નિયમ પ્રમાણે ખાપ પણ આવે છે કે જ્યારે કદાચર બાંધાતું મહેતું જનાવર મેળવવું હોય, ત્યારે નર વધારે મજબુત તથા

મહોદી ઉમ્મરનો પસદ કરવો જોઈએ. આવે વખતે ગાય વગેરે માદાઓ નાની ઉમ્મરની હોય, તો નબે. અને મહોદી કાપર પ્રણી પેશ થશે, અને તે ૩૬ પશુ મહોદી હશે.

૭ આ પ્રમાણે કરવામાં એક સારું હોય, ને બીલું ખોડવાનું હોય, ને તેનું ફરજન થોડી ખોડવાનું થાય છે.

૮. એકજ વંશનાં નરમાદામાંથી વેલ લેવામાં આવે, તો થોડા વખત કાંઈ ફેર પડતો નથી; એટલે એકજ વંશમાંનાં સમગ્ર થાય, તો ૭ પેઢી સુધી ઉપતિ કરવાની રહે છે.

૯. પશુ જે બીનબનુભની ઉછેરનર હોય, તો તેણે વંશજોમાંજ સમાગમ કરાવવો રીક નથી; પણ અનુભવ મેળવી જોશાદ શોધી કાઢે, અને પછી તેના થોડા થે, તો વાંધો નથી.

૧૦. દેખાડો કર્યા પહેલાં અને પછી પશુ નર માદાની તબીબત હતી તેવી સારી રાખવી જોઈએ, અને તે માટે તેમને સારો ખોરાક આપવો જોઈએ; પણ તેમને ચરબીવાળા ખોરાકનો ભાગ વધારે આપવો નહીં. વધારે પડતી ચરબીવાળાં જનાવરને જોનાદ થતી નથી; તેથી જોનાદ મેળવવા માટે નો થોડા ભુખમરો પણ સારો ગણાય છે; પણ ચરબીથી જનાવર માતી જાય, તો તેને જોનાદ થતી નથી. જનાવરને સારી આવજતથી રાખવા જોઈએ, તથા તેમને દુઃખ ન થાય, એવા ઉપાય લેવા જોઈએ.

૧૧. જનાવર વહેલાં કે મોડાં લીવાળ, તે ઉપર ખાસ ધ્યાન આપવું જોઈએ. અમુક જાતનું જના-

વર કેટલી ઉમ્મરે અમ્યું આપવા લાયક ગણાય, એનું સામાન્ય ધોરણ બાંધી શકાયું નથી, પણ તે અનુભવાનીમાં ક્યારે આવે છે, તેની જાણ થકિત કેટલી છે, તેનો બાંધો કેવો છે, તથા તેના રહેણાંજના દવાપણી કેવાં છે, તે ઉપર મુખ્ય આધાર હોય છે. માદા નાની ઉમ્મરમાં માની હાલતમાં આવે, તો તે રોમી થાય છે, તેનું અમ્યું સારું થતું નથી, અમર થાય તો વહેલું મરી જાય છે. સારો ખોરાક હોય, તથા શરીર નિરોગી હોય, તો સ્ત્રી જાદ વર્ષની ઉમ્મરે પુખ્ત ગણાય છે, બળદ વીસ-પચીસ વર્ષ, માથી દોદસો વર્ષ, થોડા પચીસ ત્રીસ વર્ષ, અને મેદું વીસ વર્ષ જીવી શકે છે.

૧૨. જુદી જુદી જાતનાં તથા ભેદમાં કદનાં જનાવરનો સમાગમ જાતનાં સુધી થવા દેવો નહીં. થોડામાં નરમાદાની એક સરખી ખાસીયત હોય, તો તેમની જોનાદ લેવી લાંબા વાળવાળા જનાવરને દુઃખ વળવાળા જનાવર સાથે સમાગમ કરાવવો નહીં. વિચારની ગોધાનું વજન ખાસોથી પંદરમાં શેર હોય છે, ત્યારે આપને ત્યાંનો ગોધો સાતસોથી દળર શેર સુધીનો હોય છે. વળી વિચારની ગોધાની કિંમત એ દળર સુધીઆ કરનાં પણ વધારે હોય છે; વળી આપણે ત્યાંની ગાય બંદીથી પાંચસો, અને વિલપતી દળરથી આસો શેર વજનની હોય છે; તેથી આવી રીતનાં છેકજ અણમાન મિથિતાનાં દેરનો સમાગમ કરાવવો નહીં. વરીઅરી બેંસ અને પાધની જોનાદ દેરી બેંસ તથા પાડા સાથેની રીક નીવડી નથી. અને એ પ્રયોગ પડતો મુશ્વે પડ્યો છે.

પાછલી જંદગીનું ઉત્તમ સાધન:

શ્રી લાઈફની પોલિસી

લખો—

શ્રી લાઈફ ઓરિયન્ટલ લિ. લી.

કોર્ટ ચેમ્બર ૩-૨૦ રીન લેફ્ટન,

મુંબઈ-૨.

બીયાના વેપારી-બગીચાના વેપારી-કલમના વેપારી-હળદેકટરના
વેપારી-કંઠી પંપના વેપારી અને આ જાતના ધંધાધારીઓને લગતા
વેપારીઓને ધંધા ધંપાવવામાં સહાયક—

ખેડુત પ્રિન્ટરી

૭ મી ગલી, ખેતવાડી
મુંબઈ ૪.

અઉદ્યોગિક
આબાદી ...અને... આજાદી માટે

કમર માસિક

એકબુંજ સચિત્ર શાસ્ત્રીય અને પ્રમાણભૂત
માર્ગદર્શક છે.

★ખેતી, ઉદ્યોગ, વિજ્ઞાન કળા અને વેપારને
લગતું એકબુંજ સચિત્ર ગુજરાતી માસીક હોત સાત
વર્ષથી (સને ૧૯૩૧ ની નવન્યુઆરીથી) દર મહિને
નિયમિતપણે પ્રગટ થાય છે.

★એનો દરેક લેખ શાસ્ત્રીય અને પ્રમાણભૂત
રેવા છતાં હરહ મેશ સરળ અને ધણે લાગે સચિત્ર
હોય છે.

[ખાત્રી માટે અનેા ગમે તે અંક જુઓ.]
તે તમને પસંદ વડશેજ.

વાર્ષિક લવાજમ
ફિન્ડ: રૂપીઆ ત્રણ... ..રિટર્ન: ૭ સિલિંગ.

લખો—કમર એડ્રિસ,

સોદાગરવાડ સુરત.

આમજીવન સહકાર્ય અને ખેતી

લવાજમ રૂ. ૨ ૦-૦

આમજીવન સહકાર્ય અને ખેતી કાર્યાલય
માડવી, વડોદરા.

ગ્રામ-સેવા

લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦

૭૦ સેવા ગ્રામ્યમ

મુ ઉનાવા (વાયા) કલોલ

R. M. Ry.

(ગુજરાતી)

ખેતીવાડી વિજ્ઞાન

(માસીક)

રૂ. ૨-૮-૦ લવાજમ.

ખેતીવાડી વિજ્ઞાન

લીંગડી (કઠીઆવાડ)

(ગુજરાતી)

ખેતી વાડી

(માસીક)

રૂ. ૨-૦-૦ લવાજમ.

ખેતીવાડી

ઉદવાડા R. S.

B. P. Ry.

(ગુજરાતી)

ખેડુત-ખેતી અને સહકાર

(માસીક)

રૂ. ૨-૦-૦ લવાજમ.

કચ્છપીઠ બજાર,

સુરત.

B. B. & C. I. Ry.

ખેડૂત અને આદર્શ

લેખક:—શ્રી. ગણેશચંદ્ર બાપુભાઈ પટેલ

દિનંદની માનવ સૃષ્ટિમાં યજ્ઞોષ્માને બાળ ઉછેર અજ્ઞાન, રૂઢીચુસ્ત, નિરક્ષર, અનેક ખંધનો યુક્ત પરાધીન, મુર્ખ પતિઓની, અનન્ય ભાવે સેવા કરતી અને વાણી તથા જોષ્ટીકાના પ્રદાર સહન કરતે છતે પણ પ્રસન્ન વદને પસન રી નારી ભતિતે સોંપાએ છે. તેમનું બાળનું કામ ગરીબાઈમાં ઉછેરેલા મોજશોખ અને વૈભવશાથી સૃષ્ટિથી વિપ્રુખ થએલા સમાજમાં, સેવક સમાન મનાતા. રાજકીય ખાતામાં પ્રતિષ્ઠામાં હેલ્લી પંક્તીએ ગણ્યાતા ખાતામાં કામ કરતા અને પગારોની લાદાણીમાં પણ બીજા ઉપર નહનાર, બાળક, સ્ત્રી અને પ્રુષોને વિના સજોવે સુચના, ધમકી, તીરસ્કારને સહન કરનાર કેળવણીને શ્રીન ધધાને અભાવે અર્ધ જખ્યા પેટે છવાડનાર ધધા તરીકે સ્વીકારનાર, પ્રાયમિક શિક્ષકને સોંપાએલ છે. જેના પરિણામે પરાધીન, યુવામ શોગળા શુદ્ધપ, પરદેશી-એના બળર રૂપ, પરદેશમાં હસ્થુત મએલ, મરણને શરણ થવાને માર્ગે પડેલ, સંખ્યામાં પંત્રીસ કરોડ છતાં બીજા દેશો નાં મનુષ્યો સાથે સરખાવતાં વ્યાધ અને પેટાં સમાન દિનંદીએ જોવામાં આવે છે. ત્યારે મુદાપમાં બાળ ઉછેર સ્વતંત્ર, ગાળી કેળવણીથી શ્રીએને સોંપાએ છે અને તેમનું બાળનું કામ સર્વોત્કૃષ્ઠ અને સર્વોપરીસત્તાથી પણ અધિકતર માન અને સ્થાનને પામેલ. શિક્ષકને સોંપાએલું છે. ત્યાંની રૂઢીચર પ્રભ હરોડની સંખ્યાની માનવ ભતિ ઉપર સામાન્ય મોજવે છે. બીનિક મુખેની પ્રાપ્તમાં વિજાનને અનંતવિકાસ કરી અનેક મુખ મોજવે છે.

હિંદી બાળ ઉછેર અને બાળ કેળવણીમાં જેટલો પડાત છે અને તેનો દુઃખો અરવાદ છે. તેટલ જ પ્રમાણમાં વનસ્પતિ ઉછેર અટી આતી માતાએ અને શિક્ષકોની જેમ રિધતિવાળા અજ્ઞાન, રૂઢીચુસ્ત, નિરક્ષર અનેક ખંધનોયુક્ત, પરાધીન, મુર્ખ કમચારીઓની અનન્યભાવે સેવા કરતા અને તેમનાં ગાલી પ્રદાન અને જેટીકાના પ્રદાર કાવના અટી ધુટીવાળા મુંગેમોમાં પીસાઈ સહન કરતા અને દુધ, ઘી, ખાનપાન અને ખાદલા, મોદર્થ, મારી વગેરે પુરાં પાડતા નિઃસત્ય અનેકા અર્ધ જખ્યા પેટે કામ કરતા ખેડુતને સોંપાએલ છે. છતાંએ વનસ્પતિ પોષક, રક્ષક, રોડર અને સેવક તરીકેના નામથી અજ્ઞાત છતાંએ પોતાને પાતલાં કામમાં નિપુણ માનતા ખેડુતોના ઉધ્ધારમાં વનસ્પતિ-ખેતીનો ઉધ્ધાર છે. ખેતી ઉધ્ધારમાં ખેતી ઉપર છવનાર દિનંદો ઉધ્ધાર છે. આ રિધાંતનો દહ દિનંદીએને ખ્યાત આવ્યો દોષ તેમ લાગતું નથી. હમરો વરસથી દિનંદ ઉન્નતિવા સિધારે પડેલેલો અને ખેતીના ધધામાં આગળ વર્તેલો દેશ આજે આજકાલના સુધાકમાં આગળ વધેલા દેશમાં દિનંદને સ્થાન નથી. હમરો વરસથી ખેતીનો ધધો ખીએલો દોષા છતાં આજકાલના અમેરિકાના વિએલો ખેતીના ધધાની સ્પર્ધા કરી સજો નથી. તે દેશ વિજાનની મદદથી ખેતી કરી રહ્યા છે ત્યારે અમે બાળ વગરનું જાન ખેડુતને આપવાને દિનંદને દરશાર નથી એમ રૂઢીએ નો ખેડુતું નથી. આતે રિધનિમાં મળાંકમાં વનસ્પતિ પેયક ખનનાર ખેડુતે વનસ્પતિના ખાદાક

સંસદી અદ્ય મતિએ અદ્ય માહિતી આપી છે તેજ પ્રમાણે જેટલે વનસ્પતી પોષક કે વનસ્પતિ ઉછેરનાર માળા તરીકે તેનામાં પ્રાયશઃકે જે ચાનની જરૂર છે. તેનું વધુ દિગ્દર્શન સહેજ કરીશું.

વનસ્પતિને જોઈતા ખોરાકનાં તત્વોનાં નામ, તેમાં જમીનમાંથી કયાં તત્વો મેળવે છે. જે જમીન-માંથી તત્વો લે છે તે પૈકી જે તત્વો જેટલે પુરી આપવાના છે તે સંબંધી હમીકત તવાંકિમાં આવી મળે છે. વનસ્પતિ ઉપયોગી તત્વો ખાતર વડેજ પુરી આપી શકાય કે શીત્ત રીતે પણ ખાતરના અભાવે તે ખોટ પુરી શકાય કે કેમ તે સંબંધી વિચારીશું.

માનવ કે વનસ્પતિના સારા ઉછેર માટે ખીજ, ખોરાક અને માવજતની જરૂર છે. વનસ્પતિના ખીજ સંબંધી હવે પછી વિચારીશું પણ હાલમાં ચાલતા ખોરાક સંબંધમાં વિચારતાં જુની કહેવત છે કે 'ખેડ, ખાતર અને પાણી ક્રમને લાવે તાણી' એ પૈકી ખાતરના સંબંધમાં સહેજ મર્ગદર્શન થયું છે. ખેડ સંબંધમાં વિચાર કરતાં જણાય છે કે ખેડ એજ ખાતર છે ખાતર એટલે વનસ્પતિ ઉપયોગી તત્વો પુરાં પાડનાર એવો અર્થ થાય છે. તો ખેડ એજ ખાતર હાથ તો તેનો અર્થ પણ એજ થઈ શકે. ત્યારે વિચારવાનું એ રહે છે કે ખેડ ખાતર શી રીતે બને છે ?

પૃથ્વી સ્વયંમાંથી ઉત્પન્ન થઈ છે. તે વખતે વાયુ રૂપ હતી, તેનું ધનીકરણ થઈ પ્રવાહી રૂપ બની

અને પ્રવાહી રૂપ ભાગનો ઉપજો ભાગ ઠડો પડતાં ધન રૂપ બની પાતળું પડ બન્યું જેમ જેમ પ્રવાહી રસ ઠડો પડતો ગયો તેમ તેમ તે સંક્રામ્યતો ગયો અને ઉપજું પડ વધારે જડું બનતું ગયું. પણ અંદરનો ભાગ સંક્રામ્યવાથી ઉપજા ધન પડમાં કચલીઓ પળી ખાડા ટેકરાબન્યા મોટા ખાડા હતા ત્યાં મૃદુ બન્યા અને ટેકરા દતા તે પર્વતો બન્યા. આ ઉપજા પડની સ્થિતિ થઈ તેની અંદર અત્યારે પણ ધમધમતો રસ છે અને તે જવાળામુખી પર્વતોડારા દર્શન દે છે. ઉપજા કંઈ પણ પડમાંથી કેટલોક ભાગ અંદર રસમાં ઘુસી પડે તો તેને ગરમી મળવાથી તેનો રસ બને છે. ધન પદાર્થ કરતાં તેજ પદાર્થનું પ્રવાહીરૂપ બનતાં રહેવા વધારે જગા જોઈએ છે તેથી ધરતીકંપ થાય છે. ઉપજા કંઈ પણ ઉપર પવન, પ્રણી, પાણી, ગરમી અને ઠંડીના રાત દિવસના પ્રકારોથી લૂકા ઘઈ જમીન બની છે. જમીનની રચના કરવામાં પાણીએ મુખ્ય ભાગ ભજવ્યો છે. ઉચા સ્થળેથી રજકણને પાણીના પ્રવહો નીચા સ્થળે લઈ જઈ તેનાં પડ બનાવી ખાડા પૂરી દઈ સરખી જમીન બનાવે છે પાણીમાં ગ્રીણાં રજકણો તરતાં રહે છે. તેથી મોટા રજકણો પાણીની અંદર નામેના ભાગમાં રહે છે તેથી મોટાં રજકણો પાણીના પ્રવાહ સાથે તળાએ ધસાડનાં પાણી સિયર થતાં ઘુર્જન કરી જાય છે. તે પછીથી અમુક મુઠલે તેમાંથી નાનાં રજકણો, ચર તળાએ બને છે. અને તેના ઉપર છેક નાનાં રજ-

ઇસ્ટ એન્ડ વેસ્ટ

ઇન્સ્યારન્સ કંપની લીમીટેડ.

(સ્થાપના ૧૮૧૩)

(હિડ એગ્રીસ-ઇસ્ટ એન્ડ વેસ્ટ બિલ્ડીંગ, માટ, મુંબઈ.)

લાભવમ્બાગા અને પ્રમાણિક એજન્ટોને
નફાકારક કરતો મળે છે.

હિંદીનાં લીમાની
સંધ્યર સ્વદેશી કંપની

કલ્પોનેા યર બાએ છે. છેક નાનાં રજકલ્પોને ચીકણી માટીના નામે ઓળખે છે તેથી મોટાં રજકલ્પોને કાંપના નામે ઓળખે છે અને તેથી મોટાં રજકલ્પોને રેતીના નામે ઓળખે છે. રેતીના પાંચેથી છ પ્રકાર જાતાઓએ પારોલા છે. આ રજકલ્પોની ગોઠવણુનેજ જમીનનું પોત કહે છે. અને તે પોત ઉપરજ સારી કે ખોટી જમીનના પ્રકાર ગણાય છે. આ ત્રણે પ્રકારનાં રજકલ્પો લુદાં લુદાં ઠપાં હોત—તેમનાં લુદાં લુદાં પડ બધામાં હોત તો ગણુજ પ્રકારની જમીન ગણાત. પણ વરસાદ વારંવાર વરસતો હોવાથી પાણીના પ્રવાહો આશુ રહેવાથી એ ત્રણે જમતનાં રજકલ્પોનું મિશ્રણ બની જમીન બને છે. રેતી ઠરી રહી કાંપ ઠરતો હોય તે ખાડામાં બીજે પ્રવાહ આવે અને ખાડી ખેંચી લાવે તો રેતી કાંપ સાથે ઠરી રેતી અને કાંપનું મિશ્રણ બને. ચીકણી માટી ઠરતી હોય તેવામાં નવો પ્રવાહ વળી ખેંચી લાવે તો ચીકણી માટી સાથે રેતીનું મિશ્રણ થાય. આ પ્રમાણે લુદાં લુદાં પ્રવાહોથી ચીકણી માટી. કાંપ અને રેતી એકબીજા સાથે મળી જઈ જુદી જમતની જમીન બની છે. (૧) તદન બીજાં રજકલ્પની—ચીકણી માટીની જમીનને બારે કાચી જમીન કહે છે (૨) બારે કાચી જમીનમાં રેતી અને કાંપનું પ્રમાણ વધે તો મધ્યમ કાચી જમીન (કાચી જમીન રાજદ સ્વાભાવિક રીતે વપરાય છે પણ રજકલ્પોને રંગ કાળો ન હોય તો પણ રજકલ્પના કદ અને પ્રમા . ઉપરથી તે જમતની જમીનની તથા જમીન પાથર-

માંથી બની છે. તે પથર આગીઆ ખડકને નામે ઓળખાય છે તેમાં કાળા ખડકને ટ્રેપના ખડકો કહે છે અને બીજા રંગના ખડકને એનાઈટના ખડકો કહે છે. એનાઈટના ખડકો કરતાં ટ્રેપના ખડકોનો કુદરતી સક્રિયતા વડે જલદી ભૂકા થાય છે. મારે સામાન્ય રીતે તે જમતનાં રજકલ્પોજ ગ્રીણાં હોય છે કામ સ્થળે અપવાદ રૂપે એનાઈટનાં જેવાં રજકલ્પો હોય તેથી રંગ કાળો ન હોય તો પણ ભારે અતી મધ્યમ જમીન કહી શકાય (૩) જે પોરામાં કાપનાં રજકલ્પ વધારે અને ચીકણી માટી તથા રેતીનાં ઓછાં તે કાંપની કે ભાડાની જમીન કહેવાય. નદીઓમાંની ભાડામાંની જમીનમાં એન્ડ્રિય પદાર્થ વધારે બળેલો હોય છે. ચરૈતરની જમીન કાંપની જમીન છે. (૪) કાંપના રજકલ્પોમાં રેતીના રજકલ્પો વધવાથી ગોરાડુ જમીન બને છે. (૫) ગોરાડુ જમીનમાં રેતીનાં રજકલ્પો વધારે હોય તો તે રેતાળ ગોરાડુ જમીન કહેવાય. (૬) રેતાળ ગોરાડુ જમીનમાં રેતીનાં રજકલ્પનું પ્રમાણ વધેલું હોય તો તે રેતાળ જમીન કહેવાય. (૭) રેતાળ જમીનમાં મોટાં રેતીનાં રજકલ્પો હોય અને ડુંગર નજીક કે ઉપર હોય તો ડુંગરનું જમીન કહેવાય. (૮) બારે કાચી જમીન કે ચીકણી જમીનનાં રજકલ્પો સમુદ્ર કિનારે બીજે સ્થળે ઠપાં હોય અને તેમાં સારનું પ્રમાણ વધારે આવી જાય તો તે ખારી જમીન કહેવાય. (૯) ભારે કાળા જમીન પાણીમાં ડુબેલી હોય તો ખોલાણુ જમીન કહેવાય છે. (૧૦) કાળી જમીન અને કાંપની જમીનની વચ્ચે આવેલી બનેલા મિશ્રણથી બનેલી જમીનને ખેસર જમીન કહે છે. (૧૧) જે જમીનમાં ચુનાનું પ્રમાણ વધારે હોય તે ચુનાજાં જમીન કહેવાય છે. આ પ્રમાણેની જમીનની રચના અને જાત જાણી તેના ઉપર ખેડની શી અસર થાય છે તે ખેડુને ખાસ જાણવાની જરૂર છે.

પથરનો ભૂકા બની જમીન બની છે. આ ભૂકાને પણ કમેલાં કુદરતી સક્રિય ભૂકા બનાવે છે. આ ભૂકાને છેવટેના ભાગ જે પાણીમાં સાકરની માફક ઓગળી જાય તેજ ભાગ વનસ્પતિને ખોરાક તરીકે ઉપયોગી છે જમીનમાં વનસ્પતિ પોષક દાર્

જમીન આપવાની છે

આઠ એકર જમીન સારી ગોરાડુ મીઠા પાણીના ફવા અને પાકા મકાન સાથે ક્ષત્રી આંગાના ઉછેર માટે આપવાની છે.

હરીઆ પર આઠ વિમા જમીન નાગાએરીના આડો ઉછેરના માટે જમીન આપવાની છે.

જેની ઈચ્છા હોય તે લખો—

પરીખ મગરાદાર મોહનલાલ

૩૦ મેનીપાટા, મ. અ. ભ. ત.

પુસ્તક ખીચું.

આંક ૭ મો.

જાન્યુઆરી

૧૯૩૮.

જવાબ ૨-૮-૦

જાહેર સંસ્થા ૨-૦-૦

પરદેશ દશ ગિલીંગ

કુટક ચાર સ્થાના.

Subhas D.

KISAN

~ ખ. બ. ર ~

તાડીમાંથી ગેળ બનાવવાનો એક શિક્ષણ વર્ગ બેરડીમાં ખોલનાર છે. જેને જરૂર હોય તેણે એખત્રે એવર્યુકેશનલ સોસાયટીને પુને પુછવું.

૧૯૩૮ ના રૂજુઆરીમાં દિલ્લીમાં એક મોટું દેરનુ પ્રદર્શન ભરાય છે. ત્યાં દિલ્લીના બધાજ વિભાગમાંથી દોરો આવશે.

મખા પ્રાંતની ખેતીવાડી ખાતાના મારફતે મી. ગુલાબદાસ દામેદદાર મહેત ૪૭ વરસે નાગપુરમાં મરણ પામ્યા છે.

ઉત્તર દિલ્લીમાં કશનો વરસાદ પડવાથી ખેતીને મોટું નુકસાન થયું છે.

સાકર ફાગમાંથી દુધ બનાવવાની નવી પદ્ધતી જર્મનીએ શોધી કાઢી છે. અને અમુક યોજના પ્રયોગથી પદ્ધતી દુધ બનાવવામાં આવી. જાકોનો ભાગ શા ઉપયોગમાં લેશે તે હંધ નહીં થયું નથી.

૫૧ મુ મહારાષ્ટ્રા અધિધેશન દરીપુત મુકમે આવના માસમાં મુબાદા બાલુના પ્રમુખ પલાનીએ બસાવવાનું છે. તેના દરેક વિભાગને લુદા લુદા કાર્ય કરતાં છે. એની અંદર ગાળીયા વિજાગતું કામ શ. અંગલલ એમ. રેલબી. એચ. સમાલનાર છે. મીયનો વિષય તે છે કે આ મેટા અધિધેશમાં બાળીયા વિસાગમ ખાસ ખેતીવાડી અને બાળીયા પુરતકોની હુકાન રાખનાર છે.

નરવા ૫૨ વેટસાક પ્રયોગ કરી કાચીર સારી નિબુતમે એમ પ્રવાર હતું છે કે જી મળના ઉલેકસન આથી મહાબી નવતમાં પડશે થઈ શકે છે. આથી નવતના કળેકસન જાણી છે. વીશીયર નામના આપ્તે મર્યાને મર્યાના રખાં ફેરવી છે. તેને મર્યામાંથી મર્યા થાય નો છંદા ખાનારને ઉંડાની તોલ પડે નહિ.

મણુ મણમાં મહાબાળના વીસ વંદર કિશાને મુજબના ફેરેટીએટ પાસે મથા હતા ત્યાં આગની જોડ પધ્ધતી તોલક કરવા મરણ કરી હતી. એને. મામત થવે નાનુ થાય.

મુદ્દ પોતે પેપર કરવા માટે મુંબઈમાં પંદર લાખની મુંદીસો પેપર ન ઉંડિયા બેલેટ્ટે જે ન્યુ ઈન વી ડી. લી. રૂઝ થઈ છે. નિતરમાં નવેરની પોલનાથી આ વધેરી ૬૦ વગર કનાં લગામન

નહેરવી ખેડુતને પંદરપુદે કાપડો થાય એવી વ્યવસ્થા દેશી રાજ્ય અને બ્રિટીશ હિંદ મળી ચોળના લેવાર કરી છે.

આંજલીઆ દરખારથીએ આ વરસે ઘણી ઘણી છુટો મુદ્દી છે જેનો અમલ રખતે રખતે થયું થશે.

૬૨૭માં ક મોસમનો બે દંચ જેટલો વરસાદ પડવાથી મોટું નુકસાન થયું છે.

ખલુરની ૭૦ જેટલી જતો નોંધાય છે. માતર તામુકમાં વાણ અને વરસાદ પિના આ દાસમાંથી માગલીનો વરસાદ વરણો હતો.

મુંબઈ દલાકાના ખેડુતનું દેવુ લાગવા ૮૧ કરોડ જેટલું છે, એ ૬૧. મુલ્યવંતરાય દેલાઈએ જણાવ્યું હતું.

પેરમાં એક અવળાઝાડ છે. જેમ વરસાદ વરસે તેમ તેમાંથી પાણી વરસે છે. આંજાડના પાંદડા મોટા ડાંચો જેવા હોય છે વરસાદ ન હોય તેા પણ આ આડના પાંદડામાંથી જરૂર પાણીથી શોષા પોતોની એક કરોડ જેટલો પાકનો વધારો થશે છે.

આણંદમાં એક ખેતીવાડા ખાતાનું પ્રદર્શન ભરાયું હતું. મુંબઈ પાસાસાના થાય થી બેસામલ કરોડમાંને પોતાને મળેલી જાણી રામ પાળી મોટી અને જાણી હતું કે આ પાળી મામતમાં મોરોને પાણી થી પાકવા માટે વાપરવા. માંડવમાં એક ખેડુને બોરોય મુકાવું. ૩૨૦ રીટ મોરો જતા પાળી ઉભા થઈ આણંદ આને ખર્ચ ૬૫૧ રૂપીઆ ૧૮૦૦.૦૦ આપે. મળેલને આ પડવો ખર્ચ.

મગધી અને કપાસ સાથે થઈ શકે કે નહિ તેનો અખતરો કહીના એક ખેડુને કહે છે.

ખલુકાના એક મુદ્દરે ત્યાંના ખેડુનોના ઉત્કારને ખેડી નાણીની લાજીન મળે એવી નિશાચ કકાડવા માટે રા. ૧૦,૦૦૦ મગધા સબને જણાવ્યું છે.

મુલત્રાન કાળીયાવાડમાં ઠેર રેર હીમ ૫૨૫ છે. એકેલના મહારાજને પોતાના સભ્યમાં જાગણા મુશા રૂપી કરી લેવાના હુખ રાખવા પ્રવળો કર્યો છે.

કર્ણી રેલુવાલીમાં મોટું પ્રદર્શન લગાવવાનું છે. કામળા કામોદાર પુલેને શી. લિટુવસાટ પટેલ રા. ૩૦૦ રાજાએ ઉંડાટીય રાખે રૂપીઆ ૫૦૦ આપ્યા છે.

મુંબઈમાં લુવરી દરજ અને મામતની નિશાએ સરકાર ઉંબલેને જેવાં થવાની દરેક લાગીને બેકારોને આપશે. (૧૫ માર્ચ ૧૯૩૮ પ ૫)

ખેતીના

પાકનો

વિભો

હમારી ગયા વરસની આગાહી સાચી પડતી હોય એમ ચત્વારની શંભોગી નોંતના જણાય છે. હાલ પણ વિષા કું. દેશી અગ. પરદેશી આપારે ખેતીના પાકની વિમા યોજના વિચારી રહે છે. ફક્ત નોંતનાં એટલું જ છે કે જાણ પડેલ કરે છે. આમાં કંઈ કંઈ ભતના પાકના વિમાઓ આવશે એ માટે કૃષિ રેખા દોરવી રીક પડે છે કે એ આખી યોજના તો વિમા કું. જનાવને અને સરકાર તેના ઉપર મહેર છાપ મારશે.

(૧) મુજરાતમાં મુખ્ય પાક કપાસ અને તેને ખાદ્ય ધાતુ કિમ્બો નો કિમ્બો ધારતીથી તે વિમા ઉતારવામાં આવે તો ફેરફાર રીતે એને ઉપયોગી થાય. કપાસના પાકના બે રીતે વીમા ઉતારી શકાય. એક જગ્યાથી કપાસ ગાવમાં આવે ત્યારથી તે છેક એની વારણી પુરી થાય ત્યાં સુધી. આમાં ક્યાં ક્યાં તુકરાને ચાલી શકે. કપાસ વધારે વરસાદથી મરી જાય અને તે જગ્યામાં કંઈ પણ ઉત્પાદન થાય તો ? ત્રીજી એને ઉધાડ અગર કાતર આવે જાય તો ? ત્રીજી તીક પડે અને માથ સડો મટ થઈ જાય તો ? મોટું કપાસના પાક પર છાંયડો આવે અને તેના પાક બરાબર ન થાય તો. પોંચેલું વરસાદકે એકમનો આવશ્યકથી પાક એટલે આવે તો ? છડ પાકને કિમ લાગે તો. સાતત્ય પાક એનારમાંથી મોટા જ જાય અગર ચાલ લાગી નાસે માને તો ? આમું વરસ એક અંદરે નુજા પડે તો. જ્યારે જાન પીમાગમાં ખાલી જેને લગતે વિમા ઉતારાએ હોય અને તેનાથીજ તુકરાન થાય તો ? આવી રીતે આંખા, રૂમ, મોસંમી, સંતમ, વામ, ચાણ, અંજર, તીક, પૈપા, ગોર, જમરુખ, લીંબોઈ અને તેની ભતના ફળો-સીતાફળ, રામફળ, કી. દેશી જેની ખેતી જગ્યાએ અને મોટા પાકા પર થાય છે. યુલ જે વાકે-ચુલાળ, મોમરો, કેવડો, નાત, શુભ, માચતી, ગોરસલી, રાતનીચાલી, ચળેલી, મંપો, ગેરરી, ફરજી, દમળ, આરો, પાલર, વિ યસ અને તેની ભતો જેનાથી કંઈભોનો ખર્ચ

નિહળતો હોય.

શેરડી, તમાકુ, ડાંગર, પરેટા, આદુ, લીલીપીપર, મરી, એલગી, અરીસ, ગાંઠ, બાંગ, રજકા, અગાસી, માંડવી, તલ તુવેર, ચણા, હવેળ, વાલ, મંડ, અડ, બાજરી, ઘઉં, આટે, જવ, નાગલી, મગધ, બરાડા, છરૂ, ધાણા, મેથી, રાય, મરચી, કુંબરી, લસણ, રીંધણા, બીડા, વિ, તો વિમા પણ ઉતારી શકાય અને વિમા કું. અને એકતોને ફેરફાર થાય એજ રીતે દોરનો વિમા પણ લેવાય.

દરે આમાં વિમા કું. ને નડતર કયા આવે, કારકે એક દર એકના ખેતરમાં કપાસનો વિમા લેવાનો છે. ફક્ત દિગતો જ્યારે એના વાસણે કરસવામાં આવે ત્યારે એકત કરે કે એમાં આંધ્ર ભાર કપાસ થાય. જેની કિમત જે બગર ભાવ આવે તે આમાં સાવને કંઈ રૂબે નથી. જ્યારે બરે ખરી રીતે આના ખેતરમાં પાંચ ભાર કપાસ થતો હોય. દરે જે ફેરફાર રીતેજ જણે ભાર કપાસ એટલે થાય તેનું તુકરાન કોણ સદન કરે. જ્યારે આવે વખતે વિમા કું. કહેરી કે આ ખેતરમાં તો ત્રણ ભારજ કપાસ થશે. એટલે આમાં ખરે ખરી રીતે એકત અને વિમા કું. સાથે મળી નવી-લે થાવે તેજ કાવે ખાકી કું. વારણા ત્રણ ભારની હોય અને એકતની કારણા આઠ ભારની હોય જ્યારે ખરે ખરો ? પાંચજ ભારનો હોય. બાકી મુખ્ય જાત વિમાની કિમીયગની છે. જે દિલ્લા કમાલ કિસાને એના દરે માફક આવે અને તે વેપારી વિમા કે છંદગીના વિમા કરતાં ઓછા હોય તેજ ખાર પડે. વેપારી વિમાના પૈસા પોતાના માથ પર વેપારી ચણી નાખના વધારે પૈસા લઈ રહે છે. જે વિમા ન હોય તો તેટલા પૈસા ઓછા લેવા વેપારીને પરવડે પણ એકત કે જે ખરેખર કાળી મલુરી કરી પોતાની મેલતત જો વિમા કું. ને આવે તો તેઓને તો બે રીતે મરો છે આનો લક્ષ્યનો કિસાન અને વિમા કું. જન્ને સાથે મળી આવે.

~ ખ. બ. ર ~

તાડીમાંથી ઝોળ બનાવવાનો એક શિક્ષણ ૧૪
ખેરડીમાં ખોલનાર છે. જેને જરૂર હોય તેણે ઝોળખેડે
એજયુકેશનલ સોસાયટીને પુને પુછવું.

૧૯૩૮ ના ફેબ્રુઆરીમાં દિલ્હીમાં એક મોટું
દેરનું પ્રદર્શન બરતાર છે. ત્યાં હિંદના બાજબી
વિભાગમાંથી દેરો આવશે.

મખ પ્રાંતના જેવીસડી ખાતાના મારફતે મ
એરીસર મી. યુગાબહાદુર દાગોદરદાસ મહેન ૧૪ વરસે
નામપુરમાં મરણ પામ્યા છે.

ઉત્તર દિંદમાં કચનો વરસાદ પડવાથી જેતીને
મોટું નુકસાન થયું છે.

સાકર કાકામાંથી દુધ બતાવવાની નવી પદ્ધતી
જર્મનીએ શોધી કાઢી છે. અને અમુક મોલસા પ્રયો
ગથી પક્ષપતી દુધ બનાવવામાં આવશે. બાકીનો ભાગ
શા ઉપયોગમાં લેશે તે કંઈ નહીં થયું નથી.

૫૧ મુ મહારાષ્ટ્રા અધિવેશન દરમિયાન
મુક.મે આવના માસમાં ગુલારા બાબુના પ્રમુખ
પદ્ધતીએ બસાવવાનું છે. તેના દરેક વિભાગને
લુદા લુદા કાપી કરતા છે, એની અંદર ગાળીયા
વિભાગનું કામ રા.અંબાલાલ એમ. ૫૨૩ બી.
એલ. સમાવનાર છે. ગીવનો વિષય તો એ છે કે
આ મેટા અધિવેશમાં બગીચા વિસ્તારમાં
ખારા જેવીવાડી અને બગીચા પુસ્તકોની
દુકાન શરૂઆત છે.

અરબા ૫૨ કેટલાક પ્રયોગ કરી શરીર તારતી નિબંધનએ
એમ પુસ્તક કર્યું છે કે જાતી પ્રજાના ઉલ્લેખન માધ્યમ
બદલના પડેલા થઈ શકે છે. બાબી બદલના કાંઈકેકેકેન આપી
છે. બીજીએ નામના આગુતી અરજીને અરવાના ૧૫માં ફેબ્રુ. છે.
દને અરવામાંથી અરજી થાય તો ઈંડા ખાતરને કાંઈની લાજ
પડે નહિ.

ધાતુ માસમાં મટાપાપુના બીસ. ડબલ દિલ્હીને મુંબઈના
ફેરેટરીએટ પાસે થયા હતા ત્યાં આગની ખેડ ૫૫૫ની નાજુક
કરવા અરજ કરી હતી. એને. માગ્ય થયે જાણ થયા.

મુક બીને બેપાર કરવા માટે મુંબઈમાં ૫૪૨ લાખની
મંદીથી વેરટન કાઢિયા એન્ટેડ એ ન્યુ ઈન વી કું. ઘી. ૨૧ થઈ છે.
નિર્માણ નરેન્દ્રી ચોખાણી આ વાને ૨૭ વર્ગ કરનાં લખમ

નદિરથી ખેડતને પૂરેપૂરો ફાયદો થાય એવી વ્યવ
સ્થા દેવી રાજ્ય અને ખિરીય હિંદ મળી ચોખા
તેપાર કરી છે.

આંજલીઆ દરગાઠીએ આ વરસે ધણી ધણી
છુટા મુશી છે જેનો અગત રખે રખે પછી થશે.

દરજમાં ક મોસમનો જે હંથ નેટલી વરસાદ
પડવાથી મોટું નુકસાન થયું છે.

ખાતુરની ૭૦ નેટલી બનો નોંધાય છે.
માતર તાલુકામાં વાદળ અને વરસાદ વિના આ
દાશમાંથી માળડીનો વરસાદ વરસો દનો.

મુંબઈ કલાકાના ખેડતનું દેણ લગભગ ૮૧ કરોડ
નેટવું છે. એ રા. યુલ્લરતેરવા દેશાઈએ જણાવ્યું હતું.

મોરમાં એક અજબ:કાડ છે. જેમ વરસાદ વરસે
તેમ તેમાંથી પાણી વરસે છે. આ:કાડના પાંદડા મોટા
૭૩૦ જેવા હોય છે વરસાદ ન હોય તો પછી આ

કાડના પાંદડામાંથી: કરના પાણીથી એકો પોતાની
એક કરોડ નેટલી પાકેલા પાણી થશે છે.

આગ:કાડ એક જેવીકાઠા ખાતુર પ્રદર્શન લગાવ્યું હતું.

મુંબઈ ધાતુખાતાના સ્થાપક બી બેસનલ કાંઈકેકેકે
પિત્તને મેલેલી બધાની રામ પાળી મોકલી અને જણાવ્યું હતું
કે આ પ્રજા માધ્યમાં સિસેને પાણી પુર પાડવા માટે વાપરવા.

માંડમાં એક ખેડને બેરોન મુકાવ્યું. ૩૨૦ રીક બેરોન
બના પાણી ઉછાળા બંધ આવ્યું થાને બાઈ ૬૬૫ ૬૫૫આ
૧૮૦૦,૦૦ આવશે. મરીબને આ પાવડે બાઈ.

અણબી અને કપાસ સાથે થઈ શકે કે નહિ તેનો અજબ
તરો કાઢવા એક ખેડને કર્યું છે.

અદુવાના એક મુકરને ત્યાંના ખેડતેના ઠાકરને જેની-
વારીની લાગીત મને એવી નિસાળ કાઢાવા માટે રૂ. ૧૦,૦૦૦
અરવાસ રાખને જણાવ્યું છે.

હાલના કામીયાબમાં દેર દેર દીસ ૫૪૨ છે.

એડાજના મટાપાલએ પોતાના રાજ્યમાં પાવણા પ્રજા-
કરી કરી એકેકાના રૂબા રાખવા પ્રવરેલા કર્યા છે.

કાંઈથી કેલ્કાતીમાં મોટું પ્રદર્શન લગાવવાનું છે.
કેવરના કાગોદાર પુંદને શી. વિક્રમનાથ પટેલ રૂ.

૩૦૦ રાજેકે ઈસ્ટાટીમ રાખે ૧૫૫૫ ૫૦૦ અપવા છે.

મુંબઈના લુનધી દરજ અને મામકાની નિશાનો સરકાર
ઉપાસે એમાં ૫૫૫ની દરેક લાગીત બેકાકેને આપશે.

(વધુ માટે જુઓ પાન પ ૨)

ખેતીના

પાકનો

વિમો

હમારી મધ્ય વરસની આગામી સગી પડતી હોય એમ અવારના સંભોગો લેના જથ્થા છે. કાંઈ પણ વિચાર કું. દેશી અગર-ખરેદી અત્યારે ખેતીના પાકની વિમા યોજના નિમારી રહે છે. ફક્ત જોવાનું એટલું જ છે કે રાણુ પરેલ કરે છે. આમાં કંઈ કંઈ અતના પાકના વિમાઓ આપમે એ માટે રૂપ રેખા દોરવી રીક પડે ને ? એ આખી યોજના તો વિમા કું. બનાવમે અને સરકાર તેના ઉપર મદદર હાથ મારે.

(૧) મુજબાતમાં મુખ્ય પાક કપાસ અને તેને ખરે પાક દિમતો જે દિમતી ધારતીથી તો વિમો ઉતારવામાં આવે તો રૂઢી રીતે એને ઉપયોગી થાય. કપાસના પાકના બે રીતે વીમા ઉતારી શકાય. એક જગ્યાથી કપાસ વાવમાં આવે ત્યારથી તે છેક એની વાવણી પુરી થાય ત્યાં સુધી. આમાં ક્યાં ક્યાં નુકસાન થાઈ શકે. કપાસ વધારે વરસાદથી મરી જાય અને તે જગ્યામાં કંઈ પણ વૃક્ષ ન થાય તો ? નીહ એને ઉપાદ્ર અગર કાતર ખાવ જાય તો ? નીહ તીક પડે અને માથ રુકો મટ થઈ જાય તો ? ચોથું કપાસના પાક પર હામીઓ આવે અને તેનો પાક મરજીવ ન થાય તો, પાંચમું વરસાદક એસમનો આપવાથી પાક એછો થાય તો ? છઠું પાકને દિમ લાગે તો. સાતમું પાક એનરમાંથી મોટાપ જાય અગર આજ લાગી નાસ જાય તો ? આઠમું વરસ એક અંદરે નજીક પડે તો. જ્યારે ધીમ વીમામાં આવી એને સમજે વિમો ઉતરનારો હોય અને તેનાથીજ નુકસાન થાય તો ? આવી રીતે આખા, રૂઝ, મોસમી, સંતર, દાદા, આક, અહર, વીક, પાપા, બેર, જમર, લીલાઈ અને તેની બાતના કોલોન્ડીતાઈ, ચામર, કી, રૂપા જેની ખેતી જથ્થાબધ અને મોટા પાપા પર થાય છે, કુલ જે વાકે-ગુલાબ, મેમર, કેવડો, બાક, હુધ, માલતી, બેરસરી, રાતનીરુણી, ચંબેલી, મગી, મેવરી, કરંજ, કમળ, આરો, પાવર, વિ રૂસ અને તેની બાતો જેનાથી કંઈ બને અર્થ

નિશ્ચયો હોય.

દેરડી, તમાકુ, કાંચર, પોટા, આદુ લીલીપીપર, મરી, એલ્ટી, અરીસ, ગાંધ, ભાંગ, રજકા, અગમી, માંડી, તક તુવેર, ચણા, લવેંગ, વાલ, મક, આદ, બાવરી, ઘઉં, આટે, જવ, નાગરી, મકાઈ, બટાકા, છુક, ધણા, મેથી, રાય, મરચી, કુંજરી, લસણ, રીંધણા, શીંગા, વિ. તો વિમો પણ ઉતારી શકાય અને વિમા કું, અને ખેડતોને દોષદો માથ મોજ રીતે દોરને વિમો પણ લેવાય.

હવે આમાં વિમા કું. તે નકતર કયા આવે, કાગે એક દશ એકરના ખેતરમાં કપાસનો વિમો લેવનો છે. ફક્ત દિમતો જ્યારે એનો અડધો કપાસવામાં આવે ત્યારે ખેડત કરે કે એમાં આઠ હાર કપાસ થાય, જેની દિમત જે બાજુ જાય આવે તે આમાં જાવને કંઈ જાવ નથી. જ્યારે બરે ખરી રીતે આવા ખેતરમાં પાંચ હાર કપાસ થતો હોય. હવે જે કુદરતી રીતેજ ત્રણ હાર કપાસ ઝાંઝો થાય તેનું નુકસાન કાપી સંકલ કરે. જ્યારે આવે વખતે વિમા કું. કહેશે કે આ ખેતરમાં તો ત્રણ હારજ કપાસ થશે. એટલે આમાં બરે ખરી રીતે ખેડત અને વિમા કું. સાથે મળી નવીનો લાયે તોજ કાપે બાકી કું. ધારણા-ત્રણ હારની હોય અને ખેડતની ધારણા આઠ હારની હોય જ્યારે બરે ખરા ? પાંચજ હારનો હોય. બાકી મુખ્ય વાત વિમાની ધિનીયમની છે. જે દિલના કંઠાક કિસાને એના દેશ માફક આવે અને તે વેપારી વિમા કે જીંદગીના વિમા કરતાં ઝાંઝો હોય તોજ ખાર પડે. વેપારી વિમાના પૈસા પોતાના માથ પર વેપારી અગરી માલના વધારે પૈસા લઈ રહે છે. જે વિમો ન હોય તો તેટલા પૈસા એછા લેવા વેપારીને પરવડે પણ ખેડત કે જે બરેબર કાજી મજુરી કરી પોતાની મેકનત જે વિમા કું. તે આવે તો તેઓને તો બે રીતે મરે છે આનો ઉકલો કિસાન અને વિમા કું. ખાંને સાથે મળી આવે.

વિદ્યાપતી

ન્યુ ચેમ્બરનું નામ કિસ્મ કું. માં જાણીતું છે. સામાજિક ક્ષેત્રોમાં એ ખીનદરિદ્ર છે. એના ગરિયા કોઈ પણ જગ્યાએ કોઈ પણ થીએટર પર માણસને અને પૈસાને ખેંચી લાંબા ચિવાય રહેતાં નથી. સમગ્ર લાંબી મુદતે જીવન-જીવ અને શીયનો બેઠે સમજાવતું આ બોક્ષપટ અપણી નજરે પડે છે. કોઈની પણ કમનાનું ચત્તરવરૂપ કાણ કયા કામમાં આવે તેનું આ ઉદારણ છે જીવન કે રાષ્ટ્ર ધનમાં આવા પક્ષા દાખલાઓ અને છે આવી સાધન સંપન્ન કું ના બેલપટ વિશે કય કહેવાનું જ નથી. એ દરેક જોવું જોયે અને દરેક વર્ગના માણસને પસંદ પડે એવું છે. અત્યારના દિવસના અમન કાળમાં જેમ લુડી લુડી જતના બોક્ષપટો ઉતારવામાં આવે છે તેવાં કે ગારામારી, જાનસૂતી ક્યાઓ-સામાજિક-ધાર્મિક તેમ કિસ્સાના અદ્યપદ પ્રમ્ન ઉદેશનાં અને દિવસના

ભરિતરશનું એક સફળ બેલપટ
 ઉતારનાર:-ન્યુ થીએટર લી. કલકત્તા
 અધ્યાપનાર:-મે. કપુરચંદ્ર i. લી. મુંબઈ

ઉપોગતને ઉન્નેજન આપતાં ચિત્રપટો અત્યારે તો વર્ષ હરમાં પણ જોવાના જવેલાં મળે છે. કોઈ પણ સારી ઘણાતી સાધન સંપન્ન કું. જે વર્ગમાં એકાદ બેલપટ આવું આપેતો ગમ્મત સાથે જે પ્રમો-શરી અને કોડીના મુંજરી રદવા છે તેનો ઉકલનો રસો મોડાને મળે, આવા ઉકલના રસના કદવા એ કંઈ સામાન્ય કામ નથી. અત્યારે ઘણી વખતે ગામડાં જેકુન અને જેતીના ભગ દ્યો આવે છે પણ તેમાં એ જીવનના પ્રાચ દોતા નથી. છેલ્લાં ચિત્ર પટને વાચા આપવા પછી એક ચિત્ર બહાર પડ્યું છે તેમાં શાકુકાર અને ભણતર એ બેનો સમવેશ કરવામાં આવ્યો. જ્યારે આવા પ્રમો પદેથી ભોતપટો છલે છે ત્યાં આપણને દરેક સાધન સંપન્ન કું. આવાં એક એક બેલપટ પોતાની દ્રષ્ટિ એ આપે તો !

ખબર

પાણીની જરૂરવાત પુરી પાડતું આ આડ દરેજનું દશથી પંદર ગેજન પાણી પુર પાડે છે, આ જાડને દવામાંથી પાણી ચુસવાની અગમ શક્તિ રહેલી છે અને તેને લીધે વરસાદ આવે છે.

રાવણી મહાલની સરકારી પડતર જમીન ફળ આપના ઉછેને માટે જેકુતને સવસનથી ચાખવા હુકું છે.

અમરેલી પ્રાંતમાં આવેલા એક નાના ગામમાં પોતાની વાડીમાં પંદર રત્નને મુખો અને સારા રત્નનું મરકુ પેદા કરું છે.

નિઝામ રાજ્યમાં પ્રાથમીક શિક્ષણ ફરજિયાત કરવાનું હુકું છે.

ગાંધીનંદર રાજ્યમાં ચંદના વાવેતર માટે પ્રયત્નો થઈ રહ્યા છે.

રા. ખલુખાઈ કે. દેસાઈ બી. એલ. ચિરાઈ રાજ્યમાં એકીકથર એકીસર તરીકે નિમણૂક થઈ છે.

અમદાવાદમાં એક લાઈસેન્સ મધમાખ ઉછેરનો અખતરના શરૂ કર્યો છે.

સ્વ. વિશ્વનાથરાવે જમીનચંદ્ર બોએ એક લાખ રૂપીયા મેદાસખને હાર તાંબીના નિષેધ માટે આપ્યા છે.

મદાસમાં સાલેમ હાલમાં પૂરેપુરી દાર બંધી થઈ છે

ગિહારમાં ગામડાના પંધા ફરી માણુ કરવા એક મોજના તૈયાર કરી છે તેમાં અખિલ કિંક મામલો મની સમાઈ લીધી હતી.

દુનિયાની સાયન્સની રોએસની એક કલકત્તામાં લાસઈ હતી.

ખાંડના છત્તરોની પધ્ધતી રાજકોટમાંથી નાશુદ થઈ છે.

જમખીમાં કમલગ વરસમાં એર વખત વીસગ્રામ પોષ્ટના થેલાઓ સાફ કરવામાં આવે છે, તેમાંથી જે કુળ નીકળે છે તે ખેતીના પાકે ખાસ ઉપયોગી છે અને તે કુળ સસ્તા ભાવે બગીચાવાળાઓ ખરીદે છે. માઇસોર રાજ્યમાં ૧૦ હજાર એકર જમીન પાણી પુર પાડે એવું હુંમરુર જાલામાં બોરીસ લાખના ખર્ચે છરીજેશન મોજના મંજુર થઈ છે.

કોરડીના છાતર માંથી કાળજ બનાવવા તથા સા ઉન્નુરુ મરુખેરીંગ મોડનો અખતરો ટિલ્લીમાં થયો છે.

સુરતમાં ખેતીવાડી ખાતા તરફથી મોટું મહર્શન લાવાવાની તૈયારી થઈ રહી છે.

સ્વિકાર

આ વર્ષના પછા માસ સુધી એક પલ્લુ પુસ્તક જેતીવાડી સંબંધીજદાર પાચુ ન હતું. દેશત હતી કે ૧૯૨૭નુ આખું વર્ષ કદાચ ખાલી ભય, ત્યાં તે એ માસ જેટલી ટુંકી મુદતમાં પાંચ પાંચ જેટલા પુસ્તકો હમારા ટેબલ પર આવીને પડે છે અને થતો શે જ ફરં ચાવ છે. કિસાન જેતીવાડી અને બગીચા અથ જાતનુ સાહિત્યનો વધતો જતો ફેલાવો આપણને નવીન આશા આપે છે, આનો પરેશી આજનીની વાતો થઇ. બીજી આજતીએ પલ્લુ હવે પોતાના આકાશ સપાટા બેર ફેરવા માંડ્યા છે. આ શુભ અદિશક્તિને કોને આજારી છે.

(૧) લાવનગર સંસ્થાનમાં

જાણુ મુક્તિ અને રચના કાર્ય

લેખક:—શ્રી ન. મા. સુ.

કિ. આપી નથી.

ખેડૂતના દેવાનો પ્રથમ એટલો જરૂર બનેલો છે કે એનો ઉકેલ માટે જુરી જુરી સુચનાઓ થવા માંડી છે. એ સુચનાને વિચારે માનવગર રાજ્યો રાજ્ય ખેડૂતનું માન્ય ફેલા માટે એક યોજના તૈયાર કરી તેનો અમલ કરવાનું રાજ કપુ છે. અત્યાર સુધીમાં કિસાનને માટે દિંદમાં અજાણ રાજ્યો કરજ મુક્તિ માટે કટિબુદ્ધ થઈ છે, અને તેનો નિકાલ પલ્લુ લાવી લાવેલ છે હવે તે લેવાનું અજ છે કે પ્રજા નવા દેવાની જગ્યામાં અગરનો રાજ્યના દેવા ન ફેલાવ એની જાણુતો એની મુદત વધે ખજાર પડે.

આ પુસ્તકમાં દરેક રીતે ખેડૂતનું જાણુ કંઈ રીતે થાય તે વિચાર્યું છે. ખેતીની પેદાશ વધે, સાથે કિસાન ના મોઢા જીવનને દમ સોંપુ જતાવી રાજ્ય એનો ઉકેલ કરવામાં આવ્યો છે. અત્યારના મૌસમ કાજમાં આ પુસ્તક જાણુ ઉપયોગી થઇ પડશે. જો રાજ્ય હમોને પ્રચાર કરવા માટે નવલો મહત્ત મોકલશે તો હમો એની જલદેર ખજાર હમારા મારીકમાં લેશું અને એનેક પ્રચાર

માટે અમારા પુસ્તકો સાથે બહારગામ ટપાલ શ્રી લીધ શિવાય મોકલી આપશુ. હમોના આ પુસ્તક મુખ્ય પરોચિતુ કરવા, વગર ખર્ચે માગણી કરીએ છીએ.

(૨) ખાતરોની માહિતી

લેખક:—શ્રી. શોમાલાજી કીચાલાઈ પરેશ.

મું. મુજબ. વાવા આજુદ,

કિ. ૦-૬-૦

B. B. R.Y.

ખાતરોની માહિતી વાણુ સંપૂર્ણ હકિકતથી ભરપૂર અને સરળ પુસ્તક આ પરોચિતુ બહાર પડે છે એની યોગના પાંચ હજારથી એકીવસ્તીવાળા ગ્રામ્ય પુસ્તકાલયને ૩૦૦ નાણ મહત્ત વહેંચવાની છે અત્યાર સુધીમાં રાજ્ય શિવાય કોઈ પણ મહત્ત પુસ્તક વહેંચનાર ન હતું. આનાથી એક નવોજા એનો પક છે અને તે એ કે જીવ ધાર્મિક પુસ્તકો મહત્ત અજાણ એનો કોઈ પણ પલ્લુ માણસ આપી શકે છે. તેમ જેતી અને બગીચાના લખતો પુસ્તકો પલ્લુ લાવના તબજા અત્યારના સંમેગોમાં કોઈ પણ ખર્ચ આપી મહત્ત વહેંચવાનાર થય તે તેમજો પોતાની યોજના કૃપા કરી હમારા પર મોકલી આપી પ્રચાર માટે કંઈપલ્લુ નહી લીધા શિવાય આવી જાતના પુસ્તકો હમો હમારી જાતના ભોજો લેકોમાં. પ્રચાર કરશુ; આમાં દક્ષત એકજ નિમચ્ય છે અને તે પ્રચાર લાવના આનાથી શોકોમાં જાણુતી આવે અને તેમને પોતાની મુજબ જાણુતો ઉકેલ માટે કંઈ સુજ પડતી થાય. અત્યાર જેટલ બીજા પુસ્તકનું મહત્ત છે એટલું કે ખર્ચ વધારે આ જાતના પુસ્તકોની કિંદને જરૂર છે.

ખાતરોની જાણુ તેને ઉપયોગ અને તેમાં કેટલા પ્રમાણમાં જમીનને ઉપયોગી તત્વો છે તેની વીચત આસ કીજાવટથી આપી છે. એમાં કોઈને ખાજી રાજવામાં આવ્યા નથી. દેશી અને પરદેશી ખાતરોની માહિતી સાથે તેના શુણુ દોષ પલ્લુ જાણુવા છે. એમાં એમાં જાણુતો અવજલ ઉપચંત લાખા મુંદર ગામગાન

લોકો સમજી શકે એવી છે. આ બાબ જેતીને લગતા વધારે પુસ્તકો આપે એવી આશા સાથે વિરમીયે છીએ.

(૩) લીંબુ અને તેની ભત્તના કૃષ્ણો, ઉધોગ.

લેખક:—શ્રી. મગનલાલ મજુર

પ્રકાશક:—મુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી

ડિ. ૦-૪-૦

અમદાવાદ.

ખેતીવાડીનું કામપણ માસીક જેના લેખ વગર રહ્યું નથી પછીને લુપ્ત હોય કે નહીં. જેના પુસ્તકાએ આ ભત્તના પુસ્તક સંચયમાં સારા જેવો કાળો આપ્યો છે. તેને અત્યારે એક સારી સંસ્થાનો સહકાર થયો છે અને તે મુ. વ. સે સાવરી, અત્યારે આ ભત્તના પુસ્તક લેખક અને પ્રકાશકની આર્થિક એટલી મધી નાળાઈ જાય છે કે પુસ્તક કેમ પ્રગટ કરી તેને અત્યારમાં મુકવું તેજ મુજબી મારે છે. હિંદના દિવ્યાનની કંબોસતા વધારે આટલી ખરાબ છે ત્યારે તેના લેખક નિશ્ચે તે પુછવુજ મુકી જતાં પછી જેની એક ધારી પત્રીસ પત્રીસ પત્રીસી શોધ કરનાર વિરમ મુજરાત એને મહામુજરાત માં છે. સર્વથા વધારેના ડી. સી. ખંજરીઆની કૈલાસો છે આપણું પછી એક સાલિય છે છતાં વેળેલો ટેકો મળતો નથી અને નજીક તે નહિ જ્યોગ.

છેલ્લા શોધ વર્ષ થયાં દરેક પુસ્તક લગીત બનાવ્યું જેકેએ અને આ રિપયને લગતાં તે ખાસ આ પુસ્તકમાં ભત્તના સારા મીત્રો આપ્યા છે. પુસ્તકની છપાઈ ગેટ અપ અને લાખા તિપસે દિવસે જારી થતી જાગ છે, હમે ધરછીએ છીએ સાધન સંપન્ન સંસ્થા વધારેને વધારે પુસ્તકો આપે જાય ફક્ત આ સંસ્થા મળે એકજ વાત ખુબી છે. અને તે એજ કે એના સભ્યો ચિવાય કોઈ બકારનાને પુસ્તક અપાવું નથી. જેને સારે છે એ દાન રિચત રહે છે.

(૪) ખેતીનાં મુળ તત્વો. (ભાગ ૧ લો.)

(જમીન-પાણી-એનર્જી.)

લેખક:—શ્રી. માર્કસ શિવ ભદ્ર પંડ્યા.

કિંમત ૦-૬-૦

મુ. ભરૂચ

અત્યારે પ્રાથમીક સાળાઓનો ખર્ચ રિખાપી ઉપર એ અજાનને આખરી રૂપ અપાય છે. ત્યારે સાળામાં યસાવવા લાયક આ પુસ્તક બધાર પડે છે.

એખસા ખેતીવાડીના કોકરને નહિ પણ પ્રાથમીક સાળાના ઉંચા ધોરણ માટે પણ આના પુસ્તકો કોકરને વધારે ઉપયોગી થઈ પડશે. સરખાતમાં તે કદાચ આ વિષય અગર લાગે. પણ હિંદની ૮૦ ટકા ખેતીમાં જીવનસમા રેહતા પ્રખ્યાત કિંમતમાં આના પુસ્તકો સારા કાળો આપશે.

(૫) પુલવાડીની ખીલવાણી

લેખક:—શ્રી અગાલાલ એમ. પટેલ.

કિંમત ૦-૧૨-૦

મુ. ઉદવાડા.

પેતાનાજી જાતી અનુભવથી નીતરતું આ પુસ્તક સહેરના બગીચાવાળા અને કુલોના શોખીન માટે તદ્દન નવીનજી જાન પાડે છે. દેશી ઉપગ્રાંત પરદેશી કુલો કે જે શોખ માટે વાપવામાં આવે છે. અને જેની છંદગી ચાર માસ કરતા વધારે નથી તેવાજ કુલોની વિગતવાર માહિતી સાથે છે. સાથે ફેન્સી ઘડો કે શોખા અને સુંદરતા માટે ખાસ રાખવામાં આવે છે તેવા જાડો સમવેષ યાવ છે. એમાં દરેક ભત્તની માહિતી છે. પુસ્તક દરેક માળખે પેતાના સાધીની ધરજ સારે આવા પુસ્તકો દરેક જગ્યા રાખે અને તેનો ઉપયોગ કરે.

× × ×

કમર માસીક દર માસની પહેલી તારીખે નીચમીત બકાર પડતું આ માસીક મુજરાતીમાં દુતર ઉધોગ માટે એકજ છે. સાથે સાથે દર વખતે ખેતીવાડી સંજમી લેખો પણ આવતા જાય છે ફેટાઓ સાથે પુછપરછ વિભાગ એ જેની નવીનતા છે પછી માણસોને એમાંથી પેટના પ્રજનો માટે થોડી રાહત મળે છે. જે જ્યારીકાઈ થી એક સારી લાખન લઈ એના પર પુરો ભોગ આપે તે એમાંથી ઘણી મુજવથોનો ઉકેલ થાય. અ.વાં થોડો માસીકો છે તેને કોકો અને સરકારે સાચા આપવો જોઈએ.

કમર માસીક

લગાજમ રૂ. ૩ ૦ ૦

સોલમરવાડ; સુરત.

B. D. & C. IRY.

આ માસીક એના મીઠાને વળવીરવી અથાવે છે. મુજરાતમાં જે ઘેડા માસીકા આ મતનો પ્રવાસ કરે છે તેમાંનું આ એક છે. એના વિષયો ખાસ ખેતી અને તેના લગતા પાકો માટેજ છે. ને ખાન પૂર્વક ખેતી કરવામાં આવે તો ગરોજર ફાઈદા થાય. આટલું બંધુ છતાં પણ એના ઉપર એમની લેઈએ તેટલી સીધી ફેબરેઅ નથી નહિ તો એ એક સારામાં સાર માસીક થાય.

ખેતીવાડી માસીક

લગાગમ રૂ. ૨-૦-૦

મુ. આર્ષદ.

B. B. & C. RY.

વડોદરા રાજ્યનું પહેલાં નંબરનું રાજ્ય પોતાના આશય હેઠળ આ માસીક અલવે છે. એનું પોતાનું અને ખું પારખુ છે. એમાં સદાકારી સંસ્થા બેઠા અને એક નીચળા સંકળાએકા છે કે એનો ઉદ્ધ લાવતાં લાવતાં આખી દુનિયાનું વાંચન પુર પાડે છે. વધારેમાં વધારે આ મતના માસીકમાં ફેરવો ધરાવતું આ માસીક છે.

મામજવન સહકાર્ય અને ખેતી

લગાગમ રૂ. ૨-૦-૦

માંડરી રોડ, વડોદરા.

B. B. & C. RY.

ખેતી એવા જીવીત વર્ષથી પણ વનારે છે હિંદમાં ખેતીનો એક પણ વિષય એવો નરિ હોય કે જેને એખે ગર્વો ન હોય. એમાં આવતા લેખો જનતાને ઘણા ઉપયોગી છે. આ ખંધુ છતાં પણ એને માટે લેઈતુ ઉત્તેજન મળતુ નથી. આ માસીક અને એના લગતા પ્રગટ પદ્ધતિ પૂરતો અપારંજે કંઈ સાહિત્ય છે તેમાં મોટો ફાવો લાગે જાય છે.

ખેતીવાડી વિજ્ઞાન

લગાગમ રૂ. ૨-૦-૦

લીંબડી (કારીવાવાડ)

એની શોધ તદન જુદીજ એમાં આગમ મુધારણ શોધના દુઃખ દરદો અને સકાર કેમ થાય તેને અને ખી રીતે અર્થવામાં આવે છે. સાથે સાથે ગરબિને રાહત આપવાનું કામ ચાલુ છે. રાહત કાળેને વેળ મળે એ માટે આ પખવાડીક વેળ આપવા માટે ઘણુંજ સાર સાધન છે. અને જુદા જુદા ધણા ખાતાઓ છે.

મામ-સેવા

લગાગમ રૂ. ૨-૦-૦

ઉનાવા, ઉત્તર મુજરાત.

મુરતથી આ પ્રગટ થતું માસીક બેઠા સેવાથી અને એના તમામ પ્રચાર માટે દલાવામાં આવે છે. એમાં આવના લેખો જન તાને કરમ-મુક્તિ બહાર લાવ અને જ્યાં શોધોને છેતરામણી થાય છે તેમાંથી ગયારે છે.

ખેડુત ખેતી સહકાર

લગાગમ રૂ. ૨-૦-૦

કલુષીડ બહાર મુગત. B. B. & C. RY.

જનતાતઃ—દેશમાં વધતા જતા આઠોધનોન વેળ મળે એ માટે પણ વધતાજ જાય છે. તેમ ખેતીવાડી મો પણ થાય છે. જેને આ સાદસ કરતાં પરદાં ધજોજ રિચાર કરે છે. પણ દર વર્ષે એક પત્ર આ વિષયનું નિકળે એ સુખ મિન્દ છે. એનો વિષય દિસાન અવગણે લગતો લાગે છે એમાં કંઈ જાતનું સાહિત્ય અપરો એ અપરોથી ચોક્કસ કંઈ લાગમ નહિ છતાં પણ એનું વાંચન જુદા જુદા પ્રકારનું હોવાથી સરને ગમી જાય. એની ખરીદી થાય છતાં પણ મુજરાતમાં નિકળતા પત્રો જેટલું આ માસીક અનીનીય વાંચન પુર પાડતુ નથી. એની હાથોડી ફે વળી ધણ વો જુદી વાન છે.

વનસ્પતિ વિજ્ઞાન.

—: લેખક: —

મા. શિ. પંડીયા બી. એલ. બી. એસ.સી. અને એ. ટ્રિ. ગાંધી એમ. એસ.સી.

આપણે મુખ્ય વિષય વનસ્પતિનો અભ્યાસ છે. આપણે ગયા અંકમાં જોયું તેમ જ્ઞાન દેખાવ પરથી જોઈએ રમણે રહેતાં પ્રાણી અને વનસ્પતિમાં મજાન તફાવત માલગ પડે છે છતાં બંનેના જીવનનાં મુખ્ય સિદ્ધાંતો એક જ છે. તે પ્રથમ આપણે વનસ્પતિ-જીવન વિશે વિચાર કરીએ.

કમળ તથા અથવા કાચું, હાથીજન, પ્રાણવાયુ અથવા ઓક્સીજન, નળવાયુ અથવા નાઇટ્રોજન, મંધક એને દેવદરસ એવા જ રસાયણિક તત્ત્વો બનેલો આ એક ઝુક પદાર્થ છે. જીવરસ જીવન કરવાને આ તત્ત્વોની સકતતા કરી રીતે કરવામાં આવી છે તે રજુ સુધી ધાર્મી મળવામાં આવ્યું નથી.

જીવરસ પ્રત્યેક પક્ષે પોતાનું રસાયણિક પ્રમાણ બદલાઈ કરે છે. આપણું જીવન મુખ્ય તો કરીને જીવરસથીજ જોડાયેલું છે, તેથી તે સ્વાભાવિક છે એવું કહી પણ હકી શકાય નહિ, જીવન તે ત્યાં સુધી જાંઘી કહી પણ સ્વાભાવિક નથી.

જીવન જીવન નરીકે અનુવૃત્તિ છે. ખરેખર જીવન શું છે તે ધાર્મી નીચમાં નથી. જીવરસનું વર્ણન જીવન તરીકે કરી શકાય તેમ નથી. એનો નિર્દેશ નો માત્ર ભૌતિક રીતેજ કરી શકાય. જે કેન્દ્ર વસ્તુની સાથે જીવન સંકળાયેલું છે તે પ્રત્યક્ષ જોઈ શકાય છે પરંતુ જીવન જાતેજ શું છે તે અણ-મીઠાણના કામગીરી રહે છે.

પ્રાણીના વચગ સાથે જીવન સરખાવી શકાય. તે કહી પણ સ્વાભાવિક હોયું નથી. પ્રાણીના સ્વદેહ આણુઓ પ્રાણીનાં વચગમાં આવે છે અને જાય છે, નવાં આવે છે અને પાછાં ચાલ્યા જાય છે, આજ

પ્રમાણે આપ પદાર્થોના અને જીવનનો સંબંધ છે.

જીવરસ જાતે આપ પદાર્થો, મુરખા (મધ) જેવો પદાર્થ છે. એ આપણા શરીરના અમુક ભાગમાં અસ્તિત્વ ધરાવે છે એવું નથી. સજીવ દેહ એવી રીતે બનાવવામાં આવ્યો છે કે જીવરસ તેના દરેક ભાગમાં અસ્તિત્વ ધરાવતો હોય છે, હૃદયના ધબકારા બંધ પડે તેથી મૃત્યુ થયું એમ કહી શકાય નહિ, કારણ કે જીવરસનું અસ્તિત્વ ફક્ત હૃદયમાં જ હોયું નથી અને મરણ એટલે તો સમસ્ત જીવરસનો અભાવ. પેપી.

એ દીવાલ જેમ વધી ઘટાની બનેલી હોય છે તેમ દેહ-પટ્ટી તે વનસ્પતિનો હો કે પ્રાણીનો-એનેક પેપીઓનો. બનેલો હોય છે. આ પેપીઓ વધી જાની હોય છે અને તેથી તે ખુલ્લી નરી આંખે જોઈ શકાય નથી. સ્વદેહનાં પંચની મદદથીજ જોઈ શકાય છે.

પ્રત્યેક પેપીને કુલ વેગ દ્વારા સાથે સરખાવી શકાય. એ મેંડાં વગરની પેપી કાચળી છે અને બધી જાણુઓથી બંધ હોય છે. રમણને બદલે ને પદાર્થનું ર બનેલું હોય છે તેવા 'સેમ્યુલેશન' નામના પદાર્થની એ બનેલી હોય છે; અને હવાને બદલે તેની અદર અમુક પ્રવાહી પદાર્થ ધારેલો હોય છે.

પેપીની આજુબાજુનાં જાણ પડ પેપીપટ્ટ તરીકે જાણના શકાય. પેપીપટ્ટની અદરની જાણુએ જીવ-રસનું પાતણ પડ હોય છે એટલે જીવરસ પેપીની અદરની બધી જગ્યામાં હોતો નથી. આ પાતણ પડને 'પ્રાઇમારિયલ ટુટીકલ' કહેવામાં આવે છે.

જીવ કેન્દ્ર

પેપીના મધ્યમ ભાગમાં 'પેપીરસ' નામનો પ્રવાહી.

બગીચાઓ (ખાલી શોખાના)

વાડની વૃક્ષીયાતઃ—વાડી બગીચો કે કાંઈ પણ બાતની જેતીની શરૂઆત કરતાં પહેલાં ત્યાં સખંધી વિચાર કરવો જોઈએ. બગીચામાં ઉપરોક્ત છોડાં રક્ષણ ધરુજ જેઈએ રક્ષણ ન હોય તો તે પાકજી બરડેયે પેસે અને મેદનત નક્કી ન થાય છે. વાડ ન હોય તો રખડતાં ટોર, ઢાંખર, ઘેડાં, બકરાં રોમ, જંગલી પ્રાણીઓ વિગેરે વાડીમાં ઘુસી જઈ વાપેલા છોડાં ખાય નય અને નુકસાન પડેલાં કે વાડથી અંક પેડે બીજાની લુપ્તે પાડી શકાય છે, વાડથી બગીચાની શોખાં વધે છે. વાડથી અનિરુદ્ધનીય ભાગો ઢાંખે શકાય છે. વાડથી એક બીજાના દહ નક્કી થાય છે, એટલે રક્ષણ ઉપરાંત શોખાની અને અનુક્રમતાની દ્રષ્ટિએ પણ વાડની જરૂર છે.

ખાડના પ્રકારઃ—વાડના બે પ્રકાર છે. (૧)નિર્જીવ અને (૨) સજીવ નિર્જીવ વાડમાં પત્થર થા ઇં માટીની દીવલ માર્ગની પડીએ જરી કપડે-ડ બનાવવું, કંટાળા તારની ત્યાં વિગેરેનો સમેલેલ થાય છે. નિર્જીવ વાડમાં જગા ધણી કમી હોય છે, સાદાં રંગ છે અને જમીનમાંથી બિલકુલ રસ ચુસાને નથી; પણ ધણી ખર્ચાં છે. જયારે સજીવ વાડમાં તેનાથી ઉત્તરું છે.

સજીવ વાડમાં ઘેરીઆ, ઘેરી, ખરસાંડી, ખાજળ, મેંદી, મેંદુ વિલાયતી આંબલી, કાંકણ, લાલ સફેદ લાંછ, વિગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

સજીવ વાડના છોડ બે વિભાગમાં વહેંચી શકાય છે. કાંડાવળત અને કાંડા વગરના છોડના બે ભાગ પાડી શકાય.

કાંડાવાળી વાડના છોડઃ—

દેવી રખત કાર્ય એ કોઈ કળા છે એવી શોખ અને કુદરત જગ્યાની સૌંદર્યતાને ખ્યાલ આપે છે, તેના ઉપરથી રંગ, શહેર ગામે કે ઘરની કિંમત અંકાય છે. એને ખાસ આંખરને વધારે શોખા કેમ થાય તે સ. અંખાસ એમ. પટેલ, B. A. ગમભરે છે.

વિલાયતી આંખડી (ઇંગ્લાંડનીય) અંખડું વતન ગ્રેટિસકો છે. મદાસ ઇલાકામાં લગભગ બધે જોવામાં આવે છે. તેને કાંડા થાય છે જેથી જન જનાવર અંદર જાણજ ધઈ શકતાં નથી. તેને લાંબ કાંતરા થાય છે, જે પાકથી ખવાય છે, નાના છોડરાઓ તેને ધણાજ રસંધી ખાય છે. તેનાથી બાવળના જેવાં હોય છે. શોખાસાની શરૂઆતમાં જ્યાં વાડ દરવાની હોય ત્યાં નીક ખેડી કુટકુટને છેડે બીવાની મુકતાં શોખાકા બાદ ઉનતનામાં જરૂર પડે પાણી આપવું તેજ કરવાથી. એક વરસમાં ૪ થી ૫ યુટને છોડ વધીને મોટા થશે. પછીથી તેને અમુક ઉંચાળના રાખી ઉપરથી કાપી મુકવા. દર વરસે નિયમિત સેરવાથી કુદર વાડ અને છે.

ગાવળઃ—ખાવળને નજીક નજીક વાળી ૪ થી ૫ યુટની ઉચાળના થાય ત્યારે કાપવાથી ખાલુજોથી કુટી કુદર વાળ અને છે. બાવળના કાંડાં સખત અને તિલ્લુ હોવાથી બગીચામાં કાંઈ આવી શકતું નથી. બાવળના શીને છાણ મુતરમાં પંદર દિવસ સુધી પથારી રાખવાથી જલદી ઉગે છે.

શેરઃ—આ જાત વાડ મારે સારી છે. તેના કાંડા જગ્યામાં અને ધણાજ તિલ્લુ હોવાથી કાંઈ પણ બગીચામાં આવવા કિંમત કરી તકતું નથી. નીક કરી કટા રોપવાથી મૂળ નાખી વધવા મારી છે. શેર સપાટપે નથી જગ્યા વધારે શિકે છે. દરેક જગ્યાએતો તેજસર પધ પડે છે. તેનો કુરમન કાંઈનીયલ જતું છે. જે તમામને મુખી ખાજ રોડ પીંજર જેવી બનાવી મુકે છે.

ઘેરીઆ—મુજરાતમાં ઘેરીઆની વાડ સર્વ પ્રકારે ઉત્તમ ધણાય છે. અને સામાન્ય રીતે તે સધળે જોવામાં આવે છે. તેના લીંગ્યાં જ્યાં

જરાયત ને બાગાયતના પુસ્તકો.

ગુજરાતી

૧ પૃથ્વરશ્વ પુસ્તક	૦-૪૦	૮ શાકોનો બેગોનો	૨-૦-૦
૨ ખેતીવાડી પાઠશાળા		૯ કપસ ૧ લો	૧-૦-૦
ભાગ ૧ લો	૧-૪-૦	૧૧ " ૨ ભાગ	૧-૪-૦
૩ ગુલાબનો બગીચો	૦-૪-૦	૧૨ ફળવાડીની ખીલવણી	૦-૧૨-૦
૪ રેવનું અને ખેતીવાડીની		૧૩ મેસરવન	૨-૦-૦
આપાદી	૧-૪-૦	૧૪ દોરોનો ૧૫	૧-૦-૦
૫ ખેતીના પધોઆધી		૧૫ માસનું વારેવર	૦-૧૦-૦
પેસા કુમારની કુચી	૧-૮-૦	૧૬ વનસ્પતિની વાનો	૦-૧-૦
૬ શાવ-ગોશ-પોષ,		૧૭ ગુજરાતનો યુગભાગ	૦-૮-૦
ઉછેરવાની રીત	૧-૮-૦	૧૮ ગુજરાતનો રાજાગ	૧-૮-૦
૭ દિન્દની જરાયત ખેતી	૨-૦-૦	૧૯ શાગયશીયા	૧-૮-૦
૮ બગીચાનું પ્રમાણ	૨-૮-૦	૨૦ કુલવાડીની ખીલવણી	૦-૧૨-૦
		૨૧ ખાતરોની માલોની	૦-૧-૦
દિન્દી		મરાઠી	
૧ કૃષિ-કૌમુદી	૧-૪-૦	૧ અમરી રોતી	૩-૦-૦
૨ કા.રતીન કૃષિવિજ્ઞાન	૨-૪-૦	૨ ખેતી થંજેથી ઉપરેથી	૨-૦-૦
૩ ખાદ	૧-૪-૦	માટિની	૨-૦-૦
૪ ખાદનો ઉપયોગ	૦-૧૪-૦	૩ કૃષિકામ	૦-૧૦-૦
૫ મરઘા બાજરન	૦-૮-૦	૪ પોલીની લાવવા	૦-૧-૦
૬ કાગાવતી કામોનું	૦-૪-૦	૫ પોલી રાવરની લાવવા	-૧-૦
૭ કૃષિ-મિત્ર	૦-૪-૦	૬ રામેરાની લાવવા	૦-૮-૦
		૭ માસપ્રજના મેળ	૧-૦-૦

આર. રાય ઓન્ડ હાં

પરિશદ અને કામગીરી એજન્સી

૨૦૮-૧૮, જેનવાડી મેડનરોડ.

ગુજરાત, ૪.

વરસાદ કમી હોય ત્યાં ચેત્રાસાની શરૂઆતમાં અને જ્યાં વરસાદ વધુ પડતો ત્યાં ભાદરવામાં નીક કરી શેષવર્ષમાં આવે છે. જે મુળ નાખી વધવા માટે છે ધોરીઆ જમીનમાંથી રસકસ જમીનમાંથી ધુણ થોડા પ્રમાણમાં સુષી છે અને જગ્યા પણ નિયમિત સોરવાથી ઝાડી રહે છે. ખર્ચ પણ પ્રમાણમાં કમી આવે છે. માટે બગીચાના રસુજી માટે ધોરીઆની વાડ ઉત્તમ મણાય છે.

કાંકાળ:-આ જાતને કાંકા નછક નછક અને ખારીક હોય છે પેલા માફક વધે છે. આ જાત જે કે વાડ ધુણી સગરડ અને આરપાર પેસી ન રાકાય તેવી બનાવે છે, પણ નિયમિત સોરવામાં ન આવે તો વધી જમીને જગ્યા રોકે છે; અને પ્રશિક્ષાને ત્રાક રૂપ થાય છે.

કાચકાની:-કાચકાની પણ સુંદર વાડ બને છે. તેના બી શરૂઆતમાં ત્રણ ત્રણ ફૂટને છે? વાસી દેવાં કાચકાને ખારીક સગરડ કાંકા હોવાથી કાંકા પેસી રહેતું નથી. કાચકાન બી દગમાં વપસાયે છે તેનો ખાસો દમની દવા તરીકે કામ આવે છે. કાચકાની વાડ બારે માસ લીધી રહે છે.

કાંકા વગરના હોડ:-મેંદીની શુષ્કબી વાધી અગરનો કાંખળાં હોઈ કાચ છે. મેંદી લગ બગ બારે માસ લીધી રહે છે હિવાળામાં સહેજ આંટી લાગે છે. મેંદીને કાખીને દિવાલમાં એનગમતા ખાંકાન જનાવી રાકાય છે. તેની કાતગેલી મેંદી સુંદર દેખાય છે મેંદી બધે થાય છે. તેનું સ્થાન બગીચાની અંદર પોટ લુદા પાડામાં બાઉન્ડરી પર (સરદદ પર) અતે આજુબમતો લાયક રાખવા માટે છે. તેનાં પાંદડાં હાથ પગ રંગવામાં અને તેમાંથી રંગ કઢાડવામાં આવે છે. કુલ ખરલમાં જે વાર આવે છે. કુલ ખારીક હોય અનન્દ મંદુર વાસ આવે છે જેમાંથી હીના નાખતું સુગંધી અન્નર નિકળે છે. મેંદીમાંથી માથામાં નાખવાનું શાકમાં રાકે અને માથાને થકું નખે એવું તેવ થાય છે. જે એ નેલ ગોખાનું (ફાપેલની માફક) જાનરમા

મુકવામાં આવે તો સાદો લાવે આવે અને ઝોની ખપત પણ મોટા પ્રમાણમાં છે. સુંદરતા સાથે પેસા આવે એવું આ એક જ શોભાનું વાડનો હોડ છે. બગીચામાં તેનું સ્થાન ધણું જ અગત્યનું છે.

ડોલોનીઆ:-(Doclonia) વરસાદની શરૂઆતમાં નીક ફરી ખાતર નાખી ત્રણ ત્રણ આંગળ દૂર બીચારી દેવાં અને જરૂર પડે તો પાણી આપવું. પછીથી બી હમી નિકળશે. પછીથી અમુક પ્રમાણમાં ઉચ્ચ રાખી કાતરડાં, તેના પણ મેંદીના માફક સુંદર મનગમતા આકાર કાતરીને જનાવી રાકાય છે. તે કાચમ લીધી સુંદર જકચકીત રહે છે. એક રતલ બી ૩૦૦ ફૂટ લંબાઈ માટે પુરતાં છે. આ વાડ બુની થતાં કાંખળ બની જાય છે, અને ડોકોલાણે હોડવા મુકાઈ જઈ છીંકાં પડી જાય છે. જોડાળ બને એ તેની ખસ ખામી છે.

માલક કાં. લી:-(Darrat) આની શુષ્ક બીથી અને કટકા વારી કાચ છે. તેની જે અંતો છે. સહેદ અને આસમાની, સહેદ જાત ધીમી વધનારી છે. કુલ રેખલ રાજગાર અંતે તોરામાં વપસાય છે, તે દમેશ લીધી રહે છે. તેન કાતરી સુંદર મન પસંદ જનાવી રાકાય છે.

દેશી શરૂ:-(Cassipourea) આ જાતના બી એશિય મેમાં વાધી નવા હોડ તેવર કાચ છે. શરૂના ઝાડ પણા ઉચે વધે છે. તે હપાલખધ

કિસાનોનું ખાસ

સચિત્ર માસીક

ચિના વિલંબે અંક મેળવો

કિસાનનો

વધનારી જાત છે. બગીચામાં બનાવેલી કૃષી ધારણા મનમતા આકાશે બનાવી શકાય છે. ખારી અને મુસાફાત મારના પવનથીથી ઝાડનો બચાવ કરવા (Wind Breaks) માટે કોથી કોઈ યશનું ઝાડ છે. જે બાલુ કોથી યરન કુંકનો હોય તે બાલુએ ઈસ દસ કુટના છેડે શરૂ હેવી દેવથી તથા વરસમાં ઉંચા વધીને પવન અટકાવતાં યશ જશે. તેનું લાકડું. પણ ઉપયોગમાં આવે છે.

ખરસાંડી:-(ડીંગ) રૂધિ કટકા રોપી કરાય છે. તેનું સ્થાન બગીચાની બાકિ-ડરી પર હોય છે. તેનો ઉપયોગ યરન અટકાવવામાં થાય છે.

ઉપ-જલ્દાઆ ઉપરાંત લેટ રટ્ટીઆ (જાન મેદી) કામીની (Marajya Clotied) રક્ત કાણી (પોઇન્સેડીઆ) એક લીસી (લાકણ) રંગુ, મટની, શોલાવપ વિ ઊંચોતે ઉપયોગ બગીચામાં રસ્તાની શામાં માટે અને પોલ્ટ એક બીજાથી લુપ્ત પાડવા માટે થાય છે.

કપાસ અને નાના તકતાઓમાં વધરાતી વનસ્પતિ. આ વનસ્પતિ ઊંડા કદમાં નાના અને ફામજ હોય છે. તેનો ઉપયોગ કુલ ઝાડની કપાસની પાલીમાં અને નાના નાના તકતાઓમાં એક બીજાથી લુપ્ત પાડવામાં વપરાય છે જે બાલે ફામજ હોવાથી તેમને પાળીની વામવાર જરૂર રહે છે. વળી તેમને કાપી કૃષીને બરાબર રાખવા પડે છે.

જતીલીઆ:-રૂધિ કટકા રોપી કરાય છે, કટકા અપાડા બંધ વધી મોટા યશ જાય છે. જરૂર જેટલી ઉચ્ચ રાખી વારમચરે કાપી નાખવા.

એટરનેન થોડા-એની બે જાતો છે. લાક પાન વાળી અને કીવા પાન વાળી. કપાસની ધાર ઉપર અને મટની રસ્તાની બાલુમાં હેવાય છે. ઘણીજ પ્રકાર બંધ રહે છે. જેથી વારમવાર કાપવી પડે છે. આના પડે લાકે-પદમાં, રવામવા (i.e.) અને નામે લખી શકાય છે.

બગીચામાં તેનું સ્થાન શોભા માટે જરૂરનું છે.

પીપર મીન્ટની લાકણ:-(ધારવારા મેન્ટ) આ લાકણ પાન પીપર મીન્ટના મોન જેવાંજ હોય છે. તેનો પ્રચાર લગભગ કેવર મુજમના બગીચામાં ખાસ જેવામાં આવે છે. બગીચામાં કુલના કપરાની અને નાના નાના તકતાઓની ધારા બંધવા મટે આ લાકણ ખાસ ઉપયોગી છે, આનો પણ મંદર આકારે બનાવી શકાય છે.

આ ઉપરાંત કુલની કપારીઆ, જુદી જુદી આકૃતિએ નાના નાના તકતા, વરધિઆ, નામના અકારે કપારીમાં છાપ, રાંખમાં, ટાકી, વાલેરો વિમેરેને ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. આવી બધી બગીચા આવક સિવાય અર્થાય અને શોખની છે.

લીલીધરેના તકતા:-રેક બગીચામાં, બગીચામાં કપાકેડમાં અને ફેરવાની વરગાઓમાં લીલી ધરેના તકતા અવરત હેવા જોઈએ. મેન એ મરસા સિવાય બગીચા વખતમાં આંખને ઈંડા આપનાર અને રાંધામણી સામે છે, અને મરેજ આનંદ ઉપજાવે છે. રાજના ઇંડા જપાન અને મીન દેશોમાં લોન અથવાનું સ્થાન ધરાવે છે, જેના ઘણા કારણો છે. મેન ઉનાળામાં આજુબાજુનાં પાનવરણ પાડેલ થકુ રાખે છે. યોડા લીસો દેખાવ આંખને હારે છે, અને મનને રંજત કરે છે. એ મીચકન, ટેલીક, વિ. રમતો રમવામાં ઉપયોગમાં લેવા આવે છે. બગીચાના કપાકેડમાં ખાલી પાતી જગ્યા ધરવા માટે લેન કરાય છે. કુલનાં કપારા, કુલકેડા, પરગણા વિ. લેનથી રોપી ઉંડે છે. એટ હોમ્સ, ગ્રાડન પાર્ટીસ, આ પાણીના મેગાવક, રામોગ્રાવ, ભજનમંડળોઆ વિ. માટે લેન ઘણીજ ઉપયોગી થઈ પડે છે.

અંશિકમાં લીસી, ધરેના, તકતાને લેન કરે છે. લેન શબ્દ વધુ પરિચિત અને લાંબા-વાતમીતમાં ધણેજ વપરાતે હોવાથી. લાકેની શરદના માટે આપણે અને લીસી ધેન: વડવાને જરૂર લેન-શબ્દ વાપરીશું.

લોનનું સ્થાન: અગ્રીય: યા અંગલાના ક'પાલિન્ડમાં લોન એવી જગ્યાએ બનાવવી કે રસ્તા પરથી જનારાઓનું અને અંગલામાં રહેનારાઓનું એકદમ ખાત ખોળે, યદ્યદમાં અદિતલિ ખુલ્લી પડેલી જગ્યા અગ્રીયઓમાં અને મહેર રસ્તાઓમાં વાંકમાં ખુલ્લી રહેતી જગ્યા લોનથી બરતથી સુંદર લાગે છે. લોનનો પ્લોટ મકાનની સામે આવેલો લેઈએ.

કેટલીક અગ્રીયની તૈયારીઓ: ૧ જમીન પાણીના નીતારવાળી (well drained) પસંદ કરી. ૨ લોનના પ્લોટ નજીક પાણીની સરવ તૈયાર. ૩ જમીન સરખી સપાટીવાળી પસંદ કરી. જે સરખી ન હોય તો ખોદી સરખી બનાવવી. ૪ એક બાજુ દીર્ઘ રાખેલો જેથી વધાર નું પાણી નિકળે ત્યજ અને સંચાથી લોન કાપતાં મુશ્કેમ પડે લોનમાં કે બાજુ પર વાંસનું બાજુ બાજુ, અંધારી વિ. મોટા ઝાંઝા રાખવા નહિ. તેના છાપાને લીધે લોન સરી થતે નહિ. ૬ આખા પ્લોટ એક પુટ ખોદી કાઢેલો અને તેની અંદર કાંકરી, નળીયા, વિ. જે કંઈ હોય તે ખોણી કાઢવા, બાદ હાણુનું હલેલું ખાતર ભેળવું. ૭ ફરીથી આખો પ્લોટ સરખો (level) કરવો. અને સપાટી ઉપર ત્રણ ઇંચના શાકાની યા ત્રણ ઇંચના તલાવના કાપની માટી પાદરી.

લોન ત્રણ રીતે તૈયાર કરાય. તકાવ અગર નદી કાંઠા ઉપરથી ધોળના-કુળ સાથેના ચોસના ખોદી બરાબર એક પછી એક એમ મોટી દેવાને ધોળના કટકા કરી માર બનાવી પ્લોટ લીધી નાખેલો. બીજી રીત તૈયાર કરવી.

નદી કાંઠાથી ધોળને કાપી લાવી તેને દોડથી બંધવ્ય નેટના લાંબા કટકા કરવા, પછીથી માટી અને બાણી માર બનાવીને તેમાં ધોળના કટકા નાખી ફરીથી ખુદો કટકા માર બનાવવી. આગળ ત્યાં લોન બનાવવી હોય ત્યાં બે આંગળ નેટનો જાડો કર બનાવી લીધી કટકાતી, ચોમાસામાં આ પ્રમાણે કરવાથી બહુ પાણીની જરૂર પડતી નથી. અકાલી-આમાં મુ લાક પુટવા મારે છે. બે ત્રણ માસમાં કાપના જેવી ધર્મિત્વ છે. પ્રથમ કાંઈક દાતરડાંથી કરવું પછીથી વાલરનો રોલર મળી લાકે તે ફેરવવો. જેથી આ બાજુના પુટથી ગીચ બનતી ત્યજ. અરીત સહેલી અને સારી છે.

બીજી તૈયાર કરેલા લોન પછીજ સારી બને છે. સહેજ મોંઘી પડે છે, પહેલા પ્રકારમાં જણાવેલી ખાતી રહીને બને છે.

લોનો માટે કાંઈક ઉત્તમ કુખ (topsoil) લાક થાય છે. તેના બી વજાજ બારીક હોય છે. તેને બારીક રીતી સાથે મિશ્ર કરી હાંટવું. એક રતજ બીમાં લગભગ ૪૦૦ ચોરસ પુટ જગ્યાઓમાં વવાય દે. બીજી લોન તેવાર કરવામાં જગ્યા રમ તૈયાર કરવી પડે છે. પાણી હાંટવામાં ઘણીજ કાળજી રાખવી પડે છે. કાંઈ વખત બી હાંટવા પછીથી સખત વર-સાદ પડે તો બી ધોવાઈ ત્યજ છે. જેથી એક સરખા લોન ઉત્તી નથી. લોન બનાવનાર હોદીઆર હિંચ અને સંજોશ અને સાધનો અનુકૂળ હોય તો કાંઈક સારામાં સારો લોન બને છે. આ પ્રકારે બનાવેલી લોન સ્થાપિત રચપક માલીયા માફક બને છે. તે પછી વરજ સુધી રહી મુકે છે.

વરસમાં એક વખત આવેલાં ખાતર-મારી લરવાં બની શકે તેા એસોનીયમ સલ્ફેટ અને એર-ડાના ખોળવું પાણી કરી દર ત્રણ માસે આપવું.

જુની અને સપ્ત મધ ગમલી લોતને કાંદાથી સફેદ જોડા મારી એસોનીયમ સલ્ફેટ અને એર-ડાના ખેતીની મિશ્રણવું પાણી આપવાથી લોતમાં કાળાશ આવી નવું તેજ આવી મુપરી જાય છે.

લોતને લીધું ખાતર કરી આપવું. નહિ. તેમ કરવાથી છાણમાં ઘાસના બી રોપ ધાક કચર નથી જાય છે.

પાણી લોતથી છાંટવું નહિ, ધીમેથી છાંટવું.

લોત મોવર ફેરવતી વખતે રાથે ખાસ પેલી રાખથી, જેથી કપાણે પાસ એકઠું કરવાની તક મેળવી શકે નહિ.

લોતમાં પાણી બદલાર પચવું જોઈએ. ઉપર ઉપરથી થોડું થોડું સીંચવું પાણી ચાલી શકે નહિ, માટે તે ગાખનની પૂરી કાંચિજ રાખથી.

ટોપીબરી (Topiary Marcellinette)

‘ટોપીબરી’ એ બગીચાની શોભામાં થકિ કર-

નાર પાસ આવે છે. ટોપીબરી કિંદમે બગીચામાં જ્યાં જ્યાં લોતને લાગીને છુપાવે, મંડું, પીરાખી, દોવાખોનો આંગણ સહીત ગરતા ઉતરતાં વગેરે

બનાવવા તેમજ દારી, વાઘ મોર, ઉંટ, થોડા વિ. પ્રાણીઓના આકાર બનાવવાને. આ પ્રકારની કલા મુંબઈ ઈલાકાના બગીચામાં જોવામાં આવતી નથી. કેટલેક ઠેકાણે કેરપુરી નાના છુપટા બનાવેલાં જોવામાં આવે છે. વડોદરામાં આસોપાલવને દારીને મુંદર દેખાવમાં આવેલાં જોવામાં આવે છે, બપોળમાં આ કલા વર્ણુજ ખીલેલી છે. ત્યાંના બગીચામાં પ્રાણીઓના આકારો ઘણાજ આકર્ષક રીતે બનાવેલાં જોવામાં આવે છે, અને આખા બગીચાને દેખાવમાં શુદ્ધ દલાને ઉપયોગ સંકલે. જોનારને નહિ પડે છે. આ કલા આપણા બગીચામાં ખીલવવા જેવી છે. બની જતલા અડપાનને ફરિયા આકારો કોપી કુપીને આપી શકતા નથી. અમુક થોડસ પ્રકારના છોડોજ આ કલા માટે ઉપયોગી નીવડવા લે. જેમાના મુખ્ય અર્ધે જણાવીએ છીએ. ૧ લોખન વીમા, ૨ ફેસુરીના-જમુરી, ૩ આસોપાલવ, ૪ એલા માન્ડા, ૫ પાટોનીઆ, ૬ મોટી, ૭ મરરી, ૮ શીઆ, ૯ ટુરાન્ડા, ૧૦ કોમીલી, ૧૧ લેન્ડાની આંગળી.

જો હોડ દેવેલા લીલા રહેતા જોવા અને જોનાં પાંદડાં દાખલમાં લગાવેા વધુ હોય તે ટોપીબરી માટે પસંદ કરવે. ટોપીબરી માટે ઉપયોગમાં લેવાયા હોયને ખાતર પાણી બરાબર આપી પંચાને

એશીઅન વીમાની પોલીસી લનીધની વ્યવસ્થાનું ઉત્તમ સાધન છે.

કુટુંબ માટે જોગવાઈ, નિવૃત્તિ-વેતન, લગ્ન, કેળવણી, જેલુનની કરમ-મુદિત વગેરે માટે ઘણી આકર્ષક થોખતાઓ છે.

વીમા માટે મળેા યા લખો:-

શ્રી એશીઅન એશ્યુરન્સ કું.ં લી.ં.

એશીઅન બીરૂંગ બેલાઈ એસ્ટેટ, મુંબઈ.

હંસ વેલ તહેર તહેરના ઝાકપાનો.

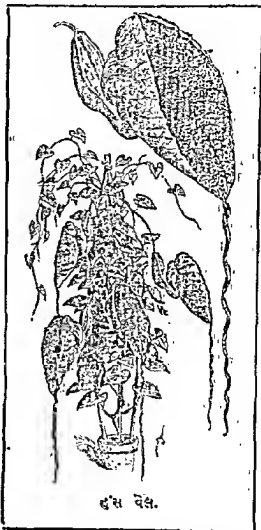
(ઓળખાવનાર:—ડી. સી. અમીન, M. A. III S. (Ind.) F. R. H. S. (Lond.)

ફળ ઝાકના પ્રદેશમાં અમેરીકાએ ને હંસુ રચાન મેળવ્યું છે તે બે હાંદવાસીઓના જાણવામાં આવે તો પહેલાં તો તે સાચું જ માને નહી. ત્યાંના પ્રખ્યાત બગીચાના માલીકો દર વરસે હજારો જાતો નવી પેદા કરે છે જ્યારે હાંદમાં તેની માલીતી જ નથી. કાંઈ કાંઈ એવા પક્ષ શોખીન પડેલા છે કે તેમાંનું કાંઈક આ તરફ લાવે છે અને જ્યારે લોકો જુવે છે ત્યારે જ તેમને ખરું લાગે છે. કેટલીક તેમાંની સુંદી કહાડેલી જાતો ને હાંદમાં થાય છે અને છગી શકે છે તેનો ખ્યાલ નીચેના લેખ વાંચનાથી આવશે:—

સફેદ પાનવા લીંબુ-લીંબુ ખાટાં હોય છે તેનાં પાન લીલાં હોય છે એટલું જ હાંદના લોકો જાણે છે પણ અજારે તેના પાન ને લીલાં દેખાય છે તેને બદલે સફેદ અને લીલા રંગનાં મીઠીત જનાવી સુંદરતાનું ફળ આપ્યું છે. આ ઝાક સુંદર દેખાય છે એટલું જ નહી પણ જ્યારે તેને ઘાકે જુવે છે ત્યારે તેને લીંબુનું ઝાક છે કે કેમ તે પણ કહી શકતા નથી. તમને આવું નવીન તરહનું ઝાક બગીચામાં રાખવાનું મન નથી થતું? હમણા જ તે ઝાક હમોએ અગીન નરસરીમાં જોયું છે.

સફેદ પાનનાં જમરખ-જમરખ કહો કે ચેર કહો. વળી કેટલાક જમરખ-કહો પણ તેને દેખાવ તો જંગલી ઝાક નેવેજ પણ કાળા માથાના માનવી તેને સુંદર રંગબેરંગી પાનનું જનાવી શક્યું છે. સો ચેરના ઝાકમાં આવું એક ઝાક. રાંધેલું હોય તો નુર દુરના બગીચાના શોખીનો તમારો. બગીચો જોવા કેમ ન આવે.

વેલોએ આગો-આગાના ઝાક થાય છે. અરે, હાંદુસ્તાનના જ ફળના રાજ પોતાના વનમાં કેવા કેવા આકારમાં ખીશાળે છે તેનો પણ કેટલો ખ્યાલ

હંસ વેલ.

નથી. આ ઝાક નથી પણ બારી વેલ થાય છે. કમોન ઉપરાસ્યથી શક્ય છે, ને વેલ-ચડી હોય ને તેના ઉપર કેય બાવી હોય જ્યારે શું તમારા ત્યાં આવેલા મહેમાનો ખાવા કરતાં નોખનેજ રાજ ન થાય કે?

ખારમાંથી આંખો-કેરી તો વરસમાં એક વખત ફળે પણ આ તો વરસમાં બે ત્રણ વખત ફળ આપે છે. તેને કાણુ કહે કે તે આંખો છે. ખરેખર આંખાનું ફળ આવી રીતે આખું વરસ આપે તો નવાઈ કેમ ન લાગે.

અઢાર માસમાં ફળનારી નારીયેળ-નારીયેળના ઝાડ ગળનમાં ઉંચા ગાજતા ફરેકે જેવા હશે અને તેના ઉપરથી ફળ કઢાડવા જ્યારે માણસ ચઢે છે ત્યારે તેને મરવાનો ખ્યાલ પણ હોતો નથી પણ તમારાં અચ્ચંને તેમાં શું મળ્યું. આ જાતો તો તમે શું તમારા છોકરાં હાથથી તોડી શકે છે. ઝાડ રોપ્યા પછી અસાદ મહીનામાં ફળ આપે છે. તમે આખું આખું વાંચી ગપગોળા ન સમજતા ખાસ અનુભવ અને ખાતો ધ્યેય આ લખવામાં આવ્યું છે.

સીંગપુરી નારીયેલ-આ નારીયેળનો ઘેરાવો તમે જુવો તો ગાંડા જેવાજ રેખાવ ભેધી ત્રણ કુટના ઘેરાવતા મોટા ફળ ધરાવનારી આ નારીયેળ છે. તમે તેનું ફળ જુવો તો જરૂર અચ્ચંબો પામેા કે નારીયેળનું નાનામાં નાનું ફળ અને મોટામાં મોટું ફળ કેટલું થાય છે.

આ તો તમે ફળની જાતો વાંચી એવી તો કેટલીક છે. હવે જરા કુલની જાતો જુવો.

કપકાસપતી-સાંકર લાકતો જાણીનેજ જરૂર પુરા થશેજ. આ ઝાડનાં કુલની આકૃતિ એક કમર જેવી છે જેની અંદર સાંકર લગવાનની પીડી તેના ઉપર દળનમુખી નાગ અને અંદર જળાધારી જાણે કાંઈ શીવાલવની અંદરનો આકારજ ન હોય. ઉત્તમપાસ અને મુંદરમાં નમુનેદાર ઝાડ છે. એનાં વખાણ કરવા સબ્બજ પુરના નથી. મુંજાઈ ઇલાકમાં કુલ આપનારા એક બે જ ઝાડો છે.

નાગલીઝ-ઉપરના જેવીજ આકૃતિ પણ તેમાં રંગ નથી સાવ સફેદ છે પણ તે ઉપરના જેટલું મુંદર તો નહીંજ. કુદરતને કાણુ પહોંચી શકે. આ કાંઈ બનાવેલું નથી કુદરતીજ ઝાડ છે. હોદુસ્યાન- ઉગે છે તમારા જગીયામાં તમારા પોતાના

લોકો કેમ જોવા ન આવે. આ વરસે મુંજામાં થય્યા રોપામાં છે. તેમ દેશાનરમાં પણ રોપાયા છે કેમ જેવા રાજ્યમાં તો ડાનખાં ઝાડો રોપાયા છે. એજ તેનો પ્રસાર છે.

સફેદ સોનચંપો-ચંપાનું ઝાડ છ થી ઘાત વરસનું થાય ત્યારે પીળા કુલ આવે છે પણ આ તે નથી. તેના જેવાજ ફરંગમાં છે પણ કુખમાં અગર જનાનમાં કુલ આપવા ઉપરાંત આજ વરસેજ કુલ આપે છે. ગામડામાં જાહેર પુછીશો તો કહેશે કે સોનચંપો પીળો થાય પણ હમે તો કહીએ છીએ કે સોનચંપો તો લાલ થાય છે. નવીન વનરપતી મુદી તો હજીએ આગળ જઈ પહોંચી છે.

સત્રીની રાણી લોહો નામ વાંચી હસે છે. હુઝીશમાં લેડી એક નાઈટ કે કવીન એક નાઈટ કહેતાં તો હસતા નથી. જમાનો તેમજ છે. આ આ ઝાડની વાસ માટે બે મત છેજ નહી. શત્રીની મધુર ચંદનીમાં તેનું કુલ ઉપર આવ્યું હોય અને તે તમારા હોલમાં કે અગાસીમાં કે જગીયામાં ગમે ત્યાં મુદી બેસો પછી જુવો તેની વાસ સેન્ડ કરતાં ચડે છે કે. આ રાતની રાણીનાં કુલ આ વાંચી તમને ઉપવચનો ખ્યાલ નથી. આપણો હજી તો આવું આવું થયું વાંચવાનું છે. યુરોપમાં તો માણસનાં નામજ ઝાડને અપાય છે જેમકે ડયુક એફ કેમખીજ.

લેડી ફલાઈડી અને પ્રી-સેસ ફલાઈડી. આપણે ત્યાં જે પ્રજાણીજ, જમ્મે જમશેદ કે બાટલીવાળા જેઓ નવીન તરેહનાં ઝાડ ખાનને નવો રસ આપી રહ્યા છે તેમાં નામ જે આપીએ તો લોહો હસશે કે કે

જલક વેલ-આ એક જાતની વેલ છે. તેના પાન જોળ થાય છે, અને લખાં નેસથી વધે છે, અને ખાસ માવજતની જરૂર રહેતી નથી. રોપ્યા પછી પાંચ છ મહીને કુલ આવે છે. જ્યારે કુલ આવે છે ત્યારે સ્વાનની માફક લાંબી ટાંક અને ચંચળાળા જલક પાંદડે પાંદડે લટકતા હોય તેમ લાગે છે, અને છોકરાંઓને તેમજ મોટાંઓને એજ

સરખો મોઢ પમાડે છે. આ વેલાઓ વળી કુઝાંમાં પથુ રોપી શકાય છે.

પોપટ વેલ-આ વેલ પથુ ઉપરની માફકજ પથુ તેનાં ધુલને પોપટની માફક લાંબી પુંછડી હોય છે. ખરેખર આ વેલાઓના સંગ્રહમાં અગ્ર્યઓને માટે રમકડાં ખરીદવાની અરધી ઉપાધી મટી જશે અને તેમને આવા કુસોગી જરૂર સંતોષ થશે.

સાકરનું ઝાડ-સાકર શેરડીમાંથી અને બીજા પદાર્થોમાંથી બને છે. પથુ આ તો નવીન જાતનું ઝાડ છે કે જેની ઉપર ફળની માફક સાકર જાડે છે. આસરની જાતનું ઝાડ છે. આની ઉપર જ્યારે સાકર આવે છે ત્યારે જ્યોત્ ઝાડ બરડાથી બનાવેલું ન હોય તેમ લાગે છે. આ સાકરની ગીઠાય આપણી સાકર કરતાં મઠતી છે કે ઓછી તે નીચે લખેલા ઉપરથી જણાયે. પથુ મને માફ કરશે કે હું અહીંયા ઝાડ બતાવી શકું તેમ નથી. તમે એમ ન સમજતા કે આ પેપરના ગપટા છે. આ લખનાં પહેલાં ખરેખર વીચાર કરીનેજ મેં લેખ લખ્યો છે. આને અંગ્રેજીમાં ફરંગી કહે છે. અજર ફરજી લાસીયા પથુ કહે છે. બોટાનીકલ નામ સેહડા મુગા છે. તે તો નેચરલ એરડર ફળીફર છે. આ જાતનાં ઝાડને પાને પાન નીચે ચાંદી જેવી ઝલકાટ હોય છે. માર હમ કાન લાંબુ અને ઓલેટ

ઓગ્રોગ આકાર હોય છે, અને તેની નીચે મુજબ જાતો હોય છે: ટેકરી ફેલીઆ, એવીઝન લાસીયા, મુકાતાટા વીગેરે હોય છે. તેમાં ફરજી લાસીયા આ ઝાડ બોટીશ ડાલબીયામાં નવું રોપી દલાડેલું છે એની ઉપરથી નીકળતી સાકર જે પાંદડાં ઉપર જાડે છે તેની જાત કાંઈ પ્રકારે ફેલીફરમાં પથુ કવચીત જોવામાં આવે છે. તેનું નામ ત્રીસેકાસાઇઝ મલીછટાજ જાતના છે. એ ઝાડ નવું મળેલું છે. તેના ઉપર ધણી મળી આવે છે. આ જાતની સાકરનું ઝાડ તુર્કિસ્તાન અને પર્શીયામાં થાય છે. આપણી સાકરોની જાત નીચે મુજબ હોય છે.

સેકેર-ખરી સાકર કહેવામાં આવે છે તે.

ડેક લોઝ-આના ઉપર લાઇટ ફેંકતાં જમણા હાથ તરફ રીફસેક્ટ આવે છે.

લેવ લોઝ-આના ઉપર લાઇટ ફેંકતાં ડાબા હાથ તરફ રીફસેક્ટ આવે છે.

ફરત ટોઝ-ફળમાંથી બને છે.

લેક ટોઝ-ફળમાંથી બને છે.

સેકેરીન-ઘમરમાંથી નીકળે છે.

મુકુકાઝ-વીગેરે જાતો છે. તેમાંથી આપણી ત્રીસેકાસાઇઝ કવચીત મળવા સંભવ છે. પથુ આપણા આ સાકરના ઝાડમાંથી તો ખરેખર માફક

દરેક જાતની કલમ.

આંબો, ચીકુ, મોસંબી, સંતરા, પીચ, લાંચી વિ.
જાતની કલમો મુંદર અને શોભાયમાન ઝડો.
દેશી અને પરદેશી દરેક જાતના બી

અ મી ન ન ર્સ રી,

વીઠ્ઠલભાઈ પટેલ રોડ, મુંબઈ, ૪.

દાદાં મારકેટ, મુંબઈ, ૧.

હમેશા આવાજ કરે છે. આવા ઉમદા ઝાડો અખતરા માટે હોદ્દરયાનમાં કોઈ લાવે એમ આશા રાખીએ પણ આ બાબતો ખાસ રાજા મહારાજા ધારે અગર મુંબઈના શીર્મત વર્ગ ધારે કે જેઓ મોટાં મોટાં બગીચાઓ ધરાવે છે તેઓ કાપી શકે. નહીં તો ગરીબો આવા અખતરાઓ કરી શકે એમ નથી.

આનું પૃથક્કરણ કરતાં તેમાં ૧૫૦ ટકા જેટલો શ્રીસકાશકાંડ નીકળે છે, અને વનરપતી શાસ્ત્રવાળાઓએ અને રસાયણ શાસ્ત્રવાળાઓએ એનાં લાંબા વખત સુધી રહેવાના ગુણો માટે ઘણી વખાણી છે. આપણી ગાળ વગેરેની સાકરમાં રૂપાંતર જલદી થઈ જાય છે તેમ આનું રૂપાંતર જલદી થઈ શકે તેમ નથી. આ સાકરના ગાંઠા એના પાત ઉપર બાંધે છે અને તે ૧૧ ઇંચથી બે છંચ ઘેરાવાના થાય છે. તે ઘોડાંમાં

કિસાનનાં ગ્રાહકોને ખાસ લાભ.

શ્રી ૩૨૭ વેપારી મંડળના પ્રમુખ શ્રી હંગરશી હરમશી શંપરના 'આમુખ' સાથે

નફાકારક હુકમો.

ભાગ ૧: લો.

કિંમત: બે રૂપીયા.

'કીસાન' ના ગ્રાહકોને ખાસ લાભ એવું આ પુસ્તક અહીં કિંમત એટલે માલ એક રૂપીયામાં બજારો, ટપાલ ખર્ચના છ રૂપાના બદલા, કુલેરૂપીઓ એક અને આના છ આજોજ મોકલી આપે.

વ્યવસ્થાપક: શ્રી લંચિમ પુસ્તકમાળા,

પો. શીનુગરા, અંબાર-કમ્પ્લ.

સુચના: આ કાળ કેમિસ માસમાં જુન

મોકલનારને મળશે.

ખેતીનાં મુળ તત્ત્વો.

ભાગ ૧ લો.

(જમીન-પાણી-ઓળટર)

કિંમત: આના છ.

લેખક: શ્રી. માતૈંડ શિવભદ્ર પંડ્યા,

M. Sc.

ભરૂચ.

તૈયાર થાય છે બીજા આવૃત્તિ

ભાગ બગીચા.

કિંમત રૂપીયા રોક.

લેખક: શ્રીકાન્ત પંડ્યા, B. Ag.

વંદોદરા.

શ્રી. માતૈંડ શિવભદ્ર પંડ્યા,

M. Sc.

ભરૂચ.

નાખતાં વેર-ચોડો વખત સુધી મોકળી લાગે છે. પણ તરત આપણા મોંઢામાંની લાજ સથે મળા મોંઢાને સ્વદીય કરે છે. આ જાનુ' ઝાડ ખોદીય કાલબીઆની સુધી હવામાં થાય છે, અને બહુ કરીને એ દેશના ઘણા ગરમ ખાંતો જે અંદરના જાગે આવેલા છે તેમાં થાય છે. જે લાગે ૫૦ અને ૫૧ તેમજ ૧૨૧ અને ૧૨૨ ની લોહટપુડની પેરાલેલ ગ્રાહકમાં આવે છે. તેમાં થાય છે.

આ લેખાંસુરો કરતાં મને સુચના કરવાનું બિન થાય છે. કે જે જે ગ્રહરશો અને બાનુઓ અહાવાનના શોખ-ધરાવતા હોય અને આ પેપરના ખાસ ગ્રાહક હોય તેમને મારાથી બનશે તેટલી મફત સલાહ હું આપી રાશીસ અને દરેક જાતના અહાવાનના દરદો તેમજ નવા બગીચા બનાવવાની સલાહ પણ તેમને મફતજ આપવામાં આવશે. પણ આ લેખનું કટીંગ તેમજે સથે લાવવું પડશે.

ખેડુતને પત્રો.

૫ ત્રાંકે પાંચ

[ગતારકના પૃથક થી ચાલુ.]

ધારા ખેડુતખંધુ,

તેને મારે આ પત્ર વાંચવા અથવા સાંભળવા મળશે તે પહેલાં આ વર્ષની આપણી મહાસભાની એકાવનબી યોજક સુરત જિલ્લાના હારિપુરા ગામમાં મળી ગઇ હતી. સુરત જિલ્લામાં પુર સુગતમાં ૧૯૨૮ માં મહાસભા યોજી હતી. મહાસભાની એ મહાન ખેડકમાં તે વખતે ઘણા ઘણા તોફાની બનાવો બની ગયા હતા. મહાસભાના તે વખતે બે ભાગલા પડી ગયા હતા. એક આગળ પડતા રિચારો ધરાવતો વર્ગ હતો જૂના મતવાળાઓ નમતું ન હોતા આપણા. જૂના મતવાળા એટલે કાવદાપૂર્વક શાંત જીવિથી સંકારને લીનતીઓ અને ભલામણો કરવાથી કામ થશે એમ માનનારોઓ. દરેક મહાસભાની ખેડકમાં શરૂઆતનાં વંદિક વંદો મુખી આમ ચાલ્યા જ કહ્યું. મહાસભાના આ વર્ષેના બંધા ડાંગોલ એક હારમાં જોડાંએ તો લંકનમાંની પાલમિંટમાં પહોંચી એટલી બધી એમની લાંનાઇ માય. પણ એનું પીરણામ કું આવે ? કોઇને મચક ન આપે એવી વજૂંગી ધિટિશ લાકની, અખીર જીમરોવેલી ને રાજની એ પાલમિંટ એના પોતાના લોકીવાળા બંધુઓને બે મચક ન આપે તે જીનલન ચંપેલા હિન્દીએને નમતું આપે એ હજી પણ ન માનવા જેવી વાત છે. સુરતમાં સરકારીઅસા મહેતાના મતને અનુસરતી મવાળ મહાસભા ને બીજી લોક-માન્ય તિલકના જહાલ મતને અનુસરતી મહાસભા એમ બે ભાગ પડ્યાં આ બતાવ પથુ બાંજે તો કોઇ જૂના સ્વપ્ના નેવાં સાચે છે. વખત કેટલો બધો અડપળા પાતી બમ છે.

આ પછી નો ત્રોસિક વર્ષેનાં વહાણું વાયાં ને ચાલ્યાં અર્થા. હજારો મચ પહોળી અને હજારો પચારો.

મહાસભા અને પાલમિંટના પુલ નીચે વળતે ચાલ્યાં અર્થા. પણ મહાસભા બાંજે અચલ બની છે. પાલમિંટ પણ અચલ રહી છે. છતાં એણે આપણી કંઈક મક્કમ અનેદશા બેંક ચોડાં ચોડાં વધેને અંતરે આપણા જિન્દગીલોકના હક્કમાં કંઈક છૂટકાટ આપી છે. હું તને આ અટપાટમા રાજ્યધારણમાં ચૂંટવી નાંખવા નથી કનજીતો. આપણા દેશના મહાન ભક્તો રાજાદસ એ વજૂંગી રાજ્યધારણાં લીધું કરવા મચે છેજ. હિન્દના હિત અર્થે હિન્દ અપને તેના માટેનું રાજ્યધારણ એ આપણા દેશ ભક્તોની ચલુ મારગદીશ છે. આપણી મહાસભા પણ એ જ મારગ રહી છે બીજું કંઈ કરવાનું નથી.

આજે મહાસભા દેશનું એક મહાબળ છે. અને કેટલાક દુકમનો છે છતાં એ એક મહાબળ રહેવાની. એનું બળ દદ ને જાળવવાનું ન રહેવાનું અને જાવખમાં

મહાસભા એટલે હિન્દી રાજ્યધારણ મહારામા એટલે હિન્દની એકતા મહાસભા એટલે હિન્દનું સુખ, શાંતિને રક્ષણ

થતે—ઘઇ રરેરો, એ માટે મને દદ મક્ક છે. જીમરાન જેવા વર્ગે આપણા રજવાડાઓ પોત-પોતાની જગેરી પ્રગતે પૂરતા હક્ક આપશે મુક્કમનો હિન્દુઓ સાથે સંપ કરી એક તનમનથી પોતાના હક્ક પ્રાપ્ત કરશે. હિન્દને શોથી કે ચૂથી ખાતા પરદેશી પાલમિંટના કાપડાઓ હિન્દના હિત માટેજ ઘડોશે અને ત્યારેજ મહાસભા પોતાનું કર્તવ્ય પૂરું કરી રહી હિન્દને સુખ, શાંતિ, શાંતિને પ્રગતિને રરેરે મક્કશે, આમ ચરો નહોં ત્યાં મુખી હિન્દ જપશે નંદી અને હિન્દમાં આ દેશકળમાં રહતા બમત હિન્દી અધમાઓ જપશે નંદી. પ્રિય બંધુ

હિ મ

ડૉ. ધરાવંત શુ. નાયક, એમ. એસ. સી. પી. એચ ડી.

છેલ્લાં યોડાં વર્ષ થયાં એકતોત્તર હિમથી ઘણુંજ નુકસાન થવા લાગ્યું છે. આખા વર્ષની મહેનતના તૈયાર કરેલાં ખેતીના પાક એક જ સળમાં સફળગો નાશ પામે છે. ખેતીને જતુંઓ અગર તીડથી જેટલું નુકસાન થાય છે, તેનાથી હિમથી અનેકગણું નુકસાન બહોળા વિસ્તારમાં એક સામટું થાય છે. એટલે એ ઉપદ્રવ ટાળવાનો ઉપાય છે કે કેમ અને હિમ શાથી પડે છે એ કંઈક જાણવું જરૂરનું છે.

હંડા પ્રદેશમાં વારંવાર હિમ પડે છે, પરંતુ ત્યાં એવી જ જાતના પાક તૈયાર કરવામાં આવે છે કે જેથી ઘણું નુકસાન માલુમ પડતું નથી. હિમનું

તું પશુ તે વખતમાં તો તારું કર્તવ્ય સમજીને તારી ખેતીને ઉદ્યોગરૂપિણી તારા કુટુંબનો નિર્વાહ કરતો સુખનાં સ્વપ્ના સેવતો દોહસ. તું મહાસજ્જાના પરમભક્ત રહેજે.

સુરત જિલ્લાના હરિપુરાના વિકુલનમરમાં મહાસજ્જાનો એકાવનમો આ પ્રભ-મેજો રોજે થવા માંડ્યો છે. સ્ત્રી દેવનાં, પરદેશનાં માનવીની નજર પડી રહી છે. પાલમિટ ને હિન્દી સરકાર, નવીન મહાસજ્જા સરકાર અગ્રણીવેર વર્ષનાં હાંફા મહાસજ્જા અને બીજા અનેક દેશભક્તો સ્ત્રી આલ્ખ્યાં છે ને આવતા જાય છે. સ્ત્રી માનવીઓના સમૂહ એક મંત્ર કરશે, એક પ્રાર્થના લેશે અને હિન્દના જીવનનાં નવીન સંચાલનની એક મોંઘી વાત કરશે. સુજ્ઞાન વધુ જેવો ત્યાં સુખની છે.

પ્રિય બંધુ! તું પશુ ત્યાં જાજે. જાજે, સાંજીજા અને તારા પ્રિય દેશનાં લાભના એક વધુ પેઢીના તારી આત્મા રહેજે.

શંકરપ્રસાદ શંકર.

(ડૉ. આમાં હિમનો ઉપાય વિજ્ઞાનથી સમજાવે છે, અત્યારે જે ઉપાયો બતાવવામાં આવ્યા છે તે બહુજ અસરકારક નથી. નવા ઉપાયની શોધ માટે વિજ્ઞાનને ખાસ આમંત્રણ આપે છે.)

ભારમાં ભારે નુકસાન હિંદુસ્તાન અને અમેરિકામાં થાય છે. અમેરિકાની અંદર બહોળા પાયા ઉપર ખેતી થાય છે એટલે ત્યાં હિમથી બચવાને માટે અનેક પ્રયોગો થાય છે અને ધણીવાર એમાં સફળતા પણ મળે છે. હિંદુસ્તાનમાં હિમ પડવાનો વખત ઘણું કરીને માગધર કે ચોપ માસ હોય છે. એ માસ દરમ્યાન હવા ઘણું કરીને ઠંડી તો હોયજ છે, પરંતુ ઠંડાકવાર અતિ ઠંડી હોવાનું એવું મોજી આવે છે કે જે હવામાનમાં ભયંકર ફેરફાર કરી મૂકી ઉષ્ણતા એકદમ ઓછી કરી દે છે. બધા જાણે છે કે અરેષ્ટનું ઉષ્ણમાન (temperature) ઘન્ય ડિગ્રી (સેન્ડીગ્રેડ) ગણાય છે. જે થર્મોમીટરથી તાપ માપવામાં આવે છે તેમાં અરેષ્ટનું ઉષ્ણમાન ૩૨ ડિગ્રી ગણવામાં આવે છે. જે વખતે હિમ પડે છે એ દરમ્યાન હવાની ઉષ્ણતા અરેષ્ટથી પણ ઘણીવાર ઓછી થઈ જાય છે. ઘણે ઠંડાણે વાસણોમાં અને ખાખોડિયાંમાં રાત્રે અરેષ્ટ જાળી જતું ઘણાંજે જોયું હશે. આટલી બધી ઠંડી ક્યાંથી ઉત્પન્ન થાય છે એમ સહેજ પ્રશ્ન થશે.

ઠંડી ઉત્પન્ન કરવાના બે પ્રકાર છે. એક તો ઠંડી વસ્તુની સંપર્કમા બીજી ઠંડી વસ્તુ. મૂંઝાંએ તો બંને વસ્તુની ઉષ્ણતા એકસરખી થઈ જશે. સંપર્કરૂપે ગરમ વસ્તુ ઠંડી પડશે, જ્યારે ઠંડી વસ્તુ સહેજ ગરમ થશે. ઠંડી ઉત્પન્ન કરવાનો બીજો પ્રકાર ખાસ કરીને વાયુને ઠંડા કરવામાં વપરાય છે. જે વાયુને બંધ વાસણમાં રાખીએ અને એકાએક તેમાંના વાયુ ખેંચી લઈએ, તો એ વાયુની ઉષ્ણતા ઓછી થઈ એ ઠંડો પડી જશે. આ જ પ્રયોગ વાયુને પ્રવાહી અને ઘન રૂપમાં લાવવા માટે વપરાય છે. વાયુને પ્રવાહી બનાવવા પ્રથમ વાયુને સખંત બળ સહ્યે એવા બંધ વાસણમાં

ખૂબ દબાણથી ભરવામાં આવે છે, પણ તેને એકાએક છુટું કરી ધણા જ ઓછા દબાણવાળા ખીખ વાસડમાં રાખવા કંઈવામાં આવે છે. આમ થવાથી કાર્બોનિક ગેસ જેવો વાયુ તો ધન રૂપમાં આવે જાય છે, અને એ જ રીતે હવાને પણ પ્રવાહી બનાવી શકાય છે. આમ જો હવાનું દબાણ ઠીક કારણથી એકાએક ઓછું થાય તો પણ ધણી જ ઠંડી ઉત્પન્ન થવા સંભવ છે. આ બંને ઠંડી થવાનાં કારણોથી હિમ કેમ ઉત્પન્ન થાય છે એ હવે સમજાવશે.

ખાસ કરીને હિંદુસ્તાનમાં ઠંડી પડવામાં ઉપરનાં બંને કારણો લગભગ જોવાય છે. જ્યારે ચાર્લ્સ ફક્લિયુબન થાય છે ત્યારે ફક્લિયુ ગોળાર્ધમાં ગરમી વધુ પડે છે હવે ફક્લિયુ ગોળાર્ધમાં સુખ્યત્વે સમુદ્ર હોવાથી પાણી વરાળરૂપે હવામાં ભળે છે. એક તો ગરમી ધરાવે દવા પાતળી બની જાય છે, અને બીજું આંદર બેજ મળવાથી પણ હવાની ઘનતા ઓછી થાય છે. આમ બે કારણોથી ફક્લિયુ ગોળાર્ધની હવા હલકી બની જાય છે, એટલે, આ પાતળી હવાની જગ્યા પૂરવા હિંદુસ્તાન દેશની હવા હિંદી મહાસાગર તરફ ધસે છે, અને હિંદના પ્રદેશ ઉપર હિમાલય પર્વત ઉપર યઇને હવાના પ્રચંડ પ્રવાહો ફક્લિયુમાં ભીતરી પડે છે. આ હવા હિમાલયના હિમની સાથે યથા આવવાથી એમાંનો બેજ શોષાય જાય છે અને બાકીની ઉપરથી આવવાને લીધે ઠંડી થાય છે. આ રીતે શિયામકાની ધ્રુવ ઠંડી બને છે. એ હવામાં એકંદરે બેજ જલ થોડો હોય છે.

આવા પ્રવાહો જ્યાં સુધી સર્વ ફક્લિયુમાં રહે છે ત્યાં સુધી કાયમ રહે છે. ઠાંકકાર સર્વની ગરમી વધુ પ્રમાણમાં પડવાથી ફક્લિયુના હિંદી મહાસાગરમાં અને અરબી સમુદ્રમાં હવા એકાએક પાતળી થઈ જાય છે. આ દેશર જો એકાએક થયો હોય તો નજીકના પ્રદેશની હવા પણ એકાએક ધસી જાય અને બીજી હવા શિયામકાને લીધે ઠંડી તો હોયજ છે તે, આગળ બતાવું તેમ, હવાનું દબાણ એકાએક ઓછું

થવાથી વધુ ઠંડી બને છે. હિંદના દરિયાકિનારાથી બહુ દૂર નહિ એવી જગ્યાએ જો ગરમી એકાએક ધણી પડી તો જરૂર હિમનું મોજું આવવાનો સંભવ છે.

આવું ઠંડીનું મોજું આરે એટલે તે દરમિયાન રાત્રે દિવસના કરતાં સંવિશેષ ઠંડી પડે છે. જો હવામાં ઠંડી વધુ બની જાય તો એમાં જે થોડોધણો બેજ રહેલો હોય છે તે ધણે લાગે ધૂમસરૂપે બંધાય જાય છે. ધૂમસ એટલે સૂક્ષ્મ રમકણો ઉપર બંધાયેલાં પાણીનાં બિંદુ. પાણીનાં બિંદુ બધવામાં સૂક્ષ્મ ધૂળ કે ધુમાડાનાં રમકણો કેન્દ્રરૂપે મદદ કરે છે. આથી જ મિલવાળા વિસ્તારમાં ધૂમસ વધુ પડે છે, કારણ કે ત્યાં ધુમાડાનાં અસંખ્ય રમકણો હવામાં ફરેલાં હોય છે, ધૂમસ બંધાવામાં બહુ સખત ઠંડીની જરૂર નથી, પરંતુ જો વધુ ઠંડી પડે તો એ પાણીનાં બિંદુ ધણાં મોટાં અને ધન યથ નીચે જસડી દરી જાય છે. આજ કારણે લીધે જ્યાં ખાસ ધૂળ હોતી નથી ત્યાં વનરપતિ ઉપર આકળ બંધાય છે. હિમ પડે એ દિવસોમાં પણ વનરપતિ વગેરે ઉપર આજ રીતે આકળ બંધાય છે, પરંતુ ત્યારે એટલી બધી ઠંડી હોય છે કે એ આકળનાં બિંદુ બરફથી પણ ઠંડાં બની જઈ ધન રૂપ યથ જાય છે. એક તો હવા ઠંડી જ હોય છે, ત્યાં આવી રીતે પાણીનાં સૂક્ષ્મ બિંદુ પણ ધણા વિશેષ પ્રમાણમાં ઠંડ યથ વનરપતિ ઉપર દરી જાય છે, અને વનરપતિની ગરમી શોષી લે છે. આને કારણે વનરપતિનાં પ્રમાણ પાંચાં વગેરેમાં વહેતા રસ વગેરે પણ સ્થિર યથ દરી જાય છે. વળી વનરપતિની નસમાં જે પાણી વહેતું હોય તે પણ બરફરૂપે દરી જાય તો એ નસોને ફાડી નાંખે—જેમ ઠંડીને લીધે પાણીનું બરફ થતાં નજીક પણ ફાટી જાય છે. એ સિવાય પણ કેટલીક સસાયણિક ક્રિયાઓ ઠંડીને લીધે બંધ પડી જાય છે. એક વસ્તુ એ ખ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે કે આકળનાં કે હિમનાં જે બિંદુ બંધાય તે બહારના હવામાન કરતાં પણ અતિ વિશેષ પ્રમાણમાં

હંડાં અને છે, અને વસ્તુતિની ઉપર ફરતાં હોવાથી તેને જ ખાસ કરીને નુકસાન કરે છે. જે હિમ પડેલા ખેતરમાં જ્યાં વનસ્પતિનાં પાંદડાં તપાસીએ તો માલુમ પડે છે કે ટેરેટર એ પાંદડામાં જાણેં ઘાઠ લાગેલા હોય છે. અને તેટલી જ્યાં મિશ્ર વાદ્ય ગાઇ હોય છે. હિમની અસર એકસી વનસ્પતિ ઉપર જ થતી નથી પરંતુ જીવંત પ્રાણીઓ ઉપર પણ થાય છે. ઘણે ઠેકાણે માલુમ પડ્યું છે કે એવાં અતિ ઠંડા દિવસોમાં ઉષ્ણ જગ્યામાં રહેલી માછલીઓ જ્યાંયાં પાંચ પાંચે છે. મનુષ્ય અને ટેર. પણ હિમ પડવાને લીધે મૃત્યુ પામવાના જાણના હિમના દિવસોમાં જાણવામાં આવે છે.

હવામાનનો વિસ્તાર એટલો છે કે મુંજબ પ્રસાદા જેવા પ્રદેશ ઉપર હવાના વધવાઓ જાણ્ય થવાના પ્રસંગો સહેજે ઉદભવી શકે છે, અને એને લઇને જમીનના ચિત્રત પ્રદેશ ઉપર અણુપ્રારણુ નુકસાન થાય છે. દરે બીજે પ્રશ્ન એ થાય છે કે હિમ પડતું અટકાવવાનો અરર તો ખેતીવાડી અને ગ્રામીણ બચાવવાનો કાંઈ ઉપાય છે કે કેમ? અમેરિકામાં ખેતીને હિમથી બચાવવાના અનેક પ્રયોગો થાય છે, તેમાં એમ માલુમ પડ્યું છે કે જે. એવી ઠંડીના દિવસોમાં ખેતર ઉપર ખૂબ માટી ધુમાડો ઉત્તર કરવામાં આવે તો હિમની અસર ઓછી થાય છે. આનું કારણ પણ સમજી શકાય એમ છે. જે ધુમાડાનાં પુષ્કળ રજકો મળે તો હવામાંનો બેજ આકળરૂપે વનસ્પતિ ઉપર જ નહીં જતાં આ ધુમાડાનાં રજકો ઉપર વડેઆઇ

જરી અને વધુ બહોળા પટમાં વિસ્તાર પામી ધીમેધીમે નીચે ઠરી જરી. વળી નીચે જતરનાં એમાં કાંઈ અંશે ગરમી પણ ઉત્પન્ન થશે, અને આપાનને બહુઓછી અસર કરશે. એ ઉપરાંત ધુમાડાનો પટ જમીનની દિવસની ગરમીને ઘેરી રાખવાનું પણ કાર્ય કરે છે, એટલે રાત્રે પણ બહુ સખત ઠંડી પડતી અટકે છે.

હિંદુસ્તાનમાં પણ આવી રીતે ધૂણી કરવાનો રિવાજ છે. પરંતુ ધૂણાખરા એમ માને છે કે તાપણ કરવાથી હવામાં વધુ ગરમી થવાથી હિમ પડતું નથી, પરંતુ એ માન્યતા એકદમ સાચી નથી, કદાચ થોડે અંશે લાભાવરૂપ ગરમ વાય એમ બને, પરંતુ હિમથી બચવાની ખજા અસર તો ધુમાડો જ કરે છે. જે આવી રીતે વિશાળ પાવા ઉપર રાસાયણિક રીતે ધુમાડો ઉત્તર કરવાનાં સાધનો માટે શીધ વાય તો જરૂર કરોડો રૂપિયાનો ફાલો થવાનો સંભવ છે એ સવાય પણ કેટલીક રીતો હિમથી બચવાને માટે વપરાય છે. આંખાના મેરને જે અંધકાના ધૂપ દીપો હોય તો હિમની અસર બહુ થતી નથી કેટલાક નાનાં છેડ ઉપર પાતળી કામળાં ખોખાં રાત્રે પહોરની રાત્રીને બચાવ કરવાની રીત ઉત્તર વચે દેશોમાં પ્રચલન છે. પરંતુ વાલ: કપાસ વગેરેની જાણી ખેતી માટે તો એક ધુમાડાનો ઉપાય જ કામમાં આવી શકે એમ છે: એને માટે ખાસ ચે.જના ધડી જે પદ્ધતિસર બચાવનાં સાધનો યોજાય તો ઠીક થાય.

વધારે પુષ્કળ લાભમાં જરૂરી છે. પછીથી તેમને ધારેલા આકારમાં લાવવા માટે વારમવાર કાપવો જોઈએ. ટોંગ કાપવાથી બાલુની કળીઓ વધુ પ્રમાણમાં ધૂટે છે તેને વારમવાર કાપવી અને બાંધવી જોઈએ. રોડઆંતમાં લોહકાંટા ટેકાની જરૂર જણાય તો તેવા ટેકા આપવો જોઈએ. વારમવાર કાપવા છાંયો ખાસ ખ્યાસ રાખવો જોઈએ. આ કિસ્સા બીલુ' કંઈ ખાસ કામ હોતું નથી.

પહાડ બગીચો; (Roekery)

પહાડ બગીચો એટલે બગીચામાં પથરો ગોઠવી પહાડનો દેખાવ કરવો અને તેમાં આડપાન રાખી બગીચાનો દેખાવ આપવો. અંતર્યામાં તેને રોકરી કહે છે. રોકરી એ બગીચાની કલા અને શોભા છે. બગીચામાં ખનવિલ રોકરી નેતાજી નેના બનાવનારની શક્તિ અને શોખને આપણને ખ્યાસ જાગે છે. પહાડના દેખાવ માટે પ્રથમ માટીનો ઢગલો કરવામાં આવે છે અને તેમાં કાલા પથરો, અડધા પથરો બળા મધ્યથી છોટા ખગાર વિ. ઉમેરવા થાય છે. કેટલીક વખત પથરો બરાબર કાપા ન હોય તો તેમને રંગી કાસા બનાવવાં પડે છે. બગીચામાં રોકરીની જગ્યા પસંદ કરવામાં ખાસ કાલજી રાખવાની જરૂર છે. રોકરીને છાંયોની જરૂર છે. વધી અરમ અને સખત પવનમાં તેને બનાવવો ન જોઈએ. આ માટે હમેશા લીલા રહે તેવા શાકો તેની નજીક રાખવા જોઈએ, નજીકમાં પાણીનો હોઝ મેલો જોઈએ, રોકરી ચોમાસાની શરૂઆતમાં બનાવવી, જેથી આખા ચોમાસાનો લાભ મળે અને રોગોનાં છાંડપાન જરાબર રચાય થઈ જાય.

રોકરી ગોઠવતી વખતે ગળે ગળે ખાડા રાખવાં. તેમાં સારી માટી અને પાંદડાંનું ખાતર ભરવું, પથરો અને ખગાર ઉપર નીચા કુદરતી દેખાવ આપે તેવી રીતે ગોઠવવા. બહુ ગોઠવાઈ રહ્યા બાદ આખો પહાડ પાણીથી પુષ્કળ બીજોળી કાઢવો. પછીથી આગળ વખતે તેમાં છાંયો રાખવા, કારણ કે પાંચ વરસ સુધી તેમાં કાંઈ પવન જાતનો ફેરફાર કરવાનો હોતો નથી. છાંયો પાણી મળે એટલા માટે

ટેકાણે ટેકાણે નબ મુકવા. બાતી રાંકે તો ધુવારાની પછુ ગોઠવણ રાખવી. પછીથી વધુ પડતા પાણીને નીકળી જવા માટે ગટર કરવી. રોકરી મોટા પાયા પર બનાવવાની હોય તો ગરા અને નાકાનો દેખાવ આપવો. બંને તેટલા કુદરતી ખ્યાસ રાખવો અને કૃત્રિમતા ન દેખાઈ આવે તે જોવું.

રોકરીમાં રાખવાનાં આડપાન: સલાજીન, એરેપેરેગસ, ગોરગાંડ, બાંજુ-ધાર, ફેલેડીઆમ, કરેસીના, કોટન, એનુરીઆમ, સધલી જાતના ફર્ન, બીગોનીઆ, પુરેલીઆ, પોથેસ, કોનીઆસ, એકેનીકા, મેરેન્ટા, પ.મ, એકેગોરા, લીલી વિ.

માવજત-ગુજરાત અને કાઠીઆવાડમાં જ્યાં સખત મરમી હોય છે ત્યાં રોકરીને જાણે કરવો પડે છે. તે માટે જાણે બનાવી ઉપર કાપમની વેશ બદાવવી. પછીથી દર માસે માટી અને પાંદડાંનું ખાતરનું બનાવેલું મિશ્રણ પ્રમાણસર આપવું તે કિસ્સા બીજી કામ ખાસ સંભાવ લેવાની હોતી નથી.

બગીચી બગીચામાં પછુ રોકરીનો દેખાવ કરી શકાય. બંગલાના કંપાઉન્ડમાં જ્યાં જ્યાં મોટા શાકો હોય તેમના ચક્રી આલુબાજીમાં ફરતે રોકરીના ઢગલા કરી પથરો, ખગાર વિ. ગોઠવી અંદર નાની જાતની વનસ્પતિ હોવી સુંદર દેખાવ કરી શકાય. તેની અંદર સારી જાતનાં મોટા છાંયો ખુંટી દાડી દેવા, કે જેથી ઉપરથી કંઈ નબરે પડે નહિ. અને તે પ્રમાણે કરવાથી ધારેલી વનસ્પતિનો દેખાવ આવી શકાય. આ બધું કરવામાં કલા હોવી જોઈએ.

છાયા મરેના ઝાડો (Shady trees)

અરમ મરેશોમાં ઝાડો આશીર્વાદ રૂપ હોય છે, પછુ પક્ષી, માણસ વિગેરેને આનંદ ઉપયોગી હોય છે. ઝાડો સખત તાપમાં રક્ષણ કરે છે, વિશાન્નિતું સ્થળ બને છે, હવામાનને ગરમ થતું ચટકાવી કંઈ પાડે છે. સહેરમાં અને માસાંની ભાગોએ ઝાડો ઉપયોગી થઈ પડવા ઉપરાંત તેમની શોભામાં જશ્ન કરે છે. મેઘરીઆ વાતી જગ્યામાં અમુક ગોઠા પ્રકારના (પ્રકીર્ણ) શોભા વધારવા ઉપરાંત

બીયાના વેપારી-અમીયાના વેપારી-કલમના વેપારી-હજારેકટરના
વેપારી-કંઠી પંપના વેપારી અને આ જાતના ધંધાધારીઓને લગતા
વેપારીઓને ધંધો ધપાવવામાં સહાયક—

ખેડુત મિન્ટરી

૭ મી ગલી, ખેતવાડી
મુંબઈ ૪.

અડિદ્યોગિક
આખાડી ...અને... આખાડી માટે
કમર માસિક

એકલુંજ સચિત શાસ્ત્રીય અને પ્રમાણજન
મર્મદર્શક છે.

ખેતી, ઉદ્યોગ, વિજ્ઞાન કળા અને વેપારને
લગતું એકલુંજ સચિત ગુજરાતી માસિક હોઈ સાત
વર્ષથી (સને ૧૯૩૧ ની જાન્યુઆરીથી) દર મહિને
નિમગિતપણે પ્રગટ થાય છે.

ખેતીના દરેક લેખ શાસ્ત્રીય અને પ્રમાણજન
હોવા છતાં વરંદગેશ સારજ અને ધર્મે જાગે સચિત
હોય છે.

**[“જામી માટે અને ગમે તે અંક લુચ્છો.”
તે તમને પરાઈ ચડશેજ.**

વાર્ષિક લવાજમ
ફિન્ડ: રૂપીયા ત્રણ... વડેશ: ૭ સિલિંગ.

લખો—કમર ઓફિસ,
રોહામરનાડ સુરત.

મામજીવન સહકાર્ય અને ખેતી

લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦

મામજીવન સહકાર્ય અને ખેતી કાર્યાલય
મારબી, વડોદરા.

ગ્રામ-સેવા

લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦

૬૦ સેવા આશ્રમ

મુ. ઉનાવા (વાયા) કલોલ

R. M. Ry.

(ગુજરાતી)

ખેતીવાડી વિજ્ઞાન

(માસિક)

રૂ. ૨-૮-૦ લવાજમ.

ખેતીવાડી વિજ્ઞાન

લીંમડી (કાઠીઆવાડો)

(ગુજરાતી)

ખેતી વાડી

(માસિક)

રૂ. ૨-૦-૦ લવાજમ.

ખેતીવાડી

હાવાડા R. S. &
B. B. Ry.

(ગુજરાતી)

ખેડુત-ખેતી અને સહકાર

(માસિક)

રૂ. ૨-૦-૦ લવાજમ.

કલુષીક જગર,

સુરત.

B. B. & C. I. Ry.

વાતાવરણને મેનેરીઆ રહિત બનાવી તંદુરસ્ત કરે છે. એ ઉપરાંત ઝડો બીજી ઘણી રીતે ઉપયોગી છે. તે સંજ્ઞાથી અત્રે વિ. વચનમાં નહિ ઉતરતાં ઝડોની પસંદગી અને બીજી કેટલીક ઉપયોગી સુચનાઓની તોંધ લેયું.

ઝડોની પસંદગી:—અમે ત્યાં રમે તેવાં ઝડો રાપવાથી ફાયદો થવને બદલે નુકશાન થાય છે. માટે સ્થળ, આબોધવા અણુશાબુની વસ્તી, રાપવાના હેતુ વિ ચોક્કસ પ્રકારનાં અનુકૂળ ઝડો રાપવાં મકાનોવાળા ભાગમાં પોચા અને બરડા લાભા વાળાં ઝડો ફાઇલોને નકલે નુકશાન કરે છે.

૧ છાયા માટે રાપવાના ઝડો દ્રમેશ લીસા રહેવાં જોઈએ.

૨ સપાટાબધ વધનારા હોવા જોઈએ.

૩ થળ આગળ પાણી ભેગુ કરતા ન હોવા જોઈએ.

૪ યુગ તદ્દન સપાટી પર રહેતાં હોવાં જોઈએ નહિ. તેથી ઝડો પવનના સપાટાથી પરી જઈ નુકશાન કરે છે.

૫ યુગ બહુ લાંબા પહોળા-પ્રચારતાં હોવા ન જોઈએ.

અમે તેવા સારા અનુકૂળ ઝડો પસંદ કરી રાપવા છતાં ખાતર પાણી માવજત અને રક્ષણ વિના ધારકું રિણામ અવી શકતુ નથી.

કેટલીક અગત્યની સુચનાઓ:—(૧) નિપજતાની સલાહ લઈ અનુકૂળ ઝડો પસંદ કરવાં. (૨) તથા તથા કુટના ચોરસ અને અન કુટના ઉંડા પોડા કરાવી ખાવર નાખી ઝડો રાપવા. (૩) ઝડો બરડા-કુશર્મા ચરેલા હોવા જોઈએ. (૪) વરસાદની શરવાતમાં ઝડો રાપવા જોઈએ. (૫) જે ઝડ વચ્ચે ૩૦ કુટનું અંતર રાખવું જોઈએ. (૬) ઝડને રક્ષણ માટે પીંજવાં મુકવા જોઈએ. (૭) ઝડને પ્રથમ તથા વરસ પાણી પાવવી જોઈએ. (૮) વરસાદની વચ્ચે કાપવાથી ઝડોને કાપવાની મનાઇ કરવી જોઈએ.

કેટલાંક આદર્શ છાયા માટેના ઝડો:—અશોક આશોવાલવ કેરીઆની જાતો, યુગ મહેર, યુગનું ઝડ, મેહોગની, લીમડો, કરંજ, બોદસદી, બાંજા, સિંદિય, વડ, પીનેળ પીપળો, પારસ પીપળો (ગીંડી.)

કુસના વિવિધ શણગાર
શણગારને રાખ. શણગારની જગ્યા અને શણગાર માટે જરૂરી સ્ત્રમથી ઉપર શણગાર સારા ગા બોટાનો આધાર રહેશે છે. શણગારના ઘણા પ્રકાર છે. ટેબલ શણગાર, ટેકપેટ શણગાર, મલ શણગાર, મંચ શણગાર.

ટેબલ શણગાર:—ટેબલ શણગાર માટે બીનાઇ માટીના તરેહતેકરના રંગ અને આકારની કુશ દાનીઓ (Houer Pots) આવે છે, જેમાં ડાંડીઓ ત્રિહિતનાં કુશ નના ચોટા પ્રમાણમાં ગોઠવવા. વચ્ચે વચ્ચે હંસ રાજની ડાંખણો બોસવી.

ઇસ્ટ એન્ડ વેસ્ટ

ઇન્સ્ટોરન્સ કંપની લીમીટેડ.

(સ્થાપના ૧૯૧૩)

(હૅડ ઓફીસ—ઇસ્ટ એન્ડ વેસ્ટ ઇન્ડિયન. મીટ, મુંબઈ.)

હાંડગીનાં વીમાની

સંસ્થા સ્વદેશી કંપની

લાગવગયાગ અને પ્રમાણીક એજન્ટને નિર્ધારક કરતો મળે છે.

Internal BATH!

MADE POSSIBLE
THROUGH

J. B. L.
CASCADE.

RADIANT HEALTH—Balanced Nerves— Desire to Work and Most Important of all that "live wire" sort of feeling follows internal baths. No medicines. no complicated routines, but simply an amazingly sensible treatment that has almost miraculous effects. Every man or woman having indifferent health or ailing can lay a new foundation for an enduring physical structure through the J. B. L. Internal Bath treatment.

FREE

HONEYDAY, DEPT. K-7.

Taj Bldg. Hornby Road,
BOMBAY.

DEAR Sir,

I should very much like to acquaint and enlighten myself regarding the famous J. B. L. Cascade internal bath apparatus and treatment. Please send me your treatise "Why we should bathe internally" together with genuine letters and testimonials from persons who are already benefited by the internal bath treatment.

Please write in Block Letters

NAME.....

ADDRESS.....

POST THIS COUPON TO-DAY.

પાછલી છ'ંબીનું ઉત્તમ સાન:

શ્રી લાઇફની પોલિસી

લખો—

શ્રી લાઇફ એસ્યુરન્સ કું. લી.

ફોર્ટ ચેમ્બર ૧-૧૦ રીન લેઇન,

મુંબઇ—૧.

ખાત્રીલાયક કલમો કયાંથી ખરીદશો ?

હમારી ત્રણ વર્ષે ફગતી બદખી “ખોના” નાજાએરી, હાડુસ પાવરી, ગીક મોસંમીની કુંડામાં ઉઠેલી, ઉંડા મુજવાળી, તંદુરસ્ત કલમો લીફુરયાનના દરેક ભાગમાં રાશન નીવડી છે. તે આ કલમો સોખી તબતરી આવકમાં એકદમ વધારો કરે.

સુચીપત્ર મંગાવો—

ગાર્ડન સારલાઇઝ કું.

વીરડા પારલા, મુંબઇ.

ધી ખોમ્ખે સીડસ સખલાઇ કું.

ખાતર અને ખીયાના વેપારી.

લાયખલા, મુંબઇ, ૮.

પુસ્તક ગ્રીવ્યું.

માર્ચ

અંક ૩ મો.

૧૯૩૮.

લવાજમ ૨-૮-૦

પરદેશ દયા શિલીંગ

લટિર સંસ્થા ૨-૦-૦

છુટક ચાર આના.

હેતાં હજી ગમે તેણું હોય તો તેજ વાપરણું. એની પસંદગીમાં ફક્ત લોહણ કે કાંકરાનું હજી દેશીની પસંદગી જે કસોડા લાકોને ઉપયોગી થાય તે પસંદગી કરવી. કદાચી પરદેશી હજી થીલકૂલ વાપરણું નહિ.

પરદેશી ખાતરો અતે જમીનનો કચા ઉતારી નાંખે છે. તે અ વાત તદન આગી હોય તો જુનું દેશી ખાતર વાપરણું શુ ખોટું. કુદરતમાં તો જોજ ખાતરનું મહત્ત્વ છે. કુદરતી જે ખાતરો એવીના તત્તો પુરા પાડે તેજ ખાતરો વાપરવામાં છુટકું નહિ. એમાં સુધારો કરીને વાપરો.

પરદેશી અને દેશી વચ્ચે સુકાજલોકરી દેશી ચીજ જે કસોડા લાકોને ઉપયોગી છે તેજ સુધારી વાપરવી.

આઠ કદેલકર

કંપાસનું વાવેતર મુરતી હાથમાં કંઈ જાતનું
કરતું એ બાબતમાં આ. મી. મોરારજી દેસાઈ
અને એન્ટ્રમ કોલન કમીટી વચ્ચે મત ભેદ પડ્યો
છે. નંબર ૧૦૨૭ એ. એસ. એફ. કરતાં
સીલેકશન ૧ વધારે ખેડૂનોને ઉપયોગી થાય છે.

×

નિજમાં મયા માસમાં એક મોટું ખેતીવાડીને
લગતું પ્રદર્શન ભરાયું હતું.

×

મીરતમાં જાનેવારી માસમાં ટેનીસના દડા કરતાં
મોટા કરા પડ્યા હતા અને તેથી લોકોને ભારી
ખુવારી થઇ હતી.

×

તા. ૧૫ મીએ હિંદાડમાં કલાકના ૮૦ માઇ.
લાની ઝડપથી વાવાઝોડું પસાર થયું હતું.

×

લાડી રાજ્યમાં દરજવાત રેગવણી માટે જે
મામોમાં નિશાળ નથી ત્યાં નિશાળ ચાલુ કરાવું
નહી ક્યું છે.

×

રા. કાન્તીલાલ પટ્ટવા વડોદરા ખેતીવાડી આશી-
સમાં ટેકનીકલ આર્કીટેક્ટ તથા ત્યાં વાળા મી.
મહેતા આર્કીટેક્ટ પ્લેન્ટ જીડર નીમાયા છે. ખેતી-
વાડી ખાતાના સ્પુગર ડિઝન ઇમીસ્ટ મી. કે. સી.
દેસાઈનો પગાર ૧૪૦ થયો છે.

×

નહેરનાં પાણીથી નેતી ખેતી થતી હોય તેની
પાંચ એકર જમીન અગર નવ એકર જમીન ધરા-
વનાર ખેડૂનોને એક વર્ષ માટે રૂબરોસ ખીજ
મુખાઈની ધરાસબા મુખાઈની છીછ એકકમાં હાથ
ધરવામાં આવશે.

×

ફેરિયામાં તા. ૧૭ મી જાનેવારીએ રાત્રે સખ્ત
વાવાઝોડું થયું અને પોધમાર વરગાદ સાથે કરા
પડ્યાં હતાં

લાડી રાજ્યે ટોરની બોલાદ મુખારવા માટે
ટોરનાં આવડત નિકાસ પર પ્રતિબંધ મુક્યો છે.

×

સિંધની રાત્રી માથે બહુ વૃષ્ણાય છે. તેમાંથી
થોડી મલાવાની સરકાર માટે માથો મોકલી
આપી છે. સિંધની સરકારે ખેડૂનોને સારા બોવા
મળે એ માટે જુદીજુદી ૧૪૦ જગ્યાએ દુકાનો
ખોલી છે.

×

પંજાબમાં મીનાય અને જેલમ નદીઓના
જોડાણમાંથી ર. પ કરોડના ખર્ચે 'દાવેલી'
નામની એક બીજ નહેર બંધાય છે. એનાં પાણીથી
દર વર્ષે ઓળા-પડે અને શેરડી મળી કુલ
રૂપીઆ ૭૫ લાખનો પાક ઉતરવા વાછી છે.

×

દિંદર્માં દર વર્ષે જીવ જીવંતોથી એ નજા
રૂપીઆનું નુકસાન થાય છે તથા પંદર લાખ
માણસો મરણ પામે છે. ખીજ રીતે જેટલા મરણ
થાય છે તેટલા જીવંતો મરણ નિપજે છે.

×

શેરડીમાંથી પેટ્રોલ બનાવવાની નવીન રીતના
અમેરીકાએ સોધા કહાડી છે. શેરડીના રસમાં આ-
દારીય છે તેમાં થોડું પેટ્રોલ નાખતા પેટ્રોલ
થાય છે.

×

૧૯૭૦ માં દિંદુસ્થાનમાં હુડીઆમણાનું
કામગજ કરતી ત્રણ બેંકો હતી. ત્યારે બેંકોની
થાપણા રૂપીઆ આવડત લાખ, જેટલી હતી. ૧૯૧૦
માં આજ બેંકો હુડીઆમણાની થઇ અને રૂપી-
આની થાપણ સાડા દસ કરોડ થઇ. ૧૯૩૫ માં
વધી હુડીઆમણની સત્તર બેંક થઇ ત્યારે તેની
થાપણ રૂપીઆ છેતર કરોડની રહેવાય છે.

×

૧૯૭૦ માં બે દેલી નોર્દેટ રોડક બેંક હતી.
૧૯૩૫ માં એકરો અને પાંચ નોર્દેટ બેંકો સર-
વાઓ થયો છે.

મુંજાઈ ધંધાકારી સરકારી દિલ્લાલની સુધારણા સાથે એક ખાસ અધિકારી તરીકે મી. ડી. એ. શાહની નીમણૂક થવાનું સંભવાય છે.

X

આચાર સુધી વિદ્યાર્થી સાદાયક સરકારી માલ પાસેથી એડીટ થી ન લેવાતી હતી. તે હવેથી લેવામાં આવશે. આ જાતનો એક નવો કરનો બોલે પડે છે.

X

સુરત ડીરટીક્ટ કો-ઓપરેટીવ ઇ. તરફથી રવીવાર તા. ૨૭ મીએ ઈ. ઓતમુરાય મ. દેસાઈએ સરકારી ધોરણે પર આંધનારી મંડળી એ ઉપર આપણું આપણું હતું, તેને લીધે એ જાતની મંડળી ઉભી થતા સંભવ છે.

X

લિપ ઝીંગમાં (જગની) ખાતેનું જાણીતું ઔષધીગીક પ્રદર્શન આ માસમાં જાણશે.

X

વેલીંગ્ટન [ન્યુ જિલાન્ડ] ખાતેનું પ્રદર્શન ૧૯૩૮ થી શરૂ ૧૯૪૦ સુધી ચાલશે.

X

હિંદમાં જેસ ખાસક બનાવવા માટે એક કારખાનું કલકત્તામાં સ્થપાયું છે.

X

સુરત જીલ્લામાં કેટલીક જગ્યાએ પાકપર દિવસ પડ્યું છે.

X

વડોદરા રાજ્યના સરકારી ખાતાના ધીન સરારી અમલદારનું સદર રહેણ વડોદરાને જઈને મહેસાણા મુકામે રાખવામાં આવ્યું છે. તેમના તબાખા મહેસાણા અને અમરેલી પ્રાંતની તમામ સ. મંડળાઓ તથા મ. બેંક સોપવામાં આવી છે.

X

વડોદરા રાજ્યમાં વજન માપ નિયમમાં ફેરફાર મુકવ્યા છે. જેઓને મુકવના કરવી હોય તે આપી મોકલે.

ધીન્જાપુર અને ધીન્જ તાલુકાઓ માટે આપતાજ કુવાઓ કરવા માટે રૂ. ૨૮૮૯૭ મં. ૨ થયા છે.

X

મંડળ તા. ૩૦ જાન્યુઆરી ૨૧ મણીલાઈ પ્રભુદાસે દવાખાનાના કામમાં રૂ. ૬૨૫ હજાર આપ્યા છે.

X

કપાસની મોસમ શરૂ થવાથી છુટક વેચાણ અને ખરીદ કરવાનું વડોદરા રાજ્યે મના કરવાની છે.

X

નવસારી પ્રાંતમાં મુધલેલી ખેતીનો પ્રચાર કરવાને અંગે ખેતીના સાહિત્ય સાથેનું રાજ્ય ટાવરનું ગાડું પ્રાંતના જુદા જુદા ભાગોમાં ફરશે.

X

સંયુક્ત પ્રાંતમાં બનારસ જીલ્લાની ૨૫૦ મામોમાં મામ સુધારણાનાં કામો કરવા અધિકારી અને ધીન અધિકારી વર્ગમાંથી એક મંડળ મુકવામાં આવ્યું છે.

X

મહારાષ્ટ્રમાં ટોર ઉછેર અને ડેરીનાં ધંધા માટે પાંચ વર્ષની યોજના કરવામાં આવનાર છે.

X

સંયુક્ત પ્રાંતમાં રૂ. ૧૬ લાખ મામવિકાસ. ૨૦૬ લાખ મામદર્બાખાનાં, રૂ. ૧ લાખ બેંકોને ઉધમ સિંચાડવા માટે જુદા કરાવ્યા છે.

X

ગાવજીકારની સરકારે ત્યાંના ખેડૂતને ધીરધાર કરવા માટે એક બેંક કલ્યાણનું નક્કી કર્યું છે. રોડે અને બાજી સીટીના લેડિંગથી બેંક શરૂ કરવામાં આવશે.

X

ફરીદકોળા દરબારે ખેતી સુધારણાના કામે મોટી રકમ કઢાડી છે.

X

મુંજાઈ ધંધાકારી શરૂ થવાથી ૪૮૦ કુટુંબો ગમે થશે.

ઝેલવી કુદરત.

કુદરત ફેરે છે ત્યારે શેા માનવીનો આરો
વરસે અખડ હિમ તે રામે શે એનો ધારો ?
કચરાયેલો ચઢાને કૃપિકાર ખીચારો
તેના ઉપર આવે અસહાય મારો
મહેસુલ હેતુ સાથે ઉઠે જ્યાં સાવકારો
આકૃત ઘણી પડે છે આવો આકારો અરો
ગણ કાલનો પાક એનો એજ આંખ છારનારો
તેજ આજે હિમને લીધે ધરો ઉર ખાળનારો
આશા રહિ સહિ યથ ગણ નષ્ટ એની
સંકટ પંરમ રામાં ? એક વાં ઉભનારો ?
ભૂકું પ રેલ હિમનાં શા એ પરે પ્રસારો
અતમ એ ધરી તો પ્રભુ ! મોત તો સારું

(અખાં શિલ્પ)

સુચના અંક ૧ સને ૧૮૯૭-૩૮.

૨૧. મગનલાલ ગુલાનલાલ દેસાઈ એમણે ત્રણ
ફાંલાં ફળબાગ અને ફલગામ એ બન્ને પુસ્તકો
પણા ઉપયોગી છે. આ પુસ્તકો હમોએ વાંચ્યા છે.
૧. પુસ્તકોમાં ખેતીવાડીને લક્ષી ધણી બાબતો છે.
અને ખેતી આ પુસ્તકો ખેડૂત જનતાએ બાબતની
ખાસ અગત્ય છે; જેથી આ બંને પુસ્તકો આ
રાજ્યની સરકારી મંડળોએ ખરીદ કરવો સમા-
રોહને ખેતીવાડી વિ. માહતી ધણી ઉપયોગી થઈ
પડરા જેવી હમોને લાગે છે. ખેડૂતોને ઉપયોગી
પુસ્તકોનો જરોજો ફેલાવે યાવ તો તેથી અવે
ખેડૂતોને ફાયદો છે. આ પુસ્તકોની માહિતી યા
ઉપયોગીતા બેતાં પુસ્તકોની વિમન ૧) તથા આના

આજે જેટલી પણ જુગ છે. તેથી તેટલી વિમન બારે
૫૩૨ જેવી પણ નથી એટલે સરકારી મંડળોના
મંડળોના પ્રયુજોએ પોતાના બજેટમાં એવા રોજ
તે પ્રમાણે આ પુસ્તકો ખરીદ કરવામાં તરફત નથી.

આ પુસ્તકો નીચેના ફેરવેથી મળી રાખે મટે
ત્યાંથી પદભર્યા મંચાની લેવાની તબતીજ કરવાની છે.

૨. મગનલાલ દેસાઈ બી. એચ. ફેરેસ્ટ
એડીટર મું. ધાનેરા વાયા હીરા R. M. Rly.

સરકાર ખજાર દરેક મંડળના તરફ જાણ મટે
તથા અમલ થવા મોકલી

૧૪-૨-૧૯૬૮ સી. ૨. ૫. દેસાઈ સદકારી
અધિકારી.

વિજળીના કીરણોથી ખેતીનો વિકાસ.

એક હિંદી ડૉ. ના અદ્ભુત પ્રયોગ.

તેનાથી આવેલો અગ્રણ પદાર્થ.

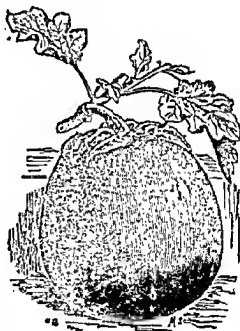
(સાદા ગામડીયાથી પણ સમજીને પણ રોકે એવો સહેલો અખતરો. વિજળીના અખતર હજી તે માત્ર છે ત્યાં પાકમાં આવેલો અભૂતપૂર્ણ વધારો, એવો અર્થ સહેલી રીતે વધારે ઉત્પન્ન થાયતું વિજળીક કીરણ દરિયુસમાં એક ખાસ એવજળીતાએ ભર્યું કરેલો ખાવો. જેનાથી મુકાઈ, ચીમાઈ ગઈલાં બાંટો ફરીપાકા પાકી પાતાના માલીક ખેડુને પુરો ખરડો આપે છે. હિંદ ડૉ. ન્દેરનું કહ્યું છે.)

વિજળીની શોધ થયા પછી દુનિયામાં ઘણા ઘણા હાયદાઓ થયા છે. રેડીઓ, ચિત્રપટ, રેડિફાઇન, રેલી વીજનના જે અસાધ્ય ઘણાંતી વસ્તુઓ વિજળીએ આપારે તે શક્ય બનાવી છે. બધીજ ચીજની સુરત વિજળીએ પડી ફેલાઈ છે. વિજળીના નવા નવા અખતર કરી નવી નવી શોધો લોકો આગળ આવેજ જાય છે. આવીજ એક ની શોધ સંયુક્ત પ્રાંતના મેઝાપુરી વિભાગના કીરણીક માહરજેટ અને ડૉ. ન્દેરએ કરી છે.

ખેતીના પ્રથમ સાથે મામસુધારણાનો મુખ્ય પ્રથમ સંકળાએલ છે એવા માણસને આ અખતરો ખુબજ ઉપયોગી થઈ પડશે.

આ વીજળીના કીરણના અમલ કરવા માટે કંઈ ખાસ ખર્ચ કરવો પડતો નથી. એમાં કોઈ ખાસ અનુભવીની જરૂર પડતી નથી. કોઈ સામાન્ય માણસ પણ એનો ઉપયોગ કરી શકે છે. આ નવીન અખતરને (Electro—Culture) નું નામ આપવામાં આવ્યું છે. આ માનવાઓ-પશુઓ અને ખેતી માટે ખાસ ઉપયોગી છે.

ડૉ. ન્દેર અસ્થાનનું વિધાનસભા પ્રેસિડેન્ટ હતા તે પછી તેમને જર્મનથી ડૉ. ની પદવી મળી હતી ત્યાર પછી તેઓ આર્થ. સી. એસ. ની પરિક્ષા પસાર કરી અને મધનપુરના અમલદાર બન્યા.

ડૉ. ન્દેરનું વિજ્ઞાનનું જ્ઞાન પરદેશમાં સારી પોંટ બહાળીતું છે. પરદેશની વિધાપરિષદ તેમને માનીન્ય પદવીઓ આપેલ છે. તેઓ વિજ્ઞાન પરિષદમાં ખેતીવાડી ખાતાના પ્રમુખ નિમાયા હતા. સાદી ખેતીવાડી કાઉન્સિલના તેઓ સભ્ય છે.

આ જાણ છતાં ડૉ. ન્દેર જ્યારે ગામડામાં હોય ત્યારેજ તેઓને ખરેખરા એવજળી શકાય છે.

વિજયી કરણનું ચાલ તે તેમનો હવન પ્રાણ છે. તેઓ આશાપદી અને સ્વપ્નદષ્ટીય છે, જે માનવતાથી ભરપૂર છે. આ જ્યાં જ્યાં જાય છે. ત્યાં સર્વ રાજ નિવારણ માટે એવાન આવે છે. સાથે સર્વ પોતાના વસ્તુ પશ્ચિમે પણ લેતા આવે છે.

ડા. ન્હેરૂની આ સૌથી સમજવા માટે ઘોડી ભણી જરૂરી છે. હવતા દેહોમાં નાના હવન અર્ચુરેત્વ છે. જ્યાં સુધી હવન ચાલુ હોય ત્યાં સુધી આ અર્ચુરોમાં રહેલી વિજયીના તત્વો કામ કરે છે. આ કારણને લઈને જે કાંઈ વસ્તુઓ આ અર્ચુરોને અથર કરી શકે તે વસ્તુ તેમાં રહેલા વિજયીના પ્રવાહને અથર કરી શકે આનાથી આખા દેહમાં તેની અંતર પહોંચાડી શકાય છે.

ડા. ન્હેરૂની શોધ તદ્દન નવી નથી આજસુધીમાં અનેક દોષોમાં તથા રોગો મટાડવા માટે વિજયીનો ઉપયોગ થયો છે, અને ધણે દેહોએ આવા રોગ મટાડનારા સ્વેચ્છા ખુલ્લા મુક્યા છે. આ બધું છતાં તેને માટે ખાસ અનુભવીની જરૂર પડે છે ખાસ યંત્રની જરૂર પડે છે કે જેથી કંપાન અને ગતિઓને તે ઉપયોગમાં આવી શકે નહિ.

ડા. ન્હેરૂનો આ પ્રયોગ ગમે તે માલુમ થોડા અંશરે ઉપયોગ કરી શકે છે. છતાં પણ તેની ચરજતા કાંઈ પણ ખર્ચાગ વિનાશીકા કરતાં જરાએ ઓછી નથી.

ડા. ન્હેરૂ કહેતા જન સમુદાય દષ્ટિએજ વિચાર કરી તેનો અમલ કરે મંડી તેમાં ધીમે ધીમે ફેરફાર કરી તે યંત્રને ઓછા ખર્ચ વાળું કરવા માંડ્યું. બંધારે તો રૂબરૂ તે એક રૂઢ કહેલા ભુતી મોટરનો એન્જિન જેના મોટરના યાંત્રમાંથી કાંઈ લીધેલા ને-ચણ રચના હુકમ ભુત તારના દોરમાંને પેશાની કિંમતના કાચ સાથે જરૂરના બોર્ડો વાજા આ તેના સાધનો છે. તેની પ્રયોગશાળા દુનિયા નેટલીજ વિદ્યાળ છે.

ડા. ન્હેરૂના પ્રયોગે જે સિધ્ધીઓ મેળવી છે. તેને માટે આશ્રમ કદાચ નબી પડે. આ પ્રયોગથી હવન તથા પીત્રજવામાં તથા હવન શરણે પાડેા દહાવવામાં

જે સફળતા તેને મળી તે અદ્ભુત છે.

ડા. ન્હેરૂએ પ્રથમ પ્રયોગ હોંઠવાથી કર્યો. તે પછી પણ અને હવર માનવી સુધી તે પહોંચ્યાં કોઈપણ એક-વસ્તુ કે વેપાના મુલકે યડતી આસપાસ નાના તારને વીડી તેને વિદ્યુત કારણ કરવાથી આતાર હવામાં રહેલી રેડીઓ કારણની સંકિતઓ બેચી થયા હોય કે વેપાને આવે છે. તેજ સંકિતઓ એ વનરપતિનાં આણુઓ આણુમાં પ્રસરી જતાને તે સમૃદ્ધિ ફલપ્રુલ આવે છે. આ ઉપરાંત વિજયીથી સંસ્કાર પામેલા પાણીનો ઉપયોગ પણ તેએ કરે છે. આનો અમલશર મુંબઈમાં ડા. ખમારારે કરે છે.

પાણીથી ભરેલા વાસણમાં તારનો એક છેડો ઘોડી બીજ છેડે મેગનેટ વિજયી ઉપાન થતા પ્રવૃત્તિ અને મુલક તથા તત્વોમાં ફેર પડી જાય છે. આ મેગનેટ છેક નાના વાસણમાં નહિ અડધો મોટા કુંડા તલાવ અને નદી અને વહેતામાં પણ પાણીને વીજળીવાળું બનાવી શકાય છે.

સડી બાત કે કરમાધાપડી વનરપતિઓને વારંવાર વિજયીના કારણે સાધાઓને મુગમાં બીજ લીક તારો બાંધવાથી તે પુનઃઉત્પાન પામશે અને તેના રોગો તદ્દન અટકી જશે.

અનાજ અને વસ્તુઓ માટે નવીન પદ્ધતીની શોધ થઈ છે. વિજયીવાળા પાણીમાં રસાક સુધી પક્ષાની રાખીને જા અને હાથવર રખરના મેલ અથડીને પાવામાં આવે તો પાક અનેક ધણે સારો થાય છે. આના કેટલાક પ્રયોગ નોંધવા જેવા છે.

- * વનરપતિનો વિકાસ ખુબજ જોડાથી થાય છે.
- * વનરપતિનો નાશ કરની હવન મુલ પામે છે.
- * અથર તે દુર રહે છે.
- * પાંદડાઓ વધુ રંગીન અને દમામદાર થાય છે.
- * તોફાનના સપાટમાં પણ ઝાલનેકેલો ઘોડી રહે એટલી તેની દોડી મજબુત અને છે.
- * ફોરા મોટા વધારે મીઠાં અને સાથે વધારે રસ અને માંચા આપનારા અને છે.
- * આને લીધે પાકમાં સારો વધારો થાય છે અને તેને લીધે આવકમાં નફો પડે છે.

- * રાવાંઓ જલ્દી તૈયાર થાય છે.
- * ગમે તે સ્થળે પશુ કે મોસમનો પાક લગાડાય છે.
- * સુકાઈ અને લીલા પડી ગયા હોય તેવી પાછા લીલા છમી અનાવે છે.
- * નકકાગી જમીનમાં પશુ આ પ્રયોગથી પાક લઈ શકાય છે.
- * એક ઝડ પાસે એક વરસમાં ફળ લઈ શકાય છે.
- * એકજ વખત આપનારા ઝડ એ વર્ષમાં એ વાર ફળ આપે છે.
- * ગમે તે રહેજે ગમે તે વનરપતિ ઉધાડી શકાય છે.

આવાર સુધીમાં જાઓ. ખરું ખેતી વિજ્ઞાન લે ન કરી શકાયું તે સંપૂર્ણ પ્રાંતમાં નજીબા ખેતરથી આ અધીકારી એ દરી ખતાવ્યું છે. અનાન ફોસલને એક નવોજ માર્ગ દેખાડે છે. એક નકકામાં બનેલા મોટરના મેગનેટમાં આટલો ભડું છે. એનાથી બધા આશ્ચર્ય પામ્યા છે.

સરકાર પ્રાંતમાં પશુ આના અખતરો કર્યા હતા અને ત્યાંપણ સારી સફળતા મળી હતી.

પીચનાં વૃક્ષોને આ રીતે ઉમાડવામાં આવ્યા હતા. અખતરોવગરના ઝાડપરથી ૧૪૫ રતલ પીચ ઉતર્યા હતાં ત્યારે આવા વૃક્ષપરથી ૧૯૭ રતલ પીચ ઉતરીયા હતા.

સામાન્ય ખેતરમાંથી અનાજ દર અકરે ૩૧-૨૮, રતલ ઉતર્યું હતું. વિજ્ઞાનીના પાણીમાં ભીંજીવેલા બી વાવવાથી દર અકરે ૩૪-૪૩ રતલ અનાજ ઉતર્યું હતું.

અનાજનું ઉત્પન્ન લાવવાની પદ્ધતી ડો ન્હેકે અનાજી એ અતી શાકી અને શેધી છતાં આ કાન્ક છે. આ પદ્ધતી અનાજનું ઉત્પન્ન ૩૦ ટકા વધેલું, અને તેનું ખર્ચ સાર નજીબુ છે.

પશુઓને આ શેધથી ફાઇડા થાય તે જોઈએ.

એ દુધાગા ટોરોને વિજ્ઞાનનું પશુ પાત્રમાં આવે અને તેમાં ભીંજવેલા મોરાર આપવામાં આવે તો દુધની ઉત્પન્ન ૨૫ ટકા વધી જાય છે, એટલે જ નરિ પશુ પશુઓ વધારે મજાણત અને છે. રોગનો જલ્દી ભોગ જનતા નથી. તેઓ વધારે જીવે છે. આ ન દુધમાંથી બનાવેલું ઘી વધારે સારું હોય છે. અને તેનો લાભ સારો આવે છે.

મરેઠીઓને આ પાણી આપવામાં આવે છે તે તેઓ વધારે ઈંડા મુકે છે.

માણસોને આ નરીન અખતરથી મું ફાઇડા થશે તેનો છેવડનો નિચાર આવારથી થઈ શકે નહિ. પણ આજે તે એમાં પશુ સફળતા મળે એમ લાગે છે.

આ પાણી કોઈ મીટાડામાં જાલ કામ આવે છે. આ કરતાં પશુ વધારે ઉપજાય તો શાકીક દુધ સાન વંતુની નમજાઈ નીકર, પદ્ધતિ, વીઝીનું ઝેર, આદી અંગે રોગોપર તે સારે અસર કરે છે. લખ વાથી નકકામાં બનેલા અંગેરસી પાછા ફરતા થાય છે.

આ નરીન શેધથી વેપારના ક્ષેત્રમાં, ખેતીનાં રોગમાં, અને માનવ જીવનમાં એટલી બધી અસર ફલતા કરી આવે છે. તેનો સમાવેશ આટલાથી થાય એમ નથી. એના ફાયદા તો અગત્ય વધારેને વધારે જનતા કરે એવી આશા સાથે વારંવાર છોડો.

(અંગ્રેજીનાં આધારે)

ઈસ્ટ એન્ડ વેસ્ટ

ઇન્સ્ટીટ્યુટ કંપની લીમીટેડ.

(સ્થાપના ૧૯૧૩)

(હેડ ઓફીસ—ઈસ્ટ એન્ડ વેસ્ટ બિલ્ડીંગ, ૫૮, હાંબર્ક.)

લાગવગવાગા અને પ્રમાણીક એજન્સીને
નકાકારક કરતો મળે છે.

છાંદનીનાં વીમાની
સંધર સ્વદેશી કંપની

ખેડુ ત ના પ ત્રો

ખેડુતની મોટી બીક : રાહત,

(જન-ચુંઆરીનાં અંકથી ચાલુ.)

પ્રિય બધું,

ગયા પત્રમાં મેં જણાવ્યું હતું તેમ આપણા દેશની મહાન સંસ્થા મહાસભા સુરત છાત્રાના હરિપુરા ગામમાં ભરાઈ ને તેની મહાન બેઠક પૂરી પણ થઈ ગઈ. રાષ્ટ્રપતિ સુભાષચંદ્ર બોઝે, બે વર્ષથી રાષ્ટ્રપતિ તરીકે આપણી ચાલુ અને તનનોડા પ્રમુખવાળા પ્રેમથી આપણી સેવા કરનાર પંડિત જવાહરલાલે—એકે રાષ્ટ્રપતિનું પદ સ્વીકારીને ને જીવનએ તેનો ત્યાગ કરીને—આપણને નવીન રહેશા આપ્યા. મહાત્મા ગાંધીજીની હાજરી અને પરિવ્રજા આપણી મહાસભાના દરેક મંત્રીઓ ઉપર, આપણી મહાસભાના દરેક દરવા ઉપર, કુદમાં બધીએ મહાસભા ઉપર અજબ અસર કરનારી છે. એ આપણે ફરીથી અનુભવી સકયા છીએ. આપણું ગુજરાત આપણા હિન્દને આપા મહાત્માજી જેવા દેશભક્ત આપવા મારે કેટલું બધું મગર છે? જગતનો આ પહેલો ગુજરાતી મહાપુરુષ આપણા ગુજરાતનો છે એ હકીકત અને ગુજરાતમાં મહાસભાની આ મહાન બેઠક આટલી બધી સફળ થઈ છે એ હકીકત પણ આપણને વધારે મગર બતાવે છે. બારડોલીએ થોડાંક વર્ષો ઉપર પણ જનતાનું ધ્યાન એમું હતું. આ મહાસભા વખતે પણ બરડોલીમાં કંઈક નવું થશે એમ સૌને ભય હતો. પણ મહાસભાએ આપણા દેશની મહા સંસ્થા તરીકે તેનો ઓળખો અપાવિત જાગવી રાખ્યો છે. સમાજવાદીઓ પણ—જે ખેડુત ને મજૂરને નામે દમણાં દમણાં બહુજ ઉગા દેખાતા હતા તેણે પણ આપણી મહાસભાના સાંત અને નેત્ર બળ નમતું આપ્યું છે. આમ આપણા પ્રધાન રાજકીય પક્ષો દાલ તો મહાસભાના સર્વો

પરિપણને માન આપી રહ્યા છે. એક રીતે આ હકીકત બહુજ દરદ છે અને હજી વર્ષો સુધી આપણે મહાસભાને મજબૂત કરીશું તો પણ આપણે કશુંજ શુભાચ્છા વગર આપણા દેશને રાજ તિને રસ્તે લઈ જઈ શકીશું ને સરકારને પણ આપણી મહાસભાનું બળ ને તેની શક્તિનો પ્રતાપ બતાવી આપણે ધણુંજ લોકહિત કરવા સમર્થ થઈશું એમ બતાવી શકીશું.

મહાસભાની બેઠક વખતે સંકુલન પ્રાંત અને બિદારના મહાસભા સરકારના પ્રધાનોએ રાજ્યમાં આપ્યાં હતાં. આનું મરજી બંને પ્રાંતના મુખ્યમંત્રીને નાંખી દેવાઈ ગઈ. તેમની રજીસ્ટ્રારી કાર્યો અખચીરી હતી, પણ મહાસભાના સંકુલન ને સમર્થ બનાવે આ રાજ્યમાંનો દુઃખપ્રેમ નહીં કરતાં તે તે મુખ્યમંત્રીને વ્યાધિરોગ નરમ કર્યા ને એમણે એમની અખચીરી પાછી બેઠા લીધી. પરિણામે દેશભક્ત રાજકીય પક્ષોની સુદિત થઈ ને ચતી બધ છે. આમ આ વર્ષની મહાસભાએ માત્ર આપણા દેશનેજ નહીં પણ છેક પાર્લામેન્ટને પણ પોતાની અસર પહોંચાડી છે ને પોતાના કારભારને વિનંતી બનાવ્યો છે. મહાસભાનું આનું વધતું જતું બળ આપણને વધારે મજબૂત બનાવે છે. આપણે સાંતિ, અદિસા ને જનબોધથી વધારે લોકરે થોડાજ વખતમાં આપણા રાજકીય ખેર સાંપી શકીશું. આ પછી આપણે સમયવતંત્રનો સામનો કરવાનો રહે છે અને એ વિશે હું આવતા પત્રમાં તને વિશે લખીશ.

ખેડુત વર્ગની રાહત એ આપણે હાલનો મહાપ્રશ્ન છે ને તેમાં હું તારું નિત જલદી બેઠક સકરો.

શંકર પ્રસાદ રાવળ.

વનસ્પતિ વિજ્ઞાન

—:લેખકા:—

• મા. શિ. પંડ્યા બી. એલ. બી. એસસી. અને એમ. ટ્રિ. ગાંધી એમ. એસસી.

વનસ્પતિ સૃષ્ટિ

વનસ્પતિ સૃષ્ટિના વર્ગોના આધારે વનસ્પતિનાં અંગભાગ પર છે. તે આપણે પહેલાં જોઈએ.

આમાન્ય રીતે દરેક છોડ, ઝાડ કે વેલાનાં એ મુખ્ય ભાગ પાંચી શકાય. તે નીચે પ્રમાણે:-

(૧) પ્રકાણ-જમીનની ઉપર દેખાતી ડાળ, પાન, ફલ, ફળવાળો ભાગ અને

(૨) મૂળ-જમીનની અંદરનું મ્હોં અને પશુ કાચી કરનાર ભાગ જમીનની અંદર રહેતા છોડના ભાગને 'મૂળરચના' અને જમીનની ઉપરના ભાગને 'પ્રકાણ રચના' કહેવામાં આવે છે. થડને કંઠ, ડાળી, ડાંળખી, પાન વગેરે ભાગો હોય છે.

જેને પુલ નથી એવી અપુષ્પ વનસ્પતિનાં પાંચ પાંચ ભાગ છે. અપુષ્પ હોવા ઉપરાંત જે વનસ્પતિને મુળ, પાન, લીલા રંગ, અને કાણ નથી તેને 'શીઝો માય સંકટ' Schizomycetes. કહેવામાં આવે છે. જે અપુષ્પ વનસ્પતિને મુળ, કાણ અને પાન નથી તે શેવાળમાં આવે છે. જે વનસ્પતિ લીલા રંગ 'કુલોરોફીલ' રહીત હોવાથી પ્રાણીઓ દ્વારા ઉપરના પોતાનો નિર્વાહ સલાવે છે તેથી અપુષ્પ વનસ્પતિને પુગીયા કહેવામાં આવે છે. 'મ્યુકોર' અને 'ધીરેક' જેવી દલકી વનસ્પતિ આ વિભાગમાં આવે છે, દંડરાજ વિભાગમાં જે વનસ્પતિને પાન, મુળ, કાણ વગેરે હોય છે, છતાં પુનરાવર્તિતપુષ્પદ્વારા યુક્તી નથી તેનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે.

ખેડુ ત ના પ ત્રો

ખેડુતરી માટી ભીડ : રાહત,

(નવ-ચુઆરીનાં અંકથી ચાલુ.)

પ્રિય બંધુ,

ગયા પત્રમાં મેં જણાવ્યું હતું તેમ આપણા દેશની મહાન સંસ્થા મહાસભા સુરત જીલ્લાના હરિપુરા ગામમાં ભરાઈ ને તેની મહાન બેઠક પૂરી પણ થઈ ગઈ. રાસ્ટ્રપતિ સુભાષચંદ્ર બોઝે, જે વર્ષથી રાસ્ટ્રપતિ તરીકે આપણી ચાલુ અને તનતોડ શ્રમભર્યા પ્રેમથી અમારું સેવા કરનાર પંડિત જ્ઞાનદેવભાઈ—એકે રાસ્ટ્રપતિનું પદ સ્વીકારીને ને ખીળાએ તેનો ત્યાગ કરીને—આપણને નવીન સંદેશ આપ્યા. મહામા ગાંધીજીની હાજરી અને પરિવ્રજાયા આપણી મહાસભાના દરેક મતવ્ય ઉપર, આપણી મહાસભાના દરેક ઠરાવ ઉપર, ટુંકમાં બધીએ મહાસભા ઉપર અજબ અસર કરનારી છે. એ આપણે ફરીથી અનુભવી શક્યા છીએ. આપણું ગુજરાત આપણા હિન્દને આવા મહાભાજી જેવા દેશભક્ત આપના માટે કેટલું બધું મગર છે? જગતનો આ પહેલો ગણતો મહાપુરુષ આપણા ગુજરાતનો છે એ હકીકત અને ગુજરાત-માંજ મહાસભાની આ મહાન બેઠક ચાટવી બધી સફળ થઈ છે એ હકીકત પણ આપણને વધારે મગર બતાવે છે. બારડોલીએ ચોડાંક વર્ષો ઉપર પણ જમતનું ખ્યાન, ખેત્યુ હતું. આ મહાસભા વખતે પણ બારડોલીમાં કંઈક તબુ થશે એમ સૈદ્ધાંત લાય હતો. પણ મહાસભાએ આપણા દેશની મહા સંસ્થા તરીકે તેનો જોખનો અખડિત બજારી રાખ્યો છે. સમાજવાદીઓ પણ—જે ખેડુત ને મળુમેને નામે દમણાં દમણાં બહુજ ઉગ્ર દેખાતા હતા તેણે પણ આપણી મહાસભાના સાંત અને સજલ બળ નમતું આપ્યું છે. આમ આપણા બધાએ રાજકીય-પરો હાલ તો મહાસભાના સર્વો-

પરિપણને માન આપી રહ્યા છે. એક રીતે એ હકીકત બહુજ દરેક છે અને હજી વર્ષો મુખ આપણે, મહાસભાને મળ્યુત કરીશું તે પદ આપણે કયુંજ ગુમાવ્યા વગર આપણા દેશને પ્રગતિને રસ્તે લઈ જઈ શકીશું ને સરકારને પણ આપણી મહાસભાનું બળ ને તેની શક્તિનો પ્રતા બતાવી આપણે ઘણુંજ લોકહિત કરવા સમર્થ થઈશું એમ ખતાવી શકીશું.

મહાસભાની બેઠક વખતે સંયુક્ત પ્રાંત અને બિહારના મહાસભા સરકારના પ્રધાનોએ રાજીનામાં આપ્યાં હતાં. આનું કારણ બંને પ્રાંતના ગવર્નરશાની ને નાં બહાઈસરોવની તેમની ફરજોમાં ફરેલી ડખત-ગીરી હતી, પણ મહાસભાના સંયુક્ત ને સમર્થ અગાજે આ રાજીનામાનો દુરપયોગ નહીં કરનાં તે તે ગવર્નરશાને બહાઈસરોવને નરમ કર્યાં ને એમણે એમની ડખતગીરી પાછી ખેંચી લીધી. પરિણામે દેશભક્ત રાજકીય કેદીઓની મુક્તિ થઈ ને ઘલી બન્ય છે. આમ આ વર્ષની મહાસભાએ માત્ર આપણા દેશનેજ નહીં પણ છેક આલ્બેનિયને પણ પોતાની અસર પહોંચાડી છે ને પોતાના કારખાને વિજયી બતાવ્યો છે. મહાસભાનું આનું વધતું જતું બળ આપણને વધારે પ્રધાણ બતાવે છે. આપણે શાંતિ, અર્ધિસા ને વ્યતિભેદશી વચ્ચે લડકે ચોક્કસ વખતમાં આપણાં રાજકીય ધ્યેય સાધી શકીશું. આ પછી આપણે સમવાયત્વનો આગનો કગવાનો રહે છે અને એ વિશે હું આવતા પત્રમાં તને વિગતે લખીશ.

ખેડુત વર્ગની રાહત એ આપણો હાલનો મહાવ્રજ છે ને તેમાં તું તારું નિત જલદી ભેષ શકશે.

સંસ્કર પ્રસાદ રાવળ.

વનસ્પતિ વિજ્ઞાન.

—:વેખકા:—

મા. શિ. પંડ્યા બી. એલ. બી. એસસી. અને એ. ત્રિ. ગાંધી એમ. એસસી.

વનસ્પતિ સૃષ્ટિ

વનસ્પતિ સૃષ્ટિના વર્ગનો આધાર વનસ્પતિનાં અંગભાગ પર છે. તે આપણે પહેલાં જોઈએ.
છાંદનાં અંગ.

સામાન્ય રીતે દરેક છોડ, ઝાડ કે વેલાનાં જે અંગ ભાગ પાડી શકાય. તે નીચે પ્રમાણે:-

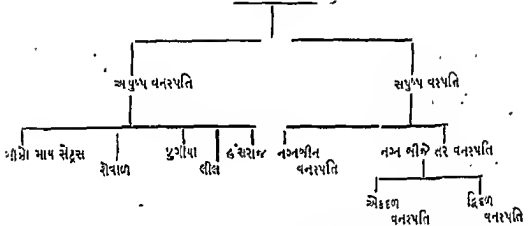
- (૧) પ્રકાણ-જમીનની ઉપર દેખાતી ઝાળ, પાન, ટૂલ, ફળવાળો ભાગ અને
- (૨) મૂળ-જમીનની અંદરનું મૂળ અને પગલું કાચું કરનાર ભાગ જમીનની અંદર રહેતા છોડના ભાગને 'મુળરચના' અને જમીનની ઉપરનો ભાગને 'પ્રકાણ રચના' કહેવામાં આવે છે. થડને કંઠ, ઝાળી, ઝાંજખી, પાન વગેરે ભાગો હોય છે.

જેને ટૂલ નથી એવી અપુષ્પ વનસ્પતિનાં પાન પાંચ ભાગ છે. અપુષ્પ હોવા ઉપરાંત જે વનસ્પતિને મુળ, પાન, લીલા રંગ, અને કાણ નથી તેને 'શીઝો માય સેટ્રસ' Schizomycetes કહેવામાં આવે છે. જે અપુષ્પ વનસ્પતિને મુળ, કાણ અને પાન નથી તે શેવાળમાં આવે છે. જે વનસ્પતિ લીલા રંગ 'કલોરોફીલ' રહીત હોવાથી પ્રાચીન યોરક ઉપરજ પોતાનો નિર્વાદ ચલાવે છે તેથી અપુષ્પ વનસ્પતિને પ્રુબીયા કહેવામાં આવે છે. 'રપુકોર' અને 'થીસ્ટ' જેવી ઠંડકી વનસ્પતિ આ વિભાગમાં આવે છે, ઠંડકાળ વિભાગમાં જે વનસ્પતિને પાન, મુળ, કાણ વગેરે હોય છે, છતાં પુનરોત્પત્તિપુષ્પદારી થતી નથી તેનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે.

તકતો.

ઉપર પ્રમાણે વનરપતિ યદિના ભાગ, વિભાગ, પેટા ભાગ, વગેરે બતાવતો તકતો નીચે પ્રમાણે આપી શકાય.

વનરપતિ

તકતો.

વનરપતિ જેણીની બનેલી છે તે આપણે હવે જાણીએ છીએ. જેણીની સંખ્યાને આધારે પણ બે વિભાગ પાડવામાં આવ્યા છે:—(૧) એક જેણીની અને (૨) બહુ જેણીય.

(૧) કેટલાક ઊંડા ફક્ત એકજ જેણીના બનેલા હોય છે; એટલે કે પ્રત્યેક જેણી એક સ્વતંત્ર ઊંડા છે આવા ઊંડામાં એકજ જેણી જીવન નિર્વાહ અને જીવન ટકાવનાં ખોરાક લેવા. તેવું સંદ્રિષ્ટ પ્રદાનમાં રૂપાનીર કરવું, વધુન કરવું, પુનરાવર્તિત કરવું આદિ રાખવું વગેરે કામ નોંધવા સર્વ કાર્યો કરે છે.

(૨) બહુ જેણીય ઊંડા એક કરતાં વધારે જેણીના બનેલા હોય છે અને અમુક કાર્યો અમુક જુદીજ જેણી સમુદાયને કરવાનાં હોય છે. એટલેકે એક જેણીય ઊંડાની માફક બધાં કામનાં બોલે

એકજ જેણી ઉપર હોતો નથી; પરંતુ કામનાં વિભાગ પાડી દેવામાં આવ્યા હોય છે. અને તે પ્રમાણે દરેક જેણી પોતાનું કામ કરી શકે છે; બીજાનાં કામમાં દખલ કરતી નથી. હવે પછી ઊંડાની ઉપત્તિ વિષે કાંઈક વિચાર કરીશું.

કિસાનોનું ખાસ

સચિત્ર માસીકે

વિના વિલંબે અંક મેળવો

કિસાનનો

રાસપેરેરી.

આ ઝાડ કુંગેરા પરના મેદાનમાં બહુ થાય છે. મહાબળેશ્વર, નિલગીરી, સીસોન, મેસુર, હિમાલય-માં આ ઝાડની લાગવડ વધારે થાય છે.

ફોની જે જાત છે. એક જાતના ફળ સંકુ-રીઆ રંગના તેમજ સ્વાદીષ્ટ લાગે છે. જ્યારે બીજા ફળો મોટા ખાટા, અને લાચ રંગના હોય છે. કેટલીક લોકો ખાટા ફળમાં ખાંડ નાંખીને પચુ ખાય છે. આ ફળનો સુરખો સ્વાદીષ્ટ લાગે છે.

ઝાડ માટે જમીન સાપાટ અને ઘોડી રેતાળ લેખે.

રાસ પેરેરીની માવજત પાણી ખાતર, રૂપેરેરી પ્રમાણે જ થાય છે. કાચથી ઉછેરના છાંડ તરસરી-ઓમાં મળે છે.

બ્લેકબેરી

બ્લેકબેરી, સ્ટ્રારપેરેરી, એક પ્રકારના ઝાડો કહી શકાય. બ્લેકબેરીને “ગેરીફળ” નામ આપવામાં આવ્યું છે. ઝાડ બેરની માફક કાંટવાળું લાંબુ અને ઉંચું હોય છે. મેસુર તરફના બાગમાં આ ઝાડનો ઉપયોગ Shade Tree તરીકે કરવામાં આવે છે.

બ્લેક બેરીના ફળ રાસપેરેરીના ફળ જેવા દેખાય છે. પણ રાસપેરેરી જેવાં હોતાં નથી. ઉત્પત્તી બી માંથી થાય છે. રોષ પાંચ છ ઝુટના અંતરે લગાડવા. ફાસ પ્રમાણે વરસાદની સરખાતમાં ઝાડને છાંંટવાથી ફળ સારા ઉતરે છે.

પાણી, તેમજ ખાતર રાસપેરેરી પ્રમાણે. દાઘ પુનામાં આ સપજાની કલમે મળે છે.

ધનેશ ગાજર

અંગ્રેજી પરના લખાણમાંથી કહી આપણને ધમ આવશે નહીં પણ દેશી જાતી અનુભવના લખાણો આવેતો લોકોને વધારે ઉપયોગી થાય. અત્યારે પરદેશી રીતો આપણને વધારે મોઘી પડે છે ઉપરાંત આપણા પોતાના ધંધાને નાશ કરતી જાય છે. થોડા ખર્ચે પોતાના જીવન યુગ્મને નેટમું પેદા કરે તો બસ એક ઉપાય ખાસ બતાવે તો વધારે અર્થ.

સ્વિકાર.

દુસર ઉધોગ ભાગ ૧ લો. કિંમત બે રૂપીઆ.

લેખક—કાનજી સુલજી ચાવડા.

શીતુગરા—કરંછ.

મેકારી. બેકારી અને બેકારી. જ્યાં જુવો ત્યાં એનોજી અવાજ. મોટા વંચના ધંધા માટે વધારે પૈસા ભેળવે. મોટા ધંધાઓ મુદીવાળા સિવાય યશ રહે નહિ એ વખતમાં દુસર ઉધોગ ભાગ ૧ લો પ્રગટ કરીને જરા રાકત મળવા બેલું. મથું છે. આ પુરાકથી જેની પાસે સાધારણ મુદી હોય અને તે બરાબર લાકા આપી અને એના નાનકડા વેપાર શરૂ કરે તો કાંઈ પણ માણસ પોતાના ખર્ચ બેલું પેદા કરી શકે. એમાં બતાવેલા ઉપાયો ખાસ જુદી જુદી જાતના અને તેના ખાસ અનુભવીએ લખ્યા છે એટલે તે બિનકલ નિમ્બજ જવાના નથી. દુસર ઉધોગ પેતીવારી અને પિસાને લગતાં નેટમાં વધારે પુસ્તકો બહાર પડે તેમાંજ આપારેતો હિંદને લાભ છે. દુસર વગર દેશની બેકારીનો પ્રશ્નનો ઉકેલ આપે એમ નથી. આપણે બીજા ભાગની જાતી પ્રગટ થાય એવી આશા સાથે દરેકને ખરી-દવાની લાગણી કરીએ છીએ.

જગતાત. મારીક. લવાજમ. બે રૂપીઆ.

આપું પ્રેસ, રાજકોટ, (કાઠીઆવાડ) અત્યારે અત્યારે કિસાનનાં હિતમાં રાજ્યો અને લોકોએ સારા બાગ ભેવા માંડ્યો છે. એવું જીવન કંઈ રીતે મરીબીમાંથી બહાર આપીને તેને શેરી અને દોરી મળી રહે તે માટે દરેક જણને એ પ્રશ્ન મુજબી રહ્યો છે. એના ઉકેલ માટે જુદા જુદા રાક બતાવવામાં આવ્યા છે. ક્યે રસ્તે તેનો નિકાલ આપશે તે નહીં નથી, પણ સરકાર પુલ પોતે બે પેસાનો સારો ભોગ આપે અને દેશની બરી દુર થાય તોજ જગતાતવું કલ્યાણ થાય. આ બધાના પ્રચાર માટેજ નિશ્ચય સાહિત્ય પ્રગટ થાય છે તેમા જગતાત પોતાને સુર મેગરી આગળ કુચ કરે.

ઉધોગ. મારીક. લવાજમ. દોઢ રૂપીઓ.

નરીઆદ. B. B. RY

મેષ ડીન નવપાન-મેષ ડીન જમની-મેષ ડીન ઉંચાડ આ ચંદ્રો આપણે ત્યાં પરંપર જાણીતા યજ્ઞ ગયા છે. એ બે આપણી આંખે ન આવે અને તેની જગ્યાએ દેશી માલ આવે એવા ઉધોગને સ્થાન મળે. મુન્દરતી વચ્ચામાં જે ધાંધાં મામીકો છે તેમાં આ મામીકો વચ્ચે ૧૬ જે જે બે આપણા તુરકોએ

INTERNAL BATH!

MADE POSSIBLE
THROUGH

J. B. L.

CASCADE.

RADIANT HEALTH—Balanced Nerves— Desire to Work and Most Important of all that "live wire" sort of feeling follows internal baths. No medicines, no complicated routines, but simply an amazingly sensible treatment that has almost miraculous effects. Every man or woman having indifferent health or ailing can lay a new foundation for an enduring physical structure through the J. B. L. internal Bath treatment.

FREE

HONEYDEY, DEPT. K-7.

Taj Buldg. Hornby Road,
BOMBAY.

DEAR SIR,

I should very much like to acquaint and enlighten myself regarding the famous J. B. L. Cascade internal Bath apparatus and treatment. Please send me your treatise "Why we should bathe internally" together with genuine letters and testimonials from persons who are already benefitted by the internal Bath treatment.

Please write in Block Letters.

NAME.....

ADDRESS.....

POST THIS COUPON TO-DAY.

ઈજજલદાર

લેખક:—ન. જી. સાહિત્ય વિલાસી.

(ગામઠાની રંજડમાં ચાલુકારો કેવો અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. સાચે સામાજિક બંધનોના ખર્ચા કેવા ભયંકર પરિણામ લાવે છે અને તેનાથી થતી વિટંબલાનો આભેલુલ પુલિતાર આપવાનો પ્રયત્ન આ નાટકમાં કરવામાં આવ્યો છે. અત્યારે જે પરિવર્તન હિંદમાં ચાલી રહ્યું છે તેમાં કુખ્ય નાટક—જીનેમા—રેડીઓ અને એવા બીજા સાધનો ઉપયોગ થવા માંડ્યો છે, તેજ પ્રમાણે એક ભજવવા માટે આવતા નાટકનો એક પ્રવેશ છે; અને તે માટે જમાનાને અનુકૂળ નાટકો પેદા કરવાને આ કાલિદાસ સમયમાં પરિવર્તન આવે છે તેનો આશો પામ્યો આવે છે.)

સ્થળ:—શેરડીની વાડ.

પાત્રો:—દામુ, વેપારી (તેજકરણ), તેજસરદાર, ગોરી, રેવતી

દામુ—બોલો શેરડીની ખરીદી કરવી છે !

૧ વેપારી—ખરીદી તો ઘણીએ કરતા છે. પણ તમે ભાવમાં કાંઈક ઓછું કરો ત્યારે ને !

દામુ—ઓછાં કરી કરીને કેટલુંક કરું. પચ્ચીસ ટકા તો ઓછું કહ્યું. અને એ ધણુ એટલા માટે કે આટલો પ્રોટા ઘટાડો

જોઈ તમારો જેવા લોટબંધ માલનો ખરીદદાર બની બધા જગર ખરીદી જાય અને એક સામટી રકમ મને મળે તો હું આ શેરડીની વાહડના ગાલેકને તેનું

વરસ એકનું ભાડું મુકાવી ચૂકું. તેજસરદારની લેણી રકમનું હજા સાથે ત્રણ મહીનાનું બ્યાજ આપી ચૂકું અને આજી વધે એમાંથી અમારું અર્ધ ચલાવું.

૧ વેપારી—બોલો દામુભાઈ. બધાજ માલ ખસેલો

રકમમાં વેચવો છે !

દામુ—અરે શેઠ ખસેલો રૂપિયા તો મારે તમને કહ્યું નહિ. કે આ વાહડના માલેકને આપવાના છે.

૧ વેપારી—પચાસ વધારે થયો.

દામુ—પચ્ચીસ ટકાને હિસાબે મારે. તેજસુખીને બ્યાજનીજ હજારની રકમના ત્રણ માસના ખાસિક આપવાના છે.

૧ વેપારી—શેઠ ચાલો સોદા લખી આપો ત્રણસો લઈ થયો.

દામુ—અરે, મારા મહેરબાન લીલામ કરું તોય આ માલના ચારસો ઉપજે.

૧ વેપારી—તો તમારી મરજી.

દામુ—હિંમત રહેતો. જુઓ તેજકરણ શેઠ. ખરેખરે માટે સુરત વખણાય છે. સુતરફની માટે માણસો ખંભાત જાય છે. અડદીયા જમનગરથી મંગાવે છે. ગોંડીયા ભાવનગરથી ખરીદાવે છે. અરે હલવા માટે

માણસો મુંબઈને પસંદ કરે છે. કપાસ માટે સુરત, બરમ; તમાકુ માટે ચરોતર, અને શણ માટે કલકત્તા છે તેમ રોકે શેરડી માટે આખું હિન્દુસ્થાન આ દેવગામ ને એક્ટુ માને છે. આવી શેરડી ક્યાંય નહિ મળે.

૧ વેપારી-વાર-ડીક ચાલે કણલ ચારસો રૂપિયા.

તેલુ-[પ્રવેશ] સચુર. ચારસોમાં બધાજ હાર આપવાના હોય તો પચીસ મારા વધારે.

૧ વેપારી-તેલુમુખી. અમારો સોદો પતી મળે છે. એટલે હવે તમારી માગણી નકામી છે.

દામુ-અરાબર છે. તેલુ રોકે ચારસો મેં કણલ ક્યાં છે એટલે હવે પચીસના લોકો મારાથી ન ફરાય.

તેલુ-લલામાણસ ! રહેને ઇરસો ઉપને એવો માથ પરગામના વેપારીને આપવા કરતાં મારા જેવા પિંજનદારને આપવામાં તને શું વાંધો છે, વળી હું તને પચીસ વધારે આપું છું. એટલાથી તને જ્યાન ફેરવવામાં વાંધો હોય તો પચાસ વધારે એજ કણલ છે.

દામુ-મુંખી મહોદય. નાહક મને ન ઇરમાલ.

“જોલી અને જાણું ફરી એ કામ છે નાદાનનું”

“એટલું” દેખતાં, પાગલામાં માન છે કિસાનનું”

“વેપારીઓ લોભામને સોદા કદી બદલે સહી”

“પણ લોભ ખાતર કિસાનો જીભાન ફેરવશે નહીં”

૧ વેપારી-ત્યો આ રૂપિયા ચારસોની નોટો. આવતી કાલની રહતાર સુધીમાં હું માથ ઉપાવી જાઉં.

દામુ-મોઢ હરકત નહિ. પણ પહોંચતો લેતા જાવ.

૧ વેપારી-પહોંચ તમારા જેવા જ્યાનના સાચા પાસેથી લેવાની જરૂર નથી. તારી જ્યાન એજ મારે મન પાવતી એજ સમુ એમીમેન્ટ.

દામુ-ત્યો મુંખીજી આ આપનું ત્રણ મહીનું એક હજારની રકમનું વ્યાજ.

તેલુ-એ વ્યાજથી આને તમારો ડી વળે તે નથી. મને તો આને મારી પૂરતી મુદા રકમ અને વ્યાજ મળી જવી જોઈએ.

દામુ-મુદલ રકમના બદલામાં જેમ પાંચ વાં સથી દર ત્રણ મહીને તમને હજાર દુડી લંખી અપું છું. એ પ્રમાણે હું લંખવાની આજે પણ હું ક્યાં તમને ના દઉં છું.

તેલુ-મારે હવે દુડીની જરા જોડીએ જરૂર નથી. મારે તમારી શેરડીઓની ૫૫ ટાઈ જરૂર નથી.

દામુ-વ્યાજની જરૂર નથી તો આપ આજ શા માટે !

તેલુ-એકવાર કણલ કે વ્યાજ સાથે મુદલ રકમનો વસુલાત માટે.

દામુ-ટાઈ દિવસ નહિ ને આજે આપ આટલ ખીજાજ સાચી બેલા ! શું શેરડી બીજાં વેચી એથી આપને જોડું લાખું.

તેલુ-નહિ. દામુ તારી જારીએ મારી પાન રૂપાં અને મારે લખકર અપમાન ક્યું નરસિંહ અને તેના દસમી છોકરા કર તારના પીડાજથી સરેનહેર મારે માથું ઝુકાવું છે.

દામુ-કદાચ છોકરીએ એવી લખકર ભલ કરી હોય તો હું આપની માથી માથું છું. એણે તમારે માથું નમાવ્યું એના બદલામાં હું મારે માથું તમારા પગમાં ઝુકાવું છું.

તેલુ-રહેવા મને તારા માથાની જરૂર નથી. મને તો હવે એ જરૂર છે કે જેથી જારીનું માથું જીંદગી સુધી મારા ચર-લખાં ઝુકવું રહે.

દામુ—એટલે

તેણુ—એજ કે—તારે તારી બેઠીજ ગૌરીને

આવતી કહેજ. મારા પુત્ર મંચુ સાથે
પરણાવી દેવી. ગૌરી મારી પુત્ર પણ બનશે
એટલે છંદગી ભર સસરા તરીકે મને
હુકેલી મણારી અને મારા અપમાનનો
બદલો વ્યાજ સાથે મને મળી રહેશે.

દામુ—મુખીજ. ગૌરી મારા લાઇની દીકરી છે.
એનાં મામાપ આ જગતમાં જીવતાં નથી.
એને જો હું એની ધચ્છા વિરહ તમારા,
દીકરા જોડે પરણાવું તો એ બિચારી
ગાયનું મુંચું દંપ્ત આગથી સળગી જશે.

તેણુ—હું પણ એજ માથું છું કે મને સજા
ગાવનાર છંદગી સુધી સજાવા કરો.

દામુ—માફ કરો. મારાથી મારા લાઇની દીકરી
ઉપર એવી ક્રોધ દરજ્જા કાઢીએ નાખી.
શકશે નહિ. મામાપ પગરની બેઠીજને
જાણીશુજને કદાપી વેચી શકશે નહિ.

“મારા દુઃખે સંતાપ એના જીવનમાં સાંધું નહિ”

“બાંધીય જીવન છરીથી પણ દીકરી બાંધું નહિ”

તેણુ—તમારી મરજીના તમે માલેક છે. પણ
જતાં જતાં કહેતો જાઉં છું કે આવતી
કાલે તમારે તમારી આખર બચાવવાના
મેજ રરતા છે. એક સાંજ સુધીમાં
ગૌરીને પરણાવી દેવાનો અને બીજો
સાંજ પહેલાં એક હબર અને સાડા
બાસડ રૂપિયા ચુકતે કરીદેવાનો. આ જો
આ બેમાંથી એક પણ રરતો ઉતારી
શકશો નહિ તો યાદ રાખજો કે આવતી
કાલની સાંજ સુધીમાં તમારા હાથમાં
બેડીએ દશે.

દામુ—હા. જરૂર ચાલી જાય. જો હું પોલીસના
હાથમાં પકડાઉં તો મારા બાપદાદાની
ઉંચળા આખર ઉપર પાણી ફરી જાય.
હાપ હો શું કરતું! બસ. એકજ ઉપાય.

આખરદારને બેઆખરજીનવાનો વખત
આવે એ પહેલાંજ એણે આપઘાત કરીને
આખરદાર મરીજતું એજ બહેતર છે.
પોલીસને કે મારી પત્ની પુત્રી કે બીજા
કાઇ સંબંધીને તકલીફમાં ન ઉતરવું
એનો બદોખરત કરી લઉં અને પગના
વિલંબ વગર અહીંજ છુટી બે આખર
થનાર શરીરને યાદું બનાવી પરલોકને
રરતે સિધાવી જાઉં. [કાગળમાં લખે છે.
લખેલો કાગળ એક જગ્યાએ મૂકે છે
અને જાય છે.]

ગૌરી—(પ્રવેશ) કેવી લાલી કાકા. બિચારી
કાકા દી મને રાધવા દેતીજ નથી.
કાકા. બાપુકાકા. આ શું ! (કાગળ
ઉકાળી વાંચે છે.)

“ સર્ગવદાલાંબી અને નાતિકાએના કળા-
શુધી પાંચ વરસ પહેલાં ઘર બાંધવાની
અને આખરદારમાં ગણુત્રી કરાવવાની
મને દરજ્જા પાડવામાં આવી. નાતના
રિવાજ મુજબ દરદાગીના તથા કપડાની
જામ લરવામાં જન લખને માંડવે
જવામાં : સર્ગવદાલાંબી તથા નાતિકા-
એના જમાડવામાં પરણનારે ખચ કરવો
જોઈએ. એ રિવાજને પહેંચીવળવા માટે
મેં તેણુમુખી પાસે પૈસા માગ્યા. એણે
હુંડી ઉપર નાણા આપવાનું કહ્યું કહ્યું.
દર ત્રણમહીને નવી હુંડી લખી આપવાની
ચરતે તથા હબર રૂપિયાનું દર ત્રણ
મહીને સાઘ બાસડ રૂપિયા આજ સુધી
દેવાની ચરતે નાણા લખને હું પરણ્યો.
પાંચ વરસ સુધી દર ત્રણ મહીને સાઘ
બાસડના કિસામે મેં સાઘ બાસડની
રકમ લરવામાં કરવા છતાં એકદમરના
કરજથી હું મુકત થઈ શક્યો નથી.

જરાયત ને બાગાયતના પુસ્તકો.

ગુજરાતી

૧ પૃથક્કરણ	૦-૪-૦
૨ ખેતીવાડી પાઠશાળા ભાગ ૧ લેખ	૧-૪-૦
૩ ગુલાબનો બગીચો	૦-૪-૦
૪ રેવનું અને ખેતીવાડીની આબાદી	૧-૪-૦
૫ ખેતીના ધંધામાંથી પૈસા કમાવાની કૃત્રી	૧-૮-૦
૬ તાપ-રોગ-પેશા, ઉછેરવાની રીત	૧-૮-૦
૭ દિ-દની જરાયત ખેતી	૨-૦-૦
૮ બગીચાનું પુસ્તક	૨-૮-૦

૯ માળીનો બોમીચો	૨-૦-૦
૧૦ કપાસ ૧ લેખ	૧-૦-૦
૧૧ " ૨ ભાગ	૧-૪-૦
૧૨ રાજવાડીની ખીલવણી	૦-૧૨-૦
૧૩ ગેસવર્ધન	૨-૦-૦
૧૪ ઠોરેનો યેદ	૧-૦-૦
૧૫ દાક્ષિણ વાવેતર	૦-૧૦-૦
૧૬ વનસ્પતિની વાનો	૦-૧-૦
૧૭ ગુજરાતનો કુલખાન	૦-૮-૦
૧૮ ખેતીવાડીના મુળત્વો.	૦-૧-૦
૨૦ કુલવાડીની ખીલવણી	૦-૧૨-૦
૨૧ ખાતરોની માફકીતી	૦-૧-૦

હિન્દી

૧ કૃષિ-કોમુડી	૧-૪-૦
૨ ભારતીય કૃષિવિજ્ઞાન	૨-૪-૦
૩ ખાદ	૧-૪-૦
૪ ખાદનો ઉપયોગ	૦-૧૪-૦
૫ ધરયા માગવાન	૦-૮-૦
૬ કોસાનની કામગીરી	૦-૪-૦
૭ કૃષિ-મિત્ર	૦-૪-૦

મરાઠી

૧ અમચી રીતી	૩-૦-૦
૨ ખેતી સંબંધી ઉપયોગી માહિતી	૩-૦-૦
૩ કૃષિશાસ્ત્ર	૦-૧૦-૦
૪ માળીની લાગવડ	૦-૧-૦
૫ માળી રાજવાડીની લાગવડ	૧-૧-૦
૬ રામેચાંની લાગવડ	૦-૮-૦
૭ સાકાશળા મેળા	૧-૦-૦

આર. રાય એન્ડ કું.

પબ્લિશર્સ અને કમીશન એજન્ટ્સ.

૨૦૮-૧૦, ખેતવાડી, મેઇનરોડ,

મુંબઈ, ૪.

આજરોજ મુખીએ બાળસાથે એકદળ-
રની રકમ આવતી કાલની સાંજ સુધીમાં
આપવાની અથવા ગૌરીનાં મંત્રુ સાથે
લય કરી નાખવાની માગણી કરી. તેની
માગણીને હું આવતી કાલની સાંજ
સુધીમાં પહેંચી શકું તેમ ન હોવાથી
આખર જવાના અવધી હું મારી રાજ
પ્રતીથી અરીજ પીને આપઘાત કરું છું.
કારણ કે હું મુખીને તેની રકમ આપી
શકું તેમ નથી તથા ગૌરીને તેની ઇચ્છા
વગર મંત્રુ સાથે પરણાવી શકું તેમ નથી.
શેરડીના ભરતેજ કરણને વેંચ્યા છે મારી
પાસેની ચારસોની રકમમાંથી પોલીસે
અસો ઇપિયા વાઙના માલેક દરબાર
સાહેબ વીરજીને આપવા અને બાકીના
અસો મુખીને તેના કંણા પેટે આપી
દેવા. લી. દામુ.

—તો શું મારા પૂજ્ય આપુકાકાએ આત્મ-
હત્યા કરી !

મુ—(પ્રવેશ) નહિ. જે રસ્તે ચોધરી,
પ્રેમચંદ મુનીલાલ સરેયા પોતાની
આખરને સલામત રાખી ગયા છે એજ
રસ્તો તારા આપુકાકાએ પસંદ કર્યો છે.
બેટા, તારી કાકીને કહેજે કે તારી સાથે
લય કરનાર તેના જમાઇને એકપાછનો
પણ ખર્ચ ન થવા દે.

ઉ—મી જણાતી નાતનાં રિવાજ સૌ અર્ચાળ છે”
આખર ખાતર રિવાજોનાં બને રખવાળ છે”
મુડી અને સાધન બંને કાષ્ઠ વધારે આખર”
આપી જીવન કાષ્ઠ ગરીબ રાખી બતાવે આખર”
રી—નહિ. નહિ. કાકા. હું તમને આપઘાતને
રસ્તે નહીં જ જવા દઉં.

મુ—બેટા, આખર ખાતર આપઘાત કરનારને
લાગણીના નેરથી અટકાવવા તૈયાર થવું
એ તારા જેવી કુળવાન દીકરીનો ધર્મ નથી.

ગૌરી—પિતા વૃદ્ધ મુરખી. જવાબ આપો
આપ કુળવાન દીકરીનો ધર્મ કાને
માનો છે.

દામુ—જે દીકરી એનાં વડિલ સાથે હંગામજાને
રહેવામાં સતોષ માને. જે દીકરી એના
વડિલનું કહ્યું કરવામાં મહતા માને. જે
દીકરી એના વડિલની આખર ઉભળવામાં
આનંદ માને. તે દીકરીને આપણા ધર્મ-
સાક્ષી કુળવાન દીકરી કહે છે અને એ
દીકરીના કતબને ઉભળવડં પુત્રીધર્મ
કહે છે. માટે મને ન અટકાવ.

ગૌરી—આપુકાકા: દીકરીએ, વડિલનું કહ્યું સા
માટે કરવું નોમએ ! તેણે પોતાના
વડિલની આખર રાખવામાં સામાટે મદદ-
ગાર થવું નોમએ એનો જવાબ આપો
એટલે હું પણ આપને એર પીવામાં
મદદ આપું.

દામુ—બેટા. દીકરીએ તેના વડિલનું કહ્યું એટલા
માટે કરવું નોમએ કે નથી. વડિલોએ
પાળા પોપીને તેને ઉછેરી જે ઉપકાર
કર્ષો હોય છે તેનો બદલો મળા જાય.

ગૌરી—માનો કે કાષ્ઠ દીકરી પોતાના વડિલની
: આખર રાખવામાં મદદગાર ન થાય તો
તમે તેને કેવી દીકરી માનશો !

દામુ—હું તો શું પણ આખું જગત એવી
દીકરીને નગણી માનશે. જે દીકરી પોતા-
ના વડિલોએ કરેલા ઉપકારનો બદલો
વાળવાને બદલે તેની આખર રાખવામાં
આડી આવે તેવી દીકરીને આખી દુનિયા
ધિકારશે.

ગૌરી—તો પછી તમારી ગૌરીને દુનિયાના ધિક્કાર-
રથી બચાવવા માગતા હો તો એર ફેંફી
દો. વડિલના ઉપકારનો બદલો વાળા
અપવાની પુત્રી તરીકેની ફરજ મને
અટા કરવા દો.

“આત્મહત્યાના બપાનકે પાપમાં પડ્યો નહિ”
 “મારી ગરીબ કાઠી તણી કાકા દયા તજ્યો નહિ”
 “આપે કહેલો ધર્મ સાચો હોય દિનુસ્થાનનો”
 “તો ધર્મ જેને પાળવા આ પુત્રીને સંતાનનો”
 દામ્ય—એવો ભારી પાસે ક્યો ધર્મ છે, કે જેથી
 તું તારા કાકાની ઈજાતને ઉજળાપ
 રાખી શકે.

ગૌરી—મારી પાસે મારો પવિત્ર પુત્રી ધર્મ છે.
 એના બળથી હું આવતીકાલે તમને એક
 હજાર રૂપિયા ભારી આપીશ અથવા તે-
 બુમુખીની માગણી મુજબ મારા અંતરના
 મોહનું બિદાન આપીશ.

દામ્ય—ઓહ. હું આ શું સંભળું છું.

ગૌરી—જાન. કાકા. તમારી દીકરીને જો તમે
 કુળવાન થયેલી જોવા ઈચ્છતા હો. તમારી
 દીકરીને નગણી બનાવવા મામતા ન હો તો
 નીરતિ પર જાવ. મારી તમને સામણી
 હોય તો આજ મારી માગણી કશું
 મુજેથી શરૂ નહીં.

“નગણી ધર્મને પ્રેમના અમૃત ઉપર મરવું નહીં”
 “દેવો તપાસી વડિલોના રોડવચ જાનવું નહીં”
 “હેલો પ્રભુતા પ્રેમ તો પશુ ત્યાગથી એ દુર”
 “સાચી તનુજ એજ કે જે ત્યાગથી જરૂર”
 દામ્ય—ગર્હ, ક્યાં મરું; બેટા, ગૌરી, ગૌ

રેવતી—[અવેશ] હજાર પરે કેમ ન આપ્યા ન
 તમને શું થયું. અરે, આમ માંડા જે
 કેમ ઉભા છે!

દામ્ય—કાદો રેવતી, ગૌરીની કાઠી, બલે આ
 આવ રેવતી આવ. તું કરે છે કેમ
 હું એ પી સકું કેમ નથી. ગૌરીએ
 બાંધી લીધો છે. તું સમતી તપાસી
 ગૌરી રૂપિયા મેલા માટે મર્દ છે, રૂ
 લખને આવશે, તારી સાથે લમ કરવ
 આખરકાર કહેવાથી એ આખર ઉજળા
 હશે. ગૌરી. ઓહ. [દિવાના જેવી રીતે]

“ખાતરો અને જવાતની દવાઓ.”

વેચનારોએ:—

ધી બોમ્બે સીડસ સપ્લાઈ કું.

ખાતર અને બીયાના વેચારી.

ભાયખલા, મુંબઈ.

“ ચી કુ ”

લેખક:—

ગ્રાહનસાસ શુભાખલાલ જોશી.

(ચીકુપર અત્યારસુધીમાં અનુલવી લેખકોએ પોતાની કલમ નજમાવી તેનો લાભ લોકોને આપ્યો છે. છતાં આમાંથી કંઈ નળ્યવાનું મળશે એમ ધારી જાયો છે.)

છેલ્લાં દશેક વરસથી આખાયે યુજરાતમાં આંખાં ચીકુની કલમો રોપવાનો શોખ વધ્યો છે. અને વધતો જાય છે. કેટલીક જગ્યાએ આંખાની કલમોને મધીઆ, ધુપસ, લીમ વગેરે કુદરતી આક્રતોની ધારતી રહેવાથી આંખા કરતાં ચીકુની કલમો રોપવા તરફ ખુલા ખેડુતોનું લક્ષ દોરાયું છે. આંખાનાં ઝાડોને એ કુદરતી આક્રતોમાંથી બચાવવા સાર ખેડુતો બહુ પ્રયાસ કરે છે, અને કેટલાક એમાંથી બચે પણ ખરા. નાં સરકાર તરફથી તાલુકાદીક ખેડુત મંડળો (રિવલપમેન્ટ એસોસિએશન) રચાવવામાં આવેલાં છે. તેની પણ મદદ ખેડુતોને ઉપયોગી પ્રથ થઈ છે. પરંતુ એ આક્રતોમાંથી બચવાની રીત કંઈક ખર્ચાળ હોવાથી ખુલા ખેડુતોને અનુકૂળ પડતી નથી. જેથી તેવા ખેડુતો કુદરતના આપારેજ એમે છે. આવી કુદરતી આક્રતો ચીકુનાં ઝાડોને બહુ ઝોળા પ્રમાણમાં બચર કરતી હોવાથી તેમજ એના ફળો અને આવક બારેમાસ ચાલુ હોવાથી એને વધારે પસંદમી મળે છે.

ઉત્પત્તિ:—ચીકુનાં ઝાડો પ્રથમ દક્ષિણ અને રીક્ષાના ગરમ પ્રદેશમાં ઉછેરતા હતા. એ કામનું વધુ પ્રમાણ મેક્સિકોના પ્રદેશમાં જોવામાં આવે છે. આપણા યુજરાતમાં ખાસ કરીને મુંબઈ અને સુરતની વચ્ચેની જમીન અને આંબોલવા પ્રણી અનુકૂળ આવે છે. એ ઝાડો પાણીનાં સાધનોવાળા સાધારણ કાળી તેમજ લીઝારી જમીનમાં સારાં યાય છે. ચીકુનાં ઝાડો બહુ મજબુત અને ટકાઉ હોવાથી કાઢવાથી અને ખારવાનાં પાણી સામે પણ ટક્કર આપી શકે છે. એના ઉપરથી નળ્યું રીતે કલમો ઉતારી શકાય છે.

(૧) રાયણ કે મહુડાનાં છાંડ સાથે (૨) અવડા (મુઠા) બાંધીને. (૩) જમીન ઉપર પથરાયલાં કાળામાં કાપરી કરી કુંડમાં મટોડી ભરીને. ચીકુની બતો:—

(૧) કાળીપત્તી (૨) કલકત્તા (૩) શેરનું ફળ (૪) ચીમોડ (બારેમાસ ફળતી) (૫) ગાંધાળી, (જમીન ઉપર પથરાય છે.)

કાળીપત્તી:—આ જાતની ચીકુનાં પાંદડાં લાંબાં, કાળા રંગનાં હોય છે, એના ફળો અતિ મધુરતાવાળાં, ખુબસુરત અને પોષ્ટિક હોય છે. આ જાતનાં ઝાડો બહુ જલદી વધે છે. ચોમાસામાં ફળનું પ્રમાણ આશુ થઈ જાય છે.

કલકત્તા ચીકુ:—આ જાત કલકત્તા તરફની છે. એની કલમ રાયણ કે મહુડાનાં છાંડો ઉપરજ તૈવાર થઈ શકે છે. એનાં ઝાડોનું આયુષ્ય ચર્વડાની કલમો કરતાં વધુ હોય છે. અને ઝાડો જમીનમાં પણ જલદી વધે છે. એનાં પાંદડાં ઝીણાં, સાંકડાં, અને કામળ હોય છે. ફળો આકાર તદ્દન ગોળ વળન લમસજ ના (અડધો) શેરનું થાય છે. જેથી ઝાડો ઉપર ફળો છુટાં બેસે છે. ફળનું પ્રમાણ મોટું હોવાથી જમીનમાં જાય સારો ઉત્પત્ત થાય છે. આ જાતનાં ફળો પાક્યા પછી ટકી શકતાં નથી. તેમજ વધુ પાકાં ફળોનો સ્વાદ શીઠા લાગે છે.

ચીમોડ ચીકુ:—આ જાતની ચીકુનાં પાંદડાં રહેજ પીળાચ પડતાં હોય છે. એનાં ફળો લાંબાં અને ગોળ થાય છે. લાંબી જાતનાં ફળોની અંદરને માવો માખણ જેવો અને સ્વાદિષ્ટ હોય છે. ગોળ ફળમાં રહેજ કણક જેવો રવો માલમ...પડે છે.

“આત્મહત્યાના બચાવક પાપમાં પડ્યો નહિ”
 “મારી ગરીબ કાકી તણી કાકા દયા તજ્યો નહિ”
 “આપે કહેવો ધર્મ સાચો હોય દિન્દુસ્તાનનો”
 “તો ધર્મ દેવો પાળવા આપુરીને સંતાનનો”
 દામુ—એવો તારી પાસે કયો ધર્મ છે, કે નેથી
 તું તારા કાકાની ઈજ્જતને ઉજળાવ
 રાખી શકે.

ગૌરી—મારી પાસે મારા પવિત્ર પુત્રી ધર્મ છે.
 એના બળથી હું આવલીકાય તમને એક
 હજાર રૂપિયા લાવી આપીશ અથવા તે-
 ભુપુષ્પીની માગણી મુજબ મારા અંતરના
 મોહનું બલિદાન આપીશ.

દામુ—ઓહ. હું આ તું સાંભળું છું.

ગૌરી—જવ. કાકા. તમારી રીકરીને જે તમે
 કુળવાન મયેલી નેવા ધરિછતા હો. તમારી
 રીકરીને નગણી બનાવવા માગતા ન હો તો
 તીરતિ ધરે જવ. મારી તમને ચામણી
 હોય તો આજ મારી માગણી કશુથી
 સુએથી ચેર જવ.

“નગણી ચર્ધને પ્રેમના અમૃત ઉપર મરવું નહી”
 “દેવાં તપાવી વડિલોના સ્નેહવસ બનવું નથી”
 “હોયે પ્રભુતા પ્રેમ તો પશુ ત્યારથી એ દુર છે”
 “સાચી-તનુજ એજ કે જે ત્યારથી બારૂર છે”
 દામુ—ગઈ, કયાં ગઈ; બેઠા, ગૌરી, ગૌરી,

રેવતી—[અવેશ] હજી ધરે પ્રેમ ન આપ્યા નાથ
 તમને તું થયું. અરે, આમ ગાંડા નેવા
 પ્રેમ ઉભા છે।

દામુ—કાદો. રેવતી. ગૌરીની કાકી, બસે આવી.
 આવ રેવતી આવ. તું કરે છે પ્રેમ કરે
 હું એર પીછડું પ્રેમ નથી. ગૌરીએ મને
 બાંધી લીધો છે. તું લમતી તપારી કર.
 ગૌરી રૂપિયા સેવા માટે ગઈ છે, રૂપિયા
 લખને આવશે, તારી સાથે લમ કરવાથી
 આબરદાર કહેવાશે એ આબર ઉજળા ર-
 હશે. ગૌરી. ઓહ. [દીવાના જેની સ્થિતી]

“ખાતરો અને જવાતની દવાઓ.”

વેચનારાઓ:—

ધી બોમ્બે સીડસ સપ્લાઈ કું.

ખાતર અને બીયાના વેપારી.

ભાયખલા, મુંબઈ.

“ ચી કુ ”

લેખક:—

મોહનલાલ ગુલાબલાલ બેશી.

(ચીકુ પર અત્યારસુધીમાં અનુભવી લેખકોએ પોતાની કલમ નજમાવી તેનો લાભ લોકોને આપ્યો છે. છતાં આમાંથી કંઈ નળજીવાળું મળશે એમ ધારી લાખ્યો છે.)

હેલ્ડાં દરોક વરસથી આખાથે યજ્ઞરાતમાં આંખાં ચીકુની કલમો રાપવાનો શોખ વધ્યો છે. અને વધતો જાય છે. કેટલીક જગ્યાએ આંખાની કલમોને મધીઓ, ધુમસ, હીમ વગેરે કુદરતી આદર-તોની ખાસતી રહેવાથી આંખા કરતાં ચીકુની કલમો રાપવા તરફ ધસ્યા છેકુતોનું લક્ષ દોરાયું છે. આંખાના ઝાડોને એ કુદરતી આદરોમાંથી બચાવવા સાર છેકુતો બહુ પ્રયાસ કરે છે, અને કેટલાક એમાંથી બચે પણ ખરા. ના. સરકાર તરફથી તાલુકાદાર છેકુત મંડળો (ડિવલપમેન્ટ એસોસિએશન) રચાવવામાં આવેલા છે. તેની પશુ મદદ છેકુતોને ઉપયોગી થઈ પડે છે. પરંતુ એ આદરોમાંથી બચવાની રીત કંઈક અચાંચ હોવાથી પણ મરીજ છેકુતોને અનુકૂળ પડતી નથી. જેથી તેવા છેકુતો કુદરતના આધારેજ બેસે છે. આવી કુદરતી આદરો ચીકુનાં જાડોને બહુ ઓછા પ્રમાણમાં અંજર કરતી હોવાથી તેમજ એના ફળો અને આવક બારેમાસ ચાલુ હોવાથી એને વધારે પસંદમી મળે છે.

ઉપરિ:—ચીકુનાં ઝાડો પ્રથમ દક્ષિણ અમેરિકાના ગરમ પ્રદેશમાં ઉછરતા હતા. એ જાડાનું વધુ પ્રમાણ મેક્સિકોના પ્રદેશમાં જોવામાં આવે છે. આપણા યજ્ઞરાતમાં ખાસ કરીને મુંબઈ અને સુરતની વચ્ચેની જમીન અને આંબોલવા ધણી અનુકૂળ આવે છે. એ જાડો પાણીનાં સાધનોવાળાં સાધારણ કાળા તેમજ લકીઅરી જમીનમાં સારાં થાય છે. ચીકુનાં ઝાડો બહુ મજબૂત અને ટકાવિ હોવાથી કાઢવાણ અને ખારવાળાં પાણી સમિે પણ ટકર આપી શકે છે. એના ઉપરથી ત્રણ રીતે કલમો ઉતારી શકાય છે.

(૧) રાવણ કે મહુડાનાં છોડ સાથે (૨) ચવડા (મુઠા) બાંધીને. (૩) જમીન ઉપર પથરાયેલાં ડાળામાં કાપરી કરી કુંડમાં મટાડી ભરીને ચીકુની ભતો:—

(૧) કાળીપત્તી (૨) કલકતા (લા શેરતું ફળ) (૩) ચીમેડ (બારેમાસ ફળતી) (૪) માંડવાળી, (જમીન ઉપર પથરાય છે.)

કાળીપત્તી:—આ ભતની ચીકુનાં પાંદડાં લાંબાં, કાળા રંગનાં હોય છે. એના ફળો અતિ મધુરતાવાળાં, યુબકુરત અને પોષ્ટિક હોય છે. આ ભતનાં ઝાડો બહુ જલદી વધે છે. ચોમાસામાં ફળતું પ્રમાણ ઓછું થઈ જાય છે.

કલક-તા ચીકુ:—આ ભત કલકતા તરફની છે. એની કલમ રાવણ કે મહુડાનાં છોડો ઉપરજ તૈવાર થઈ શકે છે. એનાં ઝાડોનું આંબુબ્ધ ચવડાની કલમો કરતાં વધુ હોય છે. અને ઝાડો જમીનમાં પણ જલદી વધે છે. એનાં પાંદડાં ઝીણાં, સાંકડાં, અને કામેળ હોય છે. ફળનો આકાર તદ્દન ગોળ વળન લગભગ બા (અડધો) શેરતું થાય છે. જેથી ઝાડો ઉપર ફળો જુદાં બેસે છે. ફળનું પ્રમાણ મોટું હોવાથી ખજીરમાં લાવ સારો ઉત્પન્ન થાય છે. આ ભતનાં ફળો પાક્યા પછી ટકી શકતાં નથી. તેમજ વધુ પાકાં ફળોનો સ્વાદ શીકા લાગે છે.

ચીમેડ ચીકુ:—આ ભતની ચીકુનાં પાંદડાં રહેજ પીળાશ પડતાં હોય છે. એનાં ફળો લાંબાં અને ગોળ થાય છે. લાંબી ભતનાં ફળોની અંદરનો આવો માખણ જેવો અને સ્વાદિષ્ટ હોય છે. ગોળ ફળમાં રહેજ ઠણક જેવો સ્વાદ મેલમ પડે છે.

ઐઠયોગિક

આપાદી ...અને... આઝાદી માટે

ક્રમર માસિક

એકલુન સચિત્ર શાસ્ત્રીય અને પ્રમાણુભૂત માર્ગ-દર્શક છે.

ખેતી, ઉદ્યોગ, વિજ્ઞાન કળા અને વેપારને લગતું એકલુન સચિત્ર યુજરાતી ભાષીક હોયે સાત વાર્ષી (સને ૧૯૩૧ ની જન-ન્યુઆરીથી) દર માહને નીચમીતપણે પ્રગટ થાય છે.

એનો દરેક લેખ શાસ્ત્રીય અને પ્રમાણુભૂત હોવા છતાં હરહમેશ સરળ અને ધણે બાએ સચિત્ર હોય છે.

[ખાત્રી માટે અનો ગમે તે અંક લુઓ. તે તમને પસંદ પડશેજ.

વાર્ષિક લવાજમ

દિન્દ: રૂપીઆ ત્રણ... વિદેશ: ૭ રિલિંગ

લખો-ક્રમર ઓફિસ,

સોહાગરવાડ મુરત.

યામજવન સહકાર્ય અને ખેતી

લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦

યામજવન સહકાર્ય અને ખેતી કાર્યાલય

માંડરી, વડોદરા.

ગ્રામ-સેવા

લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦

ઠેંગે સેવા માત્રમ

મુંગે ઉનાવા (વાયા) કલોલ

(યુજરાતી)

ખેતવાડી વિજ્ઞાન

(ભાસીક)

રૂ. ૨-૮-૦ લવાજમ

ખેતવાડી વિજ્ઞાન

લીંગડી (કાઠીઆવાડ)

(યુજરાતી)

ખેતી વાડી

(ભાસીક)

રૂ. ૨-૦-૦ લવાજમ.

ખેતીવાડી

ઉડવાડા R. S.

B. B. Ry.

(યુજરાતી)

ખેડુત-ખેતી અને સહકાર

(ભાસીક)

રૂ. ૨-૦-૦ લવાજમ.

કલુષીક બજાર,

મુરત.

B. B. I. Ry.

જગતાત.

(ભાસીક)

લવાજમ રૂ. ૨.

આર્થ પ્રસ,

રોજકોટ, કાઠીઆવાડ.

ઉદ્યોગ

(ભાસીક)

લવાજમ રૂ. ૦ દોડ.

મુંગે નડીઆદ.

B. B. & C. I. Ry.

સાત્વિક જીવનની જરૂરીયાત

ફળાહાર કે માંસ

વિજ્ઞાનિકોના મત પ્રમાણે થોડું માંસ અને ફળાહાર કરનાર વધારે લગાયક હોય છે એ હિસાબે તો હિંદમાં વધારે પડતી લગાયક વૃત્તી હોય । ફક્ત ગુજરાતમાંજ ફળાહારને માંસહર નથી અને તેથીજ એને "લાજી ખાવાનો" ઇલકાબ આપ્યા છે. કોઈ ફળાહાર માંસહાર ? બધામાંથી કયું સાફ હવે નક્કી કરી આપશો.

—:૦:—

વર્ષા પહેલાં વિષ્ણુવત અગ્નિ લેખક જનાર શાંએ શાકાહારી પ્રગ્ન માટે એક ટકાર કરી હતી અને એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો કે શાકાહારીઓ સહુથી વધુ વડકણા રચનાવના હોય છે. તે વખતે શાંની આ એકજ રમુજભરી ટકારજ હતી. પણ વિજ્ઞાન અને ઇતિહાસે આ ટકારને સાચી ઠરાવી છે,

છેલ્લા મહાન વિગ્રહ પછીથી યુરોપમાં સત્તા જગ્યાથી પડેલા અઘાંત અને કુર સરમુખવારો કાં તો શાકાહારી અથવા તો નામનું માંસ ખાનારાં છે.

જર્મનીના સરમુખત્વારનીજ વાત કરો. હીટલર કદી માંસ ખાતો નથી, અને મચ્છીને પણ ભાગ્યેજ રપશે છે. નારતમાં એ કાંચાકળ લે છે. ખપેરના તે પનીર કે ઇંડાની સાથે રાખ લ્યે છે. યહા ખીવાની તેને આદત નથી અને જમણુમાં એકાદ બે-કોપરાની કટલેટો, કંઈ અને બટાટા સાથે વટાણા અને મલાઈ લ્યે છે. માદક પીણુને એકદી અડકતો નથી. પછી ખીડી તો ક્યાંથી હોય !

ટકીના સરમુખત્વાર ગુરુદા. કમાલ આતા તુકે વિરે પણ આપુજ કંઈ કદી લગાય. એ પણ કદી માંસને અડતો નથી. પણ હીટલર ત્યારે મચ્છીને ભાગ્યેજ અડકે છે. ત્યારે તેમને મચ્છી ખુબજ પસંદ છે. શાકભાજી સંબંધમાં પણ તેમને "ટેરટ" જોર છે. રંધિલી શાકભાજી તેમને માફ

નથી. એ તો કંઈમુળે કાચાજ આરોગ્યમાં માને છે.

હમણાંજ ઇટાલીના માંધાતા સીનેર મુસોલીનીએ એકદાર કયોં હતો કે છેલ્લા કેટલાક વર્ષથી માંસ ખાતું તેમણે મુકી દીધું છે. હીટલરની માફક હબ્સ્બર્ગીવામાં ત્રાસ ઉપજાવનાર આ સરમુખત્વારને દિવસમાં એક વાર ફળાહાર કરવની ટેવ છે. કાક કાક વાર એ દાર પીએ છે પણ ખંડુજ ઓછા પ્રમાણમાં અને કવચિત જ.

યુરોપમાં સરમુખત્વારોના જોરાક વચ્ચેનું આ સામ્ય ઘણાને અજબખીભયું લાગશે, પણ પાક-સાઅવિશારદોને આમાં કંઈ નવાઈ લાગતી નથી.

ફાર્સિટ સરમુખત્વારોની કદવમાં આ દ્રષ્ટિએ સૌરંધેટ રશીયાના શાકા. રોલીમ પણ આવી જાય છે. માંસ ખાવાની તેમને ખાસ ટેવ નથી છતાં કાચી શાકભાજી કે ફળ. પંજુ તે લેતા નથી. રાતા રશીયાના આ સરમુખત્વાર પોતાની રીતે તાદાતે મેળવે છે. કંઈમુળ, કેરટ, અને ખીજી શાકભાજી ઓની મીઠ રાખ, માંસનો એક ટુકડો અને આદી બનેલી મલાઈની બનાવેલી રશીયન વાનગી-બોર્સની પ્લેટ આરોગ્યતો દેખાય છે.

આ પ્લેટ આરોગ્યવામાં પણ તેની એક ખાસ વિશિષ્ટતા છે. પ્લેટમાંથી એ માંસનો ટુકડો બુદો તારવી કાઢે છે. અને પછી મીઠું નાંખવા માંડે છે. અરે ! ખરેખર એ એટલું ખડું મીઠું તેમાં નાંખે

છે કે ખીજો કાંઈ ખાઈ શકે નહિ. એની ખાવાની રીત આવીજ છે. કાળા દોરી પશુ એ દેવે છે ત્યારે તેના પર પ્રથમ 'મીઠું' તો ભભરાવાનું જ.

પાકશાબના વિદ્યાર્થો અને વૈજ્ઞાનિકોની માન્યતા આ સંબંધમાં સારો પ્રકાશ પાડે છે. રાખ, મચ્છી કે કાચાં ખોરાકમાં આયોડીનના કારણે મોટા પ્રમાણમાં હોય છે. આયોડીન દ્વારા ગજાની યાદશક્તિ માંડ માટે જલુજ જરૂરી છે, અને જો આ માંડ વધુ પડતી ચેતનવંતી બની જાય તો માણસ સાંત, સચકત અને તીવ્ર જુદિયાળો છતાં અધીરો બની જાય છે.

હુરોપનાં આ માંધાતાઓને આયોડીન મોટા પ્રમાણમાં જોડેજો અને તે ચાકમાજના કારણે માંધાતો તે મળતી દેવે છે. આથી ઉશ્કડું, માંસનો ખોરાક માણસને સાંત બનાવે છે. તેઓ જુજ પિયાર કરતા થઈ જાય છે કામ કરવામાં ધીમા હોય છે. વધુ પડતો માંસદાર માણસને 'ગડ' બનાવી દે છે. વિજ્ઞાનમાં એકંજ રાષ્ટ્ર છે જે અત્યાર સુધી કાંઈ પણ ચુકથી અસિખત રહ્યું હોય, એ રાષ્ટ્ર છે હીમ પ્રદેશ-એસ્કોતો દેશ, અને એની પ્રજા પણ માંસના અદાર પરજ હોય છે. બીજો રાખરો

રેન્ડીનેવીયાતો છે. રેન્ડીનેવીયાતો બીજા પ્રજાઓ કરતાં વધુ પ્રમાણમાં માંસ ખાય છે. અને તેઓ સદિધ્યતાના નમુનારૂપ લેખાય છે !

હવે આપણે રેલીનના ખારા જુજ જેવા ખોરાકની વાત લઈએ. કાચા મીઠામાંથી યાદશક્તિ માંડને આયોડીન મળે છે. અને તે ઉપરાંત એક એવું એસિડ શરિરમાં રચાય છે. જેથી વાનું દરદ થાય છે. અને સાથે સાથે મગજને તાજગી મળે છે. સંકલિત છે કે જો રેલીન મીઠું લેવું બંધ કરે તો એ પોતાની સત્તા ગુમાવે.

વળેથી તબીબો માનતા આવ્યા છે કે માણસનાં આરિય પર ખોરાકની જગજગ થાય છે એક જે નિષ્ક્રાંતિ: તો એમ પણ માને છે કે યોગ્ય ખોરાક અપીને માણસની કાર્યક્તી વધારી શકાય પણ ખીજા કેટલાક આ મત સાથે મળતા થતા નથી. માણસોની આંખો અને વાળની માંડક ગજાની શરિરમાં પણ ફેર હોય છે કેટલીક આપદોષ ગણી એની પણ દોષ જે જલુજ નહવું આપેપ્રધન જરૂરી થાય.

એટલે મીઠાનો ડબ્બો પાસે રાખીનેજ કાંઈ પણ માણસ ખાવા બેસતો હોય તેને માન આપવું યર. કારણ કે ભવિષ્યનો એ પણ કાંઈ સરસુ-ખત્યાર હોય.

(અગ્રિય પરથી).

ખાત્રીલાયક કલમો ક્યાંથી ખરીદશો ?

હમારી ત્રણ વર્ષે ફજતી જલુજી "જોના" નાજીએરી, હાકુસ પાપરી, ચીક, મોસખીની કુંડામાં ઉજરેલી, ઉંડા જુજનાજી, તંદુરસ્ત કલમો હીંજુયાનનાં દરેક ભાગમાં સજ નીવડી છે. તો આ કલમો રોપી તમારી આવકમાં એકદમ વધારો કરો.

સુગોપજ મંગાવો—

ગાર્ડન. સપ્તાહક કુંડા.
વીરલા પારડા, મુંબઈ.

દુંડી જાહેર ખખર

૦-૧૨-૦ રોકડા

વિલાયતી ખાતરના કંકા હરીફ.

લખા:- મે. તલાટી એન્ડ સન્સ.

ખાતરના વેપારી.

મુ. ડભાણ, વાપા. નરીયાદ.

KISAN

કીસાન

પુસ્તક ૨ ભું,
અંક ૧૧-૧૨ મો

મે, જુન,
૧૯૩૮

૧૨. લવાજમ ૨-૮-૦
બહિર સંસ્થા ૨-૦-૦

પરદેશ દશ શિલીંગ
છટક ચાર આના

હાલની સાથે ખેડૂનો અને ખેતીનો
પ્રશ્ન એ હિંદુસ્થાનનો સાથી મહત્વનો
પ્રશ્ન છે અને રહેવાનો સંભવ
છે. પણ ઉદ્યોગનું મહત્ત્વ એથી
ઓછું નથી અને તે તો દહાડે
દહાડે વધતું જાય છે. આપણો
આદર્શ શો છે ? ખેતીચાલના કે
ઉદ્યોગચાલના ? ખેતકે આપણે
મુખ્યત્વે ખેડૂતજ રહીશું પણ તે
સાથે એ ઉદ્યોગને વધારી શકાય
અને હું માનું છું કે વધારવા
જોઈએ.

પંડિત મુવાહરલાલ નેદર

જગત્તાતને

(૬૬)

હોડુ કહેડુ થાય, માવતર માળ ના મૂકે,
હ કહેલીનાં ધરનાર, જગતાતુ તુજ જોડા નથી. ૧

લાયે છે લાડ, ભૂખો રહીને લોકને,
મુખી દમી બાળ, સજી રહે છે તાતુ તું. ૨

સુસવતી ઠંડી અને, ધખ-ધખતીય ધરાય,
છખછખતી પૃથ્વી ભડે, (તોય) જગની ચિંતા તુજને. ૩

જગમાવતો લુચાર, જગ કાળે તું જાહેમતે,
જગજાં છવણહાર, જગતાતુ તું છે હીરસો. ૪

સગ હો કે રાંક, સી આશા તારી કરે,
હો રાખી હોંશ, પાપણ કરતો પૃથ્વીતું. ૫

ભોજો ન ભડીય જાડી છાજે શાભતો,
સાંધો તું જ જગતાત ભગત ભાસ્ત માળો. ૬

ભલે બડે બધાય, ઝોછાના નહિ ઝાસ્તા,
સાગરપેટા સઘાય, જખજે ઝોથ તું વિશ્વનો. ૭

ખીંગા ન વળી ધીર, જપતો નિત જરુરુપને,
તારા જેવો વીર, સતોષી જગમાં નહિ. ૮

જગતાતુ તું જગ, દુનિયા જે જંગી મઝ,
સ્વડી મડીશ થકાંક, આંગસ કરી ને ઉઘમાં. ૯

ખેતર ખેડ હોંશથી, તેમ કરશે મનની ખોડ,
(તો) ગુણ તારા જગતાત, ફુલમાં પેડ ફારશે. ૧૦

ખ બ ર

પોરબંદરમાં નવું વાયેતર કેતકીનું મથું છે.

×

અમેરીકામાં ખેતીવાડી ખાતાના નિમ્ન્યુલ જલ્લાયે ફે કે રતલ મધ પેચાર કરવા માટે મધમાખો ને આગ્રીશ હળવર ગાફલ ઉડવું પડે છે.

×

ભાવનગરનું દક્ષિણ દિશાએ સિંદર મહાલનો અબલા ગામમાં બધ જવા માટે રાજ્યે બચી નતની અનુસના કરી આપી છે. ત્યાં ખાતકોને ઉર્જા તથા ખેતીની તાકીમ આપવામાં આવશે.

×

વિદનમાં ખાગવતનો શોખ બહારી છે. ત્યાં ખેતીવાડી ખાતાનાં પ્રધાન મહે મરહુમત ખાગનો એક પેદો પ્રસાર કર્યા ત્યાર પછી સફરજન અને આબુનુ કરી ઉડવા રેવાયા છે. જે ત્યારથી આફ અને સફરજનની ખેતી વધતી જાય છે. તેને માટે હજારો ખુદ ખુબજ અબખાન રાખે છે.

×

દે મોરગી રાજ્યમાં કરજ મુકિત માટે કડમાં દમીદી નીમી છે.

×

પ્રજમાં અદાદનો પ્રસાર થાય એ માટે વિધિઓ ગામડામાં પોતાના કલાશો શર રશે.

×

મુંબઈ હાકામાં પ્રમેશિને વિગાનથી સફળતા મળે એ મંજરજ શર થઇ છે.

×

મુંબઈ સરકારે ૧૯૩૮ ની તા. ૧ લી થી તમામ સેનપર આખનો દર પાટકા માખ્યો છે.

×

મુંબઈ હાકામાં માખ્યપાવને દરતક નવું કાપી નફે એવી આદરણ કરી છે. અને

જ્યાં ૨૦૦૦ વરતી હોય ત્યાં આગ્ય પંચાયતની સ્થાપના કરવાનું નક્કી કયું છે.

×

ડબેમ અને વડવાજ ખાતે નવું ખેતી વાડીનું પ્રયોગક્ષેત્ર ખાવવાનું કયું છે.

×

સીવલો ખેતીના ખાતાના કાલિયા પરી જવાથી સ્કર ખેરજની આસ પાસ શિવાયની જમીનનું ૩ લાખ એટલી મહેસુલની માસી આપી છે.

×

રાજ્યનાં અલયાલજી ગામમાં ખેતીવાડીને લગતું એક પ્રદર્શન લરાયું હતું.

×

વડોદરા રાજ્યના ખેતીવાડી ખાતાનાં અધિ-કરી સાહેબ મે. એલન સાહેબની મુક્ત બે વર્ષ પછી છે.

×

ઓરૂડીઆમાં દર વરસે મધનો ઉપયોગ વધારવામાં પીશ હળવર ફેપીઓને ખર્ચ થાય છે.

×

પાણીતણામાં બા સંબંધની પ્રતિ માત્ર ચાનર છે.

×

દર વરસે જમનગર રાજ્યે ખેતીવાડીનું પ્રદર્શન લરવાનું નક્કી કયું છે.

×

પાટણ હાકરડા વરતી ગુડના ફિ સિદક કોસલાય નાચાલામ દવે તરફથી એક નવીન પધ્ધતિની રાય (Hargow) બનાવ્યો છે. જે લોગને ઉપયોગી હોય તેજો મંગારા. (જે અને ફેટો કિસાન માટે માટે એકલી આપશે ૨ આદેશ ના હમો તેને કિસાનમાં પ્રચાર માટે વરસે રથાન આપશું. અપરધાયક.

મી. જેનકીન્સ રમતીર જતાં તેની જગ્યાએ
રા. મી. એસ. પટેલ, જેતીવાડી કોલેજનાં
પ્રિન્સીપાલ તરીકે રા. મી. એસ. લ્હાંમણે, અને
ગુજરાતના ડે. ડે. તરીકે મી. બલુચ નિભાવા છે.

x

આણંદ જેતીવાડીનાં ઇન્સ્પેક્ટર એચ. એમ.
દેસાઈ દુધાકાના જેતીવાડી ખાતાના ડીરેક્ટરની
ઝોડીસમાં પસંનલ આસીસ્ટન્ટ નીમણી તેની
જગ્યાએ ટ. એ. દેસાઈની નિમણુંક થઈ છે.

x

લીંબડીની તોસોદા ગામમાં વરસાદ પડવાથી
નુકસાન થયું છે.

x

અગામઆમ યુનીવર્સીટીની ચોજના પ્રમાણે
ભણેલાં એકારીને ખેડવા જમીનખાપવા નક્કી
કયું દલું તે પ્રમાણ ચાર સતતકને દરેકને
દરા એકર જમીન ખેડવા મુશ્કેલ આપી છે.

x

ગોંડલ રાજ્યમાં જેતીવા ઉપયોગમાં આવે
તેમાં ઝાડો ઉપર સરવે નખર નાખવાનું નક્કી
થયું છે. અને દર ઝાડ હીઠ રૂપીઆ બે કર
કર લેવા નક્કી થયું છે આ રીતે કરનો નવો
રસ્તા ચોંટી કાઢવામાં આવ્યો છે.

x

પોરબંદરમાં જેડાઈ જેડુત નહું બકાહું
પરશતા તેનું મહિસલ માફ રહે સે ?

x

કોડીવાર પ્રદેશમાં હીરણ અને સીંગવડો
નદીનાં પાણી પાટે પાક લેવાની યોજના થઈ છે.

x

બિહાર જેતીવાડીનાં ઇન્કમ ટેક્સને લગતાં
ખરડામાં એક લાખથી વધારે આવક પર રૂપીએ
બે આના બે પાછનો ચાજ નક્કી કયું છે.

x

વડોદરાની ખીના વેપારી મે. પી. મગનલાલ
પી. સીડસમેનનો પુત્ર ચિં. અમલલાલનું કુલ
ગેજામાં મૃત્યુ થયું છે. મરનાર અને રા. મગનલાલને
પ્રભુ શાંતી આપે.

વોલ્ફ વિભાગમાં શેરડીનું મોટા પ્રમાણમાં
વારંતર થશે. વીજનમરની આસપોસ વીજળીનાં
વળથી જેની થવાની વક્રી છે.

x

સર પુરપોતમદાસ હામરદાસની પ્રમુખ પુણ
નીચે ચદ ઉપોગને લગતા બંધાની તપાસ
કમીટી નીમી છે.

x

સીંધમાં ટડો વિસ્તારમાં ઘોઘનો ઉપયોગ
કરવા પાછળ ૪૦ લાખ ખરચશે.

x

હિંદે ઠેર ઠેર વાળાંઝાડા સાથે વરસાદ
થયા છે.

x

ઝાજરા (આલીવરમાં) સિધિયા મુગર મીલ્સ
લી. નામની ખાતીમાં, રૂપીઆ લાખની થાપણ
થી આણુ થાઈ છે.

x

તુમ્હાંમાં ધર્મિકંપ થતાં ૧૮ ગામો વાકેફ
થયા છે. અને કુદેક માણસની ખુવારી થઈ છે.

x

પોલાનનાં એક હામદારે સીસામાંથી સોનું
બનાવનારી શોધ કરી છે.

x

વિદ્યામીન એફની શોધ થઈ છે.

x

હિંદની ટ્રાન્સિસ હવે અધ્યાત્મિકચાનનો સુકા
મેવાનો બહિષ્કાર કરવાની છે.

x

વડોદરા રાજ્યની સુધરામણે પંચાવતને લોકોની
સુખા કરી માટે વીલમાં પાણી દવાખાનામાંની
મુશ્કેલ પ્રયત્ન કરાવી લેવાનું નક્કી કયું છે.

x

વડોદરા રાજ્યમાં પેટલાદ વિ. નાવકસુખા
રા. ર. વ. દેસાઈ નિમણા છે.

x

બિહારની સરકારે સરકારી સહકારી હિલ
આમને માટે એક કરોડ રૂપીઆ આપ્યા છે.

શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા

બ્રહ્મ
બ્રહ્મ ભાગોમાં
વરસાદના વર્તારા
કહાડવાની રીતો બ્રહ્મ છે

તે
બતાવે છે

વરસાદના વર્તારા

દાહિઆવાડમાં તીવરપરથી.

મારવાડમાં હોળી.

મધ્ય ગુજરાતમાં અખાતી તીલ
અને એવીજ રીતે બીજી પણ હશે.
અમો એને માટે પ્રયત્ન કરી
રહ્યા છીએ.

૬
અખાતી તીલ

સંવત ૧૯૯૫ નો વર્તીરો

ગુજરાતની છેક ઉત્તર બાજુએ જોધપુર (મારવાડ) ની જોધપુર પાસણપુર હદમાં એક રખારી છે. ૧૯૯૩ અને ૧૯૯૪ ની સાલમાં વરસાદ ક્યારે કેવો થશે તેની ડાઘરી અપોને બતાવેલ તે પ્રમાણે વરસાદ થયો. એટલે થોડીક અસ્થા બેઠી છે. ૧૯૯૫ ની સાલમાં વરસાદના દીવસો અને તે ખાસ કરીને મધ્ય ગુજરાત, ઉત્તર ગુજરાત અને દાંડીવાવાડ માટે તેમની આગાહી નીચે પ્રમાણે છે.

હિન્દુ તારીખ		નક્ષત્ર
૧ પહેલો વરસાદ	અષાઢ સુદ ૧	આદા
દિવસ	મંગળવારથી	
૫	અષાઢ સુદ ૫	
	શનીવાર સુધી	આશ્વેષા અને મધા
બીજો વરસાદ	આવળ સુદ ૭	
૧૬વસ	મંગળવારથી	
૧૫	આવળ વદ ૭	પૂર્વા અને ઉત્તારા
	ગુરવાર	
ત્રીજો વરસાદ	ભાદરવા સુદ ૭	
૧૬વસ	ગુરવારથી	હસ્ત તથા મીના
૧૦	ભાદરવા વદ ૧	
	શનીવાર	
ચોથો વરસાદ	આસો વદ ૬	
દિવસ	શનીવારથી	
૫	આસો વદ ૧૦	
	મંગળવાર	

જે પ્રમાણે કુલ વરસાદના દિવસો ૩૫ મળ્યા છે. મારવાડની હોળીના રાત્રીને બેચાળ છે. તે જોતાં આવાડ માસમાં એક વરસાદ થઈ ગયા બાદ આપો માસ પોરો છે. પણ બીજા ત્રણ મહિના મીના છે. એજ માસના દિવસો જોતાં પ્રથમના બે દિવસો વાદળાવળી હતાં તેમજ સૂર્ય મહારાજ નિર્મળા હતા નહિ એટલે પ્રથમ નો વરસાદ જ્યાં થાય ત્યાં બાજરી, તલ, ગુવાર એટલે વિ. નું વાવેતર કરી લેવું હિતકર છે. પ્રથમ વરસાદ બાજરી વિ. નું વાવેતર કરવામાં આવે તો ખરલ ખાઈને તુલ સુધરી, લાખો મળુ બાજરી પેદા થશે. બીજા નંબરનું તુલ જાર છે તેના માટે ઉત્તમ વરસાદ થશે. અને તે ઉછરી ગયા બાદ પોણા જોડો વરસાદ ભાદરવા સુદમાં છે. પાછલા તુલ એરંગ, સરસપ વળાવ નાદે અમુકજ નરસાદ આસો માસમાં છે. પણ પ્રથમ જણાવેલ તમામ ભાગમાં તે થશે કે નહિ તે નહીં નથી. ખંડ-ટુકિ થશે એમ પાછલા વરસાદ માટે બોલાય છે. ભાદરવા માસમાં વરસાદ થવાથી દાંડીયા તાવ પુષ્કળ ઉષ્ણદર મચાવશે એમ અંદ-સાસનું છેલ્લુ ચરણ કહે છે. નદીનાળાં ભરપૂર રહેશે. પાણીનો પુરવડો રહેશે અને અજ પાણીની વિપુલતા રહેશે. એકતોએ બને તેટલો માન તથા ધાસચરાનો સંમદ હવેના વરસો માટે કરી રખેવો ૧૪ છે.

ભડલી વાક્ય.*

ચોમાસાની શુભોનાં બારીક નીરીક્ષણે કરી કરીને તેને પરતી લોક-વાણીના સજ્જકોએ કેટલાંક ભડલી-વાક્યો રચી આપ્યા લોકોએ એ કહે કરીને કંઈપણ એક પણ પેઢીને આપ્યાં.

સાધારણ માણસ પણ અનુભવી ચેષ્ટાઓને બળકાર તેમજ તે તે ચેષ્ટાનાં વર્ણની આગલી બરબાદી પર શાં શાં પરિણામો પડશે તેનો વારંગાર રહેતો. આકાશ અને ધરતી એ લોકોની આંખે તો પોનતી રાત્રીનાં સારાં મઠાં જાણ ઉકેલવાની મોટી કિતાબો છે.

‘ભડલી વાક્ય’ આ બધાં સુત્રોને સાચી કહેવા છે! ખુલાસો મળે છે કે ભડલી રોશી નામે એક કણમણ્ય યજ્ઞ ગઈ. ‘ચંદ્ર ચાવી’ સૂત્રી, તે પરથી એણે આ વાણી આપી.

ભાગે છે કે એવી કોઈ ચતુર ખેડૂનના છંદ-ગીના ૬૦-૭૦ વર્ષ સુધીથી શુભોનાં બારીક નીરીક્ષણ કરીનેજ આ અનુભવસિદ્ધ વાણી ઉચ્ચારી હશે. આ ભવિષ્ય-વાણી નથી. પણ અનુભવ વાણી છે.

વરસે આદર

તો બારે પાંધરા

[આદર નક્ષત્ર વરસે તો બારે માસ સીધા પાર ઉતરે]

વરસે ભરણી તો

નાર મેઝે પરણી

[ભરણી નક્ષત્ર વરસે તો પરણેથી જીને પણ તેણે દેવી પડે એવા દુષ્કાળ પડે.]

વરસે રવાંત

તો ન ભાગે તાંત

[રવાંત નક્ષત્ર વરસે તો પીંબરાની તાંત ન વાગે. અર્થાત કપાસના કુત્ર ખરી જાય, ને રોનો પાક ન બીતરે.]

અસરેખા સગી તો સગી

ને ફગી તો ફગી

[આશ્વદેખા નક્ષત્ર ને સારં વરસે તો સારં, નહિતર તદ્દન બગાડે.]

રોણુ દાઝી

શિદિણી નક્ષત્રમાં મે વિનાતી અકલીવિજળા યજ્ઞ ભરંકર દુષ્કાળ પડે એને ‘રોણુ દાઝી’ કહે છે.

રોણુ સુવાડી

કૃતિકા વરસી હોય, અને રોહિણી વરસી તેમજ ચંમશી હોય તો સુવાડી કહેવાય એટલે કે સમૃદ્ધિ આપે.

ગાય ભેંસને ‘સુવાડી’ કહેવાય છે.

રોણુ કુંડાળાં

[કૃતિકા નક્ષત્ર વરસે ને તે પછી રોહિણીમાં છાંટા ને વિજળા યાય તો કુંડાળાં યાય એટલે પાંચ ગામ સારાં પાકે ને પાંચ ગામ યોળાં પાકે.]

‘ભાઈ, મઠાં દાંકને સાંતી એળ્યાં છે.’

(રાતમાં કોઈ મરી ગયું હોય, ને વાવણીને વખત હોય, તો સુદ્ધ દાંકને ઘરમાં મૂકી રાખી વાવણી કરવાનું કામ પહેલું પતાવડું પડે, એટલી બધી એની મહત્તા છે.)

અપાદ શુદ્ધ પાંચમતી વોળળા એ તો વરસને કાસ મણાયે. લોકો નિશ્ચિત બનીને કામ કરવા મડે, માને કે હવે વરસનો પાંચો મંડાયો છે, બે, જરૂર વરસશે.

ગિયુ વરસ પુરખા વાગે

છેક પુરખા નક્ષત્ર (શ્રાવણ વદ) માં પણ વરસાદ પડે તો પણ દુષ્કાળનું આજીવન સુધારી આપે

વેલી ચિત્તા મડે ખેલ

તો કાળે ઉનાળે આજે રેલ

(ચિત્રા નક્ષત્ર ભવે)

દિ’એ કાંડે દુવાળાં

ને રાતે કાંડે તારા

આજુ’દ કે કરઆણું દા

છં છપતીવાના ચાળા

દિવસે બે આકાશ વાદળોના ગાળા દેખાડીને રાતે પાછા સ્વચ્છ તારા દેખાડે તો સમજ લેવું કે દુષ્કાળના ચિન્હો છે.

જમણાની માન્યતા છે કે ભડલી રચનાવાને હતો અને એ અંધિ એટલે બારોડ અગર ભટ હતો. મને તેમ હોય પણ અત્યારે તો દિ’દમાં એ વાક્યપર મહાવ બંધાય છે.

હાથ વેંત બજારે

ને ડેડક ડેડતી માર.

કરમે કરમે વરખડી

છ કરે થોડા પાર

બાજારે જો મુંઠા મુંઠા હાથને અથવા વેંતને
અંતરે રાખીને નીંદી નખાય, જુવારના ઊડવાને
દેડકા ડેડ એટલા, એટલે કે માર છ તમુના
અંતરે નીંદાય. અને વધુ કપાસના ઊડવાને
એકએક કદમ છેટે રાખી નીંદી નખાય, તો
અંતરેક પાક ઊતરે.

વખત વાજે દીકરા

કાં ધોરી ને કાં ધરા

કાં તો વણુની વરખડી

નકર તલસરાં ખરાં

[જુરો સમય સુધારે-કાં બજારો, કાં
ધરતી, કાં કપાસ ને કાં તલ. પણ આધારે
તો કપાસે એ કહેવત ખોરી પાડી છે.]

કોઇ મિત્રોની એકતા બતાવવી હોય તો
એમ કહે કે 'મું જણે તો હોળી પોળી ને
દીવાળી જેવા છે.'

"વડકાં કયે" બીડ નહિ બધા"

વાંકામોયાં પધારશો તે દી' બશે.

મોના બજાર કરવાથી નહિ પણ વાંકમોયાં
એટલે હણ જે દિવસ હાંકશો તે દિવસ
તંગી બશે.

કર કૃતિકા કહેવાણુ

સુદી ધર નિહુ તણે

રોપણુ દાંતિ રાણુ

સર દાંતે દેવકરણુ તણી.

કૃતિકા નક્ષત્ર વરસે, તો પછી રોપણુ
દાંતે (અર્થાત રોડીણી નક્ષત્રમાં કેવળ વાજગી
થવામાં લખંદર કાગચિહ્વો થાય તેનો પણ
વાંધો નહિ.)

માગશર ન વાવા પાવલા

આદર ન વુડા મેહ

બર જોજનમાં નાખો બેટડા

તણે હાથો એહ.

(મુશ્કિલ નક્ષત્રમાં વાણુ વાય નહિ, આદર

નક્ષત્રમાં મેહ ન પડે, ને માતૃપિતાનાં ભરપડવનમાં
જો પુત્ર ન આવતરે, તો એ ત્રણે એજે ગયાં.)

આથમણી તાણે કાચખી

જો ઉગમતે-સુર

દાદા કે વાણર વાળજો,

નકર બસે પાણીને પુર.

(જો સુષ' ઉગતી વેળાએ પશ્ચિમ દિશામાં
મેઘ ધનુષ્ય ખેંચાય તો એતીને બલદી વાણર,
સીમમાંથી વાગી આવજો કેમકે ગાડુ ટ્રાંટ મશે
તણુઈ બશે.)

આસો વદી અંબોસડી

જો આવે શનિવાર

ધન કણ રાખી મંમહો

સી બજનાં નરનાર

આગળ રખે પાંજળ પટી

મંગળ હાથો બધ

એ વરસે અન્ન મોડગાં

દરખ ધણેરો થાય.

(રમિ મદતી પછવાડે જો મંગળનો મદ

માલનો હોય તો અન્ન બહુ પાશે.)

સ્વાંતિ દીરા જો બજો

વિશાખા જેણે ગાય

તો રાણીગયા રણે મરે

ને પૂતી પરસે થાય

(જો દીવાળી સ્વાંતિ, નક્ષત્રમાં આવે ને જો

ગ્રહણુ તેરસ વિશાખા નક્ષત્રમાં આવી પડે તો
તે ઉડાપાતનાં ચિન્ત છે.)

ધર આપડી બીજડી નોમે નરખી જોય
સોમે અને કાં શુકરે જળ ખંખાડે રજ હોય.

...કિ સા ન વા છી....

નીચે આપેલાં ફક્તોએ મુજબ જુના જમાનાથી ખેડુતો ભોક્તાં આપ્યાં છે, કંડી કંડી તેનો ઉપયોગ કરી સફળ પણ થયાં છે. વડીલ પોતાનાં બાળકને આ વાક્યો વારંવારમાં આપતો જાય છે. પણ આધુનીક કેળવણીના પ્રભાવમાં આમાનું કેટલુંક વિસરાયું લાગ્યું છે, વળી આજના કેળવણીના સુવકને આવા વાક્યોમાં અધ્યા નથી હોતી અને એ અધ્યને ગપાડાં ગણી દસી કાઢે છે, તેથી કેટલાક ફક્તોએ ખાસ કરીને ક્રીસાનના જૂથો પર રબું કરેલું.

ફરતો બાંધો અધ, ધોવાયા નહો જરીય;
કહેજો મુજને અધ જે બેતર ના નીપજો.

ભયું રહે નહિ નીર, ખાણ સમ ઉપર તજે
પપો દેજો વીર, જે બેતર ના નીપજે

અનાદૃષ્ટિ સમે ના કરી રાક્યા સંચય જળ તણે
નથી બેતી સહેતી, ક્યમ કરી કહે વાંક કોનો ?
શિયાળે મુંઢાંમં હોયો ખેડ કરી જુઓ
પાછા આપું દામ જે બેતર ના નીપજે.

જે વરસે સ્વાંત, તો ન બોલે તાંત.
(વર્ષાનકુવું) સ્વાંત નહિતુ હગભગ આશ્રો
માસમાં આવે છે.

વરસાદ સ્વાંતિમાં વરસે તો તાંત ન બોલે એટલે
રૂ પીંજાય નહિ.

મતલબ કે પાકયું ન હોય તો પીંજાયદયાંથી)
હોળી વરસે તો વરસ રહે

કુતરા કરે કરવર રેડણ કરે સકાળ
જેતાં મૂગસર આથમે, તો ધોમ પડે દકાળ

X

ચેત્રમાં દો દીન સારાં, આઠમ ચૈત્રસ પક્ષ અપાસ

ચેત્ર શુદ્ધ પાંચમે ચંદ્ર દૃતિકામહોય તો ક્યાંક વરસે
ક્યાંક ન વરસે ચંદ્ર રેડીથી માંહોય તો મુકાળ

અને મૂગસરમાં હોય તોવરસાદ નહિ અનાજ
નહી અને દુષ્કાળ ચેત્રમાં વદ આડમે અને
ચૈત્રસે આકાશે વાદળાં ન હોય તો વરસાદ સારો થાય

જેઠ મયો, અશાઠ મયો, શ્રાવણીઆ તું પણ જા
ભાદરવો જગ રેલશે, જે છઠે અનુરાધા.

જેઠથી શ્રાવણ સુધીમાં વરસાદ નહિ જોવો માયે
તેની શીકર નહિ પણ જે ભાદરવા શુદ્ધ છઠે દીને
ચંદ્રા અનુરાધા નક્ષત્રમાં હોય તો પાછતરો વરસાદ
પણો થાય.

જેઠી બીજે શાશ્વતો વળી અજવાળી પપ.
મરમ હતે તે ગળી ગયા, જેથી આગળ ન ભપ

જેઠ મુદ રુને દીને ગાળે તો સારો વરસાદ ન થાય.
રેડણ અપકી જળહરે કાઢે ખેતર દી
દાણા વેગી ધન કરે રાખો બળદને બી.
રેડીણીમાં વીજળી થાય, ખેતર દીવસ પછી
વરસાદ થાય.

કરક મકર બે બેનડી આવે એકજ વારે
ભગન કરે લોકને નિશ્ચય પડે દુષ્કાળ.

કરક અને મકરસંક્રાંતી એકજવારે ન આવવાં
જોઈએ. જે આવે તો નક્કી દુષ્કાળ પડે.

શની, આદિતાં, મંગળા, જે પોઠે જુદુરાય
ચાક ચડાવે મેદની, કરકે પાજ અધાય.

શની, રવિ કે મંગળવારે કાતરતક સુદ
એકાદશી આવે તો દુષ્કાળ પડે, કે
અતિદૃષ્ટિ થાય. દુનિયા દુઃખી અને
રામ આજો વડતાં, હાડકાંના દગ થાય.

ચોમાસાની ખેડ શિયાળાની ચાંખડી.
ઉનાળાનો કગડો તે અજતનો દગડો.

ચાણું વર્ષ કેવું નીવડશે ?

ચાણું સાધના યોગો સહેજ વિચિત્ર છે. વરસાદ પડે ત્યાં ખુબ પડે તો રોઈ જવાએ તાણું રહે. છતાં યુગરાન મોટે મભરાવા જેવું નથી. ચોમાસુ વરસાદથી નિષ્ફળ નહિજ નવય, પણ ખેડુતો કાતરાના ત્રાસથી કંટાળશે. વરસાદથી સુધ રેણું વાવેતર જંતુઓ અગાડશે. વળી સિવાળામાં ઠંડી વધુ પડશે ને હિમથી પાકને નુકસાન થશે.

જેઠ માસ સુદ ૬, ૧૦ થી તા. ૭ જુનથી, મુંબઈમાં ચોમાસાની શરૂઆત થઇ જશે. તેમજ યુગરાતમાં વદમાં ૧, ૨, ૭, ૮, ૯, એ તિથિઓમાં સારી વૃષ્ટિ થશે. એકંદરે આપાડ સુદમાં વદ કરતાં કમી વૃષ્ટિ થશે.

આપાડ સુદ ૧, ૨, ૩, ૪, ૬, ૭, ૮; ૧૪, ૧૫ આ તિથિઓમાં જોડતી વૃષ્ટિ થશે. એકંદરે આપાડ સુદમાં વદ કરતાં કમી વૃષ્ટિ થશે.

અષાઢ વદ ૭ - પુષ્ય નક્ષત્ર એસે છે. તેમાં ભારે વરસાદ થશે. વદમાં ૪, ૬, ૭, ૮, ૧૦ એ તિથિઓમાં ભારે વરસાદ થશે.

શ્રાવણ સુદમાં ૨, ૩, ૪, ૫ એ તિથિઓમાં સારી વૃષ્ટિ થાવ. સુદ ૭ અમ્યેયા એસે છે. ત્યારથી પરવના તોરણ સાથે અનિયમિત વૃષ્ટિ થશે.

ભાદરવો આ માસમાં વૃષ્ટિના યોગો ઓછા છે, છતાં સુદ ૩, ૬, ૭, ૮, ૯, ૧૨ આ તિથિ ઓમાં અવારનવાર વાદળો રેડી આપટાં થાવ. વદમાં ૧, ૨, ૮, ૯ એ તિથિઓમાં આપટાં પડે છતાં પાછાતર વરસાદ કમી પડશે.

આસો માસ: સુદમાં ૮, ૯, ૧૪ ૧૫ તથા વદમાં ૮, ૧૨, ૧૩, ૧૪ આ તિથિઓમાં સામાન્ય વૃષ્ટિના યોગો છે.

મૃગશીર ખારી અને જલ સારી.

ચિત્રકુ અને જલની છુંદ

જે વરસે આદા તો કળશી બાજરા

આદાનાં ધાન પુરાં માન,

શ્રાવણ અંધારી સાત આડે ઠારાં, તો ધંઉ

બહોળી ચિત્રા ધંઉ અને જેર નઉં.

ચિત્રમાં ધંઉ વારી લેવાં એટલે જેર જેરવાન આવે.

આદિની મુઠ, કોળની કુખ.

કોળ સારાં થાવ.

વરસે મધ તો ચણાનો દય.

ચોક્ખી પુર્વાં તો તલ નરવા.

કૃતિકાનાં છાંટા કપાસના કંટા

ધાણા પાકે.

પૂર્વાં પડે તો લવને નડે.

પૂર્વાના વરસાદથી તક્ષેના માથા બંધાઈ નવ છે.

શદ સરે ને આશું ડરે, તો કોળ ખરે.

ભાદરવામાં વરસે, આસોમાં ટાર

પડે તો રોજન ફાલે.

રાં મગનલાલ ગજજી

લોક ... કહેતી

- (૧) વાવણી ને ઘી તાવણી.
- (૨) નાણું મળે પણ ટાણું નહિ મળે.
- (૩) ઝાઝી ખેતીને ધણી લયડે.
- (૪) ખેતી કરતી તો રાખવું ચાકું.
લગાડ કરતી તો બોલવું આકું.
- (૫) કાળી રહે ત્યાં કુકવેર, દેડ રહે ત્યાં મૂળ,
દુખળો રહે તો નિદામ કરે નહીં તર
કારે તળીઆ મૂળ
- (૬) કરમ રિનાને ખેતી કરે, બગદ મરે કે
સુકવણું પડે.
- (૭) ખેડ ખાતર ને પાણી, કરમને લાવે તાણી
- (૮) ખેડે તેવું ખાડે, ગાવે તેવું લણે.
- (૯) ખેડે તે ખાવ.
- (૧૦) વાવશે તેવું લણશે, અને કરશે
તેવું પામશે
- (૧૧) ખેડુત યાકે, જમીન ના યાકે.
- (૧૨) ખાતરે ખેતી અને ધને છુતીયાત.
- (૧૩) ધરના ગોધા, ધરના બેઠા. ધરની નારી
લાવે ભાત તેની સાથે ધરનો નાથ ના પાકે
એ તે શું યાત !
- (૧૪) ઉતમ બી ને ઉંડી ખેડ,
મહેનતું ખેડુની દેવાની ફેડ.
- (૧૫) ઉડી ખેડને લીધું ખાત,
પાકે નહીં તો ખારી લાત
- (૧૬) કાલે કરે સો આજ કર આજ કરે સો અજ
એસી ધડી અગોળી કે નિકડ અગમી રુખ.
કુદરતનાં એધાણુ
- (૧) રેહીણી દાડી તો, મુક બાજ
- (૨) રેહીણી તપે ને મૂલસર વાવ,
તો આદ્રાસે, મેઝ અનંતા યાવ
- (૩) અગાડ સુદી પંચમી ને જો ઝલુકે વીજ
દાણા વેચી ધર કરે, રાખો બગદને બીજ.
- (૪) પખના પાણી. અમૃત વાણુ !
પખ, વખ બે ભાવના, વર્ષા તો વર્ષા ને
વાવના તો વાવલા.

- (૫) જો વરસે મધા તો કરે ધન્યના દંધા
- (૬) જો વરસે પૂર્વા, તો કણબી બેસે મુરત્રા
- (૭) મધેા મહે પૂર્વા લાવે
- (૮) જો વરસે ઉતરા તો ધન્ય ન ખાવ કુતરા.
- (૯) જો વરસે દરત તો પાકે અદારે વરત.
- (૧૦) જો વરસે દાથીઓ તો મોતીએ પુરાવ સાથીએ
- (૧૧) જો વરસે ચીન (ચીત્રા નક્ષત્ર) તો લાંગિર્મીત
- (૧૨) જ્યાં સૂધી વીજ ત્યાં સુધી વરસાદનું બીજ
- (૧૩) આજ યાવ લાલ તો વરસાદ યાવ કાત.
- (૧૪) દિવસે ઉપાડને રાતે તારા એ દુકાળના આજા
સામાન્ય
- (૧) બેંક ભેરી દોડીને, બગદ ભેગો ભેડીને
- (૨) બગદ માતો તો ખેડુત ખાતો
- (૩) ઉતમ ખેતી, મધ્યમ વેપાર, કનિષ્ઠ ચાકરી,
નફાદ બીખ.
- (૪) આજ ગભી ને વર્ષાકાળ.
સ્ત્રીચરિત્ર ને શતાં બાળ
એની પરિક્ષા જે કાંઈ કરે
તેને ઘેર સડદેવ ભેળી પાણી ધરે
- (૫) પુષ્ય નક્ષત્રમાં આજનીઓ આરવી, પુર્વમાં
તલ, દરત નક્ષત્રમાં જુવાર અને ચિત્રમાં લાગ
- (૬) મધ્યને વાવે ભત, પુર્વમાં વાવે તલ
- (૭) ઉધાર અને ઉકરડાને વધતા વારં શી !
- (૮) માલુસ રહે ચાર પ્હોર
અને બ્યાજ રહે આઠ પ્હોર
- (૯) ધણી વગરનું દોર ને
નહી મળે ખીસે ને દોર
- (૧૦) દાણી (સાથી) રહે તો દાણી ખાણ,
ધરનો ધણી બારે વાટ નાથ.
- (૧૧) રાંડયા પછી રાંડ રહે અને
રાંધ્યા પછી ચુસો બજે
- (૧૨) આણું ટાણું ને દુઝાણું એ ત્રણ નાડાં ભડાં
- (૧૩) જાસમાં આખણુ નાથ ને રાંડ કુષક ગણાય
- (૧૪) એક વરસનું બી ને સાત વર્ષનું નિદામણુ
- (૧૫) બ્યાજની ધોડી:રાત દીવસ દોડે
- (૧૬) કરમ આર કરદાતીડને ભવ કયાંથી બધાએ
કરમમાં તો ડોગાણું ને ઘી કયાંથી ખાણે !

..... અવસર યુક્યા મહત્તા:

આપણા દેશના ખેડુનો વખતની કીમત સમજતા નથી. કારણકે જે તેએ વખતની કીમત સમજતા હોય તો આધુનિક સમયમાં તેની સ્થિતિ આવી રીતે દુઃખદાયક એવી નેવામાં આવે નહિ. ખેતીનો વર્ગિય ધંધો ખરેખર સમય પ્રમાણે સમય સચકતા રાખવાનો છે કારણકે રૂતુ પ્રમાણે ખેડ, ખાતરને પાણી જમીનને આપવામાં આવે તો તે જમીન ફળદ્રુપ થઈ તેમાં પારેસો પાક ઉત્પન્ન થઈ શકે છે. એક અનુભવી-ખેતવાડીના આધિકારીએ એક રથોડાએકું છે કે "શિયાળાની ખેડ સોના બરોબર છે" એ ખરેખર છે કારણકે શિયાળામાં જમીનનો રસકસ ખેડને લીધે બહુજાઉં આ પ્રકારનો થાય છે. સારા અનુભવી ખેડુનો ખરેખર હજારો કામો પડતાં મુશી જમીન ખેડવાનું કામ પ્રથમ દરજ્જા પુરું કરી લેય છે. અને વરસાદની પૂર્વે તેમાં ખાતરને માટે ગોડરણ કરે છે. આપણા દેશના અનાન ખેડુતોના ખેતીવાડીનું શિક્ષણ નહિ હોવાથી વિજ્ઞાતી હોવા નહિ વાપરતાં દેશી હજારી પોતાની જમીન ખેડે છે પણ વિજ્ઞાતી હજારી જમીન જેવી રીતે ખેડાય છે તેવી રીતે દેશી હજારી જમીન ખેડતી નથી. પણ જેઓ અનુભવી છે તેઓ દેશી હજારને નવિ વાપરતાં વિજ્ઞાતી હજારી ખેડનું કામ કરી સરી પેદાશ મેળવે છે. કારણકે જમીનને સુધરવાનું પ્રથમ પગથીયું ખેડ છે અને એ ખેડ જ્યાં સુધી સારી ન થાય ત્યાં સુધી તેમાં સારો પાક કદી થતોજ નથી બીજે નંબર ખાતર છે. અને એ ખાતરને ફળદ્રુપતાની કળા આપણા ખેડુતોમાં બીલકુલ નથી એમ કહીએ તો ચાલી શકે, કારણકે આપણા દેશના ખેડુતો પોતાના ઘરનો કચરો ભેગો કરી એક જગ્યાએ ઉકરો કરી તેને ફળદ્રુપ વિના તેનો ઉપયોગ કરે એટલે તેમાં બીલકુલ કસ નેવામાં આવતો નથી પણ અનુભવી માણસોને રાખી ખાતરની માવતજ કરવામાં આવે તો ખરેખર તેના ખાતરથી જમીન

ફળદ્રુપ થાય છે એ નિરવિવાદ છે. ત્રીજે નંબર ખેતીના ઉપયોગમાં પાણી ગણ્ય છે અને ને પાણીનો આધાર દરેક ખેડુનો વરસાદપર રાખે છે. પણ હાલમાં વરસાદ અનિયમિત થવાથી ખેડુ વિચારા ધણેાં શ્રમ કરતાં દિનપ્રતિદિન ફરજના બેઠનમાં આવતા જાય છે. માટે દરેક ખેડુને પોતાની જમીનમાં મુખ્ય વે કરીને કુવાના સાધન કરી તેમાં જેઠાએ કારણકે કુવાના સાધનથી વખતે વર્ષ ફરી જાય ને વરસાદ ન આવે તો પણ ખેડુત પોતાના નિર્ગદ પુરતા દૈન્ય પડતી તથા ટેરને માટે નિરજીની જોડવાઈ સ્વચ્છથી કરી શકે છે આપણા દેશના ખેડુતોને ભવિષ્યની 'ચિંતા હોતી નથી અને તેને લીધે 'સાર' વિચારણને લોકો સમજી રાખતા નથી તે જવારે ખરેખર વાવણીની તક આવે ત્યારે તે લોકો વેપારી પાસે બી શોધવા જાય છે. તે વખતે ખેડુત મરણ હોવાથી વેપારી લોકો તેને હલકું બી વધારે લાવથી આપે છે અને તેને લીધે બહુખરા ખેડુતોની પાપમાલી થવાનો સમય આવ્યો છે. માટે દરેક ખેડુતો ભવિષ્યનો વિચાર કરી સાર શ્રી હમેશાં સંધરી રાખવું, કારણકે ટાણે મળે તે પછી નાણે મળતું નથી. ક્યો વખતે આપણને કંઈ ચીજની જરૂર પડે તેનો વિચાર કરવો એ દરેક મનુષ્યની ફરજ છે.

વણખરા ખેડુતોને વખતની કીમત નથી. અને ખેતી વાડીમાંતો વખત પ્રમાણેજ વાવેતર કરવામાં આવે તોજ ખેડુતોને પેદાશ આતી શકે છે વખત મળ્યા પછી કાંઈ બની શકતું નથી. આદ્રા નક્ષત્રની વાવણી ખેડુતોને બહુજ લાભદાયક જણાય છે કારણકે આ સમયમાં જે બી જમીનમાં નાંખે તે તુરત ઉગી નિકળે છે બીજા નક્ષત્રમાં તેમ બની શકતું નથી માટે રૂનુના નિયમ પ્રમાણેજ વાવણીનું કામ કરવું જોઈએ. જે એ વાવણીની તક મળે એટલે ખેડુતની બધી મહેનત નક્ષત્રી જાય છે. વરસાદ પણ જે જે મહિનામાં

સંવત ૧૯૯૫

પંચાલું છે પાપીયા, પાપનું વધશે પુર,
ધાન્ય, ધન્ય વિના, ફેલેલ ઘટશે પુર. ૧
ગૃહ વેધ પ્રભાવથી, બંગાળ ઉત્તપાત,
મૃગ મંડારી માગવે, ફેલેલ દુઃખની પાત. ૨
સૌરાષ્ટ્ર ચન્દ્રીપાતથી, ગૃહ, દુઃખ, મુશ્કરતા,
સિંધે સિંધાવતાં, ફેલેલ ઉલટી ધાત. ૩
મરજ, કરજ, વધે જાડુ, યાશે. હા, હામર,
સેકા પુરે ચતાં, ફેલેલ નિમ્મે ધાર. ૪
આ પંચાલું સાલમાં, ઉગશે ધૂમકેતુ,
ચગા, દગા, સંબંધમાં, ફેલેલ સમતા હેતુ. ૫
ધર્મ શમના કમને, જરા છપનને જાડા,
લાજ છુંદારો લોકની, ફેલેલ કુદરની ક્રાંત. ૬
દુર્ભિક્ષ વાસે વાયરા, કાયર બનશે લોક,
સકા પૂરે ચતાં, ફેલેલ છપવે કોક. ૭
શાજ, તાજ રહે નહિ, કાજ અસત્યજ થાય,
કૂર ગૃહ ચારે મળે, ફેલેલ પંચાલુ માવ. ૮
સ્વર્ગે ગંગા સિંધાવશે, વધે વિદ્યાને વિધન,
કુળ, કપટ, વહેવારમાં, ફેલેલ રાક્ષસી લગન. ૯
કુળાં, કર્મના કહેરમાં, કર્મ કરે કળાકાળ,
વેર, એરનાં તોરમાં, ફેલેલ હૃદયે કાળ. ૧૦
વિધ વિધ વરા વધે, વલા, બલાનો કાપ,
કેરજ, ટંટા, ફિસ્લમાં, ફેલેલ વધે આરોપ. ૧૧
વાતાવરણે અવનમાં, કપા, હવા વર્તાવ,
કૃષ્ટિ દવા બને બહુ, ફેલેલ પંચાલુ માંવ. ૧૨
શક અકારોતે સાંકડે, પંચાલુની સાલ,
પંચમ આરો આકરે, ફેલેલ દુઃખ દુઃકાળ. ૧૩
વાવા ઝોડા તોફાનથી, કરાથી ગાંજ વીજ,
હીમ, ટાક ને તીડથી, ફેલેલ મોઘી ઝીજ. ૧૪
વરસ વસા પાચનું, દેખાડે પ્રથમ સુકાવ,
મોહ, માવાના કુદમાં, ફેલેલ અગડા આળ. ૧૫
ચંદ્ર શેહિણી યોગથી, ગર્ભ નહિ બંધાવ,
ચૈત્ર સુની પંચમી, ફેલેલ જ્યેષ્ઠા જલાવ. ૧૬
કૃતિકા, શેહિણી વચ્ચામાં ; ચંદ્ર તણે છે વાસ,
બે બેરીના સાધમાં, ફેલેલ સુખનો નાશ. ૧૭
શુક્ર મિત્ર નહિ પાચમાં, છપને નહિ યોગ,

ચૈત્ર સુદી પચમી, ફેલેલ ચંદ્રને યોગ. ૧૮
ચંદ્ર મુલ્લી ગતીયે, વિપરીતતા દેખાવ,
સત્ય જ્યોતિષ બાલ્યુનું, ફેલેલ પંચાલું માય ૧૯
પશ્ચીમ ધરા ધર વીર્ય, ધૂમકેતુનો ક્રેર,
ભાવનક કુધ્ધ જગજો, ફેલેલ પ્રગટી એર. ૨૦
સત્વરથી તારા મંડલે, ગૃહે પડે દગાજી,
ધુવ મતી પરભારે છે, ફેલેલ સિદ્ધ નિર્વાણ. ૨૧
રાજ, પ્રજા વિગ્રહમાં, વળગાળથી વિનાશ.
જસ, કસ. રસ રહસી નહિ, ફેલેલ ઉના નિશાસ ૨૨
ધર ઉંબરીના વેરમાં કલેશ, કુસંપ, કંકાશ.
અસત્યના આવેશથી, ફેલેલ દારીદ્રી દાસ. ૨૩
હર વર્ષની રીતીયે, પ્રીતીયે પ્રગટી ભાવ,
સેવક સેવા ભાવના, ફેલેલ દયાળ્યો દાવ. ૨૪
ઝેવ, ઝેવને પામવાં, કરવાં ફંડ કામ,
પરમાત્માની પ્રીતીમાં, ફેલેલ સમરેશ શ્રીરામ. ૨૫
નીતિ, રીતિ, ભીતિનાં, પંથમાં માસો સદાવ,
સુખી ચશો સંસારમાં, ફેલેલ ધૂંધરી ન્યાવ. ૨૬
શક અકારો શાક માણ ચૈત્ર શુદ્ધ એકમથી
પંચાલુંની સાલ ખેસે છે. જાડુ ધાન્ય નામનો
સંવત્સર છે. શુદ્ધ એકમ ને શુદ્ધારે ફેવતી નક્ષત્રે
એન્દ યોગથી ને કરણ કીરતુન્ધ છે. રીતમાન
૩૦ થી ૩૦ સુધીનું છે. ચંદ્ર મીન રાશીનો છે,
પડી ૪૦ ને પગ ૩૦ છે. અશ્રુત સિંધી યોગ
૪૦ થી ૩૦ સુધી છે. ઉપર પ્રમાણે ચૈત્ર વર્ષનો
આવે તોજ ખેડુતને ફાયદો થાય છે ને જાવણુ
માસમાં આવેતો અનાજ ખરોજર ઇચી શકતું
નથી ને તેને લીધે અગતર મોલની મોસમ તદ્દન
નિષ્ફળ વ્યવ છે. તે માટે આપણામાં કહેવત
છે કે “ અપસર સુકવા મેડુલા ” વખત વહિ
મળા પછી વરસાદ આવે તો તે પણ નકામ
ગણાય છે. માટે ખેડુતે બરોજર ખાન રાખી
સમય પ્રમાણે વર્તન કરવું જોઈએ? અને અને
લીધે ખેતીની આગાદી થાય છે. ને તે પ્રમાણે
વર્તન ન થાય તો ખતે વરસાદે દુઃકાળ પડે છે
એ નિર્વિવાદ છે.

અરંભ થાય છે. ખીજનો ઉદય સનીવારે છે. ને પાંચમ સોમવારે રાત્રીના ભાગની આવે છે. કારણ કે ત્રીજ ૩૪ ધડી ને ૨૪ પગ છે, ને બરણી નક્ષત્ર છે. ૩૫ ધડી ને ૫૫ ૪૮ છે. ને પાંચમ ને ચોથ ભેગા ભળે છે.

ચોથનુ દીનમાનથી રાત્રીના ભાગે પાંચમ આવે છે. જેની ધડી ૨૯ ને ૫૫ ૯ છે. જેથી ઉપરાંતમાં પાંચમ ગણાય છે જેથી પાંચમે ચંદ્ર રોહિણી નક્ષત્રના ચોગ્ગેનવતરે જાણવાની છતાંસા છતાંસા જનેને બહુજ પ્રેમ ભરી રીતિયે રહે છે. જેથી દર વર્ષની રીતિએ મેવક સેરા ભાવે મારી મયા મતીયે ધરેરી પ્રેરણા શુદ્ધિયે આકાશમાં ચંદ્રના મેગ પરથી જાણી જણાવતો આવેશે છું તે નિયમાનુસાર ચાત્ર સાથ રોહિણી ચંદ્રના મેગ પ્રક ચારાના પ્રભાવને પ્રાકુભાવ લખી જણાવવા માટે આ લેખને મુગ મુદો છે. ધરેરના ધર કે કુદરતની કહેણી કહેણી એ તો એક અકળ લીલાની વાત ગણાય ખરી ને તેનાં પ્રમાણ બતાવતાં તો સર્વ સકિતવાનપણું ને સિદ્ધપણું જોઈએ તે પરમાત્માની દયા, મયા ને દીવ્ય દૃષ્ટી જોઈએ ત્યારે આને કાલાવાગા, કાલાં પાત્રા મરી મસાલાવાણું ચકલ્પપણું છે.

કણ્યા વર્ષને જોવાને મહાવરે તે મહાન પુરુષાના આગળના મેધમાળા જોતિષ સિધ્ધાંત કૌમુદી નામના ગ્રંથના કથેલ કથા પ્રગ પ્રમાણે યથાં મતી પ્રમાણે જે શુદ્ધનું પરીભ્રમણપણું ને ગતી, કૃતિ રીતીનું પ્રતિષ્ઠાપણું તે નજરે નિહાળ્યા અનુમાન પ્રમાણ ને આત્મમનમાં સૂરતાણવ પ્રાણ દરેરી સકેત પ્રમાણથી જોતીથી બનવા માટે નહિ પણ દેશ સેવાને હેવા, ટેવા ને એવાં સમિતવા આમત્રણ પત્રના ને આવેશના આદેશનના કારણસરથી લખી બતવણું છે. તે જાણી મનન કરી દર વર્ષની પેઠે આપનારો, ને વિચારી સુચારીત વાત બનયાં આદર્શ જીવન જીવવાની દરજ અદા કરી સંસારના કુંડા કરજ મરજમાંથી વિમુક્તિ મેળવવા માટે મહેનત કરી મહાદેવ એવા મોહન માધવને ધવલ સદા

પ્રયત્નવાન રહેવા ઉત્સુકતા ધરાવશે તો કલ્યાણ કરનાર કોરતાર સર્વને તારનાર સુધારનાર સુખ આપનાર પર શ્રધ્ધા, ભકિતવડે સુઝીં કીધ એ ધર્મ, શર્મ મર્મ, જાગરી ધર્મ અથ, કમ અને મેલ્લ પ્રાપ્ત કરવાનું સાધન શરીર સંપતિ સાથ ધન સંપતિવડે “યતોધર્મ સ્તતોજય” એ મુત્રાનુસાર છાપી જણાવું ને મરી જણવું એ રીતેનું સાધક સાધી શકાશે એ હેતુનાં છ, શાસ્ત્રના ફરમાન પ્રમાણે જોનિષ શાસ્ત્ર પથ આપણા કલ્યાણના હેતુસરનું મુખ્ય શાસ્ત્ર છે. સ્વર્ ચંદ્ર નક્ષ આદી અનંત પ્રજ્ઞાગોથી દર્શનનું સાધન પાળું ને સત્યપણું નીરાજ રહેવું ભાવિય, વર્તમાન કાળના તથા ત્રીપુરી શુદ્ધિના પ્રભાવમાં સત્, રજ્જ ને તમસ, ના અધિષ્ઠાના બલ વિમ્બ ને મહેરા રૂપ સકિતથી ને તેના સંવત્સરરૂપ કાળ ભગવાનના તથા તાવરૂપ રૂપ વર્ષ, ધીત ને ક્રીધ રૂપ આદિ ભગવાનના વેરાટ સ્વરૂપના વિદ્યુતિરૂપ આ જગતના સુચાર્યર જીવ આદીની પ્રણાલીકા ધટમાથ ચલાવવા માટે તેમના કુદરતી કાવદાના કાવદાના જંપારણનું આર વર્તન ને વહેવાર રાખવા માટે ને રહેવા સહેવાને વર્તવા આ આપણી ધર્ત્વ્યતાના કર્મના કીર્ત્તમક શુદ્ધિવડે આપણું ને આપણા સંસારના સમુદ્ર મારનું કલ્યાણ કરવી માટેની જે નિષામક યોજનાનો યોગના પ્રભાવથી આપણી જ્ઞાતિના ને મનના ભાવોને આત્મતત્ત્વના આત્મ બળથી સુખી જીવન જીવવા માટે ચિત્ત શુદ્ધિ મન અને અહંકાર રૂપ લુપ્તો ઉત્સાદ પ્રગટાવવા માટે પુરુષાર્થ કરવા માટે આ યોજના કર્મ ભૂમિની કિજાના તથા કુઓમાં સત, ત્રેના ને દ્રુપરમાંથી રણીયુગ રૂપ, ચાર ભાગ કલ્પી નિર્મલ પણ ફેર નહિ પડતાં નિમિત્તરૂપ આધાર આપી પરમાત્માનું પ્રાગટ્યપણાનું પ્રાગટ્યપણું બતાવી આપે છે. એ આધારે આપણે આપણું કર્મ કરવાનું ને વિચરવાનું છે. જેથી રામાયણમાં કહેવું છે કે વિશ્વ પ્રધાન કર્મ રચિ રાખા વિશ્વ કર્મનો પ્રધાનપણાપર આધાર રાખે છે,

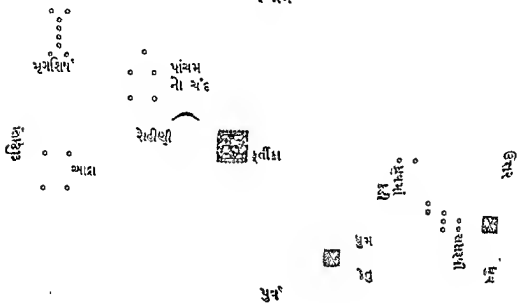
તે વડે નિયમન (ડીલીયીન) પ્રમાણે બંધાવ્યુંથી બંધાવેને સર્વને ચાલવાને મહાલખાનું છે. મુદાના લંગાણ પર આવી આ લેખ પૂરે દરે છું “ ચાલુ સાત રોડિણી નક્કર રાત્રીના બાજે ચંદ્ર રોડિણીના ઘરમાં વાસ વારને ગતી કરે છે પણ ઉપર દીવસના ચોખના ચોજે તે કૃતિકાના નક્કરના ચોજે ત્યાં મધ્યમાં આટલી રહેવું પડે છે ચંદ્રને સત્તાવીશ નક્કર ૩૫ રાણીઓ છે તેમાં મુખ્ય રોડીણી પટરાણી અધિયાત્રીરૂપ મદા દેવી મહામાયા સંદિન સ્વરૂપણી જગત આંખા ૨૫ છે જેથી જે કૃત કૃષ્ણ ભગવાને પણ રોડીણી નક્કરમાં પોતાનું અવતરણ તત્વ ૩૫ અવતાર આ કમં ભૂમીપર ધારણ કરી અવતર્યા હતા. ને જગતમાં ગીતા જેવા પરમ ઉપનિષદ જેવા વેદના સાર ભૂતના તત્ત્વનો નવ પદમ શક્ય મિત્ર સખા ૩૫ અભુતને ત્રણ ત્રીપુટી રૂપે કમં ગાન ભક્તિનો ચોર બતાવી પોતે ચોરસ્વરૂપાનું બતાવી આપ્યું હતું. જે કૃષ્ણ ચંદ્ર એ કીર્તી કરી હતી તેજ ચંદ્ર ૩૫ તેમના મુદ્દમ સ્વરૂપ વિષ્ણુતિના અમૃત સમાન ગૃહ નક્કરના અધિશન ૩૫ અધિકારી બનાવી આપ્યુંને અમૃત વળેલી રહી વાતાવરણને સુમદ ૩૫ સીંદ સાગરમાંના પાણીના અમોઘ પ્રભાવને ચંદ્ર પોતાકણી આકર્ષણ કરી રહી ભરતીએટ લખથી આપે છે, તેમ આ સંસાર ચક્રની ગતીમાં સ્વપનારાપણુક દીપાકરથી તેમની જ્યોત્તી મધ પ્રભાના પ્રભાવથી નિરંજન નિરાકર ૩૫ સત્કાંદપણે કીરણોના જ્યોત્તી સ્વરૂપ કાગ લગવાનની કૃતિ પોતાની અમોઘ કીરણ ચંદ્રમાં અર્પી જગતમાં જગમગા દરૂપ ઉજ્જવળ કાંતીમધ દાન્તા, કામની ને શાન્તા શાન્તી આપનારદે. વધત. હતી રે એ સંસ્કૃત ચાન્દ્રને રમજુ મણુને મુગ પાવાન ચાન્દ્ર છે. જેવડે તિમાં ગમં દીવામાં રતનપરું બનાવે છે જેથી સાથે પ્રવસ અમ. લાગી દ. હમન આગી મળી રોડીણી બનેશે છે. જેના પાંચ તારા પાંચ તત્વ છે. એ પાંચ તત્વ છે. એ પાંચ તત્ત્વના ચુનુ પ્રભાવ વડે આ સમગ્ર સુખી, યશીન ઉત્પત્તી

સ્થિતિને પ્રોતિને રતી મર્તાનો પ્રભાવ છે જેથી પ્રીતી પ્રગટી આશાત કામદેવ ૩૫ મનમત સ્વરૂપ મોહન ભગવાત મધુ માસ વસંત રતુદાગ્નના પ્રાકૃતી ભાવથી રસ, કસ, પેદા કરી મધુરના, કળ, ક્રુત પરાગને પ્રીતી પ્રગટાવી મધુ માસ એ ચૈત્ર માસ ગણાવેલ છે. તેમાં ચંદ્રરૂપ કૃષ્ણ ચંદ્ર આકૃષ્ટ્ય કરનાર ચંદ્ર ના યોગ ધાવ તો સર્વ રીતે સુખકર સંસારના વહેવાર તત્તિ વાણીગ્યનું, પાણી ને વાણી, સરસ્વતીને સાવિત્રી ૩૫ ગાવત્રી ત્રીપદા રૂપદેવી કુદરતી શક્તિ મદા માયાના સુરમરદાં વડે આપણું સદા કલ્યાણ બની રહેવાનું છે. આપણી કૃતિ ટીનને નિનિ નિયમના ફેર ફારથી આપણા આદોલનોનાં ઓળા ઓળસનાં ઓનંદ સંકિતનો પ્રભાવ પ્રગટી નક્કર ચંદ્રને વાતાવરણ પર અસર કરી કમ્પર કરી નાખે છે. એ નિયમાનુસાર છે. જ્યારે કમંતા ત્રણ પ્રભાવ સંકેત વિરમ અને અકમં એ પ્રમાણે આતી પણું વચ્ચે છે. તેમ તે કૃષ્ણપણું કુક દપદ, ના કાગ કર્તવ્યથી કળી કાળને સ્થાપી આપો છે વિલાસથી વિનાશ છે. જે વિદ્યાના પ્રભાવમાં વિપ્રાન ઉત્પન્ન કરતા દેખાય છે. તેમ ચાલુ સાકતી પાંચમ ચંદ્ર રોડીણીના ચોખમાં પરિવર્તન પાળું બનાવે છે. એ, સ્ત્રીનો ધણી દુઃખી એ દુઃખા ચણાથી આપ છે તેમ ચંદ્ર કૃતિકા અને રોડીણીના વગમાં મધ્ય લાગે આવતાં બને છે. જેથી નક્કર ગતી રાત્રીની રોડીણી છે. એટલે પ્રથમ વરસાદપણું બતાવે સુમળ જેવી રીતે રીતી જણાવે ખરે એક બીજાના અતિ કમજુથી બેચાળેચથી વાતાવરણ પર ભાર પડે. રોડીણી દ્રવીત ધાવ એટલે રજ પ્રતેત વાન ધાવ જેથી કૃતિકાના જળના પ્રભાવથી ચંદ્ર મનમધ કામદેવના કામનાથી વીદવગ મધ આતી પીપેપાન ૩૫ સત્ત્વ ત્રણ જન્ય જેથી રજપાત બને પીપેપાન ધવાથી બને નાજળ બને. જ્યાં નામંજાપણું બેઠેએ ત્યાં નિજંજાપણું બની રહી, સ્વતંત્રીન પુરતલકીન બની જવથી આવના વધાવે વર્ષા રતુના નક્કર પ્રામાં પજુ નીજંજાપણું રહે. ને તજ બંધાવા

નદિ, ઉલટું ઉનમાઢનપાણું પ્રંગટ “જેથી કૃતિકા કરે કરવું” રોહીણી કરે સુકાગ, ત્યારે નહિ ધરનો વરનો થયો વરનો એવી જતીથી ચાણુ સાલમાં લપકરપણું જણાવું છે. જેથી નવું

એસતું વર્ષ માટે નિર્માણ પધ્ધતિ વણવી ખતાવી છે. વધુ જાણ માટે ધ્યાન નકરો કરી ખતાવતાં વધુ જોવાનું ને જાણવાનું મળશે એ હેતુએ લખી જણાવીએ.

પશ્ચીમ

ઉપર પ્રમાણે રોહીણી અને કૃતિકા વચ્ચે મધ્ય ભાગમાં ચંદ્ર નહિ ધરનો કે ધાઢના માફક સ્થીતિ થઈ રહેલી છે. દોશાક ભાગમાં રોહીણીને ગાડુ અથવા ગાઢલી ધારે છે. કૃતિકાને છોકરા કહે છે ચંદ્રને વછીયાત કહે છે. તે પ્રમાણે ચંદ્રવણ જે વછીયાત પ્રવાણુ સંવત્તર નવા વરસના મુખ્ય ભાગમાં પ્રવાણુ કરે છે તેમાં ભાવાર્થ એવો છે કે, જો ગાઢના આગળ અથવા પાછળ વછીયાત હોય ને છોકરા પાછળે હોય તો કાં ગાઢના વચમાં રહેલ હોય તો સાર પરિણામ ખતાવે કે વણજ સારી રીતે કરી ગાડુ ભરી છોકરાને હુલાસમાં સાથ રમતાં દોશાક આનંદથી ધર તરફ પ્રવાણુપાણું ખતાવે છે. તેનું કળ સારું જણાય છે, ત્યારે આ ઉપરના નમોશા ઉપરથી પ્રત્યક્ષ જણાઈ આવે છે કે નથી કાઢ દામ ઠેકાણાનો જેથી કહેવાતું કે.

પૂર્વ

કોહરો.

‘રોહીણી ઘર ચંદ્ર તલે; વધે વધુ ઉતપાત; વર્ષાની વૃષા રહે, દેતેહ, જગતને ઘાત.’

એ પ્રમાણે છે તેમજ ચૂંચંદ્ર સમ વિવિધ ત પર આધૂણુ કરી રહ્યા છે કે જે ઠેકાણે ચૂંચં અસતપણું તે તરફ ચંદ્રનું વક્રનપણું એટલે તે માટે તહેવાનું કે.

“મુર્ધા ચંદ્રની ગતિ, હોય જો પ્રતિકુળ, મુખ શીલ વિનાસમાં દેતેહ કુખ મુળ.”

વળી ચેત્ર મુદ એકમ દીને આવે જો શુક્રવાર તે દીન આવે અમાસડી જો જોખમ જીવ અપાર તો તજ બનેલ છે. વળી શુક્ર અને બુધ અને ગુર તારા પૂર્વ, દિશા તરફ અથન છે. જેથી તેનો પલ્લ યોગ નથી અધુરામાં પૂર્ણ રીતે કુમ કેટ રૂપ તારો પાછળે કિન્તર દીસ; તરફ આવી

પોતા તરફ આકર્ષણ કરી રહેલ છે. જો ઉદય આકાશ હી કેતું હોય અન્ય જગત કહેવું. અન્ય પાણું બતાવે તો આવા કઠણ સમયમાં કેતુનું પણ આક્રમણ થઈ રહેલું છે. જેથી કાષ્ટ રીતે શુભ લાભ, રિક્ષીસિદ્ધિને સંપન્નિતો વિનાશપણું છે. વૈભવ, વિલાસને વિનોદને તો તોતલપણું રહેશે એટલે એથી જે રાગી અનુરાગીને અભાગી બનશે તેગીને જગતે રાક્ષસીપણું બતાવશે, નકામ વૃથા પીડા કામી જનોને આપી ગર્ભપાત ગર્ભ મૃતપણું બતાવશે એટલે સંયોગેપણું નહિ પણ વિયોગીપણું દાખવશે.

“ જ્યાં રાગ પ્રીતીને પ્રતિતીનો સમુજ્જો નાશ થવા સંભવ છે ત્યાં જગ એટલે જગત ભયુતિપણુને યોગ માવજ નહિ. દુઃખ દારીદ્ર્ય પણું ક્વેશને કંઠીપણું વધવાપણું બતાવે જેથી મનના તત્ત્વના તાપ વધે રોગ, દોષ, રોગ, વધે તાપ સંતાંપથી ઉઠનાર ઉઠકાપાત, જવાળામુખીનું દુઃખાળ રૂપ દારણુ કરે. ચોપગા, જનવર, વધુ મરે. રસ, કસ રહે નહિ, બાગબગીચા તુલસાન પામે આથી સ્પીટી વધુ જ્યાં કેતુ અને રાહુની કંક, ધન, મેષ, તે ગુહાર શી તે વધુ સોચવું પડે ક્રોધ અતિ વૃદ્ધીથી તે ક્રોધ અનાદ્યથી પ્રથમ સુકાળ જેવી રથિતિથી દેખાડી ભયંકર જળાય એટલે સટ્ટાસેદાના એવનાર વેપારી ધન પૂજું રીતે તમામ વેપારમાં તે વહેવારમાં તુલસાનીમાં ઉતરે બાર રાહીવાગમાં દવા દુઃખ કારણથી ભંજવાડ પેદા થાય. સરદમાં મરડી વધે આખા જગતમાં સતીપાતના રોગ-આળા દેલાય દીવાળી દિ દેવવાળી નહિપણુ દેવા-વાર્તા વધારી રેલના પુર મડી આવે કે લાવે જેથી આગતર ધાન્યના વાવેતર તણાઈ જાવ અગર તાપ પડવાથી કે સુકી દવા કવાના ને ચોમાસની શુભા ગતિવાન હોવાથી મધ્ય આકાશી આ વૃત્તવાન હોવાથી હાહાકાર મંચાવે. કુધ્ય ટંચા શીસાદ વધે. કરા, બરાને ગાજવીજના ઉતપાતથી

અગિયથી ભયંકર મૃત્યુકાળ બતાવે અથવા આકાળ મરણ સરણના આધાત લગાડે. રાહુ કેતુ એ બંને મુઠો નિચ કક્ષાના હોય અરાબર બારમાં ધન રાશીમાં પ્રવૃત્તવાન હોવાથી તે અસાડ ક્રાંતવું, નદીના વહન બધ, વર્ષા બંધને વાતાવરની દલા કવાવાળી બની દુષોતપણાથી તીવ્ર ફાટ હશે આક્રમણ હશે ત્યાં યાશે બાકીના બીજા ભાગમાં સાધારણ પણું રહેશે પણ એક-દરે તુલસાન ને નિયમ ભંજપણું બતાવશે.

પરમાત્માપર પ્રીતિ ધરાવનાર સુખી રહેશે નીતિ, નીમમે ચંલનાર ને આક્રમણ કરી રાક્ષી નહિ જો કે તેને સંગ તેવો રંગ લાગશે પણ પરમાત્મા કૃપાળુ આનંદ આરોગ્યને અતિ વૃદ્ધી કર સાધનથી પ્રણના સાનિધ્યથી ભજન કીર્તનથી તરી સુખી જીવન જીવી રાક્ષી જે માટે રામાયણમાં કહેલું છે કે.

કેવળ કલ્પીયુગ નામ આધાર, હરિ રામશે ઉતરે ભવ પાર.

એ નિયમ પ્રમાણે વધાર્યું યાશે સાદું સાતી સરળને સત્ય વર્તન ને વહેવાર કરનારો વધુ સુખી યાશે ને સદા પોતાનું કલ્યાણ કરી બીજાનું ભલુ કરવા પ્રગતિ કરી રહેશે ત્યાં નવો સેડા આગમન યાશે. આ સેડા પૂરે ધરે ત્યાં સર્વ પૂરે યાશે પછી તો “ કર્મ નામ ગણ નામ ગતિ ” પ્રજા મોક્ષમા અપર પાર છે વેદપણુ તેતિ તેતી કરી રહેલ છે. ત્યારે મારા જેવા હુદ્ર માનવીનું શું મળું? અણુવાળો મહાન પરમાણુ તત્ત્વમસી રૂપ સમુદ્રના શુંદને પણ પાર ના પામી શકે ત્યાં બીજા દીસાજમાં વાત છે.

વેતા તરફ આકર્ષણ કરી રહેલ છે. બે ઉદય-આકાશ હી કેવું હોય અનર્થ જગત કહેવું. અનર્થપણ બતાવે તો આવા કાણુ સમયમાં કેવળું પણ આક્રમણ થઈ રહેલું છે. જેથી કાષ્ટ રીતે શુભ લાભ, રિદ્ધિસિદ્ધિને સંપત્તિનો વિનાશપણું છે. વૈભવ, વિશ્વાસને વિનાશને તો તોતલપણું રહેશે એટલે મોળી જે રાગી અનુરાગીને અભાગી બનશે જેગીને જાગને રાક્ષસીપણું બતાવશે, નકામ વૃથા ખીડા કામી જાનેને આપી ગર્ભપાત ગર્ભ અપુતપણું બતાવશે એટલે સંયોગેપણું નહિ પણ વિયોગીપણું દાખવશે.

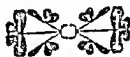
“ જ્યાં રાગ પ્રીતિને પ્રતિતિનો સમજાવો નાશ થવા સંભવ છે ત્યાં જામ એટલે યજ્ઞ જગતિપણુંતો યોગ ધાયજ નહિ. દુઃખ દારીદ્ર્ય પણું દ્વેશને દ્વેષીપણું વધવાપણું બતાવે જેથી મનના તનના તાપ વધે રોગ, દોષ, શોષ, વધે તાપ સંતોષથી ઉકળાટ ઉઠાપાત, જવાબાપ્રીતિનું કુષ્ઠાળ ૩૫ ધારણ કરે. ચોપગા, જનવર, વધું મરે. રસ, કસ રહે નહિ, બાગજાગીયા તુકસા- ન વામે આવી સ્થિતી થયું જ્યાં કેવુ અને રાહુની કક, ધન, મેખ, ને તુલાર થી ને વધુ બોચવું પડે ક્ષતિ અતિ વૃદ્ધીથી ને ક્ષતિ અનાદ્યીથી પ્રથમ સુકાળ જેવી સ્થિતિથી દેખાડી ભયંકર જથ્થાવ એટલે સદાસોદાના બેલનાર વેપારી ધન પૂણું રીતે તમામ વેપારમાં ને વહેવારમાં તુકસાનીમાં ઉતરે બાર રાક્ષીવાળામાં દવા દુઃખ કારણથી ભજવાડ પેતા યાવ. સરદમાં મરણી વધે આખા જગતમાં સતીપાતના રોગ- આળા ફેલાય હીવાગા દિ દેવવાળી નદિપણુ દેવા- વર્ષાદ વધારી રેલના પુર ચડી આવે કે છાવે જેથી આગતર ધાન્યના વાવેતર તજાઈ જાય અગર તાપ પડવાથી કે સુષી દવા ક્વાના ને મોમાસની રૂગમાં અતિવાન હોવાથી મધ્ય આકારી આ વૃતવાન હોવાથી દાદાશર મંચાવે. હુધ દંડા શીસાદ વધે. કરા, બરાને માગતીજના ઉતપાતથી

અતિટકી ભયંકર મૃત્યુકાળ બતાવે ચાવવા અંકાળ મરણુ સરણના આપાત લગાડે. રાહુ કેવુ એ બને મૂઠો નિચ કદાના હોઈ બતાવર બારમાં ધન રાક્ષીમાં પ્રવૃતવાન હોવાથી તે અસાડ કાટવું, નદીના વહન બધ, વર્ષા બધને વાતાવરની દવા ક્વાવાગા બની દુષોતપણાથી તીવ્ર દાષ્ટ દશે આદમણુ દશે ત્યાં ધારો બાકીના બીજા ભાગમાં સાધારણ પણું રહેશે પણ એક- દરે તુકસાન ને નિયમ ભંડપણું બતાવશે.

પરમાત્માવર પ્રીતિ ધરાવનાર મુખી રહેશે નીતિ, નીયમે ચાલનાર ને આદમણુ કરી શકશે નહિ જે કે તેને સંગ તેવો રંગ લાગશે પણ પરમાત્મા કૃપાળુ આર્પદ આરોગ્યને અતિ વૃદ્ધી કર સાધનથી પ્રયુક્તા સાનિધ્યથી જાગન કીર્તનથી તરી મુખી જીવન છવી સાકરી જે માટે રામાવણમાં રહેલું છે ૪.

કેવળ કલ્લીયુગ નામ આધાર, હરિ રામરે ઉતરે ભવ પાર.

એ નિયમ પ્રમાણે વચાઈ યારો સાદું સાતી સરવને સવ વતન ને વહેવાર કરનારો વધુ મુખી યારો ને સદા પોતાનું કલ્યાણ કરી બીજાનું બહુ કરવા પ્રગતિ કરી રહેશે ત્યાં નવો સેકા આગમન યારો. આ સેકા પૂરો થશે ત્યાં સર્વ પૂરું યારો પછી તો “ કર્મ નામ ગાદ નામ ગતિ ” પ્રયુ મીદમા અપર પાર છે વેદપણુ નેતિ તેતી કરી રહેલ છે. ત્યારે મારા જેવા હુદ માનવીનું શું ચંદુનું આજવાણો મદાન પરમાણું તત્તમચી ૩૫ અધુદના છુંદને પણ પાર ના પામી શકે ત્યાં બીજા હીસાજમાં વાત છે.

જો આવું હિંદમાં બને તો ?

કોઈ આવું રસાયણ શોધી કહાડી ગમે ત્યારે અને ગમે ત્યાં વરસાદ લાવે ?

ફક્ત ચારજ માસ વરસાદનાં છે અને આઠ માસ કોરા છે ત્યાં જો આમ થાય તો ?

માઝા મેદુ વરસાના હોય તો કેવું સાચું ?

અમેરીકાનાં કેશીનીયા રાજ્યમાં એરેન્ડો નામના ગામમાં એક માનવી વસે છે. તેનું નામ મોઈસ' મેરી હેટ્સીસ ૧૨ વર્ષની ઉંમરનો આ હંસમ છેડ્યાં હેટ્સીસી વર્ગીયો માઝા મેદુ વર્ષાની શકવાનો દાવો કરે છે.

યુનાનથી હોન્ડુરાસ યુધ્ધના પ્રદેશમાં તે ધંધાદારી વર્ષા લાવનાર તરીકે કામ કરે છે.

યુનાન વધમાં તેની સ્નેહરાત્રીથી તરફેણતાં તેણે રસાયણશાસ્ત્રનાં ક્ષેત્રમાં અપલાવ્યું.

તેણે રસાયણના અનેક પ્રયોગો પછી એક એવું મિશ્રણ તૈયાર કર્યું કે જે મીઠાણુ જે નુક અને વર્ષા લીનાનાં હવામાનમાં છોડવામાં આવે તો વર્ષા થાય.

૧૯૦૪ માં વર્ષા લાવવાને ધંધો હેટ્સીસી પ્રથમ શરૂ કર્યો. ત્યાર પછી તેણે તેના ૩૦ કરારોને પરીપૂર્ણ કર્યા છે. ને ત્રીસે વખત આતા પ્રમાણે આકાશ માંથી વર્ષા વર્ષો છે.

તેણે ગ્રાંભ કર્યો ત્યારે એક વખત વર્ષાને જાવવાની તેની શ્રી ૩૦૦૦ રૂપિયા હતી. તે સાથે તે એવી શરત કરતો કે જો કરાર પ્રમાણે ન વર્ષા ન લાગી શકે તો તે પૈસા લઈ નહી.

તે પછી તો તેની શ્રી વધતી ચાલી. ને એક વખત તો એકજ વર્ષા લાવવાની એણે ૩૦ હજાર રૂપિયા શ્રી લીધી હતી.

તે ગોલીસ શ્રીટ ઉંચા લોકોના ચાર પાંખાઓ ઉભા કરે છે. એ ચાંબલાઓના

મથાળે ૧૨ ચોરસ ફીટની એક ધાનુની ટાંકી બોલે છે. તે ટાંકીમાં અમુક રસાયણોની મીઠાણુ કરે છે.

આ રસાયણના મીઠાણુથી પેલી ટાંકીમાં જેસ ઉત્પન્ન થાય છે. આ જેસને, ઉંચે દવામાં છોડી દે છે.

હેટ શ્રીટના મત મુજબ ગમે તેવી શુષ્ક દવામાં પણ વરાળના બંડારો બરેલા હોય છે.

આ દવામાં તેના રસાયણમાંથી મુક્ત કરેલો જેસ હેડામાં એણે તો કુદરત તેના જવાબ તરફળ આપે છે.

૨૪ ફીટ ઉંચી ધાનુની ટાંકીમાંથી જેસ બળી નીકળે છે. તે પછી એ લીવસમાં વર્ષા પડેલા શરૂ થાય છે. ફેટલીક વખત ઝીણા ઝરમર આવે છે. કોઈ વખતે જબ્બર જાણતાં પડે છે ને કોઈ વખતે મુસળધાર વર્ષા છે. ને ફેટલીક વખત તો હેટ્સીસના આ પ્રયોગને કારણે પાણીનાં પુર પથુ આવ્યાં છે.

ન માની શકાય તેવી છતાં તે સત્તીવાત છે.

માઝા મેદુ વર્ષાવનાર આ અજબ શોધક એટલી બહિષ્કારી આપે છે કે જો સ્વયે પ્રયોગ કરે છે તેની આસપાસના સો માઇલના ચક્રવામાં દર વર્ષાસુએ સરેરાશ નેટલો વર્ષા પડે છે તેથી બમણા વર્ષા લે લાવી શકે.

પરંતુ તે એક માત્રની બહિષ્કારી આપી શકતો નથી. એક વખત તેના પ્રયોગથી વર્ષા આવેલા શરૂ થયા પછી તે અટકાવવાની તેની શક્તિ નથી.

૧૯૨૧ માં કેનેડાના આલ્બર્ટા પ્રાંતમાં યુએલ દુષ્કાળ પડ્યો. હેટ્રીકને વર્ષ દિ સાવચા ત્યાં બોલાવવામાં આવ્યો. તેણે મેડીસીનહેટ નામના શહેરથી ૨૦ માઈલ દુર ચેપાઇસ સરોવરના કાંઠે પોતાના યાજ્ઞશા ને ટાંકી ઉભાં કર્યાં.

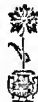
તે પોતાનાં રસાયણો તેમાં મુક્યાં ને તેને પરીણામે એટલો બધો વર્ષાદ આવ્યો કે ખેડુનોએ તેને પીન'તી કરી કે મહુરબાની કરીને આ બંધ કર.

સારકાચેવન પ્રાંતમાં આને દુષ્કાળ છે. ૧૭૪૧ પહેલાં ત્યાં દુષ્કાળ હતો ત્યારે હેટ્રીક વર્ષાદ લાવ્યો હતો. આને પછી તે તેમ કરવા તકવાર છે કારણકે માંચા મેહ વર્ષાવેલો એ તેનો, બંધો છે.

સામાન્ય રીતે આપણે એ વર્ષાદને અતુલ્ય કરીએ છીએ તેના વધતાનીકે ખુલાસો એવો છે કે સુધે પોતાના તાપથી સમુદ તથા ધરતી પરથી ખાણીને વરાળ રૂપે ઉઠે એવું છે.

ને બ્યારે ઉપરતી ઠંડકથી વાતાવરણ વધુ થીતળ બને છે ત્યારે વાદળાંમાં બીનાશને જાળવી શકતા નથી. ને તેથી વજન તથા દબાણને લઇને તેમાંથી ખાણી પડે છે જેને આપણે વર્ષાદ કહીએ છીએ.

હેટ્રીક એવા કાંઈ અજાળ રસાયણોની સીધ કરી છે કે બ્યારે આકાશમાં વાદળાં ત હોય ત્યારે તેના રસાયણે માંથી ઉત્પન્ન થતાં એસ હવામાં રહેલી વરાળને એકઠી કરીને તેના વાદળાં બનાવે છે ને તેમાંથી વર્ષાદ પડે છે.

“ખાતરો અને છવાતના દવાઓ.”

વેચનારાઓ:—

ધી બોમ્બે સીડસ સપ્લાઈ કું.

ખાતર અને બીયાના વેપારી.

ભાવનગર, મુંબઈ.

જરાયત ને બાગાયતના પુસ્તકો.

ગુજરાતી

૧ પૃથ્વરણુ	૦-૪-૦
૨ ખેતીવાડી પાઠશાળાનું લાગ ૧ લો.	૧-૪-૦
૩ ગુજરાતનો બગીચો	૦-૪-૦
૪ રવન્ધુ અને ખેતીવાડીની આબાદી	૧-૪-૦
૫ ખેતીના ધંધામાંથી પૈસા કમાવાની કુંચી	૧-૮-૦
૬ માવ-ભેંસ-ધોમ, ઉછેરવાની રીત	૧-૮-૦
૭ હિન્દી જરાયત ખેતી	૨-૦-૦
૮ બગીચાનું પુસ્તક	૨-૮-૦

૯ માગાનો ભાખીઓ	૨-૦-૦
૧૦ કપસ ૧ લો.	૧-૦-૦
૧૧ „ ૨ લાગ	૧-૪-૦
૧૨ ફળવાડીની ખીલવણી	૦-૧૨-૦
૧૩ ગોસંવર્ધન	૨-૦-૦
૧૪ દોરોનો વેદ	૧-૦-૦
૧૫ દાણનું વાવેતર	૦-૧૦-૦
૧૬ વનસ્પતિની વાતો	૦-૬-૦
૧૭ ગુજરાતનો ફુલબાગ	૦-૮-૦
૧૮ ખેતીવાડીના મુળત્વો.	૦-૬-૦
૨૦ ફુલવાડીની ખીલવણી	૦-૧૨-૦
૨૧ ખાતરોની માહિતી	૦-૬-૦

હિન્દી

૧ કૃષિ-શાસ્ત્ર	૧-૪-૦
૨ ભારતીય કૃષિવિજ્ઞાન	૨-૪-૦
૩ ખાદ્ય	૧-૪-૦
૪ ખાદ્યનો ઉપયોગ	૦-૧૫-૦
૫ ધરતી બાગવાન	૦-૮-૦
૬ કોસાનની કામગીરી	૦-૫-૦
૭ કૃષિ-મિત્ર	૦-૫-૦

મરાઠી

૧ અમથી રોતી	૩-૦-૦
૨ ખેતી સંબંધી ઉપયોગી માહિતી	૩-૦-૦
૩ કૃષિશાસ્ત્ર	૦-૧૦-૦
૪ કોષીની લાગવડ	૦-૬-૦
૫ કોષી ફાલ્ગરની લાગવડ	૦-૬-૦
૬ દોરોની લાગવડ	૦-૮-૦
૭ સાંભળના મેળા	૧-૦-૦

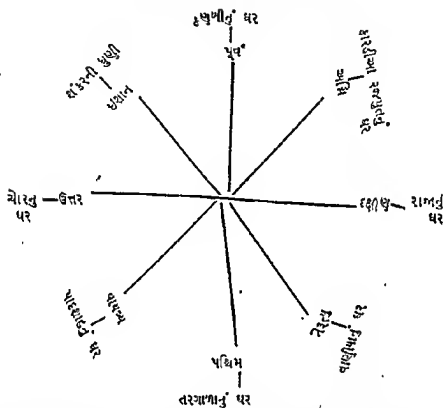
આર. રાય એન્ડ કું.

પબ્લિશર્સ અને કમીશન એજન્ટ્સ.

૨૦૮-૧૦, ખેતવાડી મેઈનરોડ,

મુંબઈ, ૪.

તેતર પશ્ચિમપરથી વરસાદની આગાહી

ગામાના વનની દરબાર હડીગાઇ કરસનછ તેતર પક્ષીના બોલવા ઉપરથી વરસાદ નેવાળી રીત નીચેની મતલબની લખી મોકલે છે:— વરસાદના ચાર મહીના આગાહ, ચાવણ, વાદરવો, અને આસો-તેમાં દર રાત્રિનારે દિવસ આપથી ગયા પછી ગાંમથી એક પરી ઉડું જવું વાવળા ખુણા સામે મોડું રાખી બેસવું ને દિવાએ તેતર બોલે તે ખાસમાં રાખવું તે તોતર કહેવાય.

રત્રીનારે પક્ષી ઉડ્યા પહેલાં તેજ જગ્યાએ એટલે રાત્રિનારે સોજે ને જગ્યાએ મથા દોઢાએ તેજ જગ્યાએ જવું. વાવળા ખુણામાં મોડું રાખી

બેસવું. પહેલું ને તેતર બોલે તે પ્રમાણે તેનું રજ સમજવું.

છવાલ ખુણામાં તેતર બોલે તો વરસાદ બહુ થાય. પૂર્વમાં બોલે તો વજ્ર વરસાદ થાય તથા અગ્નિ ખુણામાં તથા દક્ષિમાં તેતર બોલે તો વરસાદ ન થાય નૈઋત્ય ખુણામાં તેતર બોલે તો આઠ દિવસ પછી વરસાદ થાય.

પશ્ચિમ દિશામાં બોલે તો થોડા ઝાંટા થાય દરરોજ જમીન પલાળે વાવળામાં બોલે તો આઠસમાં બોલે ડોળ થાય અંધાર થાય. વજ્ર વરસાદ થાય નહીં.

આવતો અંક વી. પી.

ગોપાલ — કૃષ્ણ.

પ્રચાર — ચિત્ર.

મી. યાજ્ઞિક.

તારી ફિલમ જોવાની અધિરાત્ર ક્યાં અનુભવી છે. પહેલેજ દિવસે પાટણીમાં તારે શુભી જવું દંતુ પણ યાદ આવે છે. ફિલમ ખરાબ કે સારી એનો બગાડો તું જોઈ જાતીને કરતો. મને ફિલમ જોવાનો શોખ છે પણ જેની પાછળ કંઈક હેતુ હોય એવી ! પછી વખત સારી ફિલમ અને વખણાવતી જોઈને મને નિરાશા મળી છે. જ્યારે આ વખતે કંઈક જુદું જ બદલ નીકળી આવ્યું. પુરાણીક ચિત્ર છે અને એની અંદર કૃષ્ણ બાળચરણનું સોદાવણું ચિત્ર ઉપરાંત મા. ફરસામને કંઈ ભૂમિકા પડી કોઈ ! દને સ જેમ બનવું આવ્યું છે તેમ આ ફિલમમાં દશે એમ ધારી એ દિવસ સેન્ટ્રલમાં ફરવાળપર જઈ અપડાયેલ.

ચિત્ર શરૂ થયું. પ્રગટનું જુદુંજુદું. પછી દરેક ગીતમાં એની આવડતી નવીનતા નિરાશા ઉત્સાહમાં હતો ત્યાંજ ફુનિયાનાં જે ગોળાપર મામાતાને ઉભીરાખી જાણે કે એનાંથી જન્મતું પાત્ર ન થવું હોય. પછીનો યાજ્ઞિક શીલમ આગળ વધવા માંડી અને સાથે સાથે દોરાની મુંજવણ પણ વધવા માંડી. ગોપાળ કૃષ્ણ નહિ પણ જાણે ગોપાલનું કંઈ આ ચિત્ર જોતા ન હોય એમ એક પછી એક સિન આવતા ગયા. એના જેવી ગાયો જે ભારતના કિસાન પાસે હોય તો આજે કુધ-માખણ અને જાજરા માટે ભારતના બાગને ટળવવું નહિ પડે. એદ એટલોજ કે આજારે તો સારામાં સારું પશુધન કત્તે ખાતે જઈ ત્યાં ખલાસ થાય છે. અને ગોપુત્ર એનું વસોણું અને કુધે ભરતા હાંડા

આજારે પણ આંખ આગળ આવે છે. ઇચ્છા થાય કે એટલુંજ પશુધન ભારતમાં પાછું ચોડાજ વરસમાં ઉત્પન્ન થાય. જ્યારે કેસી જે આખાજનાં સંગ્રામ વચ્ચે મિસાય છે ત્યારે માનવ અને પશુની શકિત વચ્ચેના સાચો ખ્યાલ આવે છે. આજારે હિંદના વડા રાકેમ આખરૂં મરતિને વેગ આપેા અને નેનાં જોકમાં જે અવા આખરૂં દરેક મામતાં કિસાનને એટ મળે તો ! પણ એવાદ મુધારવામાટે સારામાં સારો એક રસ્તો મોકળો થાય. બને માટે અત્યારેનું નવું પ્રધાન મંડળ ઘણું કરી શકે અને ભારતમાં વળી પાછું પશુધન ઉભારવા માટે ! કંસ જોવાને જ્યારે ફક્ત ૫૦૦ ગાયો આપવાની વાત એકાદમાં આવે છે અને ત્યારે સર્વ એક મતે ના પાડે. વિદેશમાં પશુઓ પેદાશું તુકરાન કરી શકે છે તેના આગેદુમ ચિતાર આખા કંસ સંચના નાશ બનાવે છે. હજી પણ હિંદમાં આવા પશુઓ છે તેનો પુરોપુરો ખ્યાલ ચિત્ર જોતાંજ આવે છે. આવો શુંદર ખ્યાલ અને તેની સાથે પુરાણા કાળનો મુખેજ મેળાઈ પ્રભાતે જે પ્રચાર હિંદ અને વિદેશમાં કર્યો છે તેને માટે ભારત આજે પણ મગરૂની લાઇ શકે છે. આરા પ્રચાર ચિત્રો જુદી જુદી જગતનાં જે ત્રસાર આજ તે ભારતને ફિલમ ઉદ્યોગ નવું જોમ પકડે બીજી વખતે આવુંજ પ્રચાર ચિત્ર 'ધરતી માતા'

રોય.

વનસ્પતિ વિજ્ઞાન

—લેખક—

સ. મા. શિ. પંડ્યા બી. એલ. બી. એસસી. અને રા. એ. ત્રિ. ગાંધી. એમ એસસી.

૫૪૪ મુળ

ફેટલીક વાર વેલને ટેકાપર બિંત [વગેરે] ચડવાને આધારની જરૂર પડે છે ત્યારે જેમ આપણે હાથેથી સીટી પકડી ચઢીએ છીએ તેમ જ્યાં જરૂર પડે ત્યાં વેલને આગવુંતુક મુળ કુટે અને તેથી તે આધાર કે પકડ મેળવે છે.

અંતરીપલ મુળ

સામાન્ય રીતે મુળ જમીનની સપાટીની નીચે આવેલાં હોય છે પણ વડ [નવીપન] કેવડા મેડોનસ વગેરેના મુળ હવામાં પણ આવેલાં છે તે ફેટલીક વખત હવામાં રહીને પછી જ્યારે જમીન સુધી નીચે આવી જાય છે ત્યારે જમીનમાં પણ ઉંડા ઉતરે છે. એ રીતે જમીનમાં ગયા પછી છોડ કે ઝાડને ટેકા આપે છે, જમીનમાં ગયા પછી તે સામાન્ય મુળની માફકજ વર્તી મેળવેને પગની ગરજ સારે છે. આવી જાના મુળ અવરોધી કે આંતરીક કહેવાય છે. ફેટલાક ઓરછીપ્રદ કુંબના અને બીજાં છોડનાં મુળ હંમેશાજ હવામાં રહે છે અને કદીપણ જમીનમાં જતાજ નથી આવા છોડ આકાશ રથીત એવી ફટકા કહેવાય છે. આકાશ રથીત છોડના મુળ જડ અને ક્ષાર જેવા પેષક પદાર્થો વાતવરણ માંથી લેવાને ટેવાયલા હોય છે, અને ક્યારે માટે તે મુળની ઉપર વાદળો [રપ-જ] જેવું, વે-લામેન' નામનું પડ આવેલું હોય છે.

ફેસ મુળ.

દરીયા કીનારે ખારટ અને કાદવવાળી જમીનમાં ઉગતા છોડનાં મુળ કાદવમાં આવેલા હોવાથી જોઇતા પ્રમાણમાં પ્રાણવાયુ મેળવી શકતાં નથી તેથી તેવા છોડમાં એવી શક્તી હોય છે કે તે વડે અમુક ખાસ જાતનાં ઉભા મુળ પેદા કરી શકે છે. આ મુળને શયે એક કાણુ હોય છે અને તેમાંથી

હવા જડ શકે છે અને તેમાંથી પ્રાણવાયુ અદરની મુળ સ્થાનને મળે છે. આ જાસો જાસ કરનારા મુળ 'ફેસ મુળ'.

પરવલ બી મુળ

વાંદ (Loranthus longifolion) અને વીરકમ જેવા પરવલ બી છોડ ગેરે (સાઇટસ) બીજા છોડની શાખાઓ ઉપર હોય છે અને પેતાનાં મુળ પગમાન છોડ (હોસ્ટ) ની શાખાઓની અંદર દાખલ કરી ખોરાક સુધી લે છે. આ મુળ આ કમને માટે ખાસ લાયક બનેલા હોય છે અને તે ઘુસણમુળ (હાસ્ટેરીયા) કહેવાય છે. ફેટલાક પરવલ બી છોડ તેમના આ ઘુસણ મુળ બીજા છોડની શાખા કે-ઝાડમાં દાખલ કરવાને બદલે સીધા પગમાન રાખનાં મુળમાજ દાખલ થઇ પોષણ મેળવે છે. તમાકુના મુળ પરનો વઢિ (રૂટાઇન લુટી) આ જાતના ખાસ ઉદાહરણ છે.

બે કટેરીયલ ગાડવાળા મુળ

આંબળી, આમળ, વાટાણા, વાલ, સણ, ઇંકડ, વગેરે બહુધા શીંગાવાળા કીંગ વર્ગના (લેગ્યુમસ) છોડનાં મુળ પણ ખાસ જેવા જેવા હોય છે. આ કોળ વર્ગના છોડના મુળને નાની મોટી સદમ જંતુ (બેક્ટેરીયા) થી બનેલી ગાંઠ (બેક્ટેરીયલનો ડ્યુસ) હોય છે. આ ગાંઠ બેક્ટેરીયા નામના અતી સદમ જંતુથી બનેલ હોય છે અને તેથી વાતા વરણમિત્ર નગવાયુ (નાઇટ્રોજન) ઉપયોગમાં લેવને જમીનમાં નગવાયુનું પ્રમાણ વધે છે. તેથી પાકની ફેરબદલીમાં કોળ વર્ગના પાકને સ્થાન આપવાથી તથા કોળ વર્ગના પાકને ખાસ લેવાથી જમીનમાં નગવાયુ વધી જમીનના કસ સુધારે છે. "આમ ખેતીમાં ઉપયોગી હોઇ એકતરે આવા મુળ લાલકર્તા છે."

MADE POSSIBLE

THROUGH

J. B. L.

CASCADE.

RADIANT HEALTH—Balanced Nerves—Desire to Work and Most Important of all that "live wire" sort of feeling follows internal baths. No medicines, no complicated routines, but simply an amazingly sensible treatment that has almost miraculous effects. Every man or woman having indifferent health or ailing can lay a new foundation for an enduring physical structure through the J. B. L. internal Bath treatment.

FREE

HONEYDEW, DEPT. K-7.

Taj Buldg. Hornby Road,
BOMBAY.

DEAR SIR,

I should very much like to acquaint and enlighten myself regarding the famous J. B. L. Cascade internal Bath apparatus and treatment. Please send me your treatise "Why we should bathe internally" together with genuine letters and testimonials from persons who are already benefitted by the internal Bath treatment.

Please write in Block Letters.

NAME.....

ADDRESS.....

POST THIS COUPON TO-DAY.

સ્વિકાર.

૧૫ જાન્યુઆરી.

શ્રી ભેખડ-સા. વાનુ પ્રસાદ સહસ્ત્રલશી

દેસાંધ, B. AG. F. R. H. B.

જામનગર,

હાઠીઆવાડ.

કિંમત રૂપીયા ૫૫.

જ્ઞાન દોષથી લેખનની શરૂઆત કરી અને પછી બેતીસામીમાં પુસ્તક લખવાનું શરૂ કર્યું. તેના ફળરૂપે 'વનસ્પતિની વાગો' બહાર પડી પછી તેના નોંધની ઉપાધીમાં પડ્યા અને જિના લેખન કામમાં સુગતા નહોતે પણ માત્રી ઉક પાંચ ૭ વરસ પછી આપણને એનું પુસ્તક 'ફળાગ શરૂ' મળે છે. તે પણ ખાસ પ્રશ્નમાં માટે તૈયાર થઈને બહાર આવે છે; કોટરે કંઠાય બહારનાં લોકોને આને લાગ થોડે મળે.

એમાં આપણા વિષયો પણ ખરા મુજબનાં પણ લેખકો અગાઉ જુદા જુદા પુસ્તકમાં લખી ચુક્યાં છે હતા પણ બેતી દરેક વિજ્ઞાનથી વિકાસ કરતી લેખકની એમણી લાડું નવું જનજીવન મળે છે. નિંદામાં અને મુખ્યત્વે કરી કાઠીઆવાડ નેતા દેશમાં ૩ વર્ષ ફળની બેતી ખાસ કોઈ માત્ર છે. ત્યાં તે માત્ર પુસ્તકની જરૂર છે. આને માટે કાલ રાજ્ય પોતાના રાજ્યમાં દરેક કામમાં મહત્ત્વ એક પુસ્તક આપી અને તે પ્રમાણે સારું ચૂંચનાં પણ મળે અને તેનો લાભ મરિય કોષનને મળે તોજ એ રા' ઉપયોગી માત્ર. તે ૩ આવી કિંમત આ જમાનામાં પણ વધારે લાગે છે. હમો આપણ રાજ્યને કીમ્મે ૩ રા. વાનુપ્રસાદ વધારે પુસ્તક આવી જનના હર વરને આપે.

શ્રી પ્રેમાનંદ ધોળીદાસનું

શ્રી પ્રેમાનંદ અવસાન,

શ્રી પ્રેમાનંદની જન્મ પણ મારામુખી સ્ત્રી નથી

વરિયા મારામુખી આજાખાતાના નિવન રૂપીયા શ્રી પ્રેમાનંદ ધોળીદાસનું તા. ૧ લીન. ૧૯૫ વર્ષની વયે અમાનક હવે અંત પડવાથી મોકળનક અવસાન થયું છે.

આજાખાતામાં વિશ્વક તરિકે તેઓની કાર-કારી વધારી અને આજાઈ દેવાથી તેઓની રૂપીયા તરીકે નીમણું કરવામાં આવેલી અને લાંબા અગવ સુધી આ દોરો ભોજી તેઓ કિંમત પંદરેક વર્ષથી ચેલન પર ઉતર્યા હતા. રૂપીયા તરીકેના લોકપ્રિય કામોને લીધે લોકો કીમને જ્યાં જ્યાં મરેલા ત્યાં 'રૂપીયા કાઠા' ના બદલે ભોજા નામથી જાણખતા.

ચેતાની લોકોના પાટીદાર કામમાં પણ તેઓ એક અમેસર તરિકે કામ કરતા અને જરૂર પડતી તેમને આનંદથી સહાદ અને મદદ આપતા.

શ્રી ગીમનાવાઈ કી અને આજ મરણનું સંસ્થાના તેમજ રાજપૂત કોઈ માટે જ આજાના વ્યવસ્થાપક કામોટી મારફત વગેરે સુધી તેઓએ મહત્વની જનસેવા અને નેતરી કરી જ્યાં હતા તેમની મરણ નેતરી તેની હતી. તેઓ ચેતાના શીવન સાર રજાવને લીધે બહોળું કિંમતનક મરાવત હતા. રા. મા. વિનિંદશાહ શા. મે. ૨. કલાભાઈ, મે. ૩ લીમકર શા. મે. જામનગર મેદી વનેરની પ્રેમ મંદળના એ હતા રજાવે પગપકારી અને નિખાલસ હતા. નિવમીતે વ્યાસમ અને સારા જીવને લીધે તેઓ ૧૫ વર્ષની વયે હતા સારે આરોગ્ય ભોજાવતા હતા. પ્રમુ તેમના અભાને કાંતી આપે.

ટમેટા (TOMATO)

બોટાનીકલ નામ "LYCOPERSIUM ESENTENTUM."

(યુ. ટમેટા, ઇ. ટમેટા; હિં. લિકોપર્સીયમ એસન્ટન્ટમ. રામીલ સીમવેન્સા અથવા પન્ડીરીવેન્સા)

સપાડ પ્રદેશમાં (ONPLAINS) જીવન થી નવેબર.

કુંગરાણ પ્રદેશમાં (ONHILLS) માર્ચ થી જૂન.

માનવ જીવન

ટમેટા મૂળ સાઉથ અમેરીકાનું વનસ્પતિ છે. તેમનું વનન થંડું હોવાથી આપણાં જેવા ગરમ પ્રદેશમાં શીયાળા તેમજ ચૌમાસમાં વાવવામાં આવે છે. તેમની ઘણી જાતો છે જે બધી આપણે ત્યાં સારી યાવ છે. ટમેટાં પાકે ત્યારે રતાશ ઉપર હોય છે અને ફલામાં ખાદ્ય હોય છે કારણ કે તેમાં એસીડનો સમાવેશ થયેલ છે. આ એસીડમાં લોહિને મુખારવાનો ખાસ શુભ છે. ઉપરાંત તેમાં 'C' (સી) નામનું વીટામીન છે જે મગજને ઉત્તેજન આપે છે તેમજ પ્રોતીનો પણ સારા પ્રમાણમાં રહેલા છે. આપણાં બધારણ્ય મારે વીટામીનો, પ્રોતીનો, કાર્બોહાઇડ્રેટ, લોક વિ-અગ્રવના છે ને ટમેટામાં સારા પ્રમાણમાં છે. ટમેટામાં લોહિને શુદ્ધ કરવાનો તેમજ ત્યાં સાંત કરવાનો ખાસ શુભ છે. રસવાળાં દરેક ફળો મનુષ્યને જાતી મંટે ધણાજ ઉપયોગી છે. કુન્નરતની લેબોરેટરીમાં સંશોધન કરી રસવાળા ફળવિશે નીચે પ્રમાણે સમજાવી આપે છે. "joicy fruits are rich in vitamins and make a useful addition to diets of the poorer type"

બીજાવાવા (Seeds souring)

ખુદ્શી જગ્યામાં દરેક ક્યારા તેમજ રોવલી વિ. બીજાં વાવવામાં આવે છે. અને અડી ફળીઆ હોર બીજાંમાંથી ૭૦૦ થી ૮૦૦ હેક્ટર યાવ છે. અને એ દિસાને પાંચેર બીજાં રેતી

સાથે ભેગરી છુટા છુટા છાંદવા અને તે ફંકાવ તેટલું પાંદમનું ખાતર નાખવું. બીજના ક્યારા જેમ જેમ સુકાય તેમ તેમ થોડા થોડા પ્રમાણમાં બીજાગરા વડે પાણી આપવું. સખત વરસાદ અને તડકાથી રક્ષણ કરવું.

રોપણી (Trans plan ting)

જ્યારે હોડ ફેરવવા લાયક યાવ ત્યારે અગાઉથી તૈયાર કરેલ ખાતર મિશ્રિત ક્યારામાં રોપવા. ટમેટાનો પોટો, રાતર-દિમ છે માટે જ્યાં દિમ ન પડતું હોય તેવી જગ્યાએ દરેક હાર વચ્ચે ૩ ફુટ અને હોડ વચ્ચે ૧૫ ફુટનું અંતર રાખવું. પણ નોર્મન ક્લડીઆ અને એરી બીજાં ફંડી જગ્યાએ કે જ્યાં દીમ ઘણું પડે છે, ત્યાં હોડા નજીક નજીક હારના સમુદયમાં (Group) વાવવા દરેક હાર વચ્ચે ૧૧ અને હોડ વચ્ચે ૧૩ થી ૧૫ ફુટનું અંતર રાખવું યોગ્ય છે. દરેક સમુદ વચ્ચે ૩ થી ૪ ફુટનું અંતર રક્તાં દરેક રાખવામાં આવે છે. જ્યારે ફંડી વધારે જગ્યા ત્યાં પાસની દહી થી જગ્યા કરેલ.

ખાતર (Manure) ટમેટાં દરેક જાતની જગ્યામાં યોગ્ય રીતે છે પણ ખાતર મિશ્રિત ગોરુણું જમીન ઉત્તમ છે.

તેમને માટે ચાવના, પાણનું, થોડાની લાદ, ખડીની લીંડી, ઉડરાનું અગતીકે ખાતર સાર છે. ટમેટાંના પોષણમાં પોષક

(Potash) ખાદ્ય અમલ્યનો છે. તેથી પોટાશવાળા ખાતર આપવાથી વધારે ફાયદો થાય છે. ટમેટા વાવવા માટેના ક્યારામાં રેપણી અગાઉ ત્રીસેડ ખાતર નાખવાથી પ્રજાજ ફાયદો થાય છે.

૨૦ રોર સુપર ફોસ્ફેટ એક લાઇબ.
 ૨૩ થી ૨૫ " નાઇટ્રોજ એક પોટાશ
 ૩૦ થી ૩૫ " ગળઉં ખાતર (ઉકરડાનું).
 જ્યારે ટમેટાને પ્રલો ખેસવા શરૂ થાય ત્યાર થી તેમને નીચેના ૨૬ પંદર દિવસે એક વાર આપવાથી ફળો મોટા અને વધારે આવે છે.
 ૨ લાગ એમોનિયમ સલ્ફેટ. ૪ લાગ સુપર ફોસ્ફેટ. ૧ લાગ પોટેશીઅમ સલ્ફેટ. આમાંનું અડી રૂપિયા વાર મિશ્રણ. બે જેલન પાણીમાં નાખવું નેપ્રજે. ખાન રાખવું ૩ વધારે ખાતરથી પ્રાદાનના વધારાથી થશે અને ફળની આવક ધરી જશે.

માવજત—ટમેટાની જાત વેલા જેની છે અને તે એક પુટ ઉચ્ચમાં વખા બાદ ઝળીજો દાઢી શરૂ કરે છે. ટમેટાની જાત વેલા માફક વધતી હોય તો ટેકા આપવાથી જરૂર રહે છે. ને ટેકા આપવામાં ન આવે તો ઉપર વધવા ને જાદવે આસપાસ ધણું વચે છે. જેથી હવા, તડકા વિ. દાખલ ન થઈ શકતા હોવાને લીધે ફળ આછા તેમજ વીણવામાં જવું મુશ્કેલીઓ પડે છે.

દરેક હારની બન્ને પુછે નાની લાકડી ખોરી તેમની સાથે વાંસની લાંબી પટ્ટી બાંધવામાં આવે છે. આ પટ્ટી સાથે રેપાઓ, રેશા, સુતરી વિ. બાંધવામાં આવે છે. જોરદાર ઉગાવો કરવા માટે મુખ્ય ઝળીજો રાખી પાકની કોપી નાખવી નેપ્રજે. આમ કરવાથી દરે વીધે ૧૦ થી ૨૦ મહા પાક વધારે ઉતરે છે. પાણી દર ૧ દિવસે એકવાર પાવું અગર જરૂર જણાય તે પ્રમાણ આપવું. ટમેટા તૈયાર થતાં ૨૦ થી ૨૨૦ દિવસ લાગે છે.

ટમેટાની મધ્યમ જાતને પાક સાધારણ જમીનમાં વીધે ૪૦ થી ૫૦ મણ ઉતરે છે પણ તેને જાતને માલ સારી ખાતરમિશ્રિત અને ઉપરોક્ત આવજત થી. ૩૦ થી ૭૦ મણ જેટલો થાય છે. બે ટમેટાંના બે વાવેતર કરવામાં આવે.

(૧) લુલાઈ (૨) સપ્ટેમ્બર તો ફળો અકટો જરૂરી લુલાઈ સુધી મળતાં રહે છે. કુમરાળ પ્રદેશમાં વસંત ઋતુમાં વાવવામાં આવે છે.

ટમેટાનું (પાક) પૃથ્વકરણ.
 (૧) પાણી ૬૪.૫૨ (૨) મોડીન(મજલ) ૧.૦૨
 (૩) ચરખી ૦.૦૮ (૪) કાળેદાણેટ ૩.૬૦
 (૫) ફલારીયા ૦.૦૬૮ (૬) ૦.૦૧૮. (૭) ફોસ્ફરસ લોહ ૦.૦૮

રમણ દોશી

ઇસ્ટ એન્ડ વેસ્ટ

ઇન્ડિયન કંપની લીમીટેડ
 (સ્થાપના ૧૯૧૩)

(હેડ ક્વાર્ટીસ—ઇસ્ટ એન્ડ વેસ્ટ ગિલ્ડીંગ, મોટ, મુંબઈ.)

લાભવચાળા અને પ્રમાણીક એજન્સીને નિયંત્રિત કરતો મહે છે.

અંગ્રેજીનાં વીમાની સંધ્યાર સ્વદેશી કંપની

ઔદ્યોગિક

આગાદી અને... આગાદી માટે

કમર માસિક

એકલું સચિત સાત્રીય અને પ્રમાણભૂત માર્ગ, દરેક છે. ખેતી, કામગીરી, વિમાન અને વેપારને લગતું એકલું સચિત મુંબઈમાંથી માર્ગો દોને સારી વાથી (સને ૧૯૩૧ ની નવન્યૂઆરીથી) દર માદને નીચમીતપણે પ્રગટ થાય છે.

અનો દરેક સેખ સાત્રીય અને પ્રમાણભૂત હોવા છતાં દરદમેશ સર અને ધોળે ભાગે સચિત હોય છે.

[આગી માટે અનો મમે તે અંક જુઓ. તે તમને પસંદ પડશે.]

વાર્ષિક લવાજમ

દિ-દ: રૂપીઆ ત્રણ.....નિરેશ: છ સિલિંગ

લખો—કમર ઔદ્યોગિક,

સોદાગરવાડ મુરત.

ગામજીવન સહકાર્ય અ. ખેતી

લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦

મામજીવન સહકાર્ય અને ખેતી પ્રવાસન

માંડી, વડોદરા.

ગ્રામ-સેવા

લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦

૬૦ સેવા ગ્રામ

મુ. ઉનાવા (વાયા) કલોલ

(ગુજરાતી)

ખેતવાડી વિજ્ઞાન

(માસીક)

રૂ. ૨-૮-૦ લવાજમ

ખેતવાડી વિજ્ઞાન

લીખડી (કાઠીઆવાડ)

(ગુજરાતી)

ખેતી વાડી

(માસીક)

રૂ. ૨-૦-૦ લવાજમ

ખેતીવાડી

ઉદવાડા R. S.

B. B. Ry.

(ગુજરાતી)

ખેડુત-ખેતી અને સહકાર

(માસીક)

રૂ. ૨-૦-૦ લવાજમ

કચ્છી બજાર,

મુરત.

B. B. I. Ry.

જગતીત

(માસીક)

લવાજમ રૂ. ૨.

આર્થિક પ્રેસ,

રોજકાર, કાઠીઆવાડ.

ઉદ્યોગ

(માસીક)

લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦

મુ. નડીઆદ.

M. B. & C. I. Ry.

નાળીએરી

નાળીએરી, એ તાડ, સોપારી, અને ખલુરીના વર્ગનું વૃક્ષ છે તે ૫૦ થી ૬૦ હાથ ઉંચું, સીધું સરળ હોય છે. યા, સફાઈદાર તથા વચમાં સળંગ પોતું હોય છે. તેનાં મૂળ ઉંચાઈના પ્રમાણમાં જોડાં હોય છે. તેને ઝાળીએરી હોતી નથી. ટોચપર-મથાળે, ૧૫ થી ૨૦ પાંદડાંના લુમળો હોય છે. તેથી તે જાડીના આકારનું લાગે છે. પાંદડાં, ૮ થી ૧૦ હાથ લાંબાં હોય છે. ગરમ દેશમાં દરિયા કાંઠાની રેતાળ જમીનમાં નાળીએરી વધુ પ્રમાણમાં દરવખાન આપ છે. હિન્દમાં મુખ્યત્વે કેરળ, કર્ણાટક, કાશ્મિર, સલ્વાદિ, મલબાર કઠિ અને કાઠીઆવાડમાં મહુવા બંદરે તેનાં મોટાં વન છે. દક્ષિણ પ્રદેશના લોકો તેને “મદાડ” કહે છે. કાળી, ચીકણી તથા ગરક કાંઠરીવાળા જમીનમાં નાળીએરી ઉછરતી નથી. તેને દરિયાકાંઠા જેવી રેતાળ અને ગોરાડુ જમીન સારી ગાંધક આપે છે.

નાળીએરીનું ઝાડ વાળાથી ઉગે છે. સારી આંખવાળા ફળને, જે હાથ જોડાં ખાંડમાં દબાવીને વંચાય છે. વાળા પછી ૭ માસે તેને વાંદાની પેઠે મરજ પુટે છે. ફળનું ધર પણ કરવામાં આવે છે. તે જાંબડામાંજ ઉછરે છે. તેને ચાર વર્ષ સુધી પાણી પાતું પડે છે. સારી માવજત હોય ; તે પાંચ વર્ષની ઉંમરે તેને કુલોના લૂમ આવે છે. લોકો તેને “મંજરી” કે “માંજર” કહે છે, તે એલાયથી ડાઘજેની હોય છે. તે ખારેમાસ આવે છે. મંજરી કુટ્યા પછી, એક વર્ષ નાળીએર બંધાય છે. દરેક મંજરીમાં ૫ થી ૫૦ નાળીએર હોય છે. દરવર્ષે એકંદરે એકાદમાં એકાદ ૨૦૦ થી ૫૦૦ નાળીએર ઉતરે છે. એવી રીતે ૫૦ થી ૬૦ વર્ષ સુધી નાળીએરી ફળ આપે છે.

નાળીએરીના જેવું ઉપયોગી ઝાડ દુનિયામાં બીજું એક નથી. તેથીજ તેને પૃથ્વીપરનું કલ્પદ્રુષ્ટ કહ્યું છે. ફરે તે વૈદ્યમાં કેટલું ઉપયોગી છે તે તપાસીએ—

ફળ : નાળીએરીના ફળને “ નાળીએળ ” કે “ શ્રીફળ ” [શ્રીઃ ફળ-શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માનાં પ્રિય—પત્નિ, શ્રી લક્ષ્મીજનું ફળ. જેમકે ; રામફળ, સીતાફળ, અથવા શ્રીહરીતે, શુભકારી ફળ.] કહે છે. વળી તે ગુણમાં એવરકર હોવાથીજ કદાચ મૃત્યુલોકના માનવીએએ તેનું નામ “ શ્રીફળ ” રાખ્યું હશે ! હેરાતાએને પણ તે પ્રિય વસ્તુ હોય એમ લાગે છે. અને દરેક શુભાશયક પ્રસંગે તે છુટથી વપરાય છે.

લીલું નાળીએર :

- (૧) લીલું નાળીએર બલકર, શીતકર, અને સ્વાદિષ્ટ છે. શોષ, તૃષ્ણ, પિત્ત, રક્તદોષ, દાહ અને ક્ષયનો નાશ કર્તા છે.
- (૨) નાળીએરીના કુમળા ફળને “ તરોપા ” કહે છે. તેને પાણીમાં ખાશીને પુઠી નાંખવાથી, રસ નીકળે છે. તે પીવાથી અસ્થિબળનું દર્દ મટે છે.
- (૩) કુમળા “ તરોપા ” ને પાણીમાં ધસી, તેમાં થોડો કોકમ નાંખી તેને ગરમ કરી, ચોપકવાથી સરગતું વિષ ઉતરે છે.
- (૪) લીલા ટોચરોતો રસ કાઢી, અગ્નિપર ઉકાળવાથી તેનું તેલ થાય છે. તે વાણીથી જઝકાઈલા ભાગ ઉપર થોડાં ખરીની ભૂખા સાથે ચોપકવાથી, આરામ થાય છે.
- (૫) લીલા નાળીએરની આંખમાં છીદ્ર પાડી, તેમાં નયસારની ભૂખા નાંખી, આંખીરાત્રિ નહેવા દહ, સવારમાં તેમાનું પાણી પીવાથી

તથા અંદરનું ટોપર ખાવાથી, વાળાનું દર્દ નાશુદ થાય છે.

સકું નાળીઝેર :

(૧) સકાપલા નાળીઝેરમાંનું ટોપર, મુઠાના રસમાં ધસી તેને ભેપ કરવાથી, ઉંદરનું વિષ ઉતરે છે.

(૨) સકું ટોપર પાણીમાં ઘસીને અથવા ખાળાને ચોપડવાથી, ચરીરે ઉડેલાં બીજામાંનું દર્દ મટે છે.

(૩) સકાપલા ડાપરાનું, પાણીમાં પીકવાથી તેલ નિકળે છે. તેને "કાપરેલ" કહે છે. તે ધણુજ ઠંડું હોય છે. તેથી તેનું "હેર ચોષ્ણ" બને છે. તેનાથી મગજની કેટલીક બિમારી મટે છે. તે માંકડ, બુ, અને બીજા જીવજંતુઓ, તથા ફાવ, રોગને નાશ કરે છે. એ સિવાય એ તેલ ખાવાના ચરીરે ચોળવાના તથા સાધુ બનાવવાના કામમાં આવે છે.

(૪) સકું ટોપર, સિયાળામાં ખુબ ચારીને ખાવાથી, પેટની જવાત નાશ કરી, બીજા થતા કેટલાક રોગને મટાડે છે. તે સ્વાદિષ્ટ અને મૈષ્ટિક છે. શાક ફાળમાં ચોપડામાં તે પકવાતમાં નાખવાથી તે અત્યંત સ્વાદિષ્ટ થાય છે. તથા તેને "કાપરા પાક" પણ બને છે.

નાળીઝેરમાંનું પાણી :

(૧) નાળીઝેરમાંનું પાણી, કંઈમાં પડતા રોગ, અને તૂટાને શાન્ત કરે છે. તથા પેટનું રુગ બરોજ અને ગીડી પિચા બનાવવાને મટાડે છે.

(૨) પાપડોના લોટ બંધવાના કામમાં આવે છે. એ પાણીના પાપડ, મુઠક અને આરોગ્યકર્તા બનાવ છે.

(૩) નાળીઝેરમાંના પાણીનો સિંચકો પણ બને છે, તે રક્ત શુદ્ધિકર્તા છે, એ ઉપરાંત,

TOOTH POWDER :

(૧) દત્ત - મંજન નાળીઝેરની કાચલીને ખાળી, રાખ કરી, તેમાં થોડું થીકુ મેળવવાથી બને છે. તેને ધસવાથી દાંત, સ્વચ્છ અને સોદં થાય છે.

(૨) હેમી અને ઉઘડી ઉપર : નાળીઝેરનું છેકુ કુકામાં નાખી તેની ધુણી પીવાથી, અથવા છાંમને ખાલી તેની રાખ મધમાં ચાટવાથી બંધ થાય છે.

(૩) દાદર અને ખસ ઉપર : નાળીઝેરની કાચલીને સળગારીને એક થાકીમાં મુકવી. તે ઉપર એક વાટકા જીધો વાળવો. એટલે તેમાં (વાટકાના તળીએ) વરણથી બિંદુઓ જામશે. થોડી વારે તે ઉઘડી લેવી. એ તેલમાં રેનું પુમકું પલાળી, દાદર તથા ખસ ઉપર ચોપડવાથી, મરી જાય છે.

(૪) દુરખતી કાઢ ઉપર : કાચલીના તેલનું એક પુમકું, કાદની કોતરમાં મુકવાથી તત્કાલ આરામ થાય છે. આ સિવાય, નાળીઝેરનું દૂધ બીજા અનેક ઉપયોગમાં આવે છે. ખરેખર એક દરે એ દરે, અતિ ઉપયોગનુજ ગણાય.

ધનેસમંદ્ર

બોલતું ઝાડ

—*—

સહજીરીયામાં ઈશોબોમના ગામમાં
છોડવા ભાગેજ હગી શકે છે; ઝરણુએ આખા
વર્ષ દરમ્યાન આ જગ્યાએ ખરફ તથા હીમ
મોટા જગ્યામાં પડે છે.

આ ગામમાં આ સ્થિતિમાં એકજ
એટલું ખજુરીનું ઝાડ આવેલું છે અને તે હીમ
તથા ખરફના તમામ હુમકાનો સામનો કરી શકે
છે. આ ગામમાં રહેતા ઘોશ મજસુત માણસો
આ વૃક્ષ તરફ ઘણી માનની દ્રષ્ટિએ છે તેઓ આ
વૃક્ષને “સ્વર્ગનો છોડ” તરીકે ઓળખે છે.
તથા વર્ષમાંના અમુક પ્રસંગોએ તેઓ આ વૃક્ષના
ખરણુકમજમાં પોતાની બકિતભાવનાં ફૂલો
સમર્પણ કરે છે. તેઓ આ વૃક્ષ તરફ ભયની
દ્રષ્ટીએ પણ જુએ છે. વનસ્પતીના અનેક
નમુનાઓમાં આ વૃક્ષ ઘણું વિચિત્ર લાગે છે.

આ વૃક્ષના સર્વથમાં એક અગાધબી લરી
વાત છે એ કે જ્યારે ખરફ કે હીમનું તોફાન
ધવાનું હોય છે તેની પહેલાં અમુક વખતે તે
માણસના અવાજને મળતો વિચિત્ર અવાજ કરે
છે. આ અવાજ ક્યાંથી આવે છે તથા તે કવી
રીતે થાય છે તે સર્વથમાં હજુ કોઈ પણ વ્યક્તિ
નિશ્ચય કરી શકેલ નથી.

કારમી ચાસ

—*—

[અનુક્રમિક]

સેકા યોના વચન થકી
એ તો દિસે છે નમેલો,
નીચું ઘાલી હળ ઉપર એ
ટેકવીને હલેલો.

બીલા એના મુળ પર કરી
થન્યતા કે યુગોની
પીઠે એની વહન કરતો
ભાર સંસારનો એ
કદો એલે યુગયુગ તથા
યોર એ આકૃતિમાં.

ને કાળોનો કદેશ કથતી
ભાંગલી કેડય એની
પેકારતી કૃપક જનતા
યોર એ સ્થિતિ કારા
એલે શું છે જગપતિ તને
યોર અન્યાય આ તે
બીજા સા એ કૃપક જનને
બેવકા કેમ સાતા,

ફટી, લુટી, હરણુ કરતા
સર્વ મનુષ્ય તેનું
કષ્ટાયલા કૃપક જંગની
કારમી ચાસ એ તો
આગાહી છે નજીક ધસતા
કાળ વિકસાળ કેરી.

કુટુંબી જાહેર ખબર

૦-૧-૨-૦ રોકડા

વિભાગીય ખાતરના ક્ષેત્રીક

લગો:-મે. તલાલી કો-ડ સ.સ.

ખાતરના વેપારી

આ રૂબાણ, વાણ નડીયાદ.

ચાંદા મેળખનાર કસમ અને પીયાં

ગાડ ન સપ્લાઇ કું.

વીરલા-પારલા (ધરટ)

૪ મળખ.

કુળ ખાગ સર્જન

કિ. ૧-૪-૦

લગો:-ભાગુમેસાદ લલ્લુભાઈ દેસાઈ

ગાડ ન ઠોટજ

વતસનગર

કાલીઆવાડ,